Nicolae Dabija

Tema pentru acasă

roman

Princeps Edit

NICOLAE DABIJA

TEMA PENTRU ACASĂ

roman

Editura Princeps Edit / Colecția *Cartea de proză*

Coperta: Paul GORBAN
Redactor: Daniel CORBU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DABIJA, NICOLAE
Tema pentru acasă (roman)/ Nicolae Dabija;
red. Daniel Corbu; postf. Theodor Codreanu

Iaşi: Princeps Edit, 2009

ISBN: 978-606-523-076-7

I. Corbu, Daniel (red.)
II. Codreanu, Theodor (postf.)

821.135.1 - 31

Editură acreditată de Ministerul Educației şi Cercetării,
prin C.N.C.S.I.S.

©2009 PRINCEPS EDIT
www.princepsedit.ro
Email: princepsedit@iasi.rdsmail.ro
Str. Păcurari, nr. 4, Iaşi, cod 700511
Tel: 0332/409829
Tel./fax: 0332/409830

NICOLAE DABIJA

Tema pentru acasă

(roman)

Cu o postfață de ***Theodor CODREANU***

PRINCEPS EDIT

Cuvânt

În vara anului 2007 am murit. Era luna când împlineam 59 de ani. Căzusem de pe o stâncă din preajma mănăstirii Ţipova de lângă râul Nistru. Şi atunci, în acele clipe dintre viaţă şi moarte, iar mai exact, dintre moarte şi viaţă, mi s-a arătat această carte: mai întâi am văzut-o – toată! – în câteva fracţiuni de secundă, apoi, pe măsură ce trecea timp, aceasta mi se dezvăluia filă cu filă, frază cu frază, cuvânt cu cuvânt, în toată dimensiunea ei.

În acele clipe de la fundul prăpastiei am văzut, ca în lumina unui reflector, nişte bărbaţi, femei şi copii adunaţi în preajma mea, ca să mă încurajeze, ca să mă susţină, ca să-mi întindă mâna şi să mă ridice din bezna în care mă prăbuşisem: erau fiinţe necunoscute, care au revenit ulterior, la fel de vag, şi-n sala de operaţii, şi pe pat de convalescenţă, să-mi povestească, dar nu în cuvinte, ci mai degrabă cu ajutorul unor imagini, naraţiunea care urmează.

Ea mi s-a arătat într-un fel ca o amintire din viaţa altcuiva, ca o developare a unor evenimente ce au avut loc cu mult înainte de naşterea mea, ca o răzbunare, ca o îndeplinire a unor obligaţii.

Scrierea cărţii le-o datorez acelor necunoscuţi care m-au readus la viaţă.

Ea este a lor.

Eu n-am făcut decât să aştern pe file ceea ce mi-au relatat ei.

Autorul

Se dedică intelectualității basarabene
din toate timpurile

Orfelinatul

„Vântul suflă încotro vrea să-i auzi vuietul;
dar nu ştii de unde vine, nici încotro merge."
Evanghelia după Ioan

Şi era miercuri şi ploua.

Atinse, àcele brazilor se risipeau în toate părţile. Firele grele de apă pisau iarba ca s-o bage înapoi în pământ.

Era o perdea de ploaie, cu franjuri lungi, boţită la atingerea ei cu pământul.

Deşi era amiază, se făcuse dintr-odată întuneric.

Îmi place cum cerne în Siberia.

După ce am spălat podelele clasei noastre, fiind de planton în acea zi, m-am aşezat cât mai comod pe pervaz să pot asculta ploaia cum bate toba în acoperiş ca o chemare la luptă şi să urmăresc de sus, de la etaj, cum stropii răpăie grăbiţi prin ograda orfelinatului nostru cu paşi de soldaţi porniţi la atac.

Atunci l-am văzut pentru prima dată pe acel bărbat ciudat, îmbrăcat într-un trenci subţire şi cu un fes de lână tras pe cap, ieşind din şcoala noastră; m-a mirat faptul că nu se grăbea nicăieri: s-a oprit în mijlocul curţii, ca şi cum n-ar fi urmat de sus cu găleata, pe urmă a privit lung înapoi, probabil m-a zărit şi pe mine urmărindu-l prin geamul clasei, a pornit iar, apoi s-a oprit din nou, ieşind într-un târziu pe poarta şcolii, ca să dispară în ploaie…

Acel necunoscut avea să revină şi a doua, şi a treia, şi a patra zi la şcoala noastră.

Nu ştia nimeni nici cine e, nici ce caută la orfelinatul din Nadrecinoe.

Anume aici, la Nadrecinoe, atunci când împlinisem vârsta de 12 ani, mi-am aflat pentru prima dată numele meu cel adevărat.

Mă numisem până atunci Ivan Ivanov-15, ca şi cum aş fi fost o adresă, şi nu o persoană.

De ce 15? Toți copiii de la Nadrecinoe, la sugestia unui şef de departe, purtau unul şi acelaşi nume: Ivan Ivanov. Dar profesorii noştri, ca să ne deosebească, ne adăugaseră şi câte un număr: Ivanov I.-1, Ivanov I.- 2…

Şi aşa până la 300. Atâția copii eram la Nadrecinoe.

Ni se spunea „copiii lui Stalin". Ştiam că părintele nostru ne iubeşte nespus şi că nu ne-a vizitat niciodată numai din motiv că dânsul conduce o țară prea mare şi nu-i mai rămâne timp şi pentru noi, băieții lui. Îl aşteptam însă în fiecare zi, nădăjduind că odată şi odată va trece, cu cadouri sau fără, şi pe la Nadrecinoe.

Orfelinatul nostru urma să ne învețe să muncim, dar în primul rând – să-l iubim pe tovarăşul Stalin.

Portretul lui – un bărbat mustăcios, cu luleaua într-o mână şi cu fermitate în priviri – era agățat în fiecare clasă, în dormitoarele noastre, în cantină – pretutindeni.

Pentru el era gata să-şi dea viața fiecare dintre noi, pentru el şi pentru Liubov' Herbertovna Valeva, directoarea orfelinatului nostru, chiar dacă dânsa ne bătea crunt aproape săptămânal, dar anume ea – şi acest lucru îl cunoşteam cu toții – avea cea mai mare grijă de noi ca să ne creştem muşchii pentru Patrie şi să mâncăm de trei ori pe zi.

Nu ne supăram pentru că ştiam că vina era numai a noastră, care nu eram chiar aşa cum ne dorea ea: disciplinați, să vorbim numai când suntem întrebați, să mergem în pas cadențat prin curtea orfelinatului sau în drum spre şcoală şi înapoi…

Dar, de fapt, la Nadrecinoe ne băteau toți: profesorii, paznicii, bucătăresele, cei mai mari elevi ne băteau pe noi cei mai mici, iar noi, la rândul nostru – pe cei şi mai mici.

Răbdam cu stoicism bătaia, pentru că ne pregăteam de război.

Aşa ne spuneau educatorii noştri, că vine războiul, iar noi urma să-l câştigăm. Pentru asta însă trebuia să fim rezistenţi, să putem răbda orice durere, orice lipsuri, orice injosire.

Visam cu toții acel război, ca să ne putem da viața pentru Iosif Vissarionovici Stalin, care la fiecare sărbătoare ne transmitea prin profesori salutul lui, eram gata să ne aruncăm, pentru el, cu piepturile peste ambrazurile dușmane, precum Aleksandr Matrosov, trecut şi dânsul printr-un orfelinat ca al nostru; sau să ne dăm foc în pulberăriile vrăjmaşilor, precum partizanul Aleksei Lioha, crescut şi el fără părinți.

Noi creşteam, iar războiul, spre decepția noastră, nu mai începea.

Şi viețile noastre nu aveau, astfel, nicio şansă să capete vreodată sensul major pe care ni-l doreau profesorii şi pe care îl visam şi noi.

În şcoala noastră, unde puteai să supraviețuieşti doar umilindu-l pe cel mai mic, mă mândream cu faptul că eu nu plâng niciodată. Oricât ar fi fost durerea de mare, pe mine, spre deosebire de alți „plângăreți”, nu m-a văzut nimeni slobozind o lacrimă.

Prima dată am plâns când a murit tovarăşul Stalin. Care nu reuşise cât a fost viu să ne viziteze. A plâns şcoala întreagă, de la mic la mare, de răsunase toată taigaua de suspinele noastre câteva zile în şir, ştiind că rămăseserăm cu toții orfani.

Din ziua aceea profesorii deveniseră apatici, parcă viața lor brusc fusese lipsită de orice conținut, nu mai

insistau să mergem în pas de defilare la cantină şi la ore, paznicii coborâseră pe pământ din turnul lor de lemn, porțile se deschiseseră larg, nu mai eram certați când dispăream în taiga sau ne scăldam în lacurile reci ca gheața, iar după lecții şi în zilele de duminică eram lăsați de capul nostru.

Anume zilele de duminică se scurgeau cel mai vesel. Fiecare elev în această zi era preocupat de câte ceva: trecea, făcându-şi vânt şi sărind de pe-un sloi de gheață pe altul, râul Kolâma până pe celălalt mal sau înşira pe acoperişurile atelierelor lațuri cu momeli pentru ciori, pe care le jumulea şi le frigea la foc. Carnea acestora, după o săptămână de terci lipsit de orice gust, li se părea nespus de delicioasă. Ne adunam cu toți în jurul acelor focuri: cei mari mănâncă, iar cei mici stau ciucure în jur, poate le pică şi lor ceva. Aşa e legea vieții: la anul alții vor fi mai mari şi vor mânca, şi alți pici vor sta ciotcă în preajma acestora, urmând să rabde, ca să crească şi dânşii mari.

Orfelinatul era casa noastră părintească.

Mă născusem acolo, crescusem acolo, nu cunoşteam pe nimeni altcineva decât pe femeile şi bărbații de la Nadrecinoe, pe care noi îi iubeam şi cărora le spuneam, delaolaltă, „mamă" şi „tată".

Educatorii şi profesorii noştri, care intrau până la moartea lui Iosif Vissarionovici la lecții cu pistolul la brâu, fără să ştim de ce, ca şi supraveghetorii, care urcau şi ei înarmați cu carabine în turnul de pază, pentru ca să ne întoarcă atunci când ne îndreptam către pădurile de alături pline cu urşi şi bandiți evadați din închisorile din jur sau când ne duceam la râu să prindem peşti şi să prăjim broaşte ori să vânăm bufnițe pe lumină, erau aspri cu noi, pentru că ne iubeau.

Până la 12 ani crezusem, ca şi ceilalți colegi ai mei, că lumea toată seamănă cu internatul nostru: înconjurat cu ziduri înalte, deasupra cărora era înşirată sârma ghimpată

prin care trecea curent electric, cu geamuri zăbrelite, cu uşi metalice care seara erau zăvorâte şi încuiate pe din afară, cu încuietori pe dinăuntru – „cine-i mai tare, acela dictează!" –, cu pat de fier, cu o noptieră la doi, cu un şifonier lung de lemn putred, cu un prosop comun pentru cei care nu vor să se şteargă cu mâneca, dar – fiecare cu lingura şi strachina lui. Toţi aveam nu doar nume la fel, ci şi haine la fel, bocanci – la fel, tunsoare – la fel.

Mai credeam că ea, lumea de dincolo de ziduri, se duce la muncă şi se întoarce în pas cadenţat, aşa cum mergeam noi la cantină şi la culcare, că şi ea cântă cu ură, ca şi noi, cântece fără sens.

Ieşeam aliniaţi în curte, plecam încolonaţi în excursii, iar a fi singur, a sta singur, a rămâne de unul singur trecea drept insolenţă, era ca o sfidare a colectivităţii. Chiar atunci când făceam o ispravă rea, dacă la ea participam cu toţii – o dată am spânzurat un câine bălos, altă dată am omorât cu bâtele un urs după ce-i descoperise careva bârlogul unde hiberna –, nu eram pedepsiţi. Dar când făceam o faptă bună de unul singur – ca Roşcatul, cum îl porecleam pe un coleg din clasele mari, care a salvat de la înec o fată, a cărei luntre se răsturnase în Kolâma –, eram sancţionaţi aspru. Asta pentru a nu stimula egoismul din noi. Nimeni nu avea dreptul vreodată să rămână de unul singur – în clasă, în curtea şcolii, în dormitor. „Omul nu poate exista decât împreună cu alţii, numai atunci el este el", ne spunea Liubov' Herbertovna.

Cei mai demni de dispreţ, ne spuneau educatorii, erau acei care gândesc **ceva**, acest **ceva** fiind sinonim cu prostiile, cu anticiparea unor depravări ulterioare: „Nu veţi putea fugi nicăieri de societate". Acest din urmă cuvânt însemnând colectivitatea noastră, familia noastră, orfelinatul nostru.

Iar eu eram demn de disprețul pedagogilor şi al colegilor: mie îmi plăcea să fiu singur. Învățasem să fiu singur aproape în orice împrejurare. Şi la lecții, şi la antrenamentele sportive, chiar şi în toiul jocurilor noastre – eram cu gândul aiurea. Descoperisem că asta, dacă nu mă făcea fericit, mă ferea să fiu nefericit.

Mă ascundeam câteodată în podul şcolii sau, când era timp însorit, mă aburcam pe acoperişul plat al unuia dintre atelierele noastre, ca să pot fi eu şi cu gândurile mele. La ce mă gândeam? La multe: la viitor, la taiga, la colegi, la nimic. Da, da! Aveam satisfacție şi să stau fără să mă gândesc la ceva anume.

O altă cerință a pedagogilor noştri era că nimeni nu avea dreptul să aibă vreo taină în afara colectivului.

Iar eu aveam una…

Împlinisem trei sau patru ani când am observat pe partea interioară a brațului drept un tatuaj. Oricât m-aş fi străduit să-l spăl, să-l rod până la sânge, să-l fac să dispară, acesta nu se lua.

Instinctiv, poate şi pentru că am observat că nimeni dintre colegii mei nu avea un desen asemănător, m-am străduit mereu să-l feresc, să-l ascund de alți ochi.

Când ne duceam încolonați la baie, când participam la competiții sportive, când munceam verile în atelierul nostru, când ni se schimbau rufele de pe noi, mă străduiam să țin partea de jos a brațului cât mai lipită de corp, ca nimeni să nu-l observe. Era un rebus, o criptogramă, erau nişte hieroglife?!, nu pricepeam. Abia când am învățat să citesc, am putut desluşi că erau nişte litere care alcătuiau împreună un cuvânt: MIRCEA. Ce însemna acesta, nu ştiam, dar nici nu aveam de cine să întreb. Nu cunoşteam, de asemenea, dacă mă născusem cu el sau mi-l scrijelise în carne cineva. Era un scris cu o cerneală vârâtă adânc în

piele. Nu ştiam cine l-a făcut, de ce? când? cum? Aceste întrebări mi le pusesem nu o dată.

Era un semn pe care o vreme îl urâsem, pentru că-mi „mutilase" mâna, făcându-mă să mă deosebesc de restul colectivului şi pe care îl tratasem în sinea mea ca pe-o infirmitate, apoi mă obişnuisem cu el şi începuse chiar să-mi placă faptul că aveam o taină care e numai a mea.

Peste o zi după ploaia siberiană, mă aflam pe coridoarele şcolii, când l-am văzut a doua oară pe acel bărbat ciudat, care nu semăna cu noi, ieşind din cabinetul directoarei noastre. Era trist, tras la faţă, slăbit, cărunt şi cu priviri calde, care emanau multă bunătate şi omenie. Ca şi ale tovarăşului Stalin.

L-am văzut şi a treia zi. Directoarea l-a întâmpinat în prag şi i-a strigat de faţă cu toţi copiii: „Nu e la noi cel pe care-l căutaţi". „E la dumneavoastră", rostise cu voce înlăcrimată necunoscutul. „Ştiu că e la dumneavoastră. Trebuie să fie aici." „V-am spus că nu e." „E posibil să poarte alt nume." „Duceţi-vă la Moscova, poate acolo vă vor spune ceva", făcu pe un ton împăciuitor Liubov' Herbertovna.

Noi alergam în jurul lor, trăgeam cu urechea curioşi la vele pe care le vorbeau şi-l urmăream cu coada ochiului pe necunoscutul care refuza să părăsească curtea orfelinatului nostru.

A ieşit dincolo de garduri şi a rămas să aştepte lângă poartă până s-a făcut noapte. Se uita atent la chipul fiecărui elev, parcă ar fi căutat ceva, pe cineva.

A revenit şi în ziua următoare...

Noi ne feream de el şi ne prefăceam că nu ne deranjează. Pe urmă prezenţa lui a început să ne irite. Într-un fel, bănuiesc, ne şi temeam de el. Mai ales după ce Isidor Isidorovici de la gardă ne-a spus că s-ar putea să fie vreun

nebun fugit de la ospiciul din Magadan sau vreun spion american, care caută secrete militare în şcoala noastră.

Trecuse aproape o săptămână şi străinul nu pleca.

Stătea acolo la poartă, de serviciu, parcă era paznicul turnului din Pisa şi-l supraveghea să nu se răstoarne.

Ne obişnuiserăm într-atât să-l vedem în fiecare dimineaţă la poarta şcolii, să ne arunce mingile de cârpe care zburau peste gard înapoi, să-i îmbuneze pe paznici cu rădăcini dulci culese în crângurile din preajmă, să umble ca un strigoi printre noi – încât aproape că nu-l mai observam.

Jucam de faţă cu el jocurile noastre preferate, cele în care să se moară şi de-a adevăratelea: de-a sclavii, de-a bandiţii, de-a ridicatul sacilor plini cu cărbune cu dinţii, precum şi jocul nostru din duminici: săritul de pe acoperişurile celor două blocuri cu trei etaje ale şcolii, de pe unul pe celălalt, distanţa dintre ele, măsurată nu o dată de băieţii mai mari, fiind exact de 3 metri şi 20 de centimetri.

Duminicile, când rămâneam, de regulă, doar cu paznicii, care, ameţiţi de alcool, închideau ochii la toate năzbâtiile noastre, ba mai mult, cu anumite îndemnuri şi comentarii, le încurajau, ne amuzam cu „jocul de duminică" pe care îl inventaseră cei din clasele superioare. Aceştia erau şi cei mai duri dintre noi – pentru asta fiind şi cei mai iubiţi. De ei se temeau şi profesorii. Născociseră acest giumbuşluc „pentru depistarea fricoşilor". Cel ales de ei urma să-şi facă vânt şi să sară cu ochii închişi de pe un bloc al şcolii pe celălalt. Cine deschidea ochii în timpul saltului era pedepsit: lua câte un bobârnac de la toată băieţimea.

Jocul continua de câteva săptămâni.

Trecuse prin încercare aproape toată clasa noastră.

În acea duminică veni şi rândul meu.

Folosindu-mă de scara laterală, am urcat pe acoperişul plat, mi-am făcut vânt ca să ajung pe celălalt acoperiş, dar în zbor, involuntar, am deschis ochii. Lucru

care a fost văzut imediat de arbitrii de jos: cei aproape 300 de colegi, care au huiduit solidar. Cu atât mai mult cu cât atunci când a fost să aterizez, avântul n-a mai fost suficient de puternic şi aproape că m-am prăbuşit în golul dintre cele două blocuri, noroc că reuşisem să mă agăţ cu vârfurile degetelor sau, mai degrabă, cu unghiile, de cornişă, bălăbănindu-mă o vreme, spre distracţia ortacilor mei, deasupra lor, la o înălţime de peste zece metri.

Eram gata să cad dintr-o clipă în alta. Dar nu mi-a întins nimeni, dintre cei de pe acoperiş, mâna.

Asta e şi una dintre condiţiile jocurilor noastre: urmează să te descurci singur, orice ţi s-ar întâmpla, ca un adevărat partizan.

Paznicii se distrau pe seama neputinţei mele ca de-o jucărie: „Copiii dracului!" Necunoscutul urmărea şi el de lângă poartă opintelile mele, înlemnit de mirare.

Probabil că nu mai văzuse nicăieri pozne ca la Nadrecinoe.

Am făcut un efort supraomenesc şi mi-am aburcat printr-o flotare reuşită pieptul pe acoperiş, apoi, când am coborât de pe acesta în curte, toţi colegii – asta fiind altă condiţie a jocului – s-au apropiat unul după altul de mine, cel „fricos", ca să-mi tragă fiecare bobârnacul lui.

300 de bobârnace nu e puţin.

M-au durut creştetul, unde le încasasem, precum şi braţele cu care încercasem să mă apăr, mai ales degetele însângerate de la săritura mea nereuşită, noaptea întreagă. Dar toate astea m-au făcut să sufăr mai puţin ca la moartea tovarăşului Stalin şi n-am slobozit nici o lacrimă.

A doua zi mă mai durea tot corpul. La micul dejun bucătarul, parcă ştiind prin ce-am trecut în ajun, când i-am turnat ca de obicei supliment, m-a trosnit cu polonicul în cap, cu fraza:

– Ţi-ajunge!

După asta m-am retras pe acoperişul plat al atelierului nostru de cizmărie ca să mă încălzesc la soare, să-mi odihnesc sfârşeala din trup şi să pot fi singur.

De acolo, de sus, l-am văzut din nou pe necunoscut. Mergea printre copiii care improvizau felurite jocuri, se uita îndelung în ochii fiecăruia şi spunea ceva.

A mers aşa, apropiindu-se de mai multe grupuri de elevi, care parcă îl ascultau, apoi îi întorceau spatele, se fereau de el, chicotind abia auzit şi continuându-şi jocurile lor.

Nu auzeam ce le spune.

Era un om straniu, cu chipul lui nedormit şi nebărbierit. Hainele sale – îngrijite în primele zile – ajunseseră şi ele şifonate rău.

Mă uitam şi eu la el de acolo, din ascunzişul meu de pe atelier, cu un fel de dispreț de copil.

Apoi am uitat de dânsul.

Mă gândeam la ale mele: la cei câțiva prieteni pe care-i aveam, în fața cărora mă făcusem de ocară în ajun şi care au fost nevoiți şi ei să mă penalizeze cu câte un bobârnac, şi la altele.

L-am văzut apoi pe necunoscut chiar alături, jos, lângă uşa atelierului, umblând printre copii. Tocmai atunci ajutasem câteva furnici să se ascundă într-o crăpătură din acoperiş. Am tresărit când străinul s-a apropiat de colegul meu de clasă Ivan-Conservă, a privit în ochii lui înguşti şi i-a zis încet: „Mircea!" Acela s-a uitat la el speriat, i-a întors spatele şi s-a îndepărtat în grabă către un alt grup de copii. Apoi necunoscutul l-a privit în ochi pe un lungan din clasele mari şi i-a spus acelaşi cuvânt fără nicio noimă în limba care era şi a mea: „Mircea!" Lunganul i-a zâmbit încreținд colțul buzelor şi s-a dat şi el la o parte.

Şi-atunci, brusc, mi-am amintit de taina mea, însemnată pe braț. Parcă îmi căzuse cerul pe cap. Am vrut să

strig şi n-am putut. Muţisem. Am sărit dintr-odată în picioare, mi-am suflecat într-o clipită mâneca de la cămaşă până la cot şi am ridicat sus deasupra capului mâna mea dreaptă strânsă pumn, astfel ca partea scrisă să se vadă din locul unde se afla omul străin.

Am stat aşa ca o statuie, în picioare pe acoperiş, cu dinţii crispaţi şi cu gura încleştată de emoţie, până m-a observat.

S-a uitat la mine şi a început să strige ca ieşit din minţi: „Mircea! Mircea! Băiatul tatei!"

Nu mai ţin minte cum am coborât de pe atelier, dacă am coborât sau am sărit în braţele lui vânjoase, dar, de cum am ajuns lângă el, m-a strâns la pieptul său şi a început să plângă, repetând acelaşi cuvânt enigmatic, care pe atunci nu eram prea sigur ce înseamnă şi dacă, în genere, înseamnă ceva: „Mircea! Mircea! Mircea!"

Colegii mei s-au îngrămădit în jurul nostru ca la spectacol, fără să înţeleagă ce se întâmplă. Apoi necunoscutul m-a dus aproape pe sus până la cabinetul directoarei noastre, căreia i-a explicat că eu aş fi Mircea, băiatul lui, iar dânsul e tatăl meu.

Eu nu reacţionam în niciun fel la isteriile străinului: ştiam că tatăl meu murise şi dânsul se numise Iosif Vissarionovici Stalin. Şi, când acolo: iată, încă un „tătuc".

Până la urmă directoarea i-a înmânat o recipisă, mi-a luat lucrurile din internat (o carte despre Matrosov, un cuţit finlandez şi o cochilie uriaşă de melc găsită în taiga, pe care le păstram cusute în saltea) şi să plec cu acest necunoscut.

M-am supus, ca un soldat, aşa cum fuseserăm obişnuiţi la Nadrecinoe de mici, fără să întrebăm de ce.

Era un ordin, el trebuia executat.

Când am ieşit pe uşa şcolii noastre cu acel bărbat, care mă ţinea strâns de mână, ca şi cum se temea să nu mă

piardă, toți cei aproape 300 de elevi ai orfelinatului din Nadrecinoe ne petrecură, fără să scoată un cuvânt, cu priviri supărate, de parcă îi trădasem, până am ieşit pe poarta cea mare.

Ajunşi dincolo de gardul înalt al orfelinatului, necunoscutul mi-a spus că-l cheamă Mihai Ulmu.

Aşa l-am cunoscut pe tatăl meu.

Cele pe care le-am aşternut pe aceste file le-am aflat de la el. Am ținut să le cunoască şi alții, dat fiind faptul – iar acestea sunt cuvintele lui – că este de datoria unui om care a coborât în infern şi a ieşit viu de acolo să povestească: de cum începe să vorbească, el vorbeşte şi cu gura celora care nu mai pot să vorbească, şi vede lumea şi cu ochii celora care nu mai pot să o vadă; nimic din ce-a văzut el nu poate fi ascuns, nimic din ce-a sperat dânsul nu poate să nu se împlinească. Chiar şi cu o întârziere de o mie de ani.

Lanul

„Există o demnitate a simplității…”
Gilbert Keith Chesterton

Acea dimineață a fost una ca niciunele.
Aşa a intrat ea în istorie şi aşa trebuie povestită.
Tot satul se revărsase din zorii zorilor în lanul de grâne.

Acolo se afla şi Ştefan Răzeşu cu toată cimotia lui.

Înainte de a fulgera cu coasele, bărbații stau la marginea holdei ca în fața unui altar, care îi ajută să comunice cu cerul siniliu, cu albăstrelele din lan şi cu pământul negru ca păcura.

Urmând un ritual însuşit de la părinții săi, Ştefan Răzeşu mângâie mai întâi boabele coapte, dezghioacă un spic frecându-l în palme, ca să simtă toată căldura țărânei profirându-i-se printre degete.

Holdele îi ajung până la brâu.

Spicul e greu.

Simte în inima lui o mulțumire ascunsă pe care încă nu o poate împărtăşi nimănui.

Cu un „Doamne ajută!” înfige lama coasei în lanul cu foşnet uscat de pai.

Țăranilor, în această parte a anului, cel mai mult le este frică de ploaie.

Din cauza ei, în câmp se culcă, în câmp se scoală.

Seara bărbații îşi aştern între snopi, sub vreo claie, ca dimineața să fie tot aici.

Femeile şi copiii dorm în căruțe.

– Dacă se revarsă cerul, ni s-a dus munculița noastră pe gârlă, zic aceştia.

Gospodarii din Poiana au un obicei de sute, poate chiar de mii de ani, să semene în acele locuri dintre păduri.

Acestea se numesc La Pâine.

E un podiş, „situat deasupra lumii", cum zic bătrânii, de pe care în zile senine se văd munții, iar în altele cu vânt puternic simți miros de mare.

O fâşie lată de câțiva kilometri prinsă între două dumbrăvi de stejar, care se vede din cer ca un preş lung de aur aşternut pe pământ, se întinde de la Răut până aproape de Orhei.

E una dintre acele ore ale dimineții în care aerul proaspăt te ameţeşte.

Bărbații îl trag adânc în piept şi mânuiesc coasa, înaintând cu paşi mari şi hotărâți prin lan. Femeile îi urmează adunând spicele secerate, pe care le aşază în clăi.

Înaintea tuturor merge Ştefan Răzeşu.

Grânele au rodit bine în acest an. Numai de-ar reuşi să le adune, înainte de a cădea ploile.

Maria, fiica lui, vine la câțiva paşi din urmă, legând snopi.

A deprins-o de mică să nu-i fie ruşine să muncească. Şi se bucură că şi la carte e prima.

Absolvă în acest an liceul din Poiana. Şi cum orele dinainte de examenul cel mare şi le are fixate după-masă, iese odată cu zorii să-şi ajute părinții să adune pâinea.

În tăria cerului se aude frăsuind o ciocârlie.

Ici-colo, în lan câte un mac roşu sau câte o albăstrea se leagănă în bătaia vântului.

Caii deshămați pasc la marginea pădurii.

La un moment dat Maria începe să cânte.

Toți ceilalți, fete şi flăcăi, bărbați şi femei, o susțin.

E un semn bun, cosaşii ştiu: cântecul le împinge coasa din urmă.

Cântarea lor răsună până departe. La el participă parcă şi grâul, unduindu-se în vânt, şi coasele care muşcă din lan, şi stejarii ce foşnesc la margine de holdă, şi adierea uşoară care poartă pe sus miros de flori de câmp.

E un cântec transmis de la o generație de cosaşi la alta:

„...Stă mândra la sărutat –
Ca spicul la secerat,
Măi dorule!..”

Dintr-odată, tună în cer. Dar pe boltă nu se vede nici un fir de nor. Cântecul continuă:

„Dorul meu pe unde pleacă
Nu-i pasăre să-l întreacă...”

Şuierul coaselor, adunatul spicelor secerate în snopi, voia bună a femeilor, glumele bărbaților, râsetul fetelor şi al flăcăilor, fornăitul cailor care pasc lângă căruțe sub streaşină de copaci, totul se amestecă cu notele acestor doine atât de vechi, dar şi atât de noi.

Tunetul care vine din acel cer fără nori e înlocuit treptat de un uruit înfundat, ca de motoare, care crește de undeva de după zări.

Brusc, cântarea îngheață pe buzele fetelor, bărbații încetează să mai cosească, ținând strâns coasele în mâini ca într-u a se apăra, femeile rămân înmărmurite cu snopii în brațe şi cu ochii ațintiți către locul de unde se aud acele tunete înăbuşite.

Apoi zăresc cu toții cum urcă din vale, înaintând prin lanul cât un stat de om, nişte țevi groase țintind către cer. Pe măsură ce acestea se apropie, cosaşii descoperă că sunt țevile unor tancuri, care înaintează greoi prin lan, uruind amenințător şi pătulind cu şenilele lor spicele coapte.

Bărbații se dau înspăimântați la o parte din calea acelor namile uriaşe, dotate cu tunuri şi mitraliere care-i țintesc, iar femeile, după ce aruncă grăbite ca la un semnal

snopii în clăi, se reped către căruțele în care li se află copiii, ca aceştia să nu se sperie.

Sunt şase care de luptă, cu stele roşii pe turele.

Trec impasibile pe lângă acei țărani sprijiniți în coase şi pe lângă căruțele în ale căror coşuri pline cu iarbă pruncii, treziți din somn de zgomotul infernal, prind să scâncească...

În timp ce Ştefan Răzeşu se apleacă să ridice câteva mănunchiuri de spice mototolite, un mastodont de fier, care vine în urma celorlalte, atunci când ajunge în dreptul cosaşilor, opreşte brusc locului, un militar scoate capul din oblonul deschis al turelei şi-i salută cu zâmbetul până la urechi:

– Bună dimineața, tovarăşi! Bucurați-vă! De acum încolo sunteți liberi.

Rosteşte aceste cuvinte cu o jovialitate nestăpânită, după care dispare din nou în burta de fier a tancului ce o ia din loc cu viteză, ca să ajungă din urmă celelalte maşini, întrecându-se prin lanul de grâu copt, culcând la pământ spicele grele şi dispărând după zare în direcția comunei Poiana.

... Era dimineața zilei de 28 iunie anul 1940.

Lecția de literatură

„*În idei nu se trage cu puşca.*”
Antoine de Rivarol

În acea zi la liceul din Poiana se desfăşura una dintre ultimele lecții de literatură din anul şcolar.

Profesorul Mihai Ulmu le preda elevilor săi anul întreg Eminescu. Şi doar la câteva ore le vorbea despre ceilalți scriitori. Era multă ambiție în acest fel de a trata arta cuvântului, iar cabinetul de literatură semăna cu o adevărată „sală mare”, pe care-o împodobiseră, de-a lungul întregului an, cu portrete de scriitori, covoare, expoziții de reviste şi cărți, elevii împreună cu dirigintele lor.

Ulmu era un tânăr de douăzeci şi cinci de ani, de o statură zveltă şi elegantă, cu un chip palid, încadrat de nişte plete negre ce i se revărsau bogat pe umeri, luminat de doi ochi căprui, pe care oboseala lecturii îi făcea parcă mai adânci şi a căror tristețe contrasta cu zâmbetul ironic abia schițat în colțul buzelor, zâmbet care-l însoțea pretutindeni…

Absolvise facultatea acum un an.

Între catedra unde stătea şi băncile elevilor era o distanță pe care el o respecta. Deşi îşi dădea seama că erau deja oameni maturi, dintr-o inerție se mai comporta cu ei precum cu nişte copii.

Stăteau la locurile lor, o clasă de liceeni ca toți liceenii, cu fițuici, cu cărți consultate pe sub bănci, cu creta de lângă tablă dispărută când tema era dificilă.

În preajma examenelor de bacalaureat clasa toată avea ceva din freamătul unei livezi în aprilie, care simțeai că acuşi va înflori.

Fiecare lecție a lui era şi cea mai interesantă.

Îmbina subiectele din programă, poemele sau nuvelele pe care le preda cu teme care ştia că-i interesează.

Scrise mai întâi cu creta pe tablă:

„La steaua...”

Apoi începu să recite:

– *...Icoana stelei ce-a murit*
Încet pe cer se suie,
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem şi nu e...

Le vorbi despre paralela pe care o face poetul între stea şi iubire...

– Aşa cum ochii noştri continuă să-i mai vadă lumina pe cer şi cu mult după ce steaua s-a stins, amintirea unei iubiri apuse îl va mai urmări încă multă vreme pe cel care a fost străluminat de ea...

– Cum? – întrebă cineva dintre elevi.

Şi, înainte ca Ulmu să explice, ridică mâna liceana Maria Răzeşu, sosită la lecție direct din arie.

– Ce vrei să spui, Maria?!

– V-am ruga să ne vorbiți şi despre dragoste... E o doleanță a tuturor colegilor mei.

Toți elevii râd. Profesorul îi măsoară cu privirea – aceşti copii au câte 17-18 ani, sunt ca puii de rândunică înainte de întâiul lor zbor, termină în acest an liceul, se află cu toții la vârsta primei lor iubiri şi el încă nu a discutat niciodată cu ei, deşi poate ar fi trebuit s-o facă ceva mai demult, despre acest sentiment care, cu adevărat, nu e de neglijat.

– Bine, o vom face chiar la lecția următoare. Dar pentru asta fiecare dintre voi să formuleze până atunci şi o definiție a dragostei. Ca să nu vorbesc numai eu.

Lângă data scrisă pe tablă: „28 iunie 1940”, profesorul Ulmu notează tema pentru acasă:

„*Ce e iubirea?!*”

Se întoarce cu fața spre clasă, dar o găseşte, pe toată, cu ochii aţintiţi dincolo de geamuri.

Văzu două camioane cu soldați, pe ale căror cabine erau desenate câte o stea roşie în cinci colțuri. Acestea opriră la poarta şcolii. Un ofițer sări dintr-o cabină. Făcu un semn soldaților, care se împrăştiară în două direcții: o parte porni spre primăria de vizavi, unde unul dintre ei scoase drapelul tricolor de la intrare, aruncându-l la pământ, ca să aşeze în locul lui un steag roşu, cu secera şi ciocanul pe el; iar o altă parte, în frunte cu ofițerul, intră în ograda şcolii, în pas alergător.

Mersul lor cadențat se auzi răsunând pe podeaua de ciment din coridorul şcolii. Apoi uşa se deschise brusc şi unul dintre militari pătrunse în clasa lor. Erau obişnuiți ca, atunci când intra o persoană în vârstă în clasă, să se ridice cu toții în picioare.

— Bu-nă zi-ua! rosti milităreşte oaspetele. Aşezați-vă!

Nimeni nu răspunse, nimeni nu se aşeză. Musafirul continuă radiind:

— De azi încolo, sunteți liberi, dragi tovarăşi! Marele Stalin, părintele popoarelor, v-a eliberat. El vă porunceşte să fiți fericiți!

După această frază, privi iscoditor deasupra tablei, unde văzu portretul lui Eminescu. Trase pe dată taburetul de la masa profesorului, se aburcă cu cizmele prăfuite, desprinse de pe perete imaginea poetului şi agăță în locul acestuia portretul lui Iosif Vissarionovici Stalin.

Apoi comisarul coborî, aruncă portretul lui Eminescu undeva după catedră, îşi şterse satisfăcut palmele şi zise:

— Tovarăşul Stalin ne-a ordonat să lichidăm duşmanul de clasă fără cruțare, cine nu-i cu noi, ne-a îndrumat învățătorul, este împotriva noastră. Aşa că, vedeți, să învățați bine! i-a mustrat el blând.

Comisarul ieşi, cu coburul fluturând la şold, trântind uşa după el. Toată clasa continuă să stea în picioare, înmărmurită. Paşii cadenţaţi ai militarilor se mai auzeau îndepărtându-se pe coridor când a intervenit vocea calmă a profesorului Ulmu:

– Aşezaţi-vă, elevi.

În clipele imediat următoare, jos în curte, răsună o împuşcătură şi copiii văzură cum în câinele bătrân al şcolii, – elevii îi ziceau Mutu, pentru că nu lătra niciodată – care se împleticise printre picioarele militarilor, izbindu-se să muşte în tăcere cizma unuia dintre soldaţi, comisarul îşi descărcă revolverul său. Se auzea cum ceilalţi militari râd, amuzaţi de cele întâmplate.

Urcară cu toţii în cele două camioane care porniră din loc.

Ulmu cuprinse cu privirea clasa lui şi zise senin, ca să descarce atmosfera:

– Vom continua la lecţia următoare să vorbim despre Eminescu şi... despre dragoste. Vom aborda aceste teme concomitent. Pentru că Eminescu e şi un mare poet al iubirii...

Spuse şi, ca întru demonstraţie, ridică de pe catedră un volumaş cu poezii.

– În această carte se conţin răspunsuri la multe dintre întrebările voastre.

Aici răsună vocea îndrăzneaţă a Mariei Răzeşu:

– Domnule profesor, aţi putea să-mi împrumutaţi volumaşul pentru câteva zile?!

Mihai Ulmu, deşi ştia de la profesorii săi că o carte împrumutată e virtual pierdută, i-l aşează pe bancă:

– Cu condiţia să nu-l pierzi.

– Vă promit, rosti eleva bucuroasă, ascunzându-l ca pe o comoară printre cărţile din ghiozdan.

Pe profesorul Ulmu îl însufleţea curiozitatea elevilor săi. Pe toate voiau să le ştie, pe toate voiau să le cunoască.

– La revedere!

– La revedere! strigă toată clasa.

Profesorul ieşi. Era ultima lecţie. Dar nici unul dintre acei băieţi şi acele fete nu se grăbea să plece acasă. O neliniştе oarbă începuse să-i frământe pe toţi. Ei mai rămân o vreme în băncile lor, în clasa lor, unde împreună se simt poate mai ocrotiţi, mai în siguranţă.

Profesorul Mihai Ulmu

„Nu-i învețI pe alții ceea ce vrei,
nu-i înveți ceea ce știi, îi înveți ceea ce eşti.”
Jean Jaurès

… – Domnu’ profesor!, se auzi Ulmu strigat de cineva la poartă. Când ieşi, îl văzu pe un sătean cu cuşmă de miel şi cojocică, încotoşmănat ca de iarnă, cu chip slab şi nas borcănos:

– Domnu’ profesor! Sunteți aşteptat la şcoală, apoi slăbănogul coborî vocea în şoaptă:

– Acolo s-a întâmplat ceva.

Rostind cuvintele, a privit speriat în jur şi a dispărut pe o străduță lăturalnică.

Ulmu s-a îmbrăcat repede şi a ieşit din casă. Până la şcoală nu întâlni pe nimeni, ca şi cum satul era părăsit.

În pragul şcolii îşi scoase de pe cap fesul de schi, eliberându-şi pletele lungi şi negre ca de cărbune. Presimți ceva rău înainte de a deschide uşa clasei: liniştea din interior i se păru nefirească. Îşi aminti vorba: când copilul stă prea cuminte, în mod sigur a făcut o şotie.

Când apăru în cadrul uşii, toată clasa stătea în picioare, iar în fața ei se mişca înainte şi înapoi, nervos, cu coburul bălăbănindu-i-se la şold şi cu mâinile întinse înaintea sa, ca şi cum s-ar fi luat de piept cu un duşman nevăzut, comisarul din ajun.

– Aa, şi domnul… tovarăşul profesor! – aproape că țipă acesta. O să trebuiască să răspunzi şi dumneata împreună cu aceşti țânci în fața tribunalului clasei muncitoare. Numai uită-te ce-au făcut învățăceii dumitale…

Abia atunci Ulmu văzu portretul lui I. Stalin aruncat după catedră. Cineva îi desenase cu cărbune peste mustața sumeță o altă mustață mai veselă, inelată și avântată către frunte, unde mai avea conturate și o pereche de cornițe... Iar portretul lui Eminescu – așezat la locul său din fața clasei. Ulmu schiță o umbră de zâmbet și poate că ar fi râs cu poftă, dacă nu s-ar fi postat între ei acest militar spumegând de furie.

– Aș vrea să știu cine a făcut asta?! – tuna și fulgera militarul. Altfel, toată clasa va fi trimisă în Siberia. Toți ca unul, țâncani nenorociți și nerecunoscători. Cine și-a bătut joc de tatăl nostru??! Recunoașteți, puilor de năpârcă! urla comisarul, plimbându-se furios prin fața elevilor.

– Tu?! i se adresă acesta lui Ștefan Albac, luându-l de piept.

Acela nu spuse nimic.

– Tu? se apropie el de Liviu Dragu.

Nici Dragu nu răspunse.

Era clasa lui. Abia acum Mihai Ulmu și-a dat seama că, de fapt, nici n-o prea cunoștea. Erau copii mari, nici nu observase când au crescut, oameni în toată firea, dârji, cu demnitate și caracter, își zicea în gând, minunându-se de ei, în timp ce individul care începuse lecția de azi în locul său umbla printre bănci cu spume la gură. În curând urmau să se despartă. Erau ultimele lecții. Cei mai mulți vor deveni plugari (le zicea: "Omul cu carte știe să țină mai strâns coarnele plugului"), profesori, ingineri, medici, se gândea el cu mândrie, dar în primul rând – Oameni. Oameni cu literă mare, așa și-i dorea. Oaspetele devenea tot mai iritat. Își înfipse degetele boante în umărul Mariei Răzeșu, premianta clasei.

– Tu ai făcut-o?

Maria îl privi cu dispreț și buzele i se întredeschiseră ca pentru un reproș sau un scuipat:

– Ieri ați…

Dar profesorul nu-i permise să-şi continue fraza. Se avântă spre comisar şi-i dădu la o parte mâna de pe umărul elevei Răzeşu:

– Ia mâna, scorpie! De ce-ți bați joc de nişte copii?! Ei n-au nici o vină. Eu, da, eu am făcut toate astea. Şi şterge-o! Ieşi imediat din clasă!

– Aha! strigă comisarul mirat. Dumneata, vasăzică! Bănuiam eu! Ai să capeți pentru asta un glonț în ceafă, diversionistule!

Apoi sări la o parte din fața lui, de parcă s-ar fi ferit ca Ulmu să nu-l găurească cu privirea.

Se întoarse cu fața roşie de mânie, ca un rac la temperatura de fierbere, spre clasa care stătea înmărmurită.

– Cuib de viespi! O să vă arătăm noi! zbieră el şi, luându-şi portretul „profanat" subsuoară, ieşi trântind uşa.

Eminescu rămase, învingător, deasupra tablei din clasa lor. Ulmu urcă la catedră, se aşează pe scaun, îşi sprijini capul în palme, apoi, după o pauză, spuse:

– Aşezați-vă, elevi! Să ne continuăm lecția. Despre ce am spus că vom vorbi azi?!

Era foarte greu să-i readucă pe elevi la atmosfera lecției de care, era sigur, se pregătiseră ca niciodată. Dar el urma să-şi revină primul şi să se comporte ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

– Spuneam că astăzi vom vorbi despre dragoste. Da, da, despre dragoste. Maria Răzeşu, citeşte poemul „La steaua", îi zise el celei mai bune eleve din clasă, pe care o observase că aşează volumaşul poetului pe masă.

În acea linişte de după furtună, vocea ei cristalină răsună ca într-un amvon:

– La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit

Luminii să ne-ajungă…

Toată clasa era numai ochi şi urechi. Poemul lui Eminescu îi ajută să creeze o ambianță de încredere şi sinceritate atât de necesară unei discuții de suflet.

— Poetul Eminescu, zise Ulmu, crede că iubirea îl poate face pe om mai bun, mai frumos, mai puternic. Că de iubire are parte doar cel care dăruieşte Iubire. Că prin dragoste omul cunoaşte nemurirea. Dar tu, Maria Răzeşu, ce vrei despre dragoste?! i se adresă profesorul elevei care mai stătea în picioare.

— Mă gândeam că dacă ar fi să scoți din Biblie câteva întâmplări, nişte psalmi, unele file şi chiar pe unii profeți cu cărțile lor, ea tot Biblie rămâne; dar dacă scoți din ea Iubirea, aceasta devine o carte oarecare…

Era o fată zveltă, năltuță, cu gâțe negre lungi, ochi albaştri-verzui, frunte luminoasă şi pometi mereu înflăcărați. Să fi avut ea acel curaj nebun de a-l fi înfruntat pe mai-marele lumii?!

O completează Liviu Dragu:

— Dacă într-o căsătorie numai unul e fericit, atunci ambii sunt nefericiți…

Să fi descoperit chiar el acest adevăr, mai înainte de a-l cunoaşte?! E fiu de plugar. Îi place să are şi să semene pământul. Are chipul ars de soare, păr ca pana corbului şi un început de mustăcioară. Să fie oare el acela care a avut îndrăzneala să-şi apere poetul drag?!

— Dacă iubeşti sau nu?! E ca şi cum ți-ar fi indiferent dacă trăieşti sau nu. Când iubeşte, omul devine ceilalți sau celălalt, şi abia atunci este puternic cu adevărat. Alături de iubire, dintre toate harurile dumnezeieşti, Apostolul Pavel punea răbdarea. Să avem răbdare să ne iubim semenii, chiar pe cei care o merită mai puțin.

Costin Radu, „preotul" clasei. Visează să urmeze teologia. Are pe chipul său un calm care trezeşte încredere.

Simțul dreptății să-l fi făcut anume pe el să se ia de piept cu noua putere?!

De unde cunosc ei aceste lucruri?! se întreba Ulmu. Îi tratase mereu ca pe nişte copii şi iată-i cum gândesc – ca nişte maturi. Ridicau mâna unul după altul... Ce spun ei printre cuvinte?! Ce sugerează?! Ce îndeamnă?!

– Tristețea din dragoste e cea mai frumoasă tristețe din lume...

Oana Răutu, o fată roşcată, pistruiată, cu ochi cenuşii. Speră să se facă profesoară. Un profesor trebuie să fie un exemplu de dreptate şi pentru ceilalți. Ea să fie aceea?!

Ana Ionescu:

– Dragostea te ajută să deschizi poarta înțelegerii lucrurilor, a oamenilor, a lumii, a propriilor sentimente. Dar şi-n lumină poate fi întuneric, precum şi-n tristețe poate fi bucurie. O bucurie te poate înălța, dar te şi poate înfrânge. Adevărata iubire e cea care-ți dăruieşte aripi...

Şerban Brad:

– Eu aş compara o iubire adevărată, pentru că de ea e vorba, cu o furtună din senin iscată pe o mare liniştită, cu valuri uriaşe care trec peste diguri, pătrund în oraşe, se revarsă peste ziduri înalte, dărâmă maluri priporoase, răstoarnă stânci...

Alecu Stan:

– Cine afirmă că iubeşte omenirea fără a fi iubit măcar pe cineva din această omenire minte...

Dumitru Gusti:

– Căsătoriile fericite nu au istorie. Dacă Romeo şi Julieta ar fi fost fericiți, n-ar fi ştiut nimeni de ei.

Petru Diac, poreclit şi „bufonul clasei", are totdeauna bancul potrivit la locul potrivit:

– Şi totuşi iubirea reciprocă e o raritate, ca o floare de mac în mijlocul unui lan de grâu. Câteodată noi, oamenii,

vopsim o floare ca să pară albă, nu fiindcă ne place culoarea ei. Un om trebuie iubit pentru ce este, nu pentru ce ne-ar plăcea să credem că este…

Cam trist de astă dată.

Viorica Niță:

— Alegem să suferim din dragoste, pentru că suferința din dragoste ne ajută să înțelegem de ce trăim, ce trăim și ce preț are viața noastră…

Elevii se completează, se contrazic pe alocuri, gândesc cu voce tare… de unde ar putea ei şti toate astea?! I-a tratat mereu ca pe nişte băieţandri şi fetişcane. Sunt adulți, cei pe care i-a cunoscut el dintotdeauna. S-a schimbat doar ceva în ei, în felul lor de a fi, de a înțelege lucrurile, medita profesorul Ulmu. Au deprins multe în anii lor de şcoală. Dar cel mai important e faptul că au învățat să gândească. Ca să poată fi ei înşişi.

Se făcu şi mai atent la fiecare nuanță, era tot o așteptare față de fiecare cuvânt pe care urma să-l audă, acest mesaj era şi ca o încununare a activității sale de pedagog în această şcoală. Clasa la care era şi diriginte avea examene de absolvire peste câteva zile. După care urma să plece fiecare pe drumul său. Ce-i aştepta?! Nu ştiau nici ei. Nu bănuia nici dânsul.

Dar, ascultându-i cum gândesc, se bucura că sunt liberi-liberi şi ar fi fost astfel chiar şi cu cătuşe la mâini şi la picioare, pentru că învățaseră să gândească şi să se comporte ca nişte oameni liberi. Ei nu se vor împăca cu minciuna, ei i-au făcut dreptate poetului drag, n-au permis ca acesta să fie umilit.

Cel mai mult le aprecia demnitatea omenească, cea pe care reuşise s-o cultive în fiecare dintre ei. Turma nu are demnitate, chiar dacă atacă sau se apără. Omul o are şi, atâta timp cât nu o părăseşte, el nu poate fi învins.

Trecuseră câteva ore bune şi ei mai aveau încă multe să-şi spună.

– *...Iubirea care mişcă sori şi stele...*

Poemul lui Dante. Elevul său Bogdan Brusture, ţăranul ţăranilor citea din cartea cărţilor. Dar ritmul versurilor era unul de alarmă, alarmă citi dintr-odată şi pe feţele elevilor săi. Îşi aruncă atunci privirile spre fereastră. Lângă primărie, devenită „soviet sătesc", văzu oprindu-se un camion cu soldaţi. Aceştia coborâră repede din caroserie – erau vreo treizeci de militari, care înconjurară, ca într-o manevră plină de risc, cu armele pregătite să tragă, chiar clădirea în care se aflau ei. Câţiva soldaţi în frunte cu un locotenent tinerel pătrunseră în şcoală. Bogdan, deşi privea în ochii profesorului şi nu vedea ce se întâmplă în curtea şcolii, începu să se bâlbâie:

– Da..., zise el şi se opri.

„Mai scurt, mai scurt, până când rămâne din mulţimea de cuvinte, din nesfârşirea de fraze – o singură silabă, care spune totul", îşi zise Ulmu.

Da, iubirea nu poate fi decât afirmare.

Soldaţii nu bătură la uşă. Unul dintre ei o împinse cu patul armei.

Douăzeci de copii, care vorbeau despre dragoste, tresăriră înspăimântaţi. Patruzeci de ochi îi ţintuiră şi-i opriră în prag pe intruşi.

Ulmu părăsi catedra, îndreptându-se către străinii care se postară în uşa deschisă. Ieşi în coridorul şcolii şi închise uşa în urma lui.

– Dumneata eşti profesorul Mihai Ulmu?!, îl întrebă cu voce gravă locotenentul.

– Eu sunt. Ce doriţi?!

– În numele Puterii Sovietice şi al Guvernului URSS, eşti arestat ca duşman al poporului.

Clasele celelalte erau în vacanță. Numai elevii din cursul superior se mai aflau în școală în așteptarea examenelor. Într-o clasă de alături mai mulți copii aveau consultații. Când aceștia ciuliră urechile la răpăitul de cizme de pe culoar, profesorul pensionar Spiridon Cocea deschise ușa să vadă ce se întâmplă, dar un soldat se apropie în viteză, îl împinse înapoi în clasă și-i zise în șoaptă:

– Sunetul de recreație încă n-a fost. Stai cuminte în clasă, moșule.

Acela, alb ca varul, încercă să protesteze cu voce slabă:

– Dar, domnilor…

Ușa i se închise însă cu un pocnet surd în față.

Ulmu îl măsură cu privirea pe locotenent.

– Dumneavoastră sunteți superiorul?

– Exact.

– Văd soldați postați pe sub fiecare geam, nu am unde fugi. Rog doar să-mi permiteți să închei lecția, le dau elevilor tema pentru acasă și merg cu domniile voastre unde doriți.

Un soldat încercă să-l lovească, dar locotenentul, un tânăr cu mustață abia mijită, cu ochi înguști, mongoloizi, îi făcu semn să se oprească.

– Bine, te așteptăm… Cinci minute.

Ulmu intră în clasă și trase ușa după el. Ce le putea spune, din cele pe care n-a reușit să le spună timp de luni de zile, în doar cinci minute?! Își învinse tremurul mâinilor și încercă să fie cât mai calm posibil, străduindu-se să arate bine dispus.

– Ooo! Dragilor! Voi, se pare, sunteți cu toții îndrăgostiți… V-ați pregătit bine pentru lecția de azi. Mă bucur pentru voi. Ca o concluzie aș putea afirma și eu: neamul nostru e condamnat să iubească. El nu s-a raportat niciodată la lume, ci a raportat lumea la el. El a iubit-o, fără

să aştepte totdeauna să i se răspundă cu aceeaşi intensitate. Dragostea este duhul care se împrăştie în materie pentru a o însufleți, a o spiritualiza, ca să capete şi ea, astfel, proprietatea de a iubi…

Vorbea fără grabă, cu o blândețe suspectă a vocii, de parcă elevii lui nu ştiau de soldații care-l aşteptau după uşă, de parcă cele cinci minute pe care le căpătase de la locotenent se egalau cu o veşnicie.

– Iar acum notați în caiete tema pentru acasă. Liviu Dragu, treci la tablă şi scrie…

Dragu ieşi din banca sa şi luă în mâini creta de lângă tablă.

Ulmu dictă:

– *„…A fi om în viață e o artă sau un destin?!”*

– Pentru când ne vedem data viitoare – pregătiți această temă.

Nu le spuse nici „La revedere!”, nici „Pe curând!”, îi cuprinse cu privirea şi, schițând un zâmbet încrezător, ieşi din clasă. Pe coridor îl aştepta locotenentul tinerel. Îi spuse în şoaptă ofițerului:

– Vă rog să mă înțelegeți, sunt profesorul lor de literatură… Vă implor. N-aş vrea să mă vadă mergând în cătuşe sau ținând mâinile la spate, ca un arestat…

– Bine. Vă înțeleg. Fiindcă am fost şi eu câțiva ani profesor de literatura rusă la Kazani…

Când ieşiră în curtea şcolii, elevii care se bulucirăla ferestre îl văzură pe profesorul lor cum discută paşnic cu ofițerul, urmați de cei 30 de soldați mergând în dezordine. Ostaşii urcară în caroseria camionului, iar locotenentul îi făcu loc în cabină alături de el şi profesorului Ulmu. Când puse piciorul pe scara cabinei, Ulmu întoarse capul şi văzu toată clasa lui îngrămădită la ferestre. Nu le făcu semn cu mâna, ca gestul lui să nu fie interpretat greşit. Zâmbi încă o dată, zâmbi larg, în timp ce-şi ocupă locul în cabină alături

de ofițer, cu gând că zâmbetul lui nu putea să nu fie văzut de către elevii cărora le fusese mai mult decât profesor şi diriginte, le fusese un prieten…

Camionul se puse în mişcare. Prin Poiana nu treceau mai mult de patru-cinci maşini într-un an. Gâştele şi copiii nu se grăbeau să se ferească din calea lui. Sătenii se dădură la garduri, urmărindu-l cu o anumită curiozitate. Tot satul îl văzu pe profesorul Ulmu aşezat între şofer şi locotenent ca pentru o plimbare, discutând veseli.

Poiana era potopită de verde. Livezile licăreau de vârfurile coapte. Lanurile foşneau aurii.

Drumul care ducea către reşedința județeană urca un deal lung de vreo zece kilometri.

La mijlocul dealului camionul opri gâfâind. Aici profesorul Ulmu a fost îmbrâncit din cabină, ca un sac cu cartofi, apoi, după ce i se puseră cătuşele la mâini, fu împins dincolo de prelată de brațele vânjoase ale soldaților şi aruncat pe duşumeaua acelui camion militar. Dar acest lucru nu l văzu decât o bătrânică, Safta, ce se nimeri în acea zi să strângă vreascuri dintr-un crâng de salcâmi de pe marginea drumului, care îi vorbi cu mare frică unei mătălence, care povesti şi ea alteia care, la rându-i, istorisi până către seară tuturor ce auzi întregului sat.

Dar nimeni nu le crezu, de vreme ce ofițerul care venise în acea zi la şcoală era chiar prietenul profesorului Ulmu, oferindu-i acestuia locul de alături în cabina autovehiculului.

După ce nu s-a întors în aceeaşi zi la Poiana, mai multă lume a presupus că Mihai Ulmu fusese mobilizat în armată, unde era mare nevoie la acea oră de cunoscători ai limbii germane, sau că a fost trimis în România, unde ar face revoluție socială, sau că fusese angajat ca medic militar, profesie pe care o deprinsese de la tatăl său…

Vorbe erau multe, toate alimentate de faptul că profesorul de literatură întârziase să se reîntoarcă în localitate…

…Mihai Ulmu avea să revină la şcoala lui din comuna Poiana abia peste 13 ani.

Primul interogatoriu

„*Dacă nu este Dumnezeu, totul este permis*"
Fiodor Dostoievski

Primul interogatoriu avu loc în sediul NKVD-ului, instalat în clădirea fostei episcopii din centrul județean.

Imaginile cu mucenici sfâșiați de fiare sau de martiri arși pe ruguri încă nu fuseseră răzăluite de pe pereți, ceea ce îi acorda sălii în care fusese introdus Ulmu o sobrietate bizară. Între sfinți ce propovăduiau și îngeri care fâlfâiau din aripi, pe un perete, chiar deasupra mesei anchetatorului, domina un portret uriaș îl fixa cu privirea lui aspră conducătorul Statului. Era același portret din clasa lui, doar că de dimensiuni mult mai mari .

La o masă stătea un bărbat de vreo 30 de ani. Se vede că era un delicat: arbora o ținută de aristocrat, avea o haină elegantă aruncată pe umeri, fața lui era palidă, ca acoperită cu o mască de teatru, dreasă cu un machiaj de nuanțe diferite, privirile – melancolice. Își pilea, fără să se prăbească, unghiile.

Într-un târziu, își puse un lornion, se uită în direcția lui Mihai Ulmu, îl scrută o vreme și zise:

– Vă rog să mă iertați, nici n-am observat că erați aici

– Așezați-vă, i-a propus acesta.

Mihai Ulmu vru să se așeze, dar nu văzu în cameră nici un alt scaun.

– Aa, vă rog, să mă iertați. Am uitat că ieri am trimis toate scaunele din biroul meu arestaților prin celule. Închipuiți-vă că în celule nu ajung scaune. Vă rog să vă așezați pe scaunul meu.

A zis şi s-a ridicat de pe scaun, întru a i-l oferi lui Mihai Ulmu.

Acesta îi mulțumi şi rămase să stea în picioare.

Anchetatorul se dovedi foarte vorbăreț:

– Domnule profesor, vreau să-ți fac o mărturisire: deținuții ăştia mă plictisesc. Nu ştiu să întrețină o conversație. Cei mai mulți nu realizează că nu stau în fața unui anchetator, ci mai degrabă în fața unui preot. Care aşteaptă spovedania. Eu nu desfăşor anchete, eu le oficiez. Ştiu să ascult ca nimeni altul, iar acest lucru este cel mai important în profesia noastră. Ancheta e un ritual, unul aproape religios. Pentru că eu vreau să-l ajut pe un deținut ca acesta să se elibereze de tot ce-i apasă sufletul, conştiința, dar şi imaginația. De aceea cei mai mulți nu se mărturisesc atât de cele ce le-au făcut, cât, mai ales, de cele pe care ar fi putut să le facă. Eu, fiindcă veni vorba, sunt un artist: ştiu să fac dintr-o cameră de torturi, domnule, un templu. În cazul dumitale este important că ai recunoscut că eşti vinovat.

– Dar nu am spus că sunt vinovat.

– Încă n-ai spus că eşti vinovat. Dar vei spune.

– Ce anume? Ce ați fi dorit să vă spun?

– Nimic. Pentru că eu ştiu totul.

Apoi anchetatorul i-a vorbit despre Piramidele din Egipt, despre premierele din acest an de la Teatrul vienez de Operă, despre Galeria Tretiakov, pe care o vizitase altădată aproape săptămânal cu familia, şi numai despre arestul lui Ulmu – nimic.

După mai multe ore de monolog, anchetatorul, plin de amabilitate, i-a spus :

– Domnule profesor, vreau să vă rog, dacă nu vă deranjează acest lucru, evident, să vă puneți semnătura pe aceste file.

Şi i-a pus la dispoziție mai multe foi îngrijit dactilografiate, mai degrabă nişte studii ştiințifice în care se

vorbea, cu argumente de netăgăduit, despre anacronismul şi necesitatea demolării Piramidei lui Keops ca monument al muncii sclavagiste milenare, despre transformarea Teatrului de Operă din Viena ca mostră a barocului burghez, într-un dăunn pentru oamenii fără căpătâi din acest oraş, despre stringența distrugerii Galeriei Tretiakov, ca simbol al gusturilor retrograde ale claselor parazitare, şi că el, Mihai Ulmu, a şi lucrat în acest sens, elaborând mai multe planuri de a le arunca în aer cu tot cu faraoni, primadone şi tablouri...

– Domnule anchetator, dumneavoastră sunteți ca şi mine un om serios şi nu credeți în cele expuse aici... Vă asigur că nu m-am gândit niciodată la aşa ceva...

– Vai, nu trebuie să mă asigurați, domnule Ulmu! Vă cred pe cuvânt. Misiunea mea este alta. Eu nu fac decât să provoc sinceități. Atribuția mea s-a încheiat, de altfel. Mi-a părut bine să vă cunosc. La revedere. De fapt, adio, domnule Ulmu. Îmi pare rău...Transmiteți salutările mele admiratorilor.

„Ce tip ciudat", şi-a zis Mihai, când păşea pe coridorul fostei episcopii însoțit de cei doi soldați din escortă.

I s-a spus să aştepte în coridor.

Apoi a fost introdus într-o altă sală.

La o masă şedea un ins cu o scăfârlie rotundă, ca trasă cu compasul, rasă complet, cu o față lată şi fălci de buldog, cu un piept uriaş îmbrăcat în tunică militară, având mâini de muncitor, toate numai bătături.

– Bună ziua, domnule..., zise Mihai, dar nu-i desluşi gradul militar şi lăsă fraza neterminată.

– Mă, porni să strige militarul, tu eşti cel care provoci poezii?!

Şi, fără să aştepte răspunsul, se ridică în picioare şi prinse să se plimbe încolo şi încoace prin cameră, întrebându-l nervos:

– Mă, scorpie capitalistă, tu de ce eşti duşman al poporului?!

Mihai tăcu şi din motiv că nu înțelese întrebarea. Acela repetă:

– Mă, de ce urăşti poporul? Ce rău ți-a făcut ție clasa muncitoare, jigodie ce eşti?!

Cum putea el „să urască poporul", pentru care refuză catedra, dar şi repartiția, ca şef de promoție, în unul dintre marile oraşe ale României, cerând să fie trimis la o şcoală din provincie...

Dar, se întrebă în gând, e posibil oare ca între timp cineva, cine?! să-i fi schimbat poporul, cel pe care-l iubea enorm, tot aşa cum fusese schimbată şi puterea?! Nu putea să admită.

Fusese până în acea zi atât de împăcat cu lumea întreagă, era fericit cu cărțile, cu visurile, cu gândurile, cu lecțiile sale, nu-i venea să creadă că ceea ce i se întâmpla era adevărat. De ce? De ce? De ce? Se întreba, fără să găsească vreun răspuns. De ce i se întâmplă tocmai lui ceea ce i se întâmplă? El, care – la sfatul părinților săi – s-a străduit mereu să fie bun, onest, corect cu toată lumea şi să se țină cât mai departe de politică. Unul dintre profesorii săi, A. C. Cuza, care preda economia politică la Universitatea din Iaşi, îşi lansă un partid care preconiza transferarea în masă a evreilor din România în Madagascar, promițând săracilor că le va repartiza fiecăruia câte o dugheană de-ale acestora, la ore le cerea studenților să vină îmbrăcați în cămăşi albastre. Aceştia erau preferații lui. Adepții lui Corneliu Zelea Codreanu, conducătorul Gărzii de Fier, purtau cămăşi verzi, cei de stânga purtau cămăşi purpurii. Pe Mihai nu-l

preocupau aceste mode vestimentare. El avea o cămaşă albă cu broderie basarabene, cusută de maică-sa.

Se străduia, într-o lume politizată până la absurd, să facă abstracţie de politică. Dar iată că nu făcu ea, politica, abstracţie de el.

– Cred că am nevoie de-un avocat, rosti Mihai.

– Avocat?! Tu-ţi dai seama, bă, iresponsabilule, pe ce lume te afli?! Eşti un criminal, şi mai doreşti şi avocat?!

– Va trebui să dovediţi că sunt criminal, a afirmat Mihai.

– Vei dovedi-o chiar tu! zise anchetatorul lovindu-l polemic cu pumnul peste faţă. Scrie aici…

Şi-i puse imediat în faţă o foaie albă şi un toc:

– Ce să scriu?! întrebă Ulmu.

– Ştii tu prea bine ce să scrii.

– Iată că nu ştiu.

– Scrie de ce vrei să destrami Uniunea Sovietică… Din ce an ai devenit agent al serviciilor secrete româneşti, americane, engleze, franceze şi japoneze… De când ai înfiinţat organizaţia antisovietică al cărei conducător eşti… De ce-l urăşti pe tovarăşul Stalin… Scrie tot, amănunţit.

Apoi a început să-şi arunce într-un mod straniu ochii peste cap.

– Ticălosule! Tovarăşul Stalin nu te lasă să crapi de foame, nu doarme nopţile, gândindu-se ce bine să-ţi mai facă, iar tu pui la cale atentate la viaţa lui. Şi încă, pe deasupra, mai eşti şi agent al imperialismului mondial! Asta poporul nu ţi le va ierta!

Se apropie de el şi-l apucă de pulover.

– Mă, contra, ia zi de ce ţi-ai bătut joc de conducătorul mondial al popoarelor?! Aşa cum i-ai scos tu ochii din portret, aşa am să ţi-i scot eu acuşica pe ceşti doi ai tăi din frunte…

Şi-l lovi.

– Nu voi scrie nimic.

– Ai să scrii, pramatie! Cine te crezi?! Mie îmi place să discut cu ăştia de-alde voi, rafinaţii, mai ales când ţin degetul pe trăgaci. Atunci nu aveţi curajul să mă contraziceţi. De unde dracu' aţi apărut atâţia, paraziţilor?! Ştiţi numai să sugeţi sângele clasei muncitoare.

Fu dus apoi sub escortă într-o celulă adaptată dintr-un depozit de la subsolul episcopiei.

Celula de acolo semăna cu o groapă comună, ticsită de cadavre vii, arestaţii stăteau ca chibriturile în cutie, unul lângă altul: cei vreo treizeci de reţinuţi încăpeau în cei câţiva metri pătraţi numai stând înghesuiţi în picioare, iar nopţile nu puteau dormi decât sprijinindu-se unii de alţii, sufocându-se din cauza lipsei de aer, unii dintre ei pierzându-şi cunoştinţa, iar alţii stingându-se fără să mai aştepte sentinţa; astfel că fiecare dintre aceşti oameni se bucura într-un fel când era scos la anchete ca să fie bătut.

Depozitul nu avea geamuri. Dar ochii i se obişnuiseră curând cu întunericul.

Cum se afla chiar lângă perete, treptat descoperi că zidurile celulei erau acoperite cu sute de inscripţii – fraze de adio, adrese, nume, mesaje disperate. O frază îl impresionă cel mai mult: „Anunţaţi-o pe mama mea, Cornea Elena din Căpriana, judeţul Lăpuşna, că am fost împuşcat la 2 iulie. Cornea Liviu, 1 iulie 1940". „Cine intră aici e un om mort", mai citi.

Om mort... Nu, nu! Nu putea fi vorba de el. E o nedumerire, o greşeală, o confuzie.

Căută şi el ceva ascuţit. Găsi un cui, pe care-l scoase cu greu, cu ajutorul unghiilor, din talpa unuia dintre pantofii săi. Vru să-şi scrijeleze numele. Dar se răzgândi. Şi notă un vers:

„Doamne, tu te ţii de glume..."

Un rând din G. Topîrceanu. Şi peretele nu i se mai păru atât de posomorât.

A doua zi fu dus din nou în faţa anchetatorului, care îi propusese să aştearnă pe hârtie "tot ce ştie".

Dar Mihai Ulmu nu scrise nimic.

Şi iar fu bătut.

A treia zi – la fel. Anchetatorul se dovedi a fi un bătăuş de forţă. De cum acesta zâmbea cu toată faţa, Mihai ştia că se pregăteşte să lovească.

A patra zi l-au scos la căderea întunericului şi l-au legat cu lanţuri de calea ferată, ameninţându-l că dacă nu declară tot, nu ce ştie el, ci ceea ce doreau ei să declare, va fi călcat de tren. Doar că în noaptea aceea, prin acel centru de judeţ nu trecu niciun tren.

A cincea zi reprezentantul clasei muncitoare – atunci Mihai descoperi pentru sine că bătăturile de pe mâini nu proveneau deloc de la activităţi de producţie, ci de la „corecţiile" pe care le administra zilnic „duşmanilor poporului" – bătu în el ca la fasole, cu încă doi gardieni, unul dintre aceştia având o imensă mustaţă răsucită.

Când gardienii îi fixaseră degetele şi i le strânseră cu ugerul uşii, Mihai leşină.

Când îşi reveni, cel cu mustaţă făloasă îi aşeză dinaintea ochilor o foaie scrisă şi-l întrebă:

– Mă, tu ştii să semnezi?!

– Da...

– Atunci semnează, îi zise mustăciosul şi-i luă mâna cu mâna lui, făcând o semnătură deşirată dedesubtul foii.

Imediat după asta, tot el îl tipări cu simpatie pe umăr şi-i oferi o ţigară. Deşi nu fumase niciodată, Mihai o luă instinctiv, dar nu ştiu ce să facă cu ea, o puse între degetele umflate şi când acela voi să i-o aprindă, se gândi la umilinţa la care era supus, la faptul cu cât sadism îi striveau aceştia

ultimele rămăşiţe ale demnităţii umane din el, şi aşează ţigara înapoi pe masă.

– Mulţumesc, nu fumez, a murmurat Mihai.

– Uite-aşa, Mişa, a intervenit şi anchetatorul fălcos, cruzimea acestei lupte între clase ne sileşte să facem lucruri câteodată lipsite de delicateţe. Iar chelfăneala e o chestie de rutină. Dacă te-aş fi iertat, aş fi dat dovadă de slăbiciune de clasă. Trebuie să mă înţelegi. Ce, crezi că pe mine nu m-a durut pumnul când te loveam sau laba piciorului de şuturi? Ai oase tari, drace! Dar dacă nu biruiam noi în revoluţia din '17, biruiaţi voi. Şi eu eram cel bătut, iar tu-mi trăgeai cu papucii-n ficaţi. Asta e diferenţa. Ştii care a fost cea mai mare ofensă adusă mie personal ca reprezentant al clasei muncitoare?! Că atunci când ai intrat în acest birou, mi-ai zis… cum mi-ai zis?! „Bună ziua, domnule!" Puteam să-ţi iert orice, mă înţelegi?!, dar această jignire n-am putut să ţi-o iert. Vezi ce înseamnă educaţie greşită, burgheză?! Ea te-a nenorocit pentru o viaţă! Mâine să fii gata, c-o să-ţi asculţi sentinţa.

– Duceţi-l, a ordonat el celor doi bătăuşi de serviciu.

În drumul către celulă cel cu mustaţa burzuluită i-a spus:

– Eşti băiat deştept c-ai semnat. Ţi-ai semnat graţierea.

Şi cum Mihai, se pare, nu făcea eforturi să priceapă, gardianul adăugă:

– De regulă, voi, ăştia, duşmanii poporului, sunteţi puşi la zid. Dar pentru că ai fost cooperant cu anchetatorii, pedeapsa capitală îţi va fi înlocuită cu 25 de ani de muncă silnică. 15, 20 sau 25 de ani trec repede. S-o ştii de la mine. Iată, eu parcă mai ieri aveam 25, şi-acum am 50 de ani bătuţi pe muchie.

Dosarul lui era încheiat.

A doua zi o escortă îl scoase pe Mihai Ulmu din celula suprapopulată cu mâinile la spate şi-l introduse în incinta largă a catedralei episcopale, în care mai aşteptau alte câteva sute de persoane – profesori, medici, țărani, studenți, elevi... Pe mulți dintre ei îi cunoştea de la seminarele metodice, pe alții îi văzuse prin centrul județean sau chiar la nunțile şi cumetriile din Poiana lui...

La o masă acoperită cu stofă roşie, aşezată în fostul altar, prezida celebra "troikă", care alcătuia tribunalul.

La început instanța vorbi despre ei, cei prezenți aici, că s-au făcut vinovați de crime grave la adresa poporului, de acte de sabotare a procesului de industrializare a agriculturii, de trădarea patriei lor noi – URSS (în care, de altfel, unii nu reuşiseră să trăiască decât câteva ore până a fi arestați), de agitație antisovietică, de conspirație contra statului, toți urmând să fie judecați conform articolului 66 al Codului de procedură penală al Ucrainei...

Ucraina era un stat vecin.

A fost citită o listă lungă de nume, printre care Mihai Ulmu şi-l auzi şi pe al său.

Apoi membrii tribunalului s-au retras în camera de consiliu pentru a delibera asupra vinovăției şi pedepsei, unde au stat până către seară, cum vorbeau între ei cei din gardă, jucând poker.

Când şi-au făcut prezența, unul dintre ei, fără să se uite în vreo foaie, a scrutat cu priviri de uliu catedrala largă şi a început să împartă sentințe, arătând cu degetul:

– Ție, ție şi ție! 25 de ani!

– Ție, ție şi ție! 20 de ani!

– Ție, ție şi ție! 15 ani!

Mihai se nimeri mai aproape de altar şi primi 25 de ani.

Totul se desfăşură ca într-un vis urât.

Pentru prima dată în acea seară Mihai Ulmu fu hrănit: un polonic de apă chioară cu câteva urme de fasole într-o gamelă, plus o felie de pâine. Dar el nu s-a atins de mâncare. Un bătrân de alături i-a spus:

– Foamea va veni mai târziu. Acum ți-e frică. Iar frica alungă foamea. Trebuie să te sforțezi să mănânci, ca să poți supraviețui.

Nu-i era frică. Altul era sentimentul pe care-l trăia în acele clipe.

Peste câteva ore Mihai Ulmu împreună cu alți condamnați ca şi el fuseseră urcați într-un camion, care-i duse la gară. Aici îi aştepta un tren negru ca şi noaptea care se lăsă peste acel orăşel basarabean.

Gara era înconjurată de militari şi câini.

Fură urcați în vagoane-temnițe, cu ferestrele zăbrelite.

Trenul porni cu mult după miezul nopții, lăsând în urmă peronul cu soldați şi viața sa de până atunci spulberată.

În acea zi lui Mihai Ulmu pentru prima dată în viața sa i se făcu ruşine că aparține neamului omenesc…

Drumul spre Siberia

„*Toate sunt clare, numai eu sunt tulbure.*"
Lao Tzî

Luna se rostogolea din urma trenului ca un bulgăre de foc peste întinsurile moleşite, sărea de pe un deal pe altul, de pe creştetul unui pâlc de salcâmi pe celălalt, atingând drept din când în când pământul.

Mihai Ulmu se bucura că era noapte, că niciunul dintre condrumeți nu-l vedea în bezna vagonului şi nimeni nu-l întreba nimic. Încerca să se deprindă cu tăcerea (intervenindu-şi încă din şocul interogatoriilor, pasagerii acelui tren alesseră să tacă), cea pe care o jinduise de atâta timp, ca dintr-o dorință de a redeveni el însuşi.

Trenul ducea noaptea cu el. Era o închisoare pe roți, care nu oprea în gări decât rar. Şi atunci – pe linii laterale, discrete, pentru a i se ataşa alte vagoane, ticsite şi ele cu condamnați.

Erau garnituri alcătuite din zeci de vagoane pentru vite, care aveau în partea de sus guri de aerisire protejate cu gratii metalice, ca să nu poți scoate capul printre ele. Probabil că întreg trenul duhnea rău, de vreme ce aerul care venea de afară era tot aerul dinlăuntru, ce nu putea fi nici el respirat decât cu silă. Oricum, era ceva mai puțin fierbinte, şi asta dădea o impresie de împrospătare. De aceea rândul celor care se înghesuiau în fața răsuflătorilor – câteva minute, cel mult – era mare.

În zori traversară Nistrul pe la Tighina, simți acest lucru după aburirea acestui râu al copilăriei sale, pe care-l cunoscu la Cetatea Albă. Îşi lua rămas bun de la el, de la atâtea locuri dragi. Le va revedea vreodată? Într-o clipită i

se amestecară în minte de-a valma: oameni, rude, grădini lanuri, pâraie, schituri, locuri, şcoala din Poiana, chipuri d elevi şi profesori, mama, tata, care i se perindau ca într-un film ce rulează cu viteză maximă.

Soarele sfărâmă peisajele în milioane de cioburi Abia atunci Mihai putu să-şi vadă condrumeţii, această mas tăcută, învinsă. Era ca şi cum toţi aceştia uitaseră să vorbească. La un moment dat, i se făcu teamă de linişte. Şi-t şopti unui bărbat de alături: „Buna dimineaţa". Acela se uit speriat în părţi şi-i spuse: „Eu nu sunt vinovat", străduindu-s să-şi facă loc cu coatele printre alţi deţinuţi şi să dispară în curând undeva după spatele acestora către capătul celălalt al vagonului.

După acest moment de derută, un bătrânel s-a dat mai aproape de urechea lui Mihai şi i-a şoptit, confidenţial:

– Nici eu nu sunt vinovat!

Ulmu l-a privit în ochi şi i-a spus:

– Aici toţi sunt nevinovaţi!

Apoi a adăugat:

– Vinovaţi sunt acei care ne-au condamnat.

Interlocutorul lui se prefăcu imediat că doarme.

La lumina zorilor vagonul era ca un amestec straniu de frică, de înduioşare, de lacrimi, de nădăjduire, de supărare, de sclavie consimţită, de încăpăţânare, de resemnare, de omenesc.

Era un tren lung, cu peste 50 de vagoane, toate pline cu deţinuţi, pe care-i ducea ca să-i ascundă undeva la marginea lumii.

Pe câţiva zeci de metri pătraţi stăteau înghesuiţi unul în celălalt câteva sute de bărbaţi. Şi dacă în prima noapte, şocaţi încă de cele prin care trecuseră, fiecare se străduia să fie tolerant cu vecinul său de suferinţă, în zilele următoare aproape fiecine dădea glas supărării, dar nu faţă de cei care-i urcară în acest „tren al disperării", ci faţă de cel de alături:

că-l calcă pe bătătură, că-l împinge, că se holbează, că duhnește răsturnat peste dânsul, că pute de la el, că-l sâcâie.

Era aproape imposibil să te mişti, de parcă oamenii înnoptaseră îmbrăţişaţi între ei. Dacă te lăsai învins, răpus de oboseală, riscai să te prăbuşeşti pe pardoseala de fier sau peste vreun. Şi doar în măsura în care la gări erau scoşi cei morţi, li se părea că locul devenea un pic mai larg şi parcă respirau ceva mai în voie.

La deschiderea vagoanelor, în câte-o haltă părăsită la vreme de noapte, supravegheată de soldaţi înarmaţi, erau scoşi decedaţii, cei mai mulţi asfixiaţi, şi aruncaţi de-a dreptul în câmp, fără să mai fie îngropaţi în pământ.

„Începe să ne bucure moartea noastră", surprinse Mihai Ulmu un sentiment general, nerostit.

Oameni storşi de puteri, obosiţi, disperaţi, se întrebau prin întuneric: „Oare unde suntem?", „Ce gară-i asta?", „Unde ne duc?"

Erau hrăniţi cu peşte sărat, ca să-i chinuiască setea şi să slăbească fizicește, ca astfel să fie inapţi pentru evadări.

Aceşti oameni deveneau fericiţi când, la câte-o gară izolată, soldaţii din escortă făceau pentru ei coridoare prin care să treacă de la vagon până la vreo cişmea, ca să-şi potolească setea şi să-şi răcorească frunţile.

Într-o noapte, când trenul pătrunse într-un mare oraş, cu clădiri uriaşe, Mihai Ulmu zări în depărtare, între cupole fără de cruci, reflectându-se pe cer turnuri cu stele rubinii şi zidurile de cărămidă roşie ale unui Kremlin maiestuos.

Trenul opri pe o linie secundară, departe de gară. Când îl văzu pe un tânăr trecând pe lângă vagonul lor, Ulmu îl întrebă, curios:

– Tinere, ce oraş e acesta?!

Acela se uită speriat în părţi şi, privind către locomotiva de unde îi veni întrebarea, răspunse:

– Nu ştiu, şi se grăbi să dispară în noapte.

Peste un timp, trecu pe alături şi un bărbat între două vârste. Ulmu repetă întrebarea:

– În ce oraş suntem?

Auzi acelaşi răspuns:

– Nu ştiu!

De la gara Nu-Ştiu urmară alte zeci şi sute de alte gări, mai mari sau mai mici.

Călătoria lor părea să nu mai aibă sfârşit. Trăiau zile care semănau ca două picături de apă, într-o călătorie pe care deținuții începură să o creadă veşnică, de parcă fuseseră condamnați la ea pentru toți cei 15, 20 sau 25 de ani. Trecură prin sute de oraşe şi localități rurale, peste râuri late ca marea, prin munți sfredeliți dintr-o parte în alta, dar Siberia nu se mai apropia.

Mihai Ulmu nu ştia despre Siberia decât că râurile şi lacurile ei sunt înghețate unsprezece luni din douăsprezece. Că Siberia e ceva ca o altă lume, dintr-o altă viață, de neimaginat, de nemărturisit. Toate acestea le aflase, pe când era elev, din analele de geografie.

Îl impresionau întinderile ei, de continent.

După Ural trenul orbecăia, slobozind în urma lui rotocoale albe de fum, fără să mai oprească. Mihai Ulmu începu să aibă coşmaruri. I se părea că trenul trecea prin aceleaşi gări prin care mai trecuse.

În una dintre amiezi văzu chiar o gară care semăna leit cu cea din orăşelul în care fuseseră urcați în tren. Avea sentimentul că această călătorie a lui durează luni, dacă nu chiar ani de zile.

Într-o noapte îi venise rândul să stea în dreptul răsuflătorii zăbrelite şi să respire aer curat: luna fugea pe sub nori ca o roată desprinsă din osie, el trăgea cu gura aerul în piept, fără să se sature, când apăru un alt tren din direcție inversă, în al cărui geam zări postat un chip care i se păru cunoscut: o tânără care semăna ca două picături de apă cu

una dintre elevele lui – Răzeşu?!, aşa i se părea că i se spune. Maria?!, Maria Răzeşu?!, care parcă, în acea fracţiune de clipită, cât trenurile aproape că se şterseră unul de celălalt, îi făcuse şi nişte semne disperate cu mâna. Dar, ce să caute ea în Siberia? Ce să facă o fată din Poiana prin aceste pustietăţi? Le puse pe toate pe contul oboselii sale. Trenurile se îndepărtară şi el cedă locul din faţa ferestruicii altui osândit. Dar acea vedenie îl urmări multă vreme. Se vede că nu se putea despărţi de şcoală, de Poiana, de elevii săi.

După mai multe săptămâni de calvar, trenul opri la Habarovsk.

Mai întâi, soldaţii din escortă scoaseră morţii din vagoane şi-i înşiruiră pe peronul gării. Abia după asta fură invitaţi şi ei să coboare. Au fost duşi în coloane către port, unde au fost îmbarcaţi în nişte barje care îi transportaseră pe râul Amur până la Nikolaevsk-pe-Amur, de unde ajunseră în câteva zile la Magadan.

De la Magadan, îmbarcaţi în camioane, au sosit la Zarianka, în „Lagărul Morţii". La poartă pe o pancartă uriaşă, ca o sfidare, scria: „Bine aţi venit!".

La Zarianka se aflau celebrele zăcăminte de minereuri. Se zice că acolo oamenii calcă pe aur.

Stăteau toţi cu boccelele în mâini în curtea largă a închisorii.

Mihai Ulmu compară viaţa lui cu o ceaşcă spartă sperând, încă mai sperând, că, odată trezit din acest coşmar, timpul va fi dat înapoi şi el va putea lipi cioburile ceştii spartă la loc.

Maria Răzeşu

„Omul – oglinda prin care trebuie privit Universul"
George Bernard Shaw

Ca şi toate celelalte fete din clasa ei, Maria Răzeşu era îndrăgostită de profesorul de limba română Mihai Ulmu.

Îi sorbea fiecare cuvânt. Îi admira fiecare gest. Fiecare lecție era ca o întâlnire cu dragostea.

Dar el nu avea ochi pentru ea, ca, de altfel, pentru niciuna dintre fetele din clasă. El, se pare, nu vedea pe nimeni. Şi atunci, ca într-o autoflagelare, Maria se înarmă cu multă răbdare. Îşi promise să aştepte, numărând fiecare zi până la serata de absolvire, care trebuia să-i dea dezlegare şi să-i poată scrie o scrisoare în care să-i vorbească de toate sentimentele sale. Aşa hotărâse demult.

Dar, numai cu câteva zile mai înainte de acest eveniment important din viața ei, profesorul Mihai Ulmu fusese arestat. Era sigură că fusese arestat. În ziua când acesta plecase însoțit de un ofițer şi mai mulți soldați, eleva de clasa a douăsprezecea Maria Răzeşu s-a gândit că s-ar putea să nu-l mai revadă niciodată.

Iar ea mai avea şi o datorie: împrumutase o cărțulie de poezii pe care se obligase să i-o restituie. Trebuia să-l găsească şi să i-o întoarcă, altfel ce părere îşi putea face domnul profesor despre ea, cu atât mai mult că făcuse promisiunea în fața întregii clase?!

Părăsi imediat şcoala, îşi aruncă ghiozdanul în casă pe-o fereastră, şi porni de-a dreptul peste lanuri, poate va ajunge camionul din urmă.

Umblă mult în acea zi prin centrul județean, până descoperi camionul negru în fața unei clădiri pe o stradă

ingustă și desfundată. Îl recunoscu. Strada era mărginită într-un capăt al ei de catedrală, iar în celălalt – de cârciumă. Partea dinspre cârciumă era asfaltată, partea ce ducea spre catedrală – cu gropi și șanțuri.

Se pare că era o unitate militară. Pe poarta comandirii intrau și ieșeau ofițeri și soldați. La un moment dat – după mai multe ore de supraveghere – îl zări pe locotenentul tânăr care fusese la Poiana.

– Bună ziua, tovarășe militar! îi alergă ea în întâmpinare.

El o împinse cu privirea la o parte fără să-i răspundă.

– Dumneavoastră sunteți prietenul profesorului Mihai Ulmu?!

– Eu?! se pierdu locotenentul.

– Doar dumneavoastră i-ați făcut astăzi o vizită la Poiana...

– Și ce doriți?

– Vreau să vorbesc cu el.

– Despre ce?

– Trebuie să-i întorc de urgență o datorie. Am împrumutat o cărțulie, zise și dezveli ceva dintr-un ziar: iată cartea aceasta e de la el. Știți, i-am dat asigurări de față cu toți colegii că i-o restitui. Dumneavoastră sunteți ofițer și știți mai bine decât mine ce înseamnă un cuvânt dat.

– Da, știu, a îngânat acesta. Dar acum profesorul Ulmu e ocupat. E foarte ocupat. V-aș sfătui să veniți altădată.

– Când altădată?!

– Mâine, poimâine, când doriți... A zis, s-a răsucit milităreşte pe călcâie și a traversat strada cu pași grăbiți.

Era către seară și Maria s-a întors în Poiana.

După o noapte nedormită, a doua zi reveni în centrul raionan.

Pândea de departe, urmărindu-i pe toți cei care intrau și ieșeau din clădirea sumbră, însă locotenentul nu mai apăru. Nici atunci, dar nici în ziua care urmă.

În ziua a treia Maria se plimbă fără vreun rost prin orășel.

Spre seară, pe aproape de piață i-a tăiat drumul o țigancă tuciurie.

Aceea îi desfăcu bobii în fața ei și-i zise:

– Tu ești dată pentru o dragoste mare. Din acelea care pierd omul…

– Lasă-mă, a zis Maria și a vrut să treacă pe lângă ea.

– Și nu vei avea scăpare…

Aici Maria s-a oprit, a privit în ochii ei tulburi și, resemnată, a zis:

– Știu.

– Nu știi tu nimic, fato! Privește cum se așază bobii. Nu-i de bine. Eu îți zic, da-ți zic degeaba. Că de dragostea asta tot n-ai să scapi. Ai să fugi după bărbatul acela la capătul lumii… Ai să-l găsești… O să te iubească… o să fii mireasa lui… Ai să-i naști și un prunc… Dar vai și amar de norocul tău! Uite bobii cum arată. Prea ești frumoasă, ca să ai și noroc, dom'șoară.

– Aiurezi, mătușico, i-a zis Maria. Dar să dea Domnul să fie așa.

În toată acea zi ea s-a simțit în al nouălea cer și a crezut și mai mult în destin.

Abia în ziua următoare îl revăzu pe locotenent. Acesta se grăbea să se strecoare în instituția unde, probabil, lucra.

– Tovarășe! Tovarășe! îl ajunse ea din urmă.

– Ce doriți?! afișă el o mină gravă, prefăcându-se că nu o cunoaște.

— Mi-ați promis că mă veți ajuta să vorbesc cu profesorul Ulmu.

— Nu se poate.

— Cum nu se poate?! De ce nu se poate?!

— Pentru că nu se poate! i-o tăie el scurt.

— Trebuie să se poată, izbucni fata în plâns. Pentru că eu, pentru că eu… sunt logodnica lui, minți Maria.

Locotenentul se opri locului, privi, se pare, abia atunci chipul ei și-i zise:

— Ești tânără. Toată viața ți-e înainte. Logodește-te cu altcineva. Uită-l pe Mihai Ulmu.

— De ce să-l uit?! se prefăcu ea a nu înțelege.

— Pentru că acest Mihai Ulmu este dușman al poporului.

— Nu, nu, nu! Vă rog să mă credeți, Mihai Ulmu nu este, nu poate fi dușman al poporului. Întrebați de fiecare om din Poiana și-o să vă convingeți. De la mic la mare, toți îl iubesc și-l respectă, fiecare va spune că mai bun prieten ca profesorul Mihai Ulmu nu există.

Locotenentul o luă ușurel de după umăr și o duse un pic mai la o parte pe o străduță lăturalnică.

— Vă rog să vă resemnați. Nu fiți naivă. Mihai Ulmu a fost ieri condamnat la ani grei de închisoare.

— Vreau să fac și eu închisoare cu el.

— E posibil să-i fie înlocuită pedeapsa cu condamnarea la moarte prin împușcare.

— Vreau să fiu și eu împușcată cu el.

— Va muri…

— Vreau să mor și eu cu el…

— Ești nebună de legat.

— Da, sunt nebună, pentru că am jurat să fiu cu dânsul și în viață, și în moarte, la bine și la greu…

— Mihai Ulmu nu mai e aici…

— Dar unde e?

– E dus.

– Unde?

– Unde?! Unde?! Undeva unde e iarnă fără sfârşit şi noapte veşnică.

– Daţi-mi adresa… Vă rog, vă implor…, şi, neaşteptat şi pentru ea, ca şi cum coborârea în genunchi o înălţa ca pe vechii credincioşi, Maria se aşează în genunchi în faţa acelui tânăr.

– Ridicaţi-vă, imediat, se uită acesta speriat prin părţi, vreţi să fiţi arestată?

– Vreau. Nu mă ridic până nu-mi spuneţi adresa unde i-aş putea scrie…

– Vă rog, nu faceţi spectacol. Ce doriţi să-i scrieţi?!

– O scrisoare cu cel mai important mesaj al vieţii mele.

– Ulmu nu merită jertfa dumneavoastră. El a fost trimis în Siberia, să moară. Ulmu e duşman …

– Doar dumneavoastră nu credeţi asta!

– Uită-l, uită-l, fetiţo!

– Nu pot. Nu am dreptul.

– De ce?

Şi aici Maria Răzeşu zâmbi ca Giordano Bruno pe rug:

– Pentru că Ulmu… Pentru că Mihai Ulmu e tatăl copilului pe care-l port sub inimă, îngână, mirată şi ea de ce-i rostiră buzele.

Toate erau minciuni. Dar ea trebuia să-l convingă pe acest tinerel s-o ajute. Acesta izbucni, revoltat:

– Ticălosul! A corupt şi minore, vasăzică?!

– Dar nu sunt minoră.

– Câţi ani aveţi?!

– Optsprezece. I-am împlinit la Crăciun.

– Oricum. Dacă tribunalul ar fi cunoscut acest amănunt, i-ar mai fi adăugat cu siguranţă nişte ani.

— Dar el intenționa să ne căsătorim, fixase împreună cu părinții mei și ziua nunții, minți în continuare. Mă iubea mai mult decât viața proprie…

Maria nu mai avea unde să se ferească de sine.

— Vă implor să mă ajutați, îi apucă ea mâna să i-o sărute.

El îi smulse mâna, parcă atinsă de foc.

— Ce faceți? Vă dați seama ce faceți?!

— Vă rog, ajutați-mă!

— Nu pot. Eu sunt soldat.

— Știu că sunteți soldat, dar ați fost și dumneavoastră pur și simplu om cândva, nu?! Ajutați-mă!

— De ce mă ofensați? Da, am fost trimis după Mihai Ulmu la Poiana. Eu trebuia să execut, fără să pun întrebări. Dar vă și înțeleg. O, cum vă mai înțeleg, duduiță... Așteptați-mă peste un sfert de oră la colțul ulicioarei vecine.

Zise și îi arătă un gard îndepărtat din cătină, el dispărând în sediul sumbru de la mijlocul străzii.

Un sfert de oră trecu greu. Apoi mai trecu un sfert de oră. Pe urmă – și altele câteva. Începu să creadă că a fost mințită. Când îl văzu apărând, se bucură nespus. Militarul se apropie vădit emoționat, cu mers cadențat, parcă ar fi defilat la o paradă imaginară, privi atent în părți și-i strecură o foiță în palmă:

— Ceea ce fac eu e o crimă la adresa clasei muncitoare. Dar am făcut-o ca să știți că există oameni pretutindeni. Chiar și printre militari. Aveți aici adresa lagărului. Dar, probabil, n-o să mai aveți nevoie de ea.

— De ce?

— N-aș vrea să vă dezamăgesc prea mult. Dar o fac ca să vă temperez zelul. Cetățeanul Ulmu a fost ieri condamnat la 25 de ani de muncă silnică, pe care îi va executa la Kolâma, fără însă să aibă dreptul de a corespunda.

– Deci scrisoarea mea nu are nicio şansă să ajungă la el?!

– Niciuna.

– Atunci mă voi duce să i-o duc chiar eu.

– Vă dați seama ce spuneți? Asta e demență curată. Ce vă trece prin cap? V-aş sfătui să nu vă aventurați. Aflați, domnişoară, că nu tot ce zboară se mănâncă. Astâmpărați-vă!

– Acum?! întrebă ea mirată. Acum când am adresa lui?! Nicidecum. Mă voi duce după el la capătul pământului, chiar dacă va fi să mor, chiar dacă ar fi să nu mă mai întorc de acolo vreodată.

– Pentru ce acest sacrificiu?! întrebă militarul curios.

Ea se uită lung la el, țintuindu-l cu ochi de piatră şi, după o pauză de ezitare, spuse:

– De ce? Am să vă spun, dar n-o să mă înțelegeți. Pentru că… Pentru că îl iubesc pe Mihai Ulmu.

Aşa Maria Răzeşu se decise să se ducă chiar ea, în locul scrisorii pe care avusese de gând să i-o scrie, la capătul pământului în căutarea profesorului Mihai Ulmu.

A doua zi după examenul de absolvire, se prezentă la secția județeană pentru învățământ pretinzând că are nevoie de paşaport întru a-şi putea depune actele la Institutul Naval din Vladivostok, oraş din noua ei patrie, ținând să-şi realizeze, cum le motivă ea decizia funcționarilor de acolo, un vis care ține încă din copilărie, acela de a deveni căpitan de navă maritimă.

Şeful, un bărbat în vârstă, după ce-i răsfoi certificatul cu note, zâmbi îngăduitor: „Ale tinereții valuri!”, şi-i înmână o adeverință ce urma să-i țină loc de paşaport şi, totodată, de recomandație la instituția respectivă.

Când se văzu cu hârtia în mână, veni într-un suflet acasă. O găsi pe mama ei frământând pâine, cu aluatul crescut dând din covată.

– Mamă, eu plec.

— După el?! a întrebat ea. Nu vorbiseră niciodată despre Mihai Ulmu, dar o inimă de mamă pe toate le vede, pe toate le simte.

Maria o îmbrățișă.

— Când?! o întrebă măicuța Maria Mare, așa-i ziceau sătenii, pentru a o deosebi de Maria Mică, fiica ei, ștergându-și lacrimile cu un colț al șorțului pătat de făină.

— La noapte pleacă un tren spre Chișinău.

— Să-l chem pe taică-tu din grădină.

Maria își adunase lucrurile pentru drum într-un geamantan: haine, hrană, mai ales fructe uscate și pesmeți pe care-i pregătise din timp; mai luă cu ea o hartă a locurilor de dincolo de Ural, cărțulia buclucașă de poezii, o fotografie a clasei lor cu profesorul Mihai Ulmu în mijlocul elevilor, precum și alte lucruri pe care le consideră necesare, când Ștefan Răzeșu intră în Casa Mare. Acesta se așeză greoi pe laviță și zise:

— Pleci deci. Ai hotărât?!

— Da, tată.

Ștefan Răzeșu tăcu. O admira. Mai ales pentru caracterul ei ferm. Parcă o vedea acum pentru prima dată atât de mare. Apoi, într-un sfârșit, îi zise:

— Mă duc în sat să caut bani. Până unde te duci tu, fata lui, nu știu dacă are tot satul nostru atâția bani, ca să-ți cumpere bilet.

Mama scoase din scrin o salbă de bani aurii.

— O am de la mama mea. O ținea de pe timpul țarului. Poate găsești pe cineva care să ți-o schimbe pe bani. Ia-o. Pentru tine am păstrat-o, știam că odată și odată s-ar putea să-ți prindă bine…

Maria Răzeșu nu știa unde pleacă și ce o așteaptă la capătul acelui drum lung.

Știa doar că trebuie să-și urmeze o chemare a inimii, pe care o identifica cu însuși destinul ei.

Prima zi de lagăr

„...Voi care intraţi aici lăsaţi orice
speranţă afară."
Dante

Era seară când au fost aliniaţi în curtea largă a penitenciarului, unde au fost întâmpinaţi de o fanfară cu melodii săltărețe şi de comandantul lagărului. Acesta, după ce se plimbă o vreme dintr-o parte în alta a câmpului de instrucție prin fața proaspeților sosiți, parcă aşteptând ca tăcerea să se facă desăvârşită, le ordonă cu o voce piţigăiată:

– Trădătorii de Patrie, la stânga!

– Hoții bunurilor țării, la dreapta!

Cum nu era lotru – părinții lui, Mircea şi Cristina Ulmu, care fuseseră unul medic şi celălalt cadru didactic, mai întâi, la Cetatea Albă, apoi, în județul Orhei, îi vârâră în cap de mic că e o crimă să atentezi la bunul altuia: „Cine fură o dată e fur totdeauna" –, trecu în coloana care lua naştere în partea stângă...

Acesta era renumitul lagăr de muncă „Dalstroi" de la Zarianka, numit şi „Zarianka-l", spre a-l deosebi de altele asemănătoare din zonă, rezervat pentru deținuții politici, dar şi pentru cei de drept comun, amestecați cu ei „în scopuri educative".

Criminalii de drept comun erau „haita de lupi" aruncați în mijlocul lor. Ei urmau să-i distrugă pe „fascişti", „troțkişti", „deviaționişti", „antistalinişti", pe duşmanii poporului, pe adversarii statului, cum li se spunea deținuților politici.

Cele trei clădiri lungi, a câte trei etaje, înnegrite de fum, semănau de departe cu trei cavouri uriaşe, înconjurate

de gratii înalte din sârmă ghimpată, supravegheate în culmi de turnuri de lemn, în care stăteau de veghe oamenii cu degetul pe trăgaci.

Lagărul avea o mie de paturi pentru cei peste o mie de deținuți, fiind completat în fiecare săptămână, în funcție de numărul celor decedați, cu locatari noi, care de multe ori dormeau în picioare, așteptând să moară cineva ca să aibă și ei un pat, în care să-și poată odihni oasele după o zi întreagă de muncă.

Cei proaspăt sosiți au mers în coloană la baie.

Se dezbrăcară de ce aveau pe ei, fiecare punându-și hainele într-o boccea, care urma să se păstreze în magazie până în ziua când vor ieși de aici.

Bocanci, pantaloni vătuiți, pufoaică fără buzunare, căciulă cu clape înguste, ce se leagă sub bărbie și care acoperă parțial urechile, dar care nu apără deloc ceafa de vânt – asta e îmbrăcămintea de vară și de iarnă a deținutului.

I s-a mai repartizat fiecăruia câte un număr, ce urma să le țină loc de nume cât vor fi la Zarianka.

Apoi Mihai Ulmu a fost condus împreună cu alți deținuți într-o baracă largă, plină cu paturi suprapuse în patru caturi, lui revenindu-i un loc de sus.

Urma să se obișnuiască cu de toate: cu toaca ce le anunța deșteptarea, cu ciorba din câteva fire de orez fiert într-o porție de apă, cu ceaiul servit din cană de tablă și o bucățică de pâine neagră, cât o cutie de chibrituri, cu apelul la care erau numărați ca oile:

– M1-001

– M1-002

.....

– M1-315 (acesta era numărul lui Mihai Ulmu)

.....,

cu gimnastica obligatorie de dimineață pe platoul de instrucție "pentru fortificare fizică" şi, imediat după asta, cu discursurile şefului lagărului.

Kudreavțev (probabil acesta avea şi un nume mic, dar nimeni nu l-a mai aflat vreodată) ieşea în fiecare dimineață să-i petreacă pe deținuți la muncă. Se plimba câteva minute prin fața celor aproape o mie de întemnițați aliniați în şiruri drepte – blacheurile lui răsunau pe piatră ca nişte picături de apă care cad într-un lighean de tablă –, apoi începea să le țină predica sa, de regulă aceeaşi, rostită mereu cu alte cuvinte, despre importanța lagărelor de muncă corecțională ca stâlpi de nădejde ai statului, unde elementele criminale sunt izolate de societate, iar oponenții regimului sunt reeducați.

Şi în ziua când platoul de instrucție se umplu cu noi deținuți, aduşi din proaspetele teritorii achiziționate de URSS, Kudreavțev, omul mic de statură, fu la înălțime.

Atunci când vorbea, Kudreavțev țipa, dar el nu țipa la nimeni, el țipa aşa în general, crezând că astfel se face mai auzit, dar, s-o recunoaştem, şi fiindcă-i făcea plăcere să țipe:

– E toată lumea aici?! Mă priveşte toată lumea?! Sunteți atenți?!

Apoi, după ce se convingea că nimeni nu-l ascultă, continua, parcă implorând atenție:

– Bă! Eu am avut o copilărie grea. Şi voi habar n-aveți.

Dar îşi revenea imediat, zbierând şi mai abitir:

– Bine ați venit la Zarianka, criminalilor, borfaşilor şi academicienilor! Spun pentru cei care încă nu ştiu: locul nostru nu e atât unul de detenție, cât unul de reeducare. Țara vă vrea cetățeni recuperați. Clasa muncitoare crede că burghezii, intelectualii şi tot soiul de infractori vor dispărea ca clase şi fără să fie jugăniți, aşa cum a propus marele

Lenin, cel mai omenos dintre oameni. Şi v-a acordat o şansă. De ce să n-o folosiți, mă derbedeilor?! Altă soluție nu există, decât să cooperați cu noi, cei care vă educăm. Urmează să edificăm împreună o societate, care va fi deopotrivă a ziditorilor şi a zidiților. Ziditi veți fi voi, înșivă!

Apoi, după o pauză, tonul îi devenea mai patern:

– Puşcăriile noastre sunt cele mai umane din lume, chiar dacă nu toate celulele au geamuri şi chiar dacă încă nu toate au apă caldă şi duş, pentru că ele reeducă. Acestea sunt adevărate şcoli ale viitorului, dar, să vă intre în cap: aici, cine rămâne repetent e lichidat. Deci, mâna pe târnăcop, lopată şi hârleț! Ele vor fi de azi încolo baghetele, pensulele şi condeiele voastre, trântori şi exploatatori ai clasei muncitoare. Fiecare cu meseria lui – voi cu mâna pe roabe şi răngi, noi – cu mâna pe trăgaci!

Kudreavțev o încheia de fiecare dată cu surplus de entuziasm:

– Trăiască munca ce n-are sfârşit! Jos cu trândăveala! Capul sus, privirea dârză şi pieptul înainte! La obiectivul de muncă, în pas cadențat, cu cântec, înainte marş! Uun-dooi! Uun-dooi!

Dar nimănui nu-i era a cânta. La somațiile gardienilor care îndreptau țevile armelor spre ei, fiecare ostatic prindea să mârâie sub nas o melodie, dar cu totul alta decât cea pe care o bălmăjea ortacul de alături, astfel că uriaşul cor nu reuşea să emită în aerul dimineții decât un schelălăit ciudat alcătuit dintr-o mie de melodii diferite, scos dintr-o mie de piepturi cărora numai a cântec nu le ardea.

– Degeaba mai cheltuieşte statul mâncarea cu voi, dacă v-a călcat ursul pe ureche, concluziona Kudreavțev, după ce-i conducea cu privirea ieşind pe porțile penitenciarului, însoțiți de câinii-lupi şi soldații de pază, el retăgăndu-se în iatacurile lui ca să-şi împlinească somnul

întrerupt de datoria şi misiunea sa de educator al unor indivizi pe care-i credea pierduţi definitiv pentru societate.

Gardienii erau oameni şi ei, unii – nişte copilandri cu mustaţa abia mijită, care mai degrabă îşi mimau severitatea, cu deosebirea că destinul lor era supus „ordinelor", ce aveau ceva mistic în ele: acestea veneau de undeva „de sus" (asta fiind expresia, ca şi cum s-ar putea să vină chiar de la Cel de Sus), pe care ei de cele mai multe ori nu le înţelegeau şi nu le comentau, ci le aplicau: „Ordinele nu se discută, ci se execută".

Comenzile devenite automatisme erau preluate din cinci în cinci minute ba de un gardian, ba de altul:

– Cine face un pas spre stânga sau spre dreapta în afara coloanei, e împuşcat pe loc fără somaţie!

– Cine face un pas spre stânga sau spre dreapta în afara coloanei, e împuşcat pe loc fără somaţie!

Zona de muncă, situată la câţiva kilometri de lagăr, era un loc împrejmuit cu sârmă ghimpată, în al cărui ţarc deţinuţii urmau să taie pini, să scoată rădăcini, să care pământ şi pietre dintr-o parte în alta cu roabele. Deasupra porţilor de intrare era întinsă o pânză roşie pe care se putea citi: „Prin muncă ne vom ispăşi greşelile!"

Lui Mihai Ulmu îi reveni o roabă. Urma cu ea să care pietrele mişcate din loc de lamele unor buldozere.

Brigadierul Fomin, deţinut şi el, nu uită să-i avertizeze:

– Păziţi roabele. Roaba e mai scumpă ca omul. Se strică mai uşor, se repară mai greu. La o mie de oameni avem doar o sută de roabe. Cine le deteriorează, ca să nu muncească nici el, nici brigada, va fi sancţionat.

Mai târziu Ulmu avea să constate: un deţinut după ani munciţi în carieră, pe şantier sau la drumuri, ajunge să-şi iubească roaba ca pe o soţie rea: ştie că nu poate trăi cu ea, dar nici fără dânsa. Mai ales că celelalte munci fizice –

căratul pietrelor cu targa, dusul greutăților în spate ş.a. – sunt şi mai grele, iar aici rotița roabei te ajută nespus; dacă fiecare ar fi avut o roabă, ar fi reuşit, cu siguranță, să mute stânca sa în vârful muntelui indicat de zei.

După mai multe ore de împins roaba prin pietre şi hopotişuri, durerile din brațe şi din muşchii picioarelor deveniră pentru intelectualul Ulmu insuportabile.

Un deținut, se vedea cât colo că era un om de la țară, îl sfătui:

– Nu scuipa în podul palmelor, pentru că o să le umpli cu bătături. Iar când acestea sângerează, durerea se mută din muşchi în palme.

Mihai Ulmu îi mulțumi din priviri şi pentru prima dată de când se afla între aceste „animale de muncă" simți că nu este singur.

Noaptea târziu, după câteva apeluri, o strachină de fasole rară şi o felie mucedă de pâine servite la cină, după ce sună toaca de stingere şi el căzu ca secerat în patul său de scânduri, avu impresia că pătrunse pe o uşă care dispăru pe dată în urma lui, lăsând în loc un perete gros, care crescu imediat de cum intră în cameră.

Atunci, Mihai Ulmu începu să-şi facă şi el, ca toată lumea care mai avea o speranță la îndemână, un plan al său de evadare.

Mendelstam

„Şi ce să faci în aşteptare, şi ce să spui? Nu ştiu –
Şi de ce să fii poet într-un timp nemernic?"
Hölderlin

Duminică deţinuţii nu fuseseră scoşi la muncă.

Când li s-a permis să iasă în curtea largă a lagărului, Mihai Ulmu observă un bărbat între două vârste, cărunt, cu nas acvilin şi privire ageră care se apropia ba de un deţinut, ba de altul şi întreba ceva.

Când a venit mai aproape, a auzit cum l-a întrebat pe cineva din preajmă:

– Vorbiţi latina?! Nu cunoaşteţi pe cineva care vorbeşte latina?

Mihai nu i-a acordat nicio atenţie. La Universitatea din Iaşi studiase aprofundat latina, greaca veche, sanscrita. Îi plăceau limbile antice. I se păruse mai interesant să discute cu morţii decât cu viii.

Când deţinutul bizar trecu prin dreptul său, Ulmu îl întrebă:

Cur latina discis?[1]

Acela se opri. Se întoarse cu faţa spre el, îl cercetă cu privirile tăioase din cap până în picioare, şi-l întrebă:

– *Unde Latine cognoscis?*[2]

– *De Iassy. Discipulus professoris Simenschy fui*[3].

– *A-a, senex Senecae interpres et celebris grammaticae sanscritae auctor! Aliquo verba Latina commutáre volébam.*

---

[1] (lat.) De ce aveţi nevoie de latină?
[2] (lat.) De unde cunoaşteţi latina?
[3] (lat.) De la Iaşi. Am fost student al profesorului Simenschy.

linguas obliviscitur, nisi loguitcer. Ex quo tempore hic es?[1]

– *Du obus diebus*[2].

– *Venisne unde*?[3]

– *E Bassarabia venio. Tu quoque*?[4]

– *Nulla parte*[5], i-a răspuns interlocutorul. Apoi, după o pauză, a precizat amar*: De Inferis, de facto. Bene factum te in Inferis advenisse, invenis!*[6]

Așa Mihai făcu cunoștință cu Mendelstam. Cu Ozea Mendelstam, profesor, poet şi filozof.

Poetul, se pare, găsea plăcere în a discuta cu Ulmu.

Vorbeau în limba veche a patricienilor ore în şir, dar, la sugestia lui Mendelstam, o făceau în şoaptă.

– De ce? se interesă Mihai.

– Ei ne pot lesne învinui că am fi spioni ai Imperiului Roman, chiar dacă acesta nu mai există de o mie şi vreo cinci sute de ani.

În ziua următoare, deținuții au fost duşi din nou la lucru în zonă.

Netezeau terenul, curățându-l de arbori şi pietre.

Cu topoare, cu beschii, cu roabe, cu lopeți şi hârlețe.

Mendelstam căra pietriş cu o roabă mai mare decât el.

Ulmu îşi avea şi el roaba lui.

Prânzul – o gamelă de ciorbă apoasă şi o felie de pâine din secară – le-a fost adus în zonă.

(lat.) A-a, bătrânul exeget al lui Seneca şi autorul vestitei gramatici omonime. Voiam să schimb fraze în latină cu cineva. Limbile moarte, dacă nu le vorbeşti, se uită. De cât timp sunteți aici?

(lat.) De două zile.

(lat.) De unde veniți?

(lat.) Din Basarabia. Dar dumneavoastră?,

(lat.) De nicăieri.

(lat.) Din infern, de fapt. Bun venit în infern, tinere!

În timpul acelei scurte pauze Mihai Ulmu s-a dat mai aproape de Mendelstam.

– *Salve, magnifice profesor*![1]

– *Salve, invenis*![2]

– Ce va fi aici? întrebă el, plin de curiozitate.

– Se pregăteşte loc pentru rai. Vezi, cândva demult raiul era situat pe pământ, dar preoţii l-au expediat în cer. Acum se îndreaptă locul, după care raiul va fi coborât din nou pe pământ. Noi avem o misiune istorică. Şi râurile din viitorul Eden vor curge cu vodcă şi bere, şi nimeni nu va munci şi toţi vor chefui de-a valma. Ai înţeles? Iar Dumnezeu... Bătrânul va fi pus la zid, în numele fericirii omului pe care el l-a umilit de milenii cerându-i socoteală pentru faptele sale. Să-ţi spun un secret pe care mi l-a destăinuit un fost comisar, ajuns şi el în rândurile noastre: dacă Dumnezeu refuză în următoarele luni, până la congresul ordinar al partidului, să se înscrie în partidul comunist, el va fi lichidat. Pentru că, amice, cum poţi fi stăpânul lumii când Dumnezeu stă deasupra ta?! E logic, nu?! El trebuie anihilat şi cât mai curând, pentru a putea crea o lume nouă, în care toţi oamenii vor fi fericiţi, afară de alde noi, care refuză să fie în rând cu ceilalţi. Uşa raiului va fi deschisă cu vârful baionetei pentru clasa muncitoare şi conducătorii ei. Raiul va fi ca un colhoz mai mare. Iar omul de atunci încolo va fi liber să-şi decidă el singur soarta. Abia nepoţii poate ne vor fi recunoscători, pentru că am scăpat lumea de teroarea Celui de Sus. Dânşii urmând să facă tot ce vor ei şi ce nu vor alţii. Atunci s-ar putea opri câte vreun semen în dreptul tău şi să zică: „Tu eşti Dumnezeu!" Şi să fii. Dar până atunci, zic cei cu puterea, o să vă rugaţi ăstorlalţi dumnezei din Biroul Politic al partidului bolşevic până v-o lua dracul pe toţi.

---

[1] (lat.) Bună ziua, domnule profesor!

[2] (lat.) Salut, tinere!

– Dar, se îndoi Mihai, merită oare omul în genere să fie fericit?

– Omul va trebui convins că lumea este creația lui, altfel: Dumnezeu a făcut cerul şi pământul în şapte zile; iar tu de ce nu le-ai distruge în două?

– Şi atunci ce e omul?

– Un adevărat rebus, o taină, un labirint.

Gânditorul era un deținut cu vechime, stătuse în închisorile de până la revoluție, apoi şi-n cele – aceleaşi, de fapt – de după revoluție.

– Nu există oameni răi, există doar oameni suferinzi, îi spuse Mendelstam.

– Cine v-a spus?

– Fratele meu copacul şi sora mea piatra. Zicea, apoi trecea de la poezie la proză:

– Aci la marginea lumii, între viață şi moarte, oamenii nu atât sunt, cât devin alții. Aşa cum ființele împietrite de vârcolaci se transformă în vârcolaci, la fel şi oamenii slabi, fiind încolțiți de fiare, se transformă de multe ori, la rândul lor, în fiare. Suferința îi uneşte pe oameni, dar îi şi învrăjbeşte. Dar nu-ți pierde deznădejdea!, îi zicea Ilinul zâmbind, ca să adauge cu o voce stinsă:

– Am văzut mulți oameni prostiți de disperare, dar şi mai mulți prostiți de nădejde. Atunci când îți va fi cel mai greu, să te rogi: „Doamne, nu-mi lua deznădejdea!”.

– De ce?

– Pentru că deznădejdea e încă viață, la limita ei dinspre moarte, dincolo de care nu mai urmează nimic, dar e viață totuşi, viață încă.

La o altă plimbare, în curtea plină cu deținuți a reluat firul acelui subiect:

– Uită-te mai atent în jur şi-o să descoperi multă răutate. Dar oamenii nu sunt răi, ei sunt doar înrăiți. Iar răutatea se contractează, ca o boală. O lume suspicioasă,

disperată, diabolică, indiferentă, în agonie, bolnavă de ură. Crezi că aceşti oameni au fost astfel şi înainte de-a ajunge aici?! Să nu crezi acest lucru. Au fost nişte oameni minunaţi. Aici e închisă, izolată de restul lumii, floarea societăţii. Neputinţa, disperarea, oboseala, frigul, foamea i-au făcut răi. Şi omul îşi revarsă răutatea lui tot asupra unuia de-alde el. Că peste cei care o merită cu adevărat nu poate. Aceia îţi strivesc degetele la uşorul uşii sau te pun la zid dacă le spui că nu-s iubiţi. Dacă după toate umilinţele prin care vei trece nu vei izbuti vreodată să devii rău, asta va fi marea ta victorie. Nu fi rău, dar nici bun nu trebuie să fii. Puţini oameni pot rezista multă vreme la temperatura răului. Dar numai cei care rezistă, doar aceia rămân oameni. E greu să treci prin atâtea şi să rămâi om. Dar omul de asta e om, ca să reziste.

Într-o altă pauză din timpul prânzului, Mihai l-a întrebat pe acest laureat al Premiului Stalin şi al mai multor premii internaţionale dacă iadul îl inspiră.

– Eu nu mai scriu. Până la treizeci de ani am spus tot ce aveam de spus. Acum învăţ să tac. Şi-apoi: ce sens mai are să mai scrii, tinere, dacă aceeaşi frază are în fiecare zi alt sens. Am avut nenorocul să fiu scriitor. Dar o nenorocire şi mai mare a fost aceea că lucrările mele se bucurau de un succes fulminant. Nu eram adversarul noului regim, dar nici adept nu-i eram. În timp ce oamenii se împuşcau pentru putere chiar pe sub geamurile casei în care locuiam, în timp ce procurorul Andrei Ivanovici Vâşinski l-a condamnat pe fratele său, Vasile Ivanovici Vâşinski, la moarte, în timp ce copiilor li se spunea în clase că ei trebuie doar să urască, mai ales părinţii şi rudele apropiate, dragostea fiind o himeră burgheză, eu îmi scriam sonetele mele. Întâi mi s-a cerut să cedez în favoarea copiilor orfani vila în care locuiam. Am zis revoluţiei: tot ce este al meu este şi al vostru, afară de nevastă. După ce am trecut într-un apartament comunal, în

când biblioteca mea n-a mai încăput, am dăruit cele câteva zeci de mii de cărți, adunate de câteva generații, bibliotecii orășenești municipale. Apoi aflu că în casa mea s-a mutat Grinko, un activist de partid şi că toată biblioteca mea a fost arsă din cauza literei "Ѣ" (iati), nerecunoscută de insurgenți, dar nu m-am revoltat cu adevărat, eu continuând să lucrez la cartea mea de o mie de sonete, până în ziua în care mi s-a cerut să renunț la Maşa... Nişte derbedei înarmați cu mitraliere de revoluționari au sosit într-o zi, trimişi după ea de noul locatar al conacului nostru, care o văzuse întâmplător când ne mutam şi i se aprinseseră călcâiele după ea, motivându-se că frumusețea trebuie să aparțină poporului, şi Maşa nu mai e a mea, ci a revoluției. Am fost arestat a doua zi şi trimis la Kolâma, pentru ca Grinko să se poată culca cu nevasta mea.

Aici Mendelstam şi-a întrerupt narațiunea.

Apoi, într-un târziu, parcă amintindu-şi ceva şi-a menționat:

— Nu mi s-a spus niciodată pentru ce am fost arestat: la noi nu se dau asemenea explicații. Pentru eliberarea mea a intervenit Gorki. S-a dus la conducătorul statului şi i-a vorbit despre mine. „E un intelectual", i-a zis acesta în confuzie, făcând trimiterea la analele mele de teorie literară, „fără egal în Rusia". La care conducătorul statului i-a replicat: „Nu avem nevoie de intelectuali în URSS. E o clasă care parazitează, consumând bunurile produse de alții". „Dar şi dumneavoastră sunteți intelectual", i-a zis Gorki. „Nu mă ofensați! Eu mă mândresc cu faptul că nu ştiu a citi şi a scrie. Eu îmi iubesc originea mea proletară." Aici Gorki n-a putut să mai adauge nimic în favoarea mea: intelectual şi dușman al poporului deveniseră noțiuni sinonime pentru revoluție.

Iar Maşa... Maşa s-a sinucis, puicuța, în ziua când fu am fost arestat, iar eu i s-a înmânat o recipisă prin care

era anunțată că e pusă la dispoziția republicii, urmând să se prezinte de urgență în dormitorul tovarăşului Grinko…

Aici Mendelstam a tăcut, după care a remarcat cu tristețe:

– Animalele sunt în acest sens superioare omului: ele nu fac revoluții, nu distrug întreg universul numai pentru ca să ia fără drept de apel femela altuia.

Într-o altă zi, ca şi cum discuția lor nu se întrerupsese nicio clipă, Mendelstam i-a vorbit mai tânărului său coleg de detenție:

– Ea era mai bună decât mine, mai chibzuită, mai deşteaptă. Acum nu mai am pentru ce ieşi de aici, când Maşa nu mai e. Nu mă aşteaptă nimeni nici acolo.

Evreul era o adevărată enciclopedie. Simțea necesitatea să vorbească cuiva şi-l alesese în calitate de confident, şi Mihai Ulmu îi era recunoscător pentru asta.

– Unicul lucru pe care nu-l regret la viața mea sunt greşelile. Anume ele mi-au umplut viața de omenesc. Erorile mi-au dat de înțeles că viața mea a aparținut unui om. Astea toate mi-au făcut-o frumoasă.

După ordinara lor conversație în latină, Mendelstam i-a mai mărturisit:

– Mi-am spus mai înainte că, atunci când voi părăsi închisoarea, am să scriu ce-am văzut. Dar cine mă va crede?! Dacă mi-ar fi povestit cineva înainte de-a veni aici cele prin care am trecut în toți anii aceştia, l-aş fi învinuit că inventează cu neruşinare. *Ex dixi in corde meo: si unus et stulti et meus occasus erit, quid mihi prodest quod maiorem sapientiae dedi operam?*[1]

De multe ori, pe şantierele întinse în care nu ştia nimeni ce va fi, lângă pinii uriaşi, care, atunci când se prăbuşeau, agățau cu vârfurile lor norii de sus, ca să-i

---

[1] (lat.) Şi am zis în inima mea: "Soarta norodului mă va ajunge şi pe mine, şi atunci ce folos din toată înțelepciunea mea?"

degrumă la picioarele tăietorilor de lemne, sau când purta dintr-un loc în altul roaba cu pietre, Mihai trecea spusele lui Mandelstam prin sine – aşa cum trec aurarii metalul preţios prin sită.

Şi parcă iadul devenea şi el suportabil.

Colonelul Kudreavțev

„Sluga pleacă să-ți facă serviciul înainte de a înțelege despre ce serviciu e vorba.”
René Descartes

Şeful lagărului, Kudreavțev, era un bărbat scund, roşcat, cu un chip rotund şi şters precum cu o radieră, ale cărui trăsături nu ți le puteai aminti din clipa din care nu-l mai vedeai, chiar dacă înainte de asta te-ai fi uitat la el câțiva ani la rând. Această impresie o lăsa poate şi pentru că, atunci când vorbea, nimeni nu se uita în direcția lui. Pentru deținuți era mai interesant să-şi privească vârful bocancilor, nasturii de la haine, mâinile crăpate şi pline de bătături, orizontul, norii de sus, munții din depărtare.

Omul-fără-chip era însă plin de mari ambiții.

În „predicile” sale, cum erau denumite cuvântările ce petreceau deținuții la muncă în fiecare dimineață, el le vorbea adeseori despre rolul benefic al sistemului penitenciar:

– Închisoarea, afirma dânsul visător, e o fereastră prin care privim spre viitor. Temnița influențează omul sub aspect moral. E necesar, pentru o societate sănătoasă, ca fiecare membru al ei să treacă măcar pentru o perioadă cât de scurtă prin aceste şcoli de călire fizică şi morală a cetățeanului. Am avea atunci, cu siguranță, o societate ideală. Închisoarea e o universitate a vieții. Aici omul învață să trăiască în colectiv, prin colectiv, cu colectivul. Aici poporul ar trebui să se recicleze, în mod obligatoriu. Umanizarea omului ar trebui să treacă mai întâi prin dezumanizarea lui. Frigul, foamea, frica, mizeria, teroarea din penitenciare îl călesc şi îl fac ca frigul, foamea, frica din

societate să i se pară benefice. Iar un temnicer adevărat este conştiinţa unei naţiuni. Purificatorul ei. Temniţa este cea care ne ajută să vă izbăvim de lene, de indisciplină, de trufie şi de tot ce-l face pe om neom. Ea devine un teren ideal de stăpânire a răului. Iar binele poate să triumfe numai în luptă cu răul, nu?! La aceasta slujesc cele peste 50 000 de închisori din ţară. Fără de acestea omul ar pierde nu numai timpul măreţ al epocii, dar şi pe cel al propriului eu.

– Dacă ai pune mintea ăstuia pe un cântar, zicea Mendelstam despre comandantul închisorii, ar fi mai uşoară decât nimicul…

Kudreavţev avea de toate: cuvântări, putere, bogăţie, iubi. Nu-i lipsea decât imaginaţia.

Cu toate acestea, colonelul era un om cu gusturi fine: îi încolona pe deţinuţi şi-i punea să meargă în pas de front la cantină, la muncă, la plimbare. Înainte de munca istovitoare de 12 ore din zonă, dimineaţa le fixase un sfert de oră de gimnastică. „Un deţinut trebuie să aibă corp sănătos", le zicea el muribunzilor. Crease cercuri de dans cu repetiţii după muncă, de la care nu se putea eschiva nimeni. Visa să aibă şi un teatru de operă, ca „Severlag"-ul, unde fuseseră închişi toţi soliştii de frunte de la Bolşoi şi Gatr.

Către zonele de muncă îi îndemna să meargă cântând cuplete mobilizatoare. Seara, când brigada revenea, târându-se obosită, se supăra dacă nu auzea cântecul de departe. Pe noii deţinuţi îi întâmpina cu fanfara.

Şi pe morţi îi conducea la groapa comună cu muzică de Ceaikovski, interpretată de o orchestră simfonică improvizată în lagăr.

Acest ritual se desfăşura o dată la câteva zile, pentru că în restul timpului muzicanţii munceau împreună cu ceilalţi deţinuţi la tăiat pădure sau la cărat pietre.

„Păcat că morții nu pot auzi cât de solemn îi petrecem pe ultimul lor drum. S-ar bucura şi ei, sărmanii…”, rostea dânsul compătimitor.

Pentru că-şi servea cu credință patria, visa şi el la un ordin, la o medalie cât de mică. Dar acestea iată că nu soseau.

– Poate peste secole închisoarea aceasta îmi va purta numele, visa dânsul de față cu marea de deținuți şi-şi ştergea o lacrimă imaginară din colțul ochiului.

În fiecare duminică Kudreavțev îi aduna pe întemnițații săi în casa de cultură, ca să le țină lecții de educație a omului nou.

– Puneți-mi întrebări, îi îndemna el. Hai, academicienilor, laureaților, teologilor, întrebați-mă ce nu ştiți voi, ca să vă spun eu. Uite, tu, filozofule!, i se adresa el lui Mendelstam. Am auzit că ai scris câteva cărți. Şi-atunci, cum dracu’ de sunteți atât de proşti?!

El îi ura pe intelectuali:

– Eu mă bâlbâi când vorbesc, dar voi vă bâlbâiți pe hârtie. Lucru mult mai grav. Pentru că bâlbâiala mea o ia vântul, iar a voastră rămâne. Eu scriu puțin, dar orice semnătură a mea decide soarta a mii de oameni. Scrisul vostru ce decide?! Pe cine pune el la carceră, pe cine-l scoate, cui dăruie viață sau cui dăruie moarte?

Câteodată devenea visător:

– Ehe-he! Să-l am eu aici pe profesorul meu de matematici dintr-a cincea, ce i-aş mai arăta eu acum cu cât este egal $a^2 + b^2$.

Kudreavțev avea o plăcere deosebită să-i muştruluiască pe academicieni, scriitori, savanți cunoscuți pe tot mapamondul:

– Mă, voi aveți crima în voi. Voi v-ați născut criminali.

Apoi se apuca să le explice ceea ce aceştia nu puteau sau nu voiau să înţeleagă nici în ruptul capului:

– Vrem să schimbăm ţara din temelii. Cu tot cu oameni. Cei de-alde voi, care aţi spurcat-o cu învăţătura, vor fi izolaţi, ca elemente primejdioase. Ceea ce nu poate fi controlat trebuie interzis şi lichidat. Omul nu trebuie învăţat cum să gândească, el trebuie învăţat **ce** trebuie să gândească, iar la asta voi nu sunteţi buni. Scrisele voastre dezorientează şi morţii. Dar noi avem nevoie de lucrări mobilizatoare pentru cei vii. E păcat să stricăm gloanţele cu voi. Puşcăriile reeducă, ele formează convingeri ferme. Nu e nevoie de multe, ci de una singură, dar marginile ei să coincidă cu cele ale ţării. Mai întâi însă trebuie să curăţăm prezentul de trecut, religia – de Dumnezeu, şi istoria – de regi şi împăraţi, ca să lăsăm în ea numai proletariatul. Doar aşa vom putea îndrepta lumea. Cu târnăcopul, lopata şi ciocanul. Munca a prefăcut maimuţa în om. Acum târnăcopul trebuie să-l facă pe om Dumnezeu. Pentru astă lume nouă, în care trebuie să despărţim vechiul de nou, sugestia cu apele care se separă de pământ cu ajutorul toiagului nu prinde, aici ele, apele, trebuie lovite cu ciomagul. De ce ciomagul acela bâlbâit, Moise, a botezat apele prin care a trecut Marea Roşie, nu de-aceea oare că era o mare de sânge?! Poate şi el, ca şi noi, nu mai avea timp să despartă cu bisturiul binele şi răul, care erau îngemănaţi, trăind împreună ca siamezii, ci a jnăpăit delaolaltă, sperând că binele nu poate să moară de tot şi răul nu poate să învingă de tot. Lupta ideologică se ascute… - zicea şi făcea o pauză, ca şi cum ar fi auzit nişte împuşcături îndepărtate, apoi continua:

– Ceea ce vă spun eu nu vă este accesibil nu pentru că sunteţi proşti, ci pentru că aveţi altă croială…

Aici colonelul cobora vocea ca şi cum urma să le împărtăşească o mare taină:

Kudreavțev era apreciat de organele centrale pentru că executa toate indicațiile în termen.

Dar numai mușchii întemnițaților ştiau cum.

Conform programului, „Deşteptarea" suna la ora 5.00. Dar în anumite perioade ale anului, când aurora boreală făcea din noapte zi şi planul de dare în exploatare a unui sau altui obiectiv nu era îndeplinit, iar controlul putea să pice dintr-o clipă în alta, Kudreavțev da ordine ascunse ca acele ornicului – unicul ceas montat pe clădirea administrației – să fie mutate cu două ore mai înainte dimineața şi cu două ore în urmă seara. Şi cum nimeni nu cunoştea ora adevărată, deținuții neavând voie să poarte ceas – cele 12 ore de muncă se transformau în 16, la acestea adăugându-se două ore de drum către şi dinspre şantier, plus o oră de menaj, cu gimnastică, apel, dimineața şi o alta – înainte de „stingere", şi încă una la prânz, astfel că pentru somn le rămâneau mai puțin de 3, cel mult 4 ore.

Iar acestea urmau să le ajungă ca să-şi refacă forțele.

În lagăr lui Kudreavțev îi plăcea să se joace de-a Dumnezeu.

El era un mare amator de spectacol.

Acum câțiva ani, când grupul de troțkişti a intrat în greva foamei, Kudreavțev a venit imediat în baraca lor:

– Mă, voi sunteți capabili să vă sinucideți în grup ca balenele. Ce dracu' v-a făcut să urâți atât de mult viața?! Ce v-ar putea convinge că ea e totuşi frumoasă?! Poate doar un glonț în ceafă... De ce nu vă respectați, canaliilor?! Cum ați vrea atunci să vă respecte alții?! Ce doriți?!

– Să discutăm cu un membru al Biroului Politic.

– De ce numai cu unul? s-a mirat Kudreavțev. Eu îi voi chema pe toți. Să facă o şedință în deplasare. Doar sunt tovarăşii voştri de luptă, nu?!

Peste câteva zile la Zarianka au sosit Stalin, Jdanov, Kalinin, Iagoda, Beria, ca să discute cu rebelii troțkişti.

Deținuții erau entuziasmați, făceau schimb de păreri privind problemele statului, teoretizau despre revoluția permanentă, lansau sugestii care ar fi apropiat victoria revoluției mondiale, propuneau îmbunătățiri la știința socialismului proletar.

Abia către sfârşitul dezbaterilor, când Stalin a rămas singur, înguşitor, de jos creionul care căzu din mâna lui Kudreavțev, acesta din urmă comportându-se şi el ca un membru al Biroului Politic, deținuții şi-au dat seama că totul fusese un simulacru, aceştia nu erau decât nişte foşti mari actori din Grupul teatral al deținuților, care, grimați şi îmbrăcați în uniforme militare sau în civil, au jucat roluri de membri ai Biroului Politic.

După aceea plângăreții au fost coborâți în minele de uranin, unde au şi dispărut pe rând. Dar Kudreavțev zâmbea şi acum, amintindu-şi de acel colocviu ca de una dintre cele mai de seamă realizări ale vieții sale.

– E o plăcere să stai în culise şi să urmăreşti cum se desfăşoară scena, repeta el mereu cuvintele unui regizor bătrân, care visa să monteze Hamlet în subteranele de la Zarimka.

Kudreavțev avea trăsături de Cezar obosit, care cucerise un imperiu şi nu ştia ce să facă cu el.

Într-o zi colonelul îşi începu lecția politică într-un mod aparte:

– Azi vin să vă vorbesc despre fericire.

Filozofii deveniră curioşi. Cei care aspirau universul îl ascultă atenți. Iar Mendelstam strecură printre dinți:

– De unde a aflat acesta ce n-a cunoscut omenirea în istoria ei de zeci de mii de ani?!

Dar Kudreavțev credea altceva:

– Fericit este doar cel care se teme de toate.

– Atunci cel care fură din proviziile noastre de lupi e un nefericit iremediabil, a conchis cu tristețe

– Țara noastră e într-o permanentă stare de război... Acum ne războim cu dușmanul cel mai periculos. Și pentru că acesta poate fi depistat mai greu. Săptămâna trecută el a fost oblicit, nici prin cap să vă treacă, și-n Biroul Politic al partidului. Ne batem cu alde voi, burghezi și intelectuali, care trebuie izolați, statul nostru fiind primul din lume care a întemeiat o societate fără clase.

La care Mendelstam comenta în șoaptă:

– Anume aceștia, fără clase, îl și conduc.

Libertatea i se părea lui Kudreavțev o golănie, o șmecherie îndreptată împotriva bunului-simț, iar lumea din afara lagărelor i se arăta ca una captivă.

El ținea să lase ocnașilor săi impresia de lup uman, care avea în grijă niște oi inumane.

Diminețile, se plimba prin fața coloanelor cu pistolul lui greu, care se bălăbănea la șold, trăgându-l în jos, și cu capul greu de vodca băută în ajun, aceasta – cumpărată din rațiile jalnice ale deținuților, furate de la cantină, mărturisindu-le:

– Știți care e defectul meu cel mai mare?! Bunătatea. Ea o să mă vâre-n mormânt. Drama mea personală este că am fost investit cu un pistol doar ca să nu mă folosesc niciodată de el. Dar cât aș vrea să trag din acesta măcar așa de-o probă. Mă tem însă că, dacă aș începe să trag, n-o să mă pot opri până la ultimul lui glonț și până la ultimul deținut. Pentru că niciunul dintre voi nu merită milă. Mă, toți sunteți plini de păcate ca oaia de scaieți, lua-v-ar dracul!, li se adresă el supărat. Vârâți bine în cap ce vă spun, altfel, veți rămâne proști ca-n prima zi de lagăr.

Altădată le zicea:

– Sunt la dispoziția dumneavoastră: eu, supraveghetorul vostru, clientul vostru, robul vostru!, interesându-se și de condițiile de trai ale deținuților:

– Mi s-a raportat că o duceți bine. Că n-aveți nicio plângere...

Într-o zi Bobrov, şeful de şantier, brigadierul brigadierilor, îndrăzni să-i transmită o doleanță a lucrătorilor săi, care nu-şi puteau îndeplini norma din motiv că umblau mereu lihniți de foame:

– Da, n-avem nicio plângere. Totul e bine. Ba chiar foarte bine. Am dori doar să ne mai adăugați puțină pâine... Pentru că murim de foame...

Toți au rămas mirați de îndrăzneala lui Bobrov, pentru că acesta era o canalie.

Kudreavțev îl privi precum un uliu care-şi fixase prada.

Bobrov se simți ca un câine râios, care a muşcat şi acum așteaptă să fie pedepsit. Aştepta lovituri de picior, pleoniturі de harapnic drept răsplată pentru curajul de a fi mârâit la stăpân.

– Tu, bă?! Tu care te-ai îngrăşat ca un bou de când te afli în lagăr... Tu zdohneşti de foame?!

– Iertare... Rog să fiu scuzat...

– Ei vezi, rosti el blând. Ai noroc că sunt bun, zise Kudreavțev şi-i întinse mâna să i-o sărute.

Bobrov căzu în genunchi şi-i pupă brațul, ca unui preot.

Apoi Kudreavțev se întoarse cu fața către ceilalți deținuți şi le spuse pe un ton împăciuitor:

– Eu vă înțeleg. Dar voi, mă, oricât ați mânca tot flămânzi sunteți. Țineți minte, n-ați venit aici să vă îmbuibați. Îmi pare rău, dar nu vă pot da mai multă pâine. Pentru că dacă o să vă dau pâine, o să-mi cereți şi unt. Iar dacă o să aveți unt, o să vreți şi vodcă. Şi dacă vă dau pâine, unt şi votcă, o să pretindeți după aceea să vă dau şi femei. Şi tocmai asta eu n-am voie să fac.

Mendelstam. El nu are teamă nici de conducerea lagărului, nici de noi, nici de Dumnezeu. Dar cine să-i spună să se teamă, ca să fie şi el fericit?!

– Omul va ieşi de aici înnoit spiritual, concluziona Kudreavțev, abia după ce-şi va trăi toată frica.

Pentru el frica era un alt sinonim al vieții. Pe când, în concepția „cercului de filozofi", ea nu era decât un alt sinonim al morții.

Când vorbea şeful penitenciarului, deținuții, de regulă, tăceau ca nişte cadavre.

Şi numai când încheia, Bobrov, şeful de şantier, brigadierul brigadierilor, sărea milităreşte înaintea lui, cu brațele strâns lipite de cusătura laterală a pantalonilor, şi îngâna, umilit, cu multă sârguință:

– Ordonați, tovarăşe comandant!

Iar Kudreavțev de fiecare dată îi răspundea cu vocea lui spartă ca un cazan căzut pe asfalt:

– Mă, vă ordon să fiți fericiți!

Şi se retrăgea în birourile lui administrative, cu satisfacția lucrului împlinit.

Zarianka

„Şi a zis Domnul Dumnezeu către Cain: „Unde este Abel, fratele tău?" Iar el a zis: „Nu ştiu. Nu cumva sunt eu paznicul fratelui meu?!" Şi a zis Domnul: „Ce ai făcut? Glasul sângelui tău strigă către Mine din pământ."

„Facerea", cap. 4, vers. 9

Zarianka e un loc pierdut în taiga, uitat de Dumnezeu.

E, de fapt, un orăşel de închisori, în afara cărora locuiesc personalul şi administraţia.

Ziua în lagăr începe cu loviturile unei bare metalice într-o toacă adusă de la o mănăstire cu tot cu călugări, pentru a-i trezi pe deţinuţi când mijesc zorii.

Primul lucru pe care-l învăţă aici Mihai Ulmu a fost să stea la rând. După toaleta de dimineaţă cu şiruri interminabile, cozile se mută la cantină.

Gamela i se umple cu o poşircă de care ţi se face greaţă, dar tocmai ea e cea mai de preţ, pentru că îl ţine pe omuleţ în viaţă.

În „Zarianka -1" îşi ispăşesc „crimele" politice peste o mie de bărbaţi, de diverse vârste, naţionalităţi, religii şi rase.

„Baraca", cum e numită clădirea dreptunghiulară cu trei etaje în care stă Ulmu, e plină cu spioni, sabotori, terorişti, troţkişti, deviatori de dreapta, deviatori de stânga, menşevici, socialişti-revoluţionari, anarhişti, naţionalişti, emigranţi albi, prizonieri de război, membri ai unor organizaţii contrarevoluţionare, dezertori, foşti burghezi, foşti activişti de partid, foşti militari, foşti-foşti-foşti…

Se mai află acolo profesori universitari, artişti, scriitori, savanţi, ziarişti, capi de guverne provizorii şi şefi de partide prohibite.

Aceşti oameni, conştiinţa Europei, cum le zicc Mendelstam, se luptă cu ploşniţele, cu păduchii, cu şobolanii care foiesc pe sub priciurile supraaglomerate, dar şi cu semeni de-ai lor.

Infractorii de drept comun locuiesc într-o baracă cu ei. Aceştia în zilele de odihnă joacă tot timpul cărţi, gata să omoare pe oricine pierde şi nu are cu ce-şi onora datoriile.

Sunt, de asemenea, persoane condamnate pentru delictul de întârziere la fostele lor servicii, analfabeţi care utilizaseră numere din „Pravda" cu portretul ori cu vreo cuvântare de-a lui Stalin pentru a împacheta gunoaie, resturi alimentare sau – şi mai grav! – le agăţaseră pentru a fi folosite inadecvat în closetele proprii, oameni veseli care spuseseră bancuri cu aluzii burgheze, oameni trişti, care nu râseră la glumele vreunui activist de partid...

Cei mai mulţi sunt aduşi din Ţările Baltice, din Ucraina de Vest şi din Basarabia: portarii de hoteluri, paznicii de cimitire, vatmanii, pompierii, liftierii, feroviarii, taximetriştii, elevii de liceu, din cauza uniformelor, au fost declaraţi colonei, generali sau mareşali fascişti şi arestaţi în plină stradă, pentru a fi trimişi în Siberia.

Comuniştii spanioli au nimerit într-un lagăr cu franchiştii, monarhiştii bulgari – cu republicanii, militarii polonezi – cu prizonierii lor ş.a.m.d.

„Zarianka-1"e o U.R.S.S. în miniatură, aici îşi ispăşesc pedeapsa reprezentanţi a 129 de naţionalităţi.

Acest detaliu Kudreavţev îl repetă cu mândrie. Şeful lagărului făcuse recent un demers la Moscova cu rugămintea să i se trimită şi un turc-georgian din Meshetia. De aceştia nu are. Ca tabloul să fie complet.

Lui Kudreavțev îi face plăcere să iasă dimineţile şi să petrecă coloanele aliniate la muncă. Atunci se simte ca un mare comandant de oşti.

Apelurile se fac dimineaţa şi seara: supraveghetorii îi numără pe deţinuţi când aceştia pleacă la muncă, ca să-i mai numere o dată noaptea, când sosesc din zonă.

Duminicile ora politică ţine jumătate de zi. Demascarea duşmanului continuă şi aici.

Apoi urmează câteva ore libere, când captivii au voie să se plimbe prin curtea lagărului, unde discută despre toate, dar toţi vorbesc numai despre trecut şi nimeni nu mai vorbeşte de viitor, din motiv că viitorul lor e atât de departe, încât nu mai poate fi nici gândit, nici răzgândit.

Şi azi Kudreavțev a ieşit să le „binecuvânteze" plecarea în zonă:

– Vă atenţionez: aici nu este sanatoriu, ci lagăr de concentrare. Cei care speră, obosiţi după lupta dusă contra poporului, că se vor recrea la Zarianka se înşală. E drept că nu avem în lagăr terenuri de volei şi tenis, că nu putem organiza serate dansate pentru deţinuţi, că nu avem suficiente băi, spălătorii, infirmerii, rufe curate, îmbrăcăminte groasă, dar asta nu înseamnă că n-o să vă ajutăm să păşiţi pe drumul cel drept. Lagărul nostru situat pe toată peninsula e de două ori mai mare ca Franţa. În lipsa utilajului, pentru care capitaliştii cer să le plătim cu o greutate egală în aur, vom munci cu mâinile goale, iar cât mai avem târnăcoape, lopeţi, pari, hârleţe, unghii, minele de aur de la Kolâma vor vărsa metalul preţios în hazna şi nu vom îngenunchea în faţa imperialismului mondial. Vom transforma sudoarea voastră în aur. Voi veţi face şosele prin care va curge aurul către inima ţării.

Când ies pe poarta mare încolonaţi câte cinci în fiecare rând, Mihai descoperă că acestea sunt, de fapt, coloane de muribunzi. Mulţi abia îşi târăsc picioarele, unii

se poticnesc, alții şchiopătează sau tremură de frig şi-n plină vară. Şi doar coloana lor are un mers ceva mai firesc, fiind alcătuită din nou-sosiți.

Şeful de şantier, Bobrov, deținut ca şi ei, are în subordine un ansamblu de brigăzi. Brigadierul lor, Fomin, un fost ofițer învinuit de trădare pentru că nu trăsese în niște țărani răsculați dintr-un sat care murea de foame, ca şi cei care urmau să-i împuşte, e responsabil de rezultatele muncii lor.

– Străduiți-vă să nu vă îmbolnăviți. Nicio boală n-a fost vreodată tratată la Kolâma, îi preîntâmpină el.

Fomin ştie că planul nu-l va putea îndeplini cu oameni bolnavi. Iar de plan depinde rația lor zilnică de pâine şi poşircă.

Minele de cărbuni de la Peciora şi Vorkuta, minereul de fier din Norilsk, uraniul, aurul şi cositorul de la Kolâma trebuie exploatate şi milioane de deținuți, care alcătuiesc cea mai ieftină mână de lucru din lume – o zi de muncă pentru o felie de pâine –, vor munci în brânci zi şi noapte ca să extragă din subteran aceste bogății şi nestemate.

Motoarele buldozerelor uriaşe au un bubuit de apocalipsă.

Camioanele huruie şi ele amenințător.

Furnicarul de oameni se împrăştie imediat pe toată suprafața zonei, cu ciocane puternice, târnăcoape, roabe, ferăstraie cu dinți ştirbi, aceşti ostatici urmând să răstoarne pinii uriaşi, să sfărâme şi să mute pietroaiele, să nivelezе terenul, pregătind locul unde va fi construit un oraş foarte modern, în care peste ani vor locui niște oameni fericiți sau, se gândeşte Mihai, cine ştie?!, poate tot niște deținuți ca şi ei.

Îşi aminteşte de o credință a anticilor: ca un lucru să dureze, acesta trebuie făcut de oameni liberi, ştia că pe

Acropole marmura a fost prelucrată doar de cetățeni slobozi, Pericle neîngăduind să lucreze acolo vreun rob.

Dar cât de temeinice pot fi oare nişte edificii la a căror înălțare, în loc de mortar, sunt folosite ca material consolidator lacrimile şi ura?! se mai întreabă Mihai Ulmu, în timp ce-şi împinge de zor roaba plină cu aşchii de stâncă.

Zi de naştere în gulag

„Dragostea e un incendiu în care cei din afară văd mai mult fumul şi cei dinăuntru, flacăra.”

Jacinto Benavente

În fiecare noapte, cade greu ca un bolovan pe patul de scânduri şi, de cum pune capul pe smocul de vată numit pernă, adoarme imediat. Dimineaţa Mihai Ulmu se trezeşte şi mai obosit, ca o vită de povară care muncise şi prin somn.

În timpul apelului din zori de zi, îl întreabă pe Mendelstam:

– Ce dată e azi?

– Cine ştie?! 2 sau 3, sau 4.

– Mi-am amintit acum: în una din zilele acestea e ziua mea de naştere.

– Eu nu mi-o amintesc niciodată. O făcea în locul meu soţia. Dânsa ţinea minte toate zilele de naştere. Oricum, te felicit. Ceea ce pot face acum însă e să-ţi dăruiesc un îndemn: priveşte luna.

Soarele încă nu răsărise, dar luna încă mai străjuia în înalturi.

– De ce?

– Închipuie-ţi că în această clipă la ea se uită şi cineva care ţi-i foarte drag şi care se află departe. S-ar putea să vi se întâlnească privirile pentru o fracţiune de secundă pe suprafaţa ei de aur…

Ulmu îi mulţumi. Şi privi luna care apunea.

Un gând i se înfipse imediat în creier ca un cui înroşit în foc: să fug, să fug, să fug.

Profesorului din Poiana zilele îi par trase la indigo: deșteptarea, gimnastica, micul dejun, munca, prânzul, iarăşi munca, iar apel, cina, cercul de artişti amatori, culcarea.

Dar tot ele îi sunt şi ca nişte lecţii de viaţă: învăţă cum să fii roaba ca să te ducă ea pe tine şi nu tu pe ea, cum să pui ferăstrăul ca să răstorni pinii în linie dreaptă, mai află ce copac are coaja dulce, rădăcinile căror plante potolesc foamea, cum se prepară lichenii ca aceştia să devină comestibili.

– Aici doar cei tari supravieţuiesc. Învăţaţi-vă să fiţi duri! îi îndeamnă brigadierul Fomin, care lucrează cot la cot cu ei.

– Dacă n-aş fi avut în grija mea destinele celor mai de seamă minţi ale Rusiei, evadam demult, le mai spune uneori, fără să se teamă de ce zice, în timp ce alţii se sperie de ce aud.

O parte din brigada lui lucrează la tăiat taigaua şi clădeşte trunchiurile în stive, o alta – umblă cu roabele din urma artificierilor care aruncă stâncile şi pietrele mai mari în aer, ca să facă locul drept.

Fomin, de cum îl vede pe Mihai Ulmu, îi şi arată roaba.

După o săptămână de lucru, s-a ataşat de această unealtă.

Roaba poate fi supusul sau stăpânul omului.

Roaba şi omul devin la un moment dat un tot întreg, precum calul cu călăreţul într-o bătălie.

Calităţile acestui instrument metalic se transmit parcă şi omului, şi, în loc să scârţâie, prinde şi el să ofteze. Tărăboanţa cu o singură roată, două mânere şi un coş uriaş, prinsă de braţele unui deţinut, care nu are dreptul s-o lase din mână cele 12 ore cât durează ziua lui de lucru, e o emblemă a GULAG-ului. Dacă te obişnuieşti cu ea, când nu mai simţi rănile din palme şi nici durere atunci când îţi

zdreleşti genunchii de fierul ei rece sau fierbinte, în funcţie de anotimp, înveţi să te odihneşti chiar în timp ce o duci încărcată pe puntea de lemn ca să o deşerţi în caroseria unor camioane grele sau în albia râului de alături. Când omul reacţionează ca un automat, când fiecare mişcare e şlefuită până la robotizare, el simte roaba aşa cum îşi simte propriul corp, cunoaşte unghiul din care să fie împinsă, ca să devină uşoară, ştie când s-o ungă, cu lacrimi sau stropi de sudoare, dacă nu găseşte ulei, ca să nu scrâşnească prea tare, intuieşte centrul ei de greutate, ca şi forţa cu care trebuie s-o mişte, ca roata să nu i se oprească.

Când intră în acest ritm, omul nu trăieşte, ci vegetează. Aşteaptă să treacă cei 10, 15, 20 sau 25 de ani de detenţie. I se arată că mai greu trece o oră sau o zi de chin, dar 25 de ani, i se pare, vor trece acuşica.

Mihai Ulmu se simte ca un robot, mişcările sale ca şi cum nici nu-i sunt dictate de creier, ci de roabă.

Într-o săptămână, se obişnui într-atât de mult cu prezenţa ei, încât îşi spune că chiar dacă va evada, va evada cu tot cu roabă.

De la o vreme ea i se arată şi-n vise.

În acea dimineaţă bucătarul îi turnă porţia de ciorbă apoasă în gamelă şi-i aruncă bucata de pâine cleioasă în faţă, făcându-i semn grăbit: „Hai, treci mai departe!”

Se aşează la masa lungă, între alţi ortaci, vântură cu lingura sorbitura, în speranţa să dea în ea şi de vreun fir de orez, apoi muşcă din pâinea neagră şi cleioasă.

Dar în clipa în care dinţii i se încleştară în bucata de aluat aproape crud, aceştia se loviră de o aşchie de piatră, cel puţin aşa i se păru, pe care voi s-o scuipe imediat jos, dar când o luă în palmă s-o arunce şi o privi mai atent, descoperi că ceea ce muşcă era de fapt o bucăţică de hârtie împăturită strâns. O ascunse pe dată în unul dintre buzunare. Când ajunse în zonă şi se încredinţă că nu-l vede nimeni, scoase

locul şi o desfăcu cu grijă. Era un bilețel, cu următorul conținut: „*Vă felicit cu ocazia zilei de naştere. Cadoul pe care îl meritaţi cel mai mult este libertatea. Pentru asta va trebui să executaţi întocmai următoarele instrucţiuni. Înainte de sfârşitul zilei de muncă, vă apropiaţi de stiva de lemne dinspre râu, un trunchi va fi marcat cu cretă, dar atenţie e doar un capăt de lemn, pe care-l scoateţi şi vă strecuraţi între buşteni, după care fixaţi bucata de trunchi la loc. Străduiţi-vă să nu fiţi văzut. După ce v-aţi convins că gardienii şi deţinuţii au părăsit zona, ieşiţi din ascunziş şi mergeţi spre răsărit către muntele Alalai. Fâşia de pini o va conduce spre o peşteră de la mijlocul muntelui. Acolo vă aşteptaţi. Un prieten*".

Conținutul scrisorii îl zăpăci.

Nu ştiu ce să creadă.

Cine e acest tainic prieten? Şi ce doreşte?! Ce scop urmăreşte? De ce să-l salveze?! De ce anume pe el?! Cine poate şti aici, la capătul lumii, că anume azi e ziua lui de naştere?! Nu e oare o provocare?

Mii de întrebări îi roiesc în cap.

Munci toată ziua cu însufleţire, gândindu-se la binefăcătorul anonim.

Îşi făcuse şi el, ca şi toţi ceilalţi deţinuţi, zeci de planuri cum să evadeze. Dar reuşita i se păru fără şanse. La ieşirea din lagăr, la intrarea în zonă, la ieşirea din zonă, la intrarea în lagăr sunt efectuate obsedantele apeluri, de la care nu poţi lipsi.

Accstea au loc pe orice vreme şi sunt reluate, de fiecare dată când supraveghetorii greşesc sau nu le ies la număr toţi închişii.

Dacă lipseşte un singur deţinut, imediat toată paza e pusă în alcrtă. Soldaţi cu câini pornesc pe urmele proaspete ale celor evadaţi.

Primi această invitație când se convinsese definitiv că de aici orice evadare e imposibilă.

De câteva ori, pe parcursul acelei zile se apropie de grămada de trunchiuri de lângă râu, zări şi urma de cretă.

Soarele căzu de mult după orizont, dar munca în zonă continua.

Părăsi roaba lângă alte roabe care urmau a fi reparate, se furişă către stiva de lângă râu şi, când se convinse că nu-l vede nimeni, desprinse bucata de buştean însemnată şi, făcându-şi loc, dispăru fulgerător în miezul acelei grămezi de lemne, trase capacul din urma lui şi, rămas în întunericul dintre copacii stivuiți ca într-un sicriu, se puse pe aşteptat.

Apoi auzi cum brigadierii comandară încolonarea şi cum şeful escortei începu numărătoarea.

Se auzea până la el fiecare număr strigat:

– M 1-1...

– Prezent!

– M 1-2

– Prezent!

. . . .

– M 1 – 313

– Prezent!

Inima-i bătea să-i sară din piept: se va constata că lipseşte şi soldații cu câini vor porni imediat să-l caute.

.....

– M –1 – 314

– Prezent!

– M 1 – 315

Era numărul lui.

– Prezent! răspunse cineva.

Răsuflă uşurat. Cine putea fi? Cine-l salvă? Poate Mendelstam, văzând că lipseşte, îşi dezmorți limba în locul lui? Poate altcineva?!

Când apelul se încheie, auzi cum coloanele părăsiră [illegible] abia târându-şi picioarele.

Liniştea deveni deplină. Ulmu împinse capătul de [illegible]lui şi icşi.

Era liber, liber, liber.

Muntele Alalai se profila nu prea departe: o stâncă [illegible] în cer, ca o clopotniță.

Porni într-acolo. Mai mult se furişa decât mergea.

Văzu în curând şi fâşia de pini pleşuvi, care urmau [illegible] arate drumul spre peşteră.

Găsi cu uşurință grota. Era una nu prea mare, ca o [illegible] tăiată în perete.

Se puse pe aşteptat, trăgând cu urechea, cu răsuflarea [illegible], cu toate simțurile la pândă.

Luna împrăştia o lumină rece, care-l înfiora, [illegible]ângându-i carnea, în care parcă înfigea mii de ace [illegible]minuscule.

Timpul trecea greu.

În curând cei din lagăr vor descoperi că lipseşte şi supraveghetorii vor porni pe urmele sale.

Trebuie să reuşească să se îndepărteze cât mai mult de acest loc.

Aşteptarea devenise tot mai chinuitoare…

Dar autorul bileţelului întârzia.

La un moment dat auzi paşi îndepărtați în noapte.

Văzu cum o umbră se strecura printre pini, urcând [illegible] pe potecă în sus către peştera unde se afla el.

Era izbăvitorul lui.

Ardea de nerăbdare să-l cunoască, să-i vorbească şi [illegible]să-i arate recunoştința, dar se întrebă, îi va putea oare vreodată mulțumi cu adevărat celuia care i-a dăruit, după săptămâni de umilință şi calvar, acest aer de libertate, pe care îl lăsa să-i invadeze ființa şi pe care învăța acum din nou să-l respire?!

Maria ajunge la Zarianka

„... două suflete rostogolindu-se, fă
odihnă, până se vor uni, ca să întrezăreas
Universul."

Okakura Kakuzo

Când pleci undeva, să nu te uiți în urmă, își amint
Maria Răzeşu de o vorbă din Poiana şi a urcat în primul tre
care trebuia s-o ducă până la Moscova, de unde avea să
înceapă călătoria ei către întinderile Siberiei.

Înainte de a porni, răsfoi la biblioteca comunală mu
multe enciclopedii, anuare geografice, dări de seamă al
unor expediții, reviste de voiaj, pentru a afla cât mai multe
despre aceste spații, mari cât o planetă.

Dincolo de Ural descoperi natura superbă a Siberiei,
de o măreție înspăimântătoare. Un spațiu carceral, nemărginit
Pini nefiresc de înalți, cu vârfurile împrăştiind norii, crescând
până la Dumnezeu. Mesteceni prinşi în hore pe zările
perdeluite. Brazi de argint. Ape de sticlă. Nori vătuiți. Şi
cerul care-şi aşază generos sineala pe arbori, pe munți, pe
tot.

În fața acestui peisaj omul îşi simte fragilitatea.

Călătoria părea să nu mai aibă sfârşit.

Tuc-tuc! Ritmul roților i se înfipse adânc în creier.

Nici un eveniment nu deranjă monotonia acestei
călătorii de care i se acrise în cele 20 de zile până ajunse la
Vanino, portul maritim din Strâmtoarea Tătară, situată între
continent şi insula Sahalin. Şi doar într-o noapte, când stătea
de pază la geam, avu o vedenie ciudată.

Cele două trenuri trecură ca două fulgere unul pe
lângă celălalt. Şi-atunci l-a văzut! Nu, nu se putuse înşela.

el, el, el, el, el, el, el, el, el, el, el, el. Printr-o geam zăbrelit, din partea de sus a unui "bou- privit la ea, prin ea, dincolo de ea, dar – ca şi la s-a uitat fără s-o vadă. Totul a durat o miime de dispărând în hăul nopţii cu tot cu trenul păzit de mormaţi. Dar imaginea lui i s-a imprimat pe retină şi şterge cu pleoapele umezite de lacrimi oricât a în zilele care urmară. Şi-a zis că i s-a părut, că era că nu era el, doar trenul se deplasa în direcţie dinspre Kolâma spre Poiana, că e exclus să fi fost înapoi. Se mai temea să nu ajungă la închisoarea a adresă o deţinea înaintea profesorului Ulmu.

Ajunsă la Vanino, nu ştia cum să meargă mai departe.

În faţa ei se întindea ameninţătoare şi necunoscută Marea Ohotsk.

Urmări de la distanţă cum, în port, trenurile se descărcau de deţinuţi, aceştia fiind îmbarcaţi în şalupe sau luntri de mare.

Erau unicele mijloace de transport care circulau între Vanino şi Magadan.

Iar ea trebuia să ajungă acolo.

Pândi mai multe zile.

Când se umplu de curaj, se apropie de un căpitan de un adevărat lup de mare, cu barbă zburlită şi ochi de pornit la vânătoare, în timp ce acesta cobora panta spre ducea către port.

– Ce vrei?! o apostrofă el de departe.

– Vreau să vă rog.

– Întâi plăteşte-mă şi după aceea roagă-mă.

– Vreau să ajung la Magadan.

– Nu ai tu atâţia bani, muieruşco!

Maria a scos salba de monede de aur şi i-a arătat-o.

– E bună, a zis acesta, după ce a luat-o în palmă şi a scuturat-o să sune.

A pus-o în buzunar, a pufăit din lulea şi i-a vorbit:

– Să te laşi ţinută de mână până urci la bord. Dacă te întreabă cineva, să zici că eşti rudă cu mine. Vei sta în cabina mea.

Punţile şi pasarelele, pântecul vasului şi toate locurile de lângă armătură erau pline cu deţinuţi. Mai multe bucătării de campanie pe roţi fumegau pe punte, semn că se pregătea ciorba pentru condamnaţi. Trecură printre ei. Mihai nu se afla acolo.

În cabina căpitanului mai erau câteva „rude" de-ale acestuia, două femei la fel de tăcute.

Călătoria dură mult. Marea era zbuciumată. Auzea cum trosnesc valurile, ca nişte arme vechi, descărcate de un pluton.

Erau hrănite şi ele cu mâncare de-a deţinuţilor.

Căpitanul, ca să nu adoarmă, consuma cafea tare cu vodcă, la care adăuga ardei şi sare.

Vasul intră în portul din Magadan într-o dimineaţă cu lumină puţină.

O îngrămădire de barăci de lemn, cu spaţii între ele, pe care nu le puteai numi străzi. Miros de peşte sărat. Vânt puternic. Soare bubos. Toate aceste lucruri îi vorbeau că ajunsese aproape de capătul drumului ei.

Încercă să afle cele ce-o interesau. Imposibil. Toţi erau muţi.

La Magadan se opri în gara portului.

Şeful gării maritime era un bărbat cu picior de lemn.

Îşi luă inima în dinţi şi se apropie de el.

– Nu vă supăraţi. Se poate ajunge de aici la Zarianka?!

Şi fără să aştepte răspunsul, o podidiră lacrimile.

Bărbatul îi puse mâna pe umăr. Avea o înfăţişare de [illegible] Gestul lui o calmă, parcă o sprijini să nu cadă.

– La Zarianka nu s-a dus nimeni niciodată de [illegible]. Ai pe cineva acolo?!

– Da. Pe Mihai Ulmu din Poiana.

– Îl iubeşti mult, nu-i aşa?!

Ea a dat afirmativ din cap:

– A coborât şi el dintr-o şalupă… Poate ieri… Poate [illegible]… Nu l-aţi văzut?!

Întrebarea ei o arătă atât de neapărată, încât bătrânul [illegible] s-o ajute.

– Ieri au coborât dintr-o şalupă mai mulţi deţinuţi [illegible]. Era mare înghesuială. Se pare că cei mai mulţi dintre ei erau artişti. Aveau mâinile delicate. Am remarcat între aceştia un om distins, cu cravată şi frac, care mi-a atras în mod special atenţia.

– El era, a rostit convinsă Maria. Mihai Ulmu nu poate fi comparat cu nimeni. Seamănă, cum să vă spun?!, cu [illegible]…

Rusul o privi blând şi concluzionă:

– Am înţeles. N-ai cumva şi vreo fotografie de-a lui?

– Ba da, a murmurat Maria şi a vârât repede mâinile în mesacul ei de drum, de unde a scos fotografia cu toată [illegible] lor pe care i-a întins-o, bucuroasă:

– Iată, acesta e Mihai Ulmu!

Bătrânul examină atent acea „poză de familie” cu cei [illegible] de elevi ai Liceului din Poiana şi i-a zis:

– Cred că el era, şi i-a restituit-o.

– De fapt, asta e clasa noastră, iar Ulmu e cel din mijloc, a crezut ea că trebuie să facă precizarea.

Şeful gării a mângâiat-o cu privirea, a zâmbit trist şi a întrebat-o:

– Tu ai mâncat ceva azi?

Nu pusese nimic în gură de câteva zile. Dar nici nu era foame.

– Am să te ajut să ajungi la Zarianka. Dar mai întâi hai cu mine.

Omul o duse într-o cantină alăturată şi o hrăni.

În timp ce ea sorbea ciorba de peşte cu lingura invalidul o admira cu ochii jilăviţi, şi-i spuse în şoaptă:

– Am şi eu o fată, numai una, şi aceea se află la Verhne-Kolâmsk. E acolo într-un lagăr. Seamănă cu tine. Când te-am văzut, o primă impresie m-a făcut să cred că eşti ea. Dar n-am nicio veste de la dânsa de jumătate de an, de când a trecut pe aici. Eu lucrez ca şef de gară de vreo zece ani. Şi mă obişnuisem cu miile de deţinuţi şi deţinute aduşi din toată ţara şi debarcaţi zilnic în port. Îi tratam cu indiferenţă sau, aş putea spune chiar cu dispreţ: erau nespălaţi, speriaţi, unii cu ochi de fiară, alţii ascultători ca nişte vite... Până într-o zi, când m-am auzit strigat de cineva dintre ei. Şi atunci am văzut-o, într-o îmbulzeală infernală, coborând cu alte deţinute de pe şalupă, pe fiica mea. Nu auzisem nimic despre Nadina de vreun an de zile. Eu mă grăbesc spre ea, ea vine spre mine, iar santinela mă atenţionează: „Dacă mai faci un pas – te împuşc".

Am convorbit de la distanţă, în timp ce era împinsă cu patul armelor să urce într-un camion. În 1940, când s-a întâmplat cutremurul cela distrugător de la Aşhabad în care a pierit aproape tot oraşul, ea era studentă la universitatea de acolo. De la dânsa am aflat că rămăsese fără gazdă localitatea se transformase în una de ruine – şi s-a transferat la universitatea din Saratov. Dar peste câteva zile acolo s-a revărsat Volga, tot oraşul a rămas sub ape şi au pierit în acea revărsare de puhoaie zeci de mii de oameni. Fiica mea a fost imediat arestată, fiind învinuită de cutremur de pământ, de inundaţii şi de alte păcate. Cel puţin aşa mi-a vorbit mititica. Nu mai ştiu nici eu care e adevărul adevărat. Dacă o vezi,

Nadina Frolova, spune-i că m-ai întâlnit şi sunt [illegible] bucura. Am să te ajut să ajungi la Zarianka. Să fie [illegible] sau..., zise bătrânul înghiţind o lacrimă, ... de [illegible].

Merse cu ea la poştă, unde aştepta un camion. Se [illegible] abia sosise, pentru că-i fierbea radiatorul, [illegible] ca un cal înjunghiat.

— Şoferul e prietenul meu. Am vorbit să te ducă la [illegible]. Acolo te descurci tu, că eşti copilă isteaţă. Să te [illegible] Domnul în pază..., apoi, după o pauză, adăugă: ... fata [illegible] Zina şi-i făcu semnul crucii.

La despărţire, bătrânul îi dărui o pâine învelită într-un [illegible].

— Am să vă caut să vă mulţumesc, speră ea.

— Da, s-ar putea, rosti bătrânul, cuprinzând-o cu [illegible] lui cioturoase.

Maria urcă într-un camion cu remorcă. Şoferul porni [illegible] cu o oboseală în mişcări. Camionul merse prin [illegible] vreo zece ore. Şoferul nu se arătă prea vorbăreţ şi [illegible] tot drumul.

Ajunseră noaptea. Orăşelul i se păru profilat pe cer. [illegible] de lemn şi mai multe clădiri cu etaj, înconjurate de [illegible] înalte din sârmă ghimpată.

Dincolo de ele se afla Mihai Ulmu, profesorul [illegible] şi prima ei dragoste.

Cadoul

„A iubi înseamnă a suferi de celălalt.
Vladimir I. Ghika

Zarianka era un orăşel de penitenciare. Dincolo de clădirile pentru deţinuţi înconjurate cu ziduri înalte erau situate sute de izbe pentru cei din administraţie, personal şi pază. Maria a închiriat o cameră într-o căsuţă din bârne de la margine. Stăpâna era o văduvă de miner.

În zilele următoare se trezea cu noaptea în cap ca să poată urmări de departe coloanele de deţinuţi, ieşind pe porţile celor şase închisori – cinci dintre ele fiind de bărbaţi şi una de femei –, îndreptându-se către muncile lor grele din minele de aur, de uraniu, de cărbune sau la tăiat taigaua, la construcţia şoselei către Verhne-Kolâmsk ori la edificarea unui baraj pe râu. Locurile de lângă Zarianka, pe o rază de zeci de kilometri, semănau cu un uriaş şantier.

În a patra zi îl văzu de departe: păşea într-o coloană către o zonă din taiga.

Ieşise pe porţile lagărului de deţinuţi politici "Zarianka-1".

La căderea nopţii, îl aşteptă să se întoarcă din zonă, ocrotită de întuneric, nu departe de poartă. Orbiţi de faruri, mânaţi ca nişte vite care se întorceau de la muncă, deţinuţii se strecurau abia târându-şi picioarele în curtea largă a penitenciarului.

Era slăbit, palid, obosit, îmbrăcat într-o zeghe vărgată, pe care observă şi un număr – "M1-315".

Mai zăbovi în întuneric aproape o oră, cât pe câmpul de instrucţie de dincolo de ziduri dură operaţia de verificare.

Fiecare nume răsuna distinct în noapte, când [illegible] responsabil de apel strigă:

— M1-315,

Cineva răspunse:

— Prezent!

Era vocea lui.

O recunoscu.

Avu noroc!

Îi veni să strige de bucurie.

E el!

E aici!

În una dintre dimineţi, Maria l-a aşteptat la poartă pe [illegible] închisorii.

— Bună ziua. Sunt dintre deportaţi şi mor de foame. Angajaţi-mă ca infirmieră, bucătăreasă, cusătoreasă, îngrijitoare, spălătoreasă, orice, în instituţia dumneavoastră.

Fără să coboare din maşină, Kudreavţev se uită [illegible] la ea:

— Ce poţi să faci?

— De toate. Să gătesc, să spăl, să îngrijesc bolnavii, să dau cu peria, să deretic, că fac curăţenie…

— Ştii să scrii? se interesă el.

— Da.

— Bine, fă o cerere, în care să indici numele şi proveniența socială, şi o laşi la intrare, pentru cei de la [illegible]. Eu îi voi preîntâmpina. Care ţi-e numele?

— Maria.

— N-am mai auzit niciodată de un astfel de nume. Se vede că nu sunteţi din partea locului. Unde v-aţi născut?

— În Moldova.

Aşa Maria Răzeşu ajunse spălătoreasă la Zarianka. Lucrul era umilitor. Trebuia să spele tone de haine de-ale deţinuţilor.

Îi venea să mângâie fiecare zeghe înainte de a o scufunda în apa rece ca gheața, gândindu-se că s-ar putea să fie a lui Mihai. Era fericită să presupună că hainele lui trec acum prin mâinile ei. Alegea câte una, după mărimea care i s-ar fi potrivit, şi o spăla îndelung-îndelung...

Căpătă şi un permis cu ajutorul căruia putea pătrunde în blocurile de deservire din curtea penitenciarului.

Făcu cunoştință şi cu alte femei de la spălătorie. Încercă să lege prietenii cu unele dintre ele. Deşi erau nişte fiinţe necăjite, care se temeau de şefi, de deținuți, dar şi unele de cealaltă, acestea nu uitaseră încă să surâdă, să bârfească şi să se bucure de salariile lor mizere. .

Elaboră evadarea lui Mihai Ulmu în cele mai mici detalii.

Se duse de mai multe ori, odată cu căderea nopții şi într-o duminică, în zona în care lucra lagărul întreg, care după ce plecau deținuții şi militarii, rămânea pustie şi, deci, nepăzită până în zori.

Planul cum să-l ajute pe Mihai Ulmu îi apăru pe neaşteptate.

A văzut pe şantier o stivă de trunchiuri lungi, a cărei bază avea un loc în care putea încăpea lesne un om. Găsi în curând un capăt de trunchi, pe care îl fixă în locul gol de jos, astfel că ascunzătoarea deveni perfectă. Făcu pe el un semn cu o aşchie de cretă.

Apoi urcă munții din preajmă până găsi aproape de albia unui râu secat ceva ca o peşteră...

Scrisorica i-a fost cel mai greu să i-o transmită.

Bucătarii erau şi ei dintre condamnați, câte unii veneau la spălătorie. Exista şi riscul de a fi deconspirată. Un bărbat trist i se păru demn de încredere, pentru că intra de fiecare dată în spălătorie cu buzunarele pline cu pâine. Când l-a rugat în şoaptă şi cu lacrimi în ochi să-i transmită

lui Ulmu un bilețel – "E logodnicul meu!" – a doar ce număr are.

I l a spus.

Putea să reuşească. Putea şi să nu reuşească. Riscă.

Ştia că deținuții încă nu ajunseră să se cunoască prea mul pe celălalt, şi apoi, chiar dacă descopereau că de alături lipseşte sau răspunde la alt număr, nu vor ndecum – aici funcționa o lege dură a peniten- nu trebuie să-ți pese decât de viața ta proprie.

Nu i-a fost greu să scoată din spălătorie o uniformă" vărgată, să-i coase şi un număr, să o îmbrace, să mai înaintea coloanelor cu deținuți în zonă, să se în ascunzişul tainic, din care să pândească un nt pe aproape de sfârşitul zilei de lucru când să iasă şi se piardă în furnicarul de oameni, ca atunci când Mihai îi locul în stivă să poată ea să răspundă în locul lui la două apeluri obligatorii, de la ieşirea din zonă şi la în lagăr, să se furişeze de pe teritoriul peniten- în clădirea spălătoriei şi să părăsească închisoarea cu femeile din schimbul ei.

Toate aceste elemente au fost gândite minuțios.

Când îl văzu pe Mihai dând târcoale stivei însemnate, convinsă că planul va reuşi.

Apelul era locul cel mai vulnerabil al oricărei evadări.

Numărul celor intrați în zonă trebuia să coincidă cu numărul celor care o părăseau.

Când coloanele se aliniară câte cinci în şiruri lungi şi ofițerul de serviciu a strigat:

– M1-315...,

Maria, cu capul plecat, cu boneta vărgată alunecată peste ochi, stând lângă alți colegi ai lui Ulmu, răspunse guturai:

– Prezent!

Pentru prima dată se întâlnise cu Mihai într-un singur nume, chiar dacă acesta nu era decât un număr.

Ieşiră după asta din zonă, iar în curtea penitenciarului mai răspunse o dată la numărul M1-315.

Când ceilalți deținuți intrară în cantină, ea a strecură în spălătorie, unde lăsă costumul ei de mascul şi-şi îmbrăcă hainele civile, ascunse cu grijă din timp într-un loc sigur. Apoi – după ce-şi prezentă permisul – trecu dincolo de poarta închisorii.

La gazda din Zarianka îi lăsă bătrânei ultima monedă din cele cu care pornise la drum şi, luându-şi rucsacul cu lucruri, se îndreptă către muntele Alalai.

Acolo o aştepta Mihai.

Trebuia să i se alăture cât mai curând, ca să poată fugi împreună cât mai departe de acest loc blestemat.

Pentru că nu există pe lume lucru mai scump, mai sfânt şi mai fără de preț ca libertatea.

Anume acest cadou ținu Maria Răzeşu să i-l facă profesorului ei drag de ziua lui, în acel 4 august, când Mihai Ulmu împlinea 25 de ani.

Pe muntele Alalai

„Poate aşa l-a privit Dumnezeu pe primul om…”
André Malraux

Mihai Ulmu urmărea cu sufletul la gură, ascuns de [illegible] grotei, cum salvatorul lui urca poteca aproape tot mai mult de acel loc.

Inima bătea să-i spargă pieptul.

Când nu-i mai despărțeau decât câțiva paşi şi umbra [illegible] contur tot mai pronunțat, avu impresia că are trăsături [illegible].

Se oprise în gura cavernei, într-o stare de şoc, [illegible]-o – dar ea să fie oare?! – pe cea mai bună elevă [illegible] lui de la Poiana.

– Tu?! se arătă consternat Mihai Ulmu.

Se aştepta la orice, numai nu la faptul ca izbăvitorul lui să fie o femeie.

O apucă zăpăcit de umeri şi-şi înfipse privirile în [illegible] mari, pe care lumina lunii îi făcu şi mai scânteietori, cu [illegible] putere, încât Maria a trebuit să şi-i plece pe ai ei.

– Cine eşti?

– …Răzeşu.

– Răzeşu?! se miră el şi mai mult. Şi ce cauți aici?

– Am venit, îngână ea această frază ca pe o scuză, [illegible] a cărei rostire ca şi cum ar fi fost pregătită să se [illegible], v-am căutat… să vă întorc o datorie...

Şi introduse o mână în rucsacul pe care-l coborî de [illegible] umeri.

– Ce datorie?

– Iată…, zise ea, fâstâcindu-se, şi scoase dintre [illegible] o cărțulie.

– Ce-i asta?

– E cartea cu poeziile lui Eminescu, pe care am împrumutat-o şi am promis că am să v-o întorc imediat.

– Şi?!

– Şi, iată, v-am adus-o..., rosti ea uşurat, cu datoria lucrului împlinit.

Această copilă, care traversase jumătate de glob pământesc, rosti acele cuvinte ca şi cum făcuse un drum dintr-un capăt al satului ei în celălalt.

– Răzeşu, tu eşti nebună?! Cui îi mai arde acum de acest volumaş de poezii?! Tu-ţi dai seama ce spui? Ce-i cu tine, fato?! Nu puteai să aştepţi până mă întorc?! Ca să mi-o dai altădată sau niciodată?! Tu ştii la ce risc te-ai expus?!

Ea îl asculta descumpănită. Mihai Ulmu era şi mai descumpănit: a descoperit că nu ştie să vorbească cu o tânără care nu poartă uniformă şcolărească. Semăna acum cu profesorul de geografie, un bâlbâit care, atunci când vorbea, aveai impresia că aşeza cuvintele în frază cu arătătorul:

– Tu pricepi?... Cum?... Nu! E imposibil să... De ce nu te-ai gândit ce faci?... Ce rost a avut?...

– Vorbiţi cu mine de parcă v-aş mai fi elevă, îl atenţionă ea. Aflaţi că acum o lună eu am absolvit şcoala...

Acum o lună?! Trecuse o lună, dar lui i se păruse că trecură ani de când s-a despărţit de acea clasă şi de comuna Poiana. In acelaşi timp încăpăţânarea ei îl înduioşă. Un fior de nelinişte îl scutură.

– Şi acum ce facem?

– Am aici o hartă, rosti ea calm şi mai vârî mâna o dată în rucsac. De strâmtoarea Bering ne despart câteva sute de kilometri. Iar de acolo putem trece în Alaska.

– „Putem”?! Ai de gând să continui această nebunie şi să mergi şi tu spre Alaska?!

Da, am de gând, aici vocea Mariei Răzeşu, cea [illegible] de o lună nu mai era elevă, deveni atât de gravă, încât [illegible]hai Ulmu nu se putu reține să nu zâmbească ușor.

- Să mă certați după asta, dacă veți găsi de cuviință. [illegible] până la ziuă n-a mai rămas atât. Şi în curând cei din [illegible]nciar o să înceapă să vă caute. Iar noi trebuie să [illegible]m să fim departe. Cunosc un pic aceste locuri, le-am [illegible]diat pe lumină. Vom urca peretele muntelui Alalai. Ne [illegible] căuta mai puțin în această direcție. Câinii nu vor putea [illegible] pe aici. Ne vom ține de rădăcini şi de crengi şi vom [illegible]unge sus. Vom coborî apoi de partea cealaltă a muntelui şi [illegible]om înainta către nord-est.

Nu semăna deloc cu eleva lui, era o ființă matură, [illegible]re ştie ce vrea, care nu pune nimic la îndoială.

– Iar acum, ca să nu ne ia câinii urmele, să ne dăm [illegible]călțările cu tutun, zise şi scoase din rucsac câteva țigări, pe [illegible]re le fărâmiță între degete, lăsând conținutul acestora să se [illegible]ăpească peste încălțămintea lui şi a ei.

– Crezi că ajută?!

– Da!

Îndărătnicia ei se ridica la loc ca iarba călcată. Ce [illegible]ost mai avea s-o contrazică?!

I se părea copilăresc acest camuflaj împrumutat probabil din vreun roman cu spioni, dar se resemnă şi [illegible]ecută.

– Ar fi bine să scăpați de aceste haine, care nu vă [illegible]rind deloc, mai ordonă ea, scoțând din rucsacul ei încăpător [illegible] cămaşă, un pulover gros şi o pereche de pantaloni [illegible]bărbăteşti.

Maria se îngrijise de toate, pe toate le avuse în vedere.

– Iar acum să mergem, până asfințeşte luna mai sunt [illegible]ateva ore.

Ea porni înainte, pe poteca ce ducea către cer.

Deasupra atârna o lună rece, semănând cu o monedă uriaşă. Aerul curat, cu tărie de alcool, îi pătrundea adânc în piept.

Trebuia să se grăbească şi să meargă pe urmele acestei copile pe care nici n-o cunoştea prea bine. Ce căuta ea tocmai aici? Cum a ajuns? Cum l-a găsit? Ce o mobilizase pe această adolescentă abia scăpată de pe băncile şcolii?! Era o taină mai presus de înţelegerea lui.

Durerile provocate de pietre, de mărăcinii care îi zgâriau mâinile şi faţa, vântul rece ce cobora din înălţimi, eforturile pe care trebuia să le depună şi pe care le resimţea în tot corpul, îl făceau să se convingă tot mai clar că ceea ce trăieşte el în aceste clipe nu e un vis din care s-ar fi temut să se trezească, ci o realitate, cu care încerca tot mai mult să se obişnuiască.

– Apropo, zise ea, când ajunse la jumătate de munte şi la picioarele lor se aşternuse o vale întinsă presărată cu argint de lună, vă felicit cu ocazia zilei dumneavoastră de naştere!

Şi-i întinse o floare banală, de fâneaţă.

– Mulţumesc, răspunse Mihai, mirosind-o cu nesaţ. E cel mai minunat cadou pe care l-am avut vreodată de ziua mea.

Primul sărut

„Eu m-am născut ca să iubesc, nu să urăsc."
Sofocle

Când ajunseră sus pe munte, pe o platou neted ca o [illegible] luna asfinți. Întunericul se făcu deplin. Era o beznă [illegible] de miriade de stele, care scăpărau reci și [illegible].

Cosmicul orologiu determina alte timpuri, în măsu[illegible] lui viețile celor doi fugari durând fracțiuni de [illegible]. Dar ele, acele fracțiuni de secundă, le fuseseră [illegible] și ei le trăiau cu disperare: viețile lor de oameni.

— Să ne odihnim, până se face zi, propuse Mihai.

Se opriră lângă un cedru bătrân.

Maria își așeză creștetul pe rucsac, Mihai își puse [illegible] sub cap, cum o făcea în penitenciar și, obosiți, [illegible] imediat.

Când Mihai Ulmu se trezi, soarele era pe zare: [illegible] liber și rotund-rotund ca-n copilăria sa.

Atunci o descoperi pe Maria, dormind la câțiva pași [illegible], și parcă se temu să mai respire, pentru ca să n-o [illegible].

O privi îndelung și, pe măsură ce lumina îi [illegible] chipul, o vedea tot mai desluşit; la un moment dat Mihai se înspăimântă ca un om brusc deşteptat din somn.

Nu, îşi zise, e imposibil, e cu neputință, nu poate fi.

Nu-i venea să creadă.

Atunci deschise şi ea ochii şi un zâmbet complice îi [illegible] pe buze:

– Bună dimineața!

Dar, în loc să răspundă, Mihai se fâstâci şi o întrebă mai mult pentru sine, parcă pentru a se convinge că nu se înşală, prosteşte, cum şi-a calificat chiar dânsul gestul ceva mai târziu:

– Cum te cheamă?

Îi fusese profesor un an întreg, dar nu era sigur că ştia cum o cheamă.

– ...Maria.

– De ce Maria?!

– Pentru că aşa o cheamă pe mama mea şi aşa a chemat-o şi pe mama ei, ca şi pe bunica, străbunica şi răs străbunica ei. Şi tot aşa, de vreo două mii de ani femeile din neamul nostru au purtat acest nume.

Ma-ri-a! repetă în gând Mihai, convins că aude acest nume pentru prima dată. Ce nume neobişnuit! Ce nume frumos! se minuna el.

– Cum pe mama o cheamă ca şi pe mine, mai adăugă ea, satul, ca să ne deosebească, mie mi-a spus mereu Maria cea Mică, precum sfintei care se serbează la începu de toamnă. Iar mamei – Maria cea Mare.

Dar şi această copilă seamănă cu o sfântă, în naivitatea ei, şi-a spus Mihai.

– Trebuie să mergem, a zis Maria şi s-a ridicat imediat în picioare, aşezându-şi rucsacul pe umeri.

– Unde?

– La Poiana. Numai că drumul cel mai scurt spre Poiana trece prin Alaska. Doar pământul e rotund, nu?! Ne-ai spus-o chiar dumneavoastră la una dintre lecţii.

– Asta aşa e. Dar pe unde o fi Alaska ceea?

– E într-acolo, arătă ea spre soare răsare, hotărâtă Trebuie să fie într-acolo.

– Şi cum trecem dincolo?

– Furăm o barcă, înjghebăm o plută. Ne trec contra bandiştii eschimoşi cu pirogile lor. Sau traversăm marea cu

un isberg. Numai dacă nu suferiți de rău de mare. Trecătoarea are doar câteva zeci de kilometri. La urma urmei, o trecem înot. Eu sunt o înotătoare bună. Ştiți să înotați?

Mihai ştia să înoate.

- Da! îi răspunse, deşi mai cunoştea că nici un înotător din lume n-a parcurs încă distanța ce despărțea cele două continente. Vor fi dânşii primii.

Dar Maria Răzeşu mai avea o soluție de rezervă:

Dacă întârziem mai mult, s-ar putea să găsim trecătoarea Bering înghețată, iar atunci o vom trece pe punte de gheață...

Ceea ce-l fascina cel mai mult era siguranța cu care-i vorbea.

Şi dacă nu reuşim?

Cum să nu reuşim?! E posibil oare să nu reuşim?! Gândiți-vă ce spuneți!

Înaintau împleticindu-se în lanurile de iarbă înaltă şi deasă.

Râurile îşi pierdeau apele, ogoindu-şi-le, în luncile verzi.

Pinii creşteau unul în altul, deşi ca peria.

Se opreau din când în când să asculte liniştea.

Susurul taigalei se identifica pentru ei cu susurul libertății.

Coborau de pe unele creste de munte, ca să urce pe altele, traversau râuri reci, ca să ajungă de pe un mal pe celălalt, înaintau prin desişuri în care nu călcase până atunci picior de om şi-şi vorbeau întruna ca şi cum numai ei erau în toată taigaua.

Niciodată n-am văzut munți mai frumoşi, spunea el, ca şi cum satul în care se născuse era situat între alți munți, rostindu-şi cele mai simple cuvinte nu numai cu

vocea, ci, se părea, cu toată ființa, de parcă acestea ar fi echivalat cu o nesfârşită declarație de dragoste.

Nu, nu se putea înşela. N-o mai văzuse până atunci niciodată. N-o mai întâlnise. Nu-i vorbise nicicând. N-o auzise. O vedea pentru prima oară. Dar era Ea... Ea, femeia pe care o visase mereu, pe care o aşteptase şi o căutase în fiecare clipă a vieții lui. Semăna leit cu fata din gândurile sale, din reveriile sale, din cărțile sale.

E imposibil să o mai fi întâlnit, să o mai fi văzut şi să n-o fi recunoscut, îşi zicea.

Era eleva lui. Încercă să şi-o amintească la ore, în clasă, prin şcoală. Dar zadarnic. Nu-şi aminti nimic, niciun detaliu, oricât de nesemnificativ. Să fi trecut pe lângă ea, fără s-o vadă, fără s-o observe?!

I-ar fi recunoscut numaidecât zâmbetul ei luminos, pletele negre ca noaptea, care-i flutură încontinuu chiar şi atunci când nu bate vântul, i-ar fi remarcat ochii cereşti, vocea ei catifelată, mersul ei uşor, mai degrabă de dans, aerul calm şi senin, care-o deosebesc de toate femeile lumii.

... La un moment dat bolta se întunecă brusc.

Norii coboară jos de tot. Cei doi aleargă printre nori. Calcă pe nori.

Dar, mai înainte de a răpăi primii stropi, răsare chiar în fața lor un stejar bătrân, cu o scorbură uriaşă, cât o tindă.

De aceştia sunt mulți prin toată Siberia răsăriteană. Arbori care numără sute, poate chiar mii de ani, măcinați de geruri, de vânturi şi ploi, în care timpul a scobit uluce aşezate în picioare.

Localnicii le zic stejari scorburoşi.

Maria o zbugheşte înăuntru.

Încape perfect.

Mihai Ulmu rămâne în ploaie.

Maria îl strigă:

– Dom' profesor, veniți aici!

Dar loc, s-ar părea, e prea puțin pentru doi.

Maria insistă:

– Dom' profesor. O să vă mureze!

Mihai îşi face şi el loc în scorbură, lângă Maria.

Afară toarnă cu găleata.

Iar ei stau lipiți unul de celălalt, ca într-o ladă verticală, îşi sorb unul altuia respirațiile, inimile le bat atât de aproape, încât parcă şi-ar potrivi şi ritmurile, al uneia după cel al celeilalte, mâinile se caută, deşi se tem să se atingă...

Privirea i se opreşte involuntar la despicătura dintre sânii ei albi, rotunzi şi încorsetați, care continuă undeva sub rochia simplă din cit.

Apoi zăboveşte îndelung pe chipul ei, se scufundă în ochii mari, îi mângâie buzele, fruntea, părul...

Înaltă şi zveltă, cu ochi verzi-albăstrui ca cerul de peste brazi ce au irizări de boltă amestecată cu pădurea, cu sprâncenele parcă mereu arcuite a mirare, cu gene lungi de umbră moale şi dinți albi ca de fildeş, cu ten de lapte – să fie ea, femeia din vise, aici, atât de aproape?!

De unde o fi apărut această minune?! Mlădioasă, ca o nuia care se hârjoneşte cu vântul, zvânturată ca o căprioară; cu pielea ca o chiparoasă; gingaşă ca o floare-de-colț crescută pe crestele munților...

Parcă abia atunci o văzu. Totul e în ea desăvârşit: şi trupul ei grațios, şi umerii, şi pieptul, şi zâmbetul, şi buzele, şi ochii, şi pieptănătura, şi rochia ei sobră, şi bluza în care, probabil, o mai văzuse îmbrăcată la lecții.

Nu-i poate găsi niciun cusur, afară de acela poate că e prea puțin conştientă de farmecul şi de frumusețea ei, pe care s-a străduit, cât s-a aflat în şcoală, să şi le ascundă, pentru ca el, Mihai Ulmu, să nu le vadă, să nu le observe, să nu le remarce.

O priveşte cu uimire şi cu un fel de curiozitate, fără să se sature să o admire, cu braţele lăsate în jos, ca şi cum dacă ar atinge-o, ea ar putea să se topească în aerul răşinos al ploii sau să dispară cu totul în tulpina acelui stejar multisecular.

Nu, nu se poate înşela: e Ea, femeia pe care o căutase atât, dar care îl găsise ea.

O recunoscuse.

Mirându-se de ceea ce simte, gândindu-se la acea fiinţă predestinată, pierzându-se în ochii ei mari şi atât de senini, îi mai pune în această zi o întrebare lipsită de noimă:

– Tu... Tu eşti?

– Eu sunt! îi răspunde dânsa.

– Tu eşti aceea?! vrea să precizeze Mihai.

– Eu sunt aceea, rosteşte Maria cu siguranţă în voce.

Şi atunci mâinile lor se întâlniră. Respiraţiile li se confundară. Ca şi bătăile de inimă. Şi buzele lui Mihai se atinseră de buzele ei. Obrajii Mariei se aprinseră de parcă se aflau în preajma unui jăratic puternic.

Pădurea luă foc. Şi ploaia se umplu dintr-odată de aburi deşi.

Mihai şi Maria deveniră un singur suflet şi o singură inimă, un tot întreg alcătuit din două jumătăţi perfecte topite într-o sărutare.

Şi unul devenise, în acelaşi timp, şi celălalt.

Fiinţele lor se amestecară: el era ea, ea era el, iar lumea erau ei.

Maria fremătа lipită de el, fără cuvinte, ca o torţă care creşte-n lumină.

Mihai o sărută setos şi ea se lăsă sărutată, râzând cutremurată, iar de la tremurul râsului ei tânăr se împrăştiau norii şi soarele îşi făcea loc în înalturi, arborii, râurile şi

din preajmă murmurând, vălurându-se şi ele parcă mai altfel decât cu o clipită în urmă.

Toate cele din jur – taiga, cer, stejar, scorbură, nori, soare, stâncă, ape, văi, creste – dispăruseră parcă. Şi doar ei doi mai rămăseseră pe lume, contopiţi într-un singur sărut.

Nuntă în taiga

„Mie mi se pare că oamenii nu [illegible] deloc puterea iubirii, pentru că, dacă [illegible] simți-o, i-ar ridica cele mai mari temp[illegible] și altare și i-ar aduce jertfele cele [illegible] mari."

Pla[illegible]

Aerul de după ploaie e proaspăt ca laptele din dom[illegible] de acasă.

Soarele e-n zenit. Razele lui ard nemilos. Ro[illegible] sfârâie pe frunze și pe ierburi, transformându-se în abu[illegible] care urcă spre nori.

Când ating crengile, mărgelele de apă se risipesc [illegible] sus. Maria râde cu capul dat pe spate când roua îi udă fa[illegible] admiră cu o bucurie copilăroasă, transformată în cuvin[illegible] cerul străveziu ca apa unui râu de munte, arborii moleșiți [illegible] respirația veștedă a sfârșitului verii, soarele care se strecoa[illegible] de sus căutându-i prin acele coniferelor.

Au umplut, se pare, taigaua toată cu râsul dragoste[illegible] lor. Cât de puțin îi trebuie unui om pentru a fi fericit, se gândește Mihai. Câteodată acesta nu are nevoie decât de un alt om și întreg universul e întruchipat de acel celălalt.

Femeia ideală... ajunsese să creadă că aceasta nu există decât în cărți și încetase să o mai caute. I se mai sugerase că ea nu poate fi întruchipată într-o singură ființă, fiind risipită în toate femeile.

Și acum o găsi.

– Ești cea mai frumoasă femeie din univers, îi șoptește el printre săruturi.

Dintr-odată, Maria se desprinde cu un zâmbet neterminat din îmbrățișarea lui Mihai Ulmu.

se apropie de rucsacul ei şi caută ceva în el. Scoate o față de masă albă cu horboțică spumoasă, cusută cu flori trandafirii, pe care o așterne pe iarba înrourată, pune apoi pe ea prune, pere, caise şi porumbele uscate, nuci, mere, brânzeturi, alune-de-pământ, nişte felii de slană şi bucăți de pâine, un colac împletit în opt, un fir de busuioc, considerat aducător de noroc. Pe acestea le purtă cu dânsa tocmai de la Poiana prin toată partea de est a Europei şi de-a lungul Asiei întregi, anume pentru această clipă, poate cea mai importantă din viața ei. Într-un colț, Maria așază o sticlă de lut cu o băutură străvezie, ocrotită de-un dop de lemn, şi două păhăruțe.

C'e ai aici?! întreabă curios Mihai, cu acea blândă, privială ironic, cu un imperceptibil surâs în colțul buzelor, pe care doar lui.

E țuică din prunul nostru... Pentru că, mă gândesc încă la Poiana, ce fel de nuntă fără de strop de băut?! zice ea şi pleacă fruntea în jos.

Uimirea lui Mihai creşte ca o coloană de mercur.

Nuntă?! Nunta cui?!

Iar Maria se arătă şi mai mirată de întrebarea lui Mihai.

- Cum, nunta cui?! Nunta noastră. La noi în sat există o rămăşiță de obicei care ține de mii de ani: cele care aleg sunt fetele. Cu precizarea necesară, mai adăugă Maria, că fetele noastre fură numai bărbați care le iubesc. Credeți că aș fi făcut eu acest drum lung dacă nu vă alegeam să fiți soțul meu?!

Zice, apoi, fără să aştepte replica lui Mihai, adaugă grav:

– Am venit, Mihai Ulmu, să vă cer de soț.

Mihai înmărmureşte. Nu ştie ce să zică. Nu s-a gândit că s-ar fi putut vreodată ca cineva, o femeie, să-l

aleagă pe el, iar dânsul să nu aibă la îndemână decât un singur răspuns, iar acela să fie „Da!!!!!!!”

– Şi eu?! încercă Mihai să păstreze aparenţa serioasă a momentului.

– Credeţi că dacă ştiam că n-o să mă iubiţi, ajungeam până aici, vă căutam, vă găseam, ca să-mi spuneţi: „Caută-ţi de drum, copilă-hăi!” sau ceva asemănător?!

Fata, se vede, se pregătise îndelung de ceea ce se desfăşura acum o lună-două, dar poate că toată viaţa. Ea ştiuse de acolo, din Basarabia, de clipa aceasta, de fuga lor, de poiana cu stejari scorburoşi, de masa nunţii lor şi le puse la cale pe toate cu minuţiozitate.

Maria devine, brusc, plină de o solemnitate naivă şi repetă întrebarea:

– Mihai Ulmu, vreţi să fiţi soţul meu?!

– Propunerea ta m-a luat prin surprindere...

– Discursurile le ţinem mai apoi. Răspundeţi la întrebare!

Maria priveşte în ochii lui ca într-o fântână fără fund. Fiorul care simte că o străbate precum un curent electric o face şi mai frumoasă. Doar pleoapele îi clipocesc în zbateri de aripi. Mihai se umple de importanţa clipei şi zice:

– Păi... Da! Desigur...

– Şi acum întrebaţi-mă dumneavoastră.

– Ce?!

– Dacă vreau să fiu soţia dumneavoastră.

– Maria, vrei să fii soţia mea?!

– Da! rosteşte ea, apoi, ca să fie sigură că Mihai auzi răspunsul, îl repetă în şoaptă: – Da!

– Iar acum să facem schimb de verighete.

– De unde aici verighete?!

– Iată..., şi Maria desface palma, în care se află două inele împletite din fire de iarbă, îl pune pe unul, în

timp ce-l priveşte în ochi, pe degetul inelar al lui Mihai, lăsându-l pe acesta să-i pună, la rându-i, celălalt inel.

– Ele ne vor uni pe vecie. Inelele noastre de cununie, încântucază Maria, adăugând:

– Aşa-i obiceiul la nunţile noastre. De ce l-am respecta tocmai noi?! Sunt împletite din fire de iarbă din chiar această poiană…

– Când ai reuşit să le faci?!

– Când te-ai urcat sus pe stâncă să afli dincotro bat vânturile… Atunci am ştiut că azi voi deveni soţia ta…

– „…Nedespărţiţi în viaţă, ca şi în moarte…”, mai rostește Maria o frază la al cărei conţinut se gândise de când era fetiţă cu mintea. Iar acum să ne dăm sărutul de soţ şi soţie.

Mihai o cuprinse sărutându-i buzele moi şi fierbinţi.

Apoi Maria scoate dopul de la sticla jilăvită şi toarnă ceva într-un păhăruţ, îngenunchează în faţa lui Mihai şi i-l transmite, sărutându-i dreapta.

„Ce obiceiuri barbare!”, gândeşte Mihai.

– Să ne urăm casă de piatră! Să ne întâlnim, ca să nu ne mai despărţim niciodată, în copiii noştri! spune Maria, după ce-şi toarnă un fir de licoare şi în paharul ei.

Mihai Ulmu sorbi din agheasma însoţirii lor. Nu i-a plăcut niciodată să bea. Dar ritualul trebuia îndeplinit până în cele mai mici amănunte. Cu atât mai mult că de astă dată licoarea i s-a părut divină. A simţit în ea concentrată aroma livezilor, tăria brumelor, flacăra bolţilor…

Maria mai mult sărută marginea paharului şi-l lăsă deoparte. Ochii ei se aburiră un pic, dar ea îşi stăpâni lacrimile, lacrimi de bucurie, simţind cum acestea se rostogoleau pe dinlăuntrul fiinţei ei, pe rând, una câte una, ca să nu le vadă stânca, să nu le vadă cerul, să nu le vadă Mihai.

Gustară din ofrandele basarabene, purtate de Maria prin trenuri, pe vapoare, în camioane, prin oraşe, prin munţi,

peste albii de râuri, dar şi din alte bucate de care făcu rost la Zarianka – pentru cel mai înălțător moment al vieții lor.

– Maria! rosti Mihai, acum, că suntem soț și soție te aș ruga să-mi zici „tu”, ca să nu mai punem și noi alte distanțe între mine și tine.

– Mulțumesc! îngăimă Maria și surâse recunoscător. De multe ori vorbeam în gând cu dumneavoastră... cu tine..., precum cu un prieten, iar unui prieten nu-i spui niciodată „Dumneavoastră”. Cum nici lui Dumnezeu, când te adresezi, nu-i zici „Dumneavoastră”. Cu atât mai mult unui om iubit...

Mihai simțea cum ea pătrunde în el prin toți porii. Înțelese că până acum nu iubi niciodată cu adevărat. Ca și cum o aşteptase pe ea: să crească?! să-l găsească?! să o descopere?!

Şi-o amintea vag, firavă şi zvăpăiată, mai mult râzând cu ochii decât cu gura, schițând un zâmbet abia perceptibil de fiecare dată când răspundea tema ori era scoasă în fața clasei. Subțire în boi şi iute în mişcări, când nu era în câmp sau la biserică, mai ales iarna, o găsea în biblioteca satului, situată în căminul cultural, citind cărțile, cum i-a mărturisit odată, delaolaltă. Activă la diverse manifestări, şcolăriță isteață, prima la învățătură, mereu posesoare a “Premiului întâi cu cunună”, emana tinerețe, curiozitate şi energie. Dar o uită de cum părăsi Poiana. Nu şi-o amintea acum decât cu greu.

– Mi-i dragă Siberia, ea mi-a adus noroc, îi mărturisi la un moment dat Mihai. Ea m-a ajutat să te cunosc.

Obrajii Mariei s-au aprins imediat, atunci i-a luat mâna dreaptă, aspră şi plină de bătături, între palmele ei subțiri cu degete străvezii şi i-a pus-o pe creştet, ca pentru blagoslovire, apoi a început să îngâne ceva ce semăna cu un cântec fără cuvinte, un cântec vesel şi trist în acelaşi timp, cu urcuşuri şi coborâşuri, ce-l învăluia mai degrabă cu

decât cu sunetele lui, pe care Maria şi-l cânta pentru sine, din care Mihai distinse şi cuvinte:

Ia-ţi, mireasă, ziua bună
De la tată, de la mumă,
De la fraţi, de la surori,
De la grădina cu flori...

Stelele din înalturi prinseră se explodeze, una câte una, la într-un colţ al cerului, ba în altul, bolta coborî în jurul nunţii lor, vântul care sărutase cu câteva ore în urmă creştele oceanului celui mare se domoli şi el, cu sentimentul că asista la una din clipele de taină ale oamenilor acestei planete zbuciumate.

Apoi Maria tăcu. Mihai îi auzi bătăile inimii. Ochii îi erau umezi, gura părea arsă, fruntea îi era senină, vocea avea ceva din murmurul valurilor amestecat cu freamătul arborilor.

– E cântecul cu care de mii de ani fetele din satele noastre se despart de casa părinţilor lor. După acest cântec locul inimii îi va fi totul: tată şi mamă, frate şi soră, prieten şi coleg. Fără el m-aş mai fi crezut fată în casa părinţilor mei. După el însă sunt datoare să te urmez pe tine, până în clipa morţii...

Mihai îşi rezemă fruntea de fruntea ei şi zise:

– Iartă-mă, Maria!

– Pentru ce îmi ceri iertare?! Eu ar trebui să-ţi cer iertare, pentru că eram îndrăgostite de tine toate fetele din clasă, dar numai eu am îndrăznit să te caut prin toată Siberia.

– Sunt supărat pe mine, dar şi pe Dumnezeu, care nu s-a grăbit să-mi sugereze: „Iată-ţi femeia pentru care te-am dat pe pământ". Puteam să nu te întâlnesc niciodată. Să mor, fără a te fi cunoscut vreodată. Şi viaţa mea n-ar fi avut atunci niciun sens. Începând cu această clipă însă, ea capătă

un rost suprem. Te rog să mă ierți că nu te-am remarcat la Poiana...

– Nici n-ai fi putut-o face. M-ai fi remarcat dacă mă găseai în una dintre cărțile tale... Dar eram prea ca să mă ascund în vreuna dintre ele... Și-apoi de ce m-ai fi grăbit, când această poiană ne aștepta încă de pe atunci?!

Rămaseră în acea noapte în poiana nunții lor.

Sub o streașină de stâncă, Ulmu adună multă iarbă ruptă, frunze de ienupăr, de trifoi, flori de gălbioare, de romaniță, de căline și făcu un pat de nuntă.

Când acesta fu gata, păși pe el și îngenunche mai întâi, ca într-un sanctuar. Apoi o trase după el și pe Maria.

Fata se lipi de bărbatul iubit, ca într-o înălțare. Carnea ei îmbobocită îl încălzi. Mihai îi simți sânii împietriți de dor frigându-i pieptul. Aburul buzelor ei îl învălui dintr-odată. El o sărută flămând, ca după un îndelung post îi sărută gura, obrajii, fruntea, ochii, lacrima. „Plângi?!" „Da." „De ce?" „Pentru că sunt cea mai fericită femeie de pe pământ."

În acea noapte cerul era spuzit de stele ca niciodată. Dormiră pe acel covor de frunze și flori – pentru prima oară în ultimele câteva luni – somn liniștit.

***

Aceea fusese noaptea nunții părinților mei.

Singurătate în doi

„Ca pecete pe sânul tău mă porți,
poartă-mă ca brățea la mâna ta.
Că iubirea ca moartea e de tare
Și ca iadu-i de grozavă ardoarea.
Săgeţile ei sunt săgeți de foc,
Și flacăra ei ca fulgerul din cer.”
Cântarea Cântărilor

Se trezesc cu primele raze ale dimineţii.

Soarele sparge norii cu mii de raze.

Își zâmbesc parcă nu s-au văzut de-o veşnicie.

Iată şi câțiva “vornicei” la nunta lor.

– Tuc-tuc-tuc, se aude o pasăre chiar în cedrul lângă care înnoptaseră.

– E cocoşul-de-munte, zice Mihai. Îşi cheamă iubita.

Acesta bate din aripile lui scurte, îşi înfoaie penetul cu stropit cu vopsea albă şi cu reflexe violete, întoarce capul mic ba într-o parte, ba în cealaltă, desface ciocul puțin curbat şi scoate din guşa umflată un sunet de toacă de mănăstire, care cheamă la liturghie:

– Tuc-tuc-tuc!

E declarația de dragoste a gotcanului, cum i se mai zice cocoşului-de-munte, cântecul cu care-şi cheamă găinuşa.

Dar ea se lasă aşteptată.

– Tuc-tuc-tuc! încearcă să-l imite Mihai, cu mâinile puse pâlnie la gură.

Imediat dintre brazi apare fâlfâind greoi din aripi şi femela, aşezându-se pe o creangă de alături.

– Tu ai fost mai convingător, râde Maria.

Apoi cele două păsări se găsesc şi phrr-phrr! își [illegible] zborul dispărând în desiş.

După ce îmbucară din merindele pe care le [illegible] conținea rucsacul Mariei, pornesc la drum către [illegible] înseninată.

Au cale lungă, dar ei nu se grăbesc. Parcă ar [illegible] toată veşnicia în față. O iau pe de-a dreptul, peste culmi [illegible] împădurite.

Cu cât înaintează către răsărit, văile se fac mai adânci şi munții se profilează mai înalți.

Copaci tineri cresc subțiri până către Dumnezeu alături de alții cu totul putrezi, care abia se mai țin sau [illegible] răsturnați, peste care trebuie să sari ori sub care urmează să te strecori ca să poți trece.

E o pădure sălbatică, lăsată să crească în voia ei de la facerea lumii, rărită pe alocuri doar de incendiile provocate de fulgere, cu desişuri în care, de cum intri, se face întuneric; cedri cu foioase uscate, din alți ani păstrându-şi-le lângă cele verzi, brazi sonori care cresc pe înălțimi cu rădăcinile înfipte în cer, văi pline cu ienupăr ca niște saltele verzi – taigaua este în întregime a lor.

Sunt tineri şi îndrăgostiți, şi, ca lumea să fie împlinită, nu au nevoie să fie decât ei doi.

Sunt rezistenți pentru că sunt împreună, sunt puternici pentru că se iubesc, sunt fericiți pentru că s-au regăsit.

Se strâng în brațe şi-şi spun cuvinte, frânturi de vers, noime fără sens, ignorând lumea cealaltă din afara şoaptelor lor. Se țin de mână, ca şi cum s-ar teme să nu se piardă unul de celălalt.

– Ştiam că o să mă iubeşti, continuă Maria. Că această clipă nu putea să nu vină.

– De unde atâta siguranță?

Când eram adolescentă, m-am aruncat în Nistru de [illegible], fiind convinsă că am să înot dintr-odată, şi m-am [illegible]. Au mai fost şi alte ocazii când mi-am pus la [illegible] destinul.

Maria ţine fruntea puţin înclinată, ca şi cum s-ar fi [illegible] în biserică, la spovedanie.

Viaţa mea de până a te cunoaşte a fost ca apa care [illegible] prin sită, n-am reţinut nimic din ea, decât ceea ce avea [illegible] legătură cu tine. M-am născut cu adevărat în prima zi [illegible] din clasa a douăsprezecea, când ai venit în şcoala [illegible]. Eram copilă, aveam vreo 12-13 ani, când te visasem [illegible] prima dată. Te văzusem în vis, cu mult mai înainte [illegible] te-i văzut aievea. Şi când te-am revăzut acolo în pragul [illegible] înalt, cu ochii negri, cu păr răvăşit peste umeri –, te-am [illegible]scut îndată... Îmi iubeam părinţii mai presus de viaţa [illegible]. Dar în ziua aceea mi-am zis: el e bărbatul pentru care [illegible] duce şi la capătul lumii.

Aici Maria tăcu, apoi continuă cu o dârzenie în [illegible]:

Iată şi motivul pentru care mă aflu aici.

– De ce nu mi-ai spus?

– Pentru că n-aş fi ştiut ce să-ţi spun.

– . . .

– E atât de greu să înveţi să vorbeşti. Dar şi mai greu [illegible] înveţi să taci. Taci, taci, taci! îmi ziceam când voiam să [illegible] cuiva ce simt, ce gândesc, ce trăiesc. Cine te va înţelege, cine te va crede, cine va şti cu adevărat ce eşti, afară de tine?! Am vrut să-ţi scriu, de la acel întâi [illegible]ptembrie, dacă n-aş fi ştiut că mă umplu de ridicol. Ne întâlneam câteodată pe coridoarele şcolii sau pe ulicele [illegible]tului şi te surprindeam uitându-te la mine ca printr-un [illegible]eam aburit de sticlă. Parcă nu eram acolo. „Iată-mă-s!", voiam să strig. – „Eu sunt aici, lângă tine. Ursita ta. Femeia vieţii tale." Dar eram sigură că n-ai să mă auzi.

– Ştiai tu atunci că eu îţi sunt predestinat?

– Da! Ştiam că totul urmează să se întâmple de la sine. Că nu trebuie să forţez nimic. Doar să aştept, să aştept să aştept. Mă străduiam să-mi înăbuş sentimentele. Dar era de ajuns să te văd la şcoală, să-mi apari brusc în faţa ochilor, culoar, să te zăresc în sat, să te aud vorbind şi iarăşi începea să-mi bată inima cu putere, şi iarăşi nu dormeam, şi iarăşi nu înţelegeam ce-i cu mine, de ce mă atrage fatal o fiinţă, un bărbat care trece pe lângă mine fără să mă observe, de ce mă gândesc mereu-mereu-mereu la cineva care nu s-a gândit în viaţa lui măcar o singură clipă la mine. Şi-atunci mi-am zis să rabd. Să rabd şi să aştept. Pentru că ştiam că va veni o zi când te vei opri în dreptul meu, te vei uita lung la mine şi mă vei întreba, mirat: „Tu eşti?!" Iar eu voi da afirmativ din cap. Mai ştiam că va sosi o clipă, clipa noastră, când vom bea din aceeaşi licoare, după obicei, unindu-ne în viaţă şi în moarte. Iat-o ziua aceea!

„Cum se putea să mă uit la tine de atâtea ori şi să nu te fi văzut?!" îşi reproşa în gând Mihai. „Eram şi surd, şi orb, şi zevzec?!"

În timp ce străbat munţi, în timp ce trec vaduri de râuri, în timp ce culeg pomuşoare din tufişuri, în timp ce fac opriri scurte ca să-şi tragă sufletul, Maria îşi confesează sentimentele, ca unui duhovnic:

– De multe ori treceam pe lângă casa unde stăteai. Când ajungeam în dreptul ei, încetineam pasul fără voia mea, dornică să ghicesc ce se întâmplă după ferestrele ei cu perdele, ce faci, ce gândeşti. Mi te închipuiam că stai mereu între cărţi. Când ştiam că lucrarea mea din caiet va trece prin mâinile tale, aceeaşi pagină o transcriam de zeci de ori. Dar... totuna nu observai dincolo de scrisul caligrafic şi altceva.

„Fata asta, se gândi Mihai, mă cunoaşte mai bine decât mi-aş fi închipuit că o poate face cineva. Ea ţine minte

...mulţumitajile pe care le-am rostit, fraze de care am uitat, ...cărora nu le-am acordat nicio atenţie."

Apoi când mi-ai împrumutat pentru câteva zile ...poemele lui Eminescu, o purtam cu mine ca pe ...ăciuni, cu o frunză pusă între file, o deschideam ...spuneam cu voce tare cuvinte din ea, ca şi cum ...sorile pe care le aşteptam de-o viaţă, iar când mă ...puneam sub pernă, să visez poezii... Ea era sacră ...mine, pentru că o atinseseşi tu, pentru că o ţinuseşi în ...pentru că-ţi era dragă... Cuvintele ei au fost cele ...care ne-au cununat...

Şi ce-ai putut tu găsi în acea cărţulie? o întrebă ...curios.

Am găsit în ea toată viaţa mea.

„Iată că n-o cunosc deloc pe această copilă." Se uită ...tot mai mirat să o descopere.

M-am pregătit să fiu fericită pentru ziua când voi ...şcoala. Până atunci parcă mi-era interzis să mă ...la fericire. Nimic nu m-ar fi putut împiedica la ...de absolvire să-ţi spun ce ştiu despre noi. Ştiam că aş ...putut să-ţi fiu pereche. Egală în toate. Dar au venit soldaţii ...şi te-au răpit, la un pas de a te anunţa printr-o scrisoare ...eu, Maria Răzeşu din Poiana, îţi sunt femeia hărăzită. ...m-a lovit cel mai rău când mă aşteptam cel mai puţin.

Vorbeşte gâtuită de emoţie:

– Aş fi putut să te aştept până te întorceai. Dar m-am ...că n-am să pot rezista. Locotenentul care venise după ...mi-a spus că va trebui să te aştept 25 de ani. Dar atunci ...m-ai fi recunoscut, poate. Când ai plecat în acel camion ...soldaţi, m-am dus la biserică şi m-am rugat la Maica Domnului să nu mor până nu-ţi vorbesc. Şi acolo, de la un ...mur de licăr de lumânare, am înţeles că trebuie să te caut. Am mers către tine, parcurgând un drum lung. Nu mi-a fost

uşor. Dar aveam în mine suficient curaj. În viaţă câteodată, ca să fii fericită, trebuie să ai curajul de a fi fericită...

Soarele arde necruţător, aburi deşi – parcă ar ploua dinspre pământ spre cer – urcă dinspre taiga.

Hermine trec, nepăsătoare, chiar pe alături. Nu se tem de om. Nu ştiu că acesta le-ar putea face şi rău. De pe ramuri se uită curioşi la ei cârduri de gotcani. Potârnichi se încâlcesc prin iarba crudă. Jderi se rostogolesc pe lângă ei. Vulpi argintii se feresc pe sub copaci prăvăliţi. E un adevărat paradis al vânătorilor.

Dar şi al pescarilor.

La un pârâu de munte, Mihai răstoarnă un bolovan şi pe dată de sub el zbughesc în toate părţile zeci de peşti de râu. Prinde câţiva cu mâna şi-i coace pe tăciunii unui foc.

În timpul acelui popas, zăresc mai jos pe o vale adâncă un cerb cu nişte coarne uriaşe, parcă poartă un pom scuturat de frunze pe frunte, care începe să boncăluiască. Chemarea lui umple taigaua. Imediat îi răspunde cu muget puternic un alt cerb. Nu peste mult timp apare şi acesta din desişurile de răşinoase, cu coarne la fel de mari, pe care le ţine mândru orientate către bolţi, din când în când aplecându-şi-le, ca să nu le agaţe în ramuri. Acesta e însoţit de o ciută, zveltă şi aeriană.

Masculii se opresc faţă în faţă, scormonind pământul cu picioarele şi fornăind puternic. Apoi brusc se aruncă unul asupra celuilalt, lovindu-se cu coarnele, care în lumina soarelui par că împrăştie scântei pe jos, ca nişte aparate ce sudează. După câteva izbituri surde, excrescenţele lor osoase li se încleştează, ei împingându-se şi târându-se o vreme fără să poată scăpa din această dezlănţuire pe viaţă şi pe moarte, până unuia dintre ei i se frâng o parte din coarnele măreţe, care cad pradă la picioarele celuilalt.

Cel cu cornul frânt dă îndărăt, fiind urmărit de învingător în pădurea de cedri, cu mugete furioase.

Ciuta porneşte şi ea agale după ei, dispărând în depărtări.

La câteva clipe după această bătălie crâncenă, în josul vale îşi face apariţia un urs mătăhălos. Se joacă un timp cu apa râului, probabil în căutare de peşte, apoi se retrage şi el în întunericul pădurii.

- Parcă aş trăi o poveste, zice Maria.

Munţii sunt acoperiţi de un lichen ruginit gros ca o pluşmă. Sub el piatra e albă, de cretă. Cedrii cresc din crăpăturile lor, fremătând uşor de o briză venită de-nu-ştiu-unde.

– Simt mirosul mării, zice Maria.

– Vine dinspre cer, precizează Mihai. Şi tot el o întreabă:

– Oare pe unde am fi?

– Pe aproape de Strâmtoarea Bering. Parcă aud coloniile de păsări de acolo…

Citise despre acele „oraşe” de milioane de păsări din munţii de pe ţărmurile Oceanului Pacific şi care asurzesc marinarii cu vaierul lor.

– S-a împlinit ceea ce mi-ai spus odată la una dintre scrisori. Când ne-ai întrebat ce vom cumpăra fiecare din primele noastre salarii, şi eu am zis că voi cumpăra o frunză din teiul lui Eminescu, mi-ai spus: „O să ajungi departe, Ţăruşu!”. Şi, iată, profeţia ţi s-a împlinit. Am ajuns atât de departe! La câţiva kilometri de marginile lumii.

Mihai îi sărută buzele din mers, ţinând-o de după umeri:

– Vom lua totul de la capăt, Maria, de la un alt capăt, îţi promit!

În lume era război şi Basarabia lor se afla acum în altă ţară.

Maria, cu un surâs cuvenit mai degrabă zeilor decât pământenilor, îi răspunde:

– Aşa va fi, ştiu, pentru că am atâta încredere în tine. Cred în tine ca în Dumnezeu, Mihai Ulmu!

Aleargă ţinându-se de mâini. Maria fuge cu pas de dans. Parcă are vânt la călcâie. Oboseala acumulată de Mihai în ultimele luni de zile îi trecu ca printr-o minune. Parcurge alături de femeia vieţii sale, zăvoaie, sare peste pietre de râu, se aburcă pe creste înalte.

Picioarele ei – arse de rouă, zdrelite de aşchii de stâncă, însângerate de crengile uscate care le îngrădesc calea, de plantele aspre care le urzică – sunt răni vii.

– Femeile frumoase trebuie să păşească fără să atingă pământul. Ele n-au dreptul la vânătăi, zice Mihai şi o ridică în braţe.

Maria se ţine de după gâtul lui, se priveşte în ochii lui adânci, schiţează un zâmbet care-i străluminează chipul şi repetă:

– Sunt o norocoasă, o mare norocoasă!

Moş Mazai

„Ce nevoie este să căutăm iadul pe lumea cealaltă?
El există încă în viaţa aceasta în inima celor răi."
Jean-Jacques Rousseau

Câteva zile, Maria şi Mihai au străbătut locuri [illegible] de piciorul omului.

Se străduiau să nu meargă pe lângă albiile râurilor, [illegible] puteau da peste ambuscade, ci să o ia pe de-a dreptul, [illegible] păduri virgine şi creste de munţi.

Urcară pe un masiv, cum li se păru, situat chiar în [illegible].

La un moment dat, pe platoul de iarbă de deasupra [illegible]una, se ivi chiar în faţa lor, răsărită din pământ, o izbă [illegible] lemn, ca un vas pe mare.

Casa, cu streşini largi de lemn, ca nişte aripi de [illegible], cu uşă grea de trunchi, cu obloane de bârnă despicată [illegible] două şi belciuge mari de fier, semăna cu o fortăreaţă.

Se opriră locului şi se gândiră să o ocolească. Dar se [illegible] strigaţi:

– Nu vă temeţi. Sunt om bun.

Văzură în pragul izbei un bătrân care săra peşte la o [illegible] de lemn.

Mihai ieşi primul la luminiş. Maria îl urmă şi ea.

– Bună ziua, unchiaşule, zise Mihai.

– Mulţumim dumitale, nepoate. Ce bucurie mare [illegible] aţi făcut, zău! se lumină la faţă moşneagul. Că eu n-am [illegible] om de vreo câţiva ani. Iar pragul casei mele nu mi l-a [illegible] picior de om de când am ridicat-o aici în hăţişul [illegible]. Veţi găsi adăpost în ea şi vă veţi odihni. E-e-e, [illegible] moşului, mai glăsui bătrânul, uitându-se la Maria, d-apoi

tu ai picioarele zdrelite de tot. Dar las'că are moşul buruieni pregătite pentru atare răni. După ce te ung cu fiertură din ele o dată, îţi trece, ai să vezi. Mie puteţi să-mi ziceţi moş Mazai. Eu păstoresc aici sub nori iepurii lui Dumnezeu.

Bătrânul îi predispuse dintr-odată la încredere şi voie bună. Se uită la ei cu ochi blânzi şi, încetând să mai sărez peştii, înfipse cuţitul în crăpătura mesei şi-l făcu să zbârnâie, jucându-se cu degetul pe care-l trecuse de câteva ori peste lama lui rece.

– Ia spuneţi-i moşului, măi copii, ce vânt v-a adus până-n pustietăţile astea? Sunteţi turişti, în căutare de frumuseţi?! îi ispiti el vesel.

– Suntem geologi, zise Maria, râzând.

– Nu pe voi vă caută soldaţii cu câini în josul râului?! întrebă bătrânul. Apoi, fără să aştepte răspunsul, le zise:

– Veţi sta la mine cât veţi dori. Nu ajunge nimeni aici pe stânca mea. Am ales-o încă în tinereţile mele. Aveam insomnii într-o vreme. Iar această piatră e locul unde se face ziuă cel mai dintâi în toată Uniunea Sovietică. Când jos e întuneric, aici la mine e zi albă. Iar dacă e vorba de minereuri, ştiu eu un loc unde aurul curge din munte în loc de ape la vale. Iar acum vă invit să păşiţi şi pragul căscioarei mele..

Moş Mazai intră primul. Tinda izbei era plină cu blănuri de soboli şi hermeline.

– Sunt frumoase?! Să ştiţi că am armă, dar nu o folosesc niciodată. Gloanţele le-ar strica blana. Le capturez pe toate în curse, pe care le aşez în anumite locuri. Păcatele mele... Chinui nişte animale nevinovate, dar, ce să-i faci, trebuie să-mi câştig şi eu cumva bucăţica de pâine!

Luă o blană, o mângâie cu palma, apoi i-o puse drept guler Mariei.

– Ele se jertfesc ca să facă femeile frumoase. Este acolo la poalele muntelui cineva care le adună din partea locului. Dar n-am mai coborât de vreo câţiva ani. Coboram să cumpăr chibrituri şi zahăr. Dar de la o vreme folosesc iulpere le în loc de chibrituri şi miere de albine sălbatice în loc de zahăr.

Din tinda întunecată pătrunseră într-o cameră luminoasă, îngrijită, măturată cu grijă, cu o icoană mare în unghi, cu patul făcut, de parcă bătrânul ştiuse că o să aibă nişte oaspeţi, cu o măsuţă lângă geam şi o sobă cu plită pentru preparat bucate lângă uşă…

– Iată aici mă ajung zilele mele, dragii moşului. Iar acum, deoarece bănuiesc că v-aţi hrănit mai mult cu mană cerească până a ajunge aici, ce-aţi zice de-o ciorbă vânătorească, din carne de căpriţă…

Dădu la o parte velniţa care stătea pe o butie din tindă: o ciută jupuită se uita la ei cu ochi de sticlă din întunericul vasului.

– A nimerit prostuţa într-o cursă pentru soboli… Of, păcatele mele. Când am găsit-o, se mai zbătea şi am împuşcat-o să nu se chinuie…

Erau nemâncaţi şi o ciorbă le-ar fi adăugat puteri.

– Bărbaţii – la tăiat lemne, iar Maria, aşa parcă ai zis să te cheamă, tu treci la plită şi pune oalele la fiert…

Maria a luat în primire câteva tacâmuri din aluminiu, cuţite, linguri şi s-a apucat să trebăluiască…

Îi plăcea să gătească. Maică-sa o învăţase de mică să prepare borşuri, plăcinte, tocănite, sarmale, cum îi stă bine unei viitoare gospodine.

Bărbaţii ieşiră în curtea izbei, îi auzea cum cuvântează pe afară setoşi de vorbă.

Ea aprinse focul în plită, puse cratiţa să fiarbă, în care aruncă bucăţi din carnea fragedă de căpriţă, mărar sălbatic, chimen, secărea, cimbru, hrean, leuştean, şofran,

izme, pe care le găsi pregătite de bătrânel parcă special pentru ei într-o strachină de pe masă.

Nu văzu nicăieri sarea de bucătărie. Nu-i plăcea să-şi bage nasul în lucruri străine. Dar i se păru un amănunt mai puţin important ca acela de a-i deranja pe cei doi bărbaţi care se împrieteniseră deja şi care se auzeau lângă stocul de lemne cum discută vesel în aşteptarea ciorbei de căprioară. „Unde şi-o fi ţinând moşneagul sarea?", se întrebă Maria şi deschise un sertăraş, altul, scoase capacele de pe un vas, de pe altul...

Un borcan cu cârlige de pescar, o cutie – cu mosorele, ace şi bumbi...

Deschise o cutie mai mare şi, brusc, simţi cum îşi pierde cunoştinţa: descoperi la fundul ei mai multe perechi de urechi umane, uscate, zbârcite şi vinete, prinse cu ace una de alta.

Speriată, vru să ţipe, dar îşi astupă gura cu palma, zicându-şi: „Calm! Calm! Calm!"

Aflase, i se povestise despre vânătorii de evadaţi, semănaţi de către autorităţi prin toată Siberia, dar nu i venise să creadă. Izbele acestora erau aşezate în calea fugarilor din penitenciare, pe o rază de jur-împrejurul orăşelelor de lagăre, la zece, la douăzeci, la o sută de kilometri...

Aceştia ştiau: celui care prindea un evadat i se dădea câte un sac de făină sau de zahăr. Mort sau viu, dacă făcea dovada, sacul era al tău. Iar drept dovadă servea perechea de urechi. Statul, în schimb, îşi mai luase obligaţia să închidă ochii la toate braconajele lor.

Inima bătea să-i sară din piept.

Puse capacul la loc, închise sertarul şi se strădui să-şi recapete sângele-rece.

Când crezu că poate să zâmbească, căută un capăt de [illegible] mai groasă pe care-l ascunse în mânecă, ieşi în prag [illegible] chemă pe bătrân:

– Unchiaşule Mazai, vreau să te rog să-mi arăţi unde [illegible] sarea de bucătărie.

– Iată vin, draga moşului.

Bătrânul trecu sprinten pragul pe lângă Maria şi intră [illegible] cameră. De cum pătrunse dincolo, Maria ieşi din izbă, [illegible] uşa grea de lemn, scoase aţele groase din mânecă şi [illegible] o clipeală legă cu ele belciugele unul de celălalt.

Mihai se uită la ea, nedumerit.

Dintr-o săritură, Maria fu lângă el, îl apucă de mână, [illegible]ându-i:

– Să fugim!

Când se văzu încuiat pe din afară, moşul slobozi un [illegible] sălbatic şi aruncă cu barda în geam, făcându-l ţăndări.

Fără să întrebe ce se întâmplă, Mihai înşfăcă [illegible] Mariei, uitat lângă prag, şi porni să alerge din [illegible] puteri, încercând să dispară împreună în taigaua care [illegible] de la marginea platoului.

Se îndreptară către defileul unde se auzea vuietul [illegible] rău. La un moment dat îl văzură din urma lor alergând [illegible] pornit la vânătoare – cu carabina în mâna dreaptă, iar cu [illegible] strânsă pumn, ameninţând cerul – pe Mazai, care se [illegible] cu fesele pe un râu de pietre rotunde, ce prinseră a [illegible] cu tot cu el la vale, dânsul intenţionând astfel să le [illegible] calea.

Săriră râul de pietre curgând din munte şi o luară pe [illegible] poteca ce li se păru umblată, care întretăia de-a curmezişul [illegible] abruptă. Atunci îl auziră pe bătrân – care, dintr-un om [illegible] la prima vedere, se transformă în fiară – încărcându-şi [illegible] din mers, călare pe pietre, ca pe spinările unei [illegible] de mârţoage, semn că o mai făcuse şi alte dăţi, şi [illegible] gura puştii în direcţia lor: când arma se descărcă,

răsună o bubuitură, multiplicată de zeci de ecouri; şi o plo
de alice măşcate destinate animalelor taigalei reteză cu u
zgomot infernal perdeaua verde a unui pin uriaş, ei fiind l
un pas de a fi îngropaţi sub greutatea acesteia.

Moşul urla – „Opriţi-vă, javrelor! Neam de ocna
Nu vă place Puterea Sovietică?! Nu scăpaţi voi de mine!"
parcă avea gâtlej de lup, trezind somnul pădurii la zeci d
kilometri depărtare.

Li se păru că aleargă pe loc, că picioarele nu
ascultă, devenind tot mai grele.

Moşul, care cunoştea bine muntele şi toate potec
lui, se apropia tot mai mult de ei, îl auzeau cum gâfâ
undeva chiar în spatele lor, cum îşi încarcă arma din mers
cum trage cocoaşele.

Dintr-odată, pe poteca îngustă dintre steiuri, chiar l
câţiva paşi înaintea lor, apăru o namilă de urs: dihania brun
cu o înălţime de peste doi metri venea prăpăstios peste c
ridicată pe labele posterioare, mătăhăind cu cele două din
faţă şi scoţând mugete înfiorătoare.

Mai înainte ca ursul să ajungă drept ei, Mihai
Maria săriră fulgerător la o parte, lipindu-se de o stânc
încremeniţi de groază.

Atunci namila se pomeni faţă în faţă cu Maz
Surprins de apariţia instantanee a fiarei, vânătorul se pierdu
şi, mai înainte ca el să apese pe trăgaci, aceasta îl plesn
peste ţeava carabinei, care căzu jos cu bubuitură de tunet
Plumbii din ea o luară razna, împlântându-se adânc în
trunchiurile arborilor din preajmă. În aceeaşi clipă ursul s
prăvăli cu sutele lui de kilograme peste trupul îmbătrânit al
lui Mazai, care scoase un urlet neomenesc, însoţit d
trosniturile oaselor frânte, ce se făcu auzit până aproape d
Ocean şi până departe în cer.

După ce văzură moartea cu ochii, Mihai şi Maria o
rupseră de fugă ca scăpaţi din praştie de-a lungul albiei d

către poalele acelui munte blestemat, fără să mai privească înapoi.

„Domnul te-a scăpat de osânda Domnului", îşi aminti Ulmu un vers de psalm necuprins de nicio carte.

Merseră în tăcere, până obosiră de tot şi până noaptea se lăsă în taiga ca un perete care căzu brusc înaintea lor. Trecerea de la zi la noapte ţinu doar câteva minute. Peste munţii Kolâma se aşternu o beznă fără început şi fără sfârşit.

Se opriră lângă o stâncă înaltă şi neagră, pe care mai mult o bănuiră răsărită în faţa lor decât o văzură profilată pe cer printre stele.

Adormiră cuprinşi aproape imediat, istoviţi, speriaţi, flămânzi.

Prin munții Kolâma

„O, tu de mi-ai fi fost un frate
Hrănit la sânul maicii mele,
Să te sărut în văzul tuturor
Şi nimeni să mă poată defăima!"
Cântarea Cântărilor

Se trezesc în zori.

Îmbucă ceva din alimentele pe care le mai găsesc în rucsac şi pornesc la drum.

Merg tăcuți.

Şocul din ajun nu-i părăsise de tot.

Taigaua se leagănă ca o corabie.

Se strecoară printre pini şi cedri, printre margini priporoase şi aşchii de munți cu senzația că sunt urmăriți.

Pe văi, iarba abundentă sună moale, catifelat sub paşii lor, ca spuma mării pe plajă.

Dinspre Ocean ajunge până la ei o boare de vânt sărat.

Nu o iau pe albiile râurilor, unde bănuiesc a fi postate ambuscadele, ci o retează pe de-a dreptul. Urcă un munte, cel mai înalt din împrejurimi. Sus pe vârf, un vânt puternic, rece ca un viscol, îi umple de speranță. Li se pare că zăresc, dincolo de piscurile versanților golaşi care se întind până în zarea îndepărtată, Pacificul.

Măreția locurilor care li se aştern la picioare le spune parcă: omule, tu eşti stăpânul lumii, tu domini natura, eşti mai presus decât munții, iată norii poți să-i răsfiri cu mâna, tu încerci să schimbi traiectoria stelelor, de ce atunci vrei să-l umileşti şi să-l distrugi pe semenul tău, care nu e decât un alt tu însuți, care nu e decât o altă ipostază a ta?!

Maria priveşte spre un cer cu adâncime de crater [illegible], rupe o floare, o prinde în păr şi-i mărturiseşte şi ea [illegible] la un moment dat lui Mihai:

- Datorită ţie am descoperit iubirea care poate totul. [illegible] sunt sigură că dacă i-aş spune acestui munte să se dea la o [illegible] parte – se va da –, şi acestui cedru dacă-i voi spune să [illegible] plece din urma mea – se va porni. Ştiu doar că nu [illegible] trebuie să-mi ispitesc dragostea, pentru că ea e mai mult [illegible] decât mine. Aş pribegi aşa, cu tine, o viaţă…

– Şi dacă ne rătăcim şi nu mai putem ieşi din taiga?!

– Cât voi fi cu tine, voi fi liberă, fericită, voi fi eu [illegible] acasă… Pentru mine acasă e acolo unde te afli tu…

În vale se întinde un lac străveziu, căruia i se zăreşte [illegible] fundul. Maria prinde să alerge printre flori către el, ca un [illegible] om care seamănă rouă peste nişte buruieni uscate, gata să [illegible] moară.

– Mariiia! se aude strigată din urmă.

Îşi aminteşte de mama ei, care parcă nu-i rostea numele, ci i-l cânta.

– Mariiia! aşa o striga aceasta, ca să audă şi satul ce nume frumos are fata ei, sat care ştia din vremuri străvechi că frumuseţea numelui se extinde numaidecât şi asupra [illegible] făpturii celuia sau a celeia care îl poartă. „Dacă vrei copilul tău să fie frumos, pune-i nume de om frumos!”, îi sfătuiau bătrânii pe tinerii căsătoriţi.

Şi oamenii împrumutau nume pentru pruncii care li [illegible] măşteau de la alţi copii, mai mari, care se vădiseră frumoşi. Ca şi cum copiii nu mai aveau de ce să semene cu [illegible] părinţii lor, ci mai mult – cu fetele sau băieţii ale căror nume [illegible] le purtau.

Aşa satul se umplu cu Marii: gospodarii şi gospodinele [illegible] voiau să aibă fete care să-i semene în toate fetei lui Ştefan şi [illegible] a Maricăi Răzeşu.

– Prinde-mă, Mihaai!

E fericită să-l ştie alături, să-l asculte, să-l privească

Lanţurile care o ţineau deoparte au fost rupte: acum poate să-l atingă, să-l mângâie, să-l admire fără să lase privirile în jos, să-l întrebe ceva, orice, să-l îmbrăţişeze pe cineva care-i este foarte drag.

Apoi, brusc, devine îngândurată, ca şi cum s-ar trezi de o fericire obţinută prea uşor şi nemeritată.

Mihai abia se poate ţine din urma ei. Ea face saltul ca o căprioară peste fire de apă şi peste trunchiuri prăvălite de copaci.

Copila aceasta sări dintr-un tren în altul, de pe o şalupă pe alta, dintr-un camion în altul, străbătu toată Siberia, ca să-i amintească ce minunată e viaţa.

Când aproape că se şi împăcase cu destinul său ingrat, iată că drumul vieţii sale coti brusc, aşa cum se întâmplă numai în cărţi: „Câteva mii de ani trăiţi zadarnic, recuperaţi de o secundă".

Mai avea câteodată sentimentul vag că visează. Viaţa de deţinut, între o zi de muncă silnică şi alta, urmând dintr-un minut în altul să se trezească.

O regăsise pe Maria, ca pe o parte din el însuşi, căci era o stare de fapt, cu mult mai puternică decât acea realitate vulgară menită să-l strivească. Acum e şi Maria cu el. De aceea încolo e foarte convins că nu va mai putea fi înfrânt.

Maria devenise pentru el un izvor nemărturisit de forţă, de rezistenţă, de tărie.

În aceste pustietăţi, cei doi trăiesc cu setea unor evadaţi lăsaţi un timp în libertate, care nu ştie nimeni cât va dura, cu atât mai preţioasă fiind fiecare clipită pe care ei o trăiesc ca pe un dar divin.

Ziua a şaptea

„A spune cuiva te iubesc este o invitaţie la veşnicie."

Deodată aud în bolți un murmur care seamănă cu un [illegible] ce ar tăia o creangă undeva deasupra. Se lipesc pe [illegible] de trunchiul unui copac. Tot atunci trece, aproape [illegible] vârfurile arborilor, un aeroplan, dotat cu un [illegible] care scotoceşte împrejurimile.

În jurul lor nu sunt decât locuri prin care n-a călcat [illegible] picior de om, natură sălbatică neatinsă de [illegible], pădure virgină, ape limpezi ca lacrima... Şi, cu [illegible], au sentimentul că iscoade îi pândesc de peste tot.

Când îşi dau seama de asta, cei doi se ţin şi mai [illegible] de mâini.

Deasupra lor vuieşte şi scârţâie, trosnind din mii de [illegible], taigaua.

Uriaşă. Adâncă. Străină.

Când vântul şârâie de pereţii stâncilor parcă nişte [illegible] înfundate, parcă un lătrat îndepărtat de câini, iar [illegible] trosnesc pe sus imitând cocoaşele unor arme care-şi [illegible] cartuşele pe ţeavă, ei se prefac că nu înţeleg, că nu [illegible], că nu văd, că n-au nimic cu această lume, pentru că nu [illegible] parte din ea, şi nici ea din ei.

Pentru că dânşii se iubesc şi nimic nu e mai important decât dragostea lor.

Se înserează şi fiecare îi mulţumeşte în gând Celui de Sus pentru încă o zi dăruită. E ziua a şaptea de la [illegible]vidarea lui Mihai Ulmu.

Când întunericul cade ca o perdea grea peste munți, [illegible] aciucază între câteva pietroaie mari de pe valea unui râu.

Mihai şi Maria adorm ghemuiți unul lângă celălalt. Dorm somn de piatră, ca înaintea unui drum lung.

La un moment dat, Mihai se trezeşte brusc. În lumina zorilor de zi vede un câine cât un viţel cum stă cocoțat, cu limba scoasă de un cot, deasupra Mariei, arzându-i fața cu răsuflarea.

Imediat, Mihai face o săritură ca să-şi înfigă mâinile în beregata potăii, ce-şi propti pe dată ghearele în puloverul lui, ferfenițindu-l în zeci de bucăți.

Maria se trezeşte, urmărind îngrozită încăierarea lui Mihai cu javra, care se tăvălesc încleştați pe viață şi pe moarte în locul acela îngust dintre pietre.

Mihai îi strânge cu putere gâtlejul ca într-o menghină aproape să-l sugrume, când aude în spatele lui un țăcănit surd.

– Lasă câinele, îl someză o voce spartă.

Cel care despiedicase revolverul ținteşte în ceafa lui Mihai Ulmu. Cu el mai sunt alți patru soldați, cu armele gata să tragă. Fiecare ține în lesă un câine-lup.

– Gata, s-a terminat piesa, intelighentule!

„Intelighent" în cercurile gardienilor de la Zarianka e o înjurătură de dispreț.

– Sus mâinile! Ridică-te! N-auzi?!

Mihai se ridică în picioare cu tot cu câine, fără să poată descleşta degetele încremenite din grumazul animalului. Îl scapă abia după ce simte o izbitură puternică în cap.

– Nu da! strigă Maria, ca şi cum lovitura aplicată lui Mihai o fripse pe ea, şi, izbindu-se ca o leoaică, îi trage soldatului o palmă, care răsună până departe în taiga.

Imediat, un alt militar o izbeşte cu bocancul.

– De ce loveşti o femeie, stârpitură? încearcă Mihai să scape din mâinile gonaşilor care-l prăvălesc la pământ.

Soldatul holbează ochii: se pare că abia acum acesta vede că în fața lor se află o femeie şi-şi lasă mâinile în jos.

– Las' că am mai văzut noi de-alde dânsa, şi vii, şi morte! afirmă vlăjganul cu glas spart.

– Legaţi-i! ordonă el. De-o săptămână vă tot dibuim! Aţi crezut că scăpaţi, ai?!

Mihai se ridică cu greu, genunchiul îi arde, capul îi vuieşte, durerea îl ameţeşte.

Apoi o ajută pe Maria să se ridice.

Soldaţii râd rânjind. Sunt tineri. Dar poate au iubit şi ei, îşi zice Mihai. Atunci de ce sunt atât de cruzi?! Nu, nu, cu siguranţă n-au iubit. Un om care iubeşte arată altfel.

Mihai ştie că soldaţii din gardă, şefii, funcţionarii lagărului locuiesc lângă teritoriul înconjurat cu sârmă ghimpată al închisorii, în case de bârne, amenajate, călduroase, cu lumină electrică ce arde zi şi noapte. Dimineaţa, fiecare dintre ei vine să pumnească mutrele deţinuţilor, să asmută dulăii contra acestora, să-i tortureze, să-i lovească cu patul armelor, iar în caz de necesitate să descarce automatul în ei, acesta fiindu-le serviciul pentru care statul îi plăteşte. Seara se întorc la casele lor, unii la nevastă şi copii, alţii au iubite, cu care ies la cinematograf sau să admire stelele, Aurora Boreală, natura. A doua zi o iau de la capăt. Ochii lor blânzi devin răi, braţele gingaşe, cu care-şi mângâie pruncii şi iubitele, redevin de piatră, şoaptele lor se prefac în mugete.

Cum e posibil, se întrebă de multe ori Mihai, ca oamenii să fie, conform unui grafic dinainte stabilit, o zi – îngeri, şi o zi – diavoli, o zi – apostoli ai binelui, şi o zi – apostoli ai răului?!

Mai ştie că Kudreavţev îşi are casa plină cu pisici, care se aşază pe fotolii, pe paturi, pe duşumea, ca nişte covoare vii, dar asta nu-l împiedică să apese pe trăgaci ori de câte ori e nevoie când vine vorba de „animalele cu două picioare”, cum le zice el cu dispreţ ostaticilor din pârnăile sale.

Soldații îi leagă pe cei doi cu o frânghie groasă. Mâinile le sunt lăsate libere, ca să se poată sprijini cu ele de pietre sau de arbori când vor coborî din munți sau vor trece peste puhoaiele reci.

Maria şi Mihai se privesc zâmbindu-şi mereu. Ei nu se văd decât unul pe celălalt.

– N-am să te părăsesc niciodată, Maria, îi şopteşte Mihai Ulmu.

– Ştiu, sunt convinsă, te cred, Mihai.

Iar când un soldat îi trece capătul de funie peste piept, Maria dintr-o străfulgerare îşi înfige dinții în brațul lui.

„...zeul mă-tii!" zice acesta şi-i proiectează un cap peste față.

Mihai vrea să scape de legătoare, dar nu mai poate.

– De ce dai, mă, lovi-te-ar damblaua! strigă el, încâlcindu-se în funii.

– Urmați-ne! ordonă gradatul cu glas hodorogit.

Apoi tot el le zice:

– Să ne mulțumiți că nu v-am omorât. Am avut ordin să tragem în tine, Ulmule, fără somație. Şi asta făceam dacă erai singur. Dar de unde dracu' ai apărut tu, cuconiță?! Că ne-ai încurcat toate socotelile! Ai să dai seamă şi dumneata în fața comandantului. Iar el nu iartă. Te vor judeca pentru complicitate la evadare. Tu l-ai ajutat să fugă, nu?!

În timp ce merg, discută zgomotos despre o încurcătură zdravănă a lor, mai înainte de a-i captura.

Când Maria se rănise la picioare, Mihai o purtase o vreme în brațe. O mai luă în spate când urmau să treacă peste puhoaiele de munte cu apa rece ca gheața.

Anume la un pârâu adulmecaseră câinii urmele lor, fiind derutați atât ei, cât şi soldații care-i țineau în lese, când dădeau ba de urmele a doi fugari, ba numai de ale unuia.

Mai ales la albiile râurilor caraliii nu puteau pricepe cum urmele de la patru picioare devin două, iar de la două se fac patru, şi tot aşa. „Căutaţi bine!”, ordona din când în când vlăgganul, care era şi superiorul iscoadelor. „E posibil ca unul dintre evadaţi să fi rămas ascuns undeva pe aici”, zicea în locurile pe unde Mihai o lua în braţe pe Maria. Iar peste o vreme mai apăreau din senin încă două urme…

Abia dând de fugari descâlciră enigma.

Erau urmele lui Ulmu şi ale unei fete, care cine ştie cum nimeri în pustietatea asta, ca să le creeze lor probleme.

Soldaţii discută bine-dispuşi: l-au capturat pe evadat şi poate sc vor alege şi dânşii cu vreun concediu la baştină sau cu vreo menţiune din partea comandamentului.

Maria şi Mihai sunt numai vânătăi, au numeroase zgârieturi, răni, îi dor picioarele de prea mult mers, corpurile lor resimt încă durerea loviturilor, dar ei îşi zâmbesc tot timpul.

Înaintează legaţi cu funii unul de celălalt, iar atunci când sar peste trunchiurile răsturnate ale unor arbori bătrâni, urcă şi coboară stâncile priporoase sau trec peste apele reci ale râurilor, se ajută reciproc.

La un moment dat, Mihai Ulmu se opreşte locului, îşi şterge cu dosul palmei urmele uscate de sânge de pe gură, se uită în ochii ei limpezi ca cerul şi, parcă amintindu-şi de un lucru foarte important, îi şopteşte astfel ca să audă numai ea:

– Maria! Vreau să-ţi spun ceva…

– Spune…

– Te iubesc!

A rostit această frază pe care nu a spus-o vreodată în viaţa sa niciunei femei şi, poate, nu s-ar fi grăbit nici acum să o rostească, dacă n-ar şti că în curând au să se despartă, vor fi despărţiţi şi n-o să se mai vadă încă cine ştie câtă vreme, poate niciodată.

Ea se lipeşte toată de el, îl priveşte recunoscătoare, ochii i se umezesc şi buzele ei prind să freamăte:

– Ştii …

– Da.

– Vreau să-ți spun şi eu ceva…

– Spune, iubito!..

– Mihai Ulmu, în aceste clipe, îmi vine să urlu de fericire!

Interogatoriul

„E învins doar cel care crede că este”
Fernando de Rojas

Maria a fost întemnițată într-o celulă umedă. A fost chemată la anchetă a doua zi. Anchetatorul era un băiat tânăr, cu mustața abia mijită. Se bâlbâia în fața ei ca un elev scos la tablă cu lecția neînvățată. Încercă să i se uite în ochi, dar ea își ferea mereu privirea. Şi atunci a văzut în fața ei un om la fel de chinuit ca şi ea. La fel de trist. La fel de disperat. Descoperi, dintr-odată, ceva care o îmbărbătă: erau amândoi prizonieri. Doar că se aflau la capetele opuse ale unuia şi aceleiaşi mese. Doar că unul întreba, iar celălalt răspundea. Era şi dânsul o victimă.

– Numele dumneavoastră?

– Maria.

– Maria şi mai cum?

– Maria Mariei Mariilor din satul Poiana…

Anchetatorul rămase cu tocul în mână, privind-o speriat.

– Vă rog frumos…, bâigui el.

Şi atunci Maria i-a zâmbit.

Acesta era un semn de recunoaştere al primilor creştini atunci când urcau pe ruguri sau când intrau în arena cu fiare sălbatice, gata să îi sfâşie.

– Vreau să vă rog să mă iertați…, îi şopti tânărul. Iertați-mă, vă rog, dar nimic nu depinde de mine. Eu trebuie să vă anchetez. Am să menționez în procesul-verbal că vă aflați întâmplător cu deținutul Mihai Ulmu, dar instanța de judecată oricum nu mă va crede. Se ştie că erați angajată ca spălătoreasă la Zarianka. În mandatul de arestare

scrie că anume dumneavoastră ați pus la cale evadarea lui Ulmu...

– Aşa e. Mihai Ulmu nu e vinovat. Doar eu sunt vinovată. Eu l-am îndemnat să fugă... El nu poartă nici o vină.

Anchetatorul îşi frământă mâinile, îşi muşcă buzele, făcu o pauză, apoi îi spuse în şoaptă:

– Eu vă înțeleg. Voi scrie că sunteți nevinovată.. Credeți-mă... Dar, vă spun un lucru care e cunoscut de toată lumea: judecătorul nu citeşte niciodată procesele-verbale.

Maria fu scoasă din izolator pentru a fi introdusă în clubul penitenciarului, transformat pentru o jumătate de oră în sală de judecată. Traversară în fugă curtea penitenciarului, ea şi cei doi soldați din escortă, când începu să plouă.

Era o ploaie din acelea care seamănă mai degrabă cu prăbuşirea unor râuri verticale, a unor ape grele dintr-un cer spart ca un burduf uriaş tăiat cu o spadă cerească, însoțite de zgomotul unor surpări de maluri de apă, de gâlgâituri subterane care aminteau de nişte horcăituri de om care se zbate să moară...

Cerul se zguduia şi el de trăsnete.

Vocea amenințătoare a judecătorului abia răzbea printre tunetele de afară.

– Numele?, strigă el.

– Maria...

– Maria şi mai cum?!

– Maria Mariei..., încercă ea să continue interogatoriul de la anchetă.

– Te consideri vinovată?

– Da! strigă, ca să se facă auzită. Vă rog să țineți cont: numai eu sunt vinovată! Mihai Ulmu nu poartă nici cea mai mică vină!

În acest vacarm de tunete şi strigăte, judecătorul care nu privi măcar o singură dată în direcţia dosarului ce zăcea pe masă, făcu risipă de ani, parcă era Dumnezeu:

– Pentru complicitate la evadarea unui deţinut, Maria Răzeşu eşti condamnată la zece ani închisoare!

Când auzi că se va afla „legal" în următorul deceniu aproape de locul de detenţie al lui Mihai, ea începu să cânte, cu voce tare, parcă voind să astupe potopul de afară, un cântec din copilăria sa:

„...*Un elefant*
se legăna
pe o pânză de păianjen...",

încât judecătorul, uluit, voi s-o trimită să fie examinată de medicii de la infirmerie mai întâi.

Era prima condamnată din cariera lui care-şi primea pedeapsa ca pe o blagoslovire.

Iar ea simţea că devenise altcineva, o altă Maria Răzeşu. Ca şi cum din acea clipă începuse să trăiască o altă viaţă. Viaţa ei adevărată.

Cu Mihai Ulmu instanţa de judecată a fost la fel de „generoasă": la cei 25 de ani, pe câţi îi avea de ispăşit, i se mai adăugară, pentru evadare, încă 25.

Maria în lagăr

„Unde nu există dragoste, pu
dragoste şi veţi găsi dragoste."
Ioan al C

Către seară, în potopul care nu mai contenea, Ma
fu urcată într-un camion acoperit cu prelată şi dus l
penitenciarul pentru femei „Zarianka 6", situat la o dista
de câţiva kilometri de închisoarea unde se afla Mihai.

Aici primi uniforma ei de deţinută.

Femeile erau îmbrăcate ca şi bărbaţii, cu pantalo
căptuşiţi gros, cu flanele, cu pufoaice vătuite, căciuli cu
clape, dar aceste haine nu le puteau apăra de frigul terib
iarna, nici de arşiţă – vara.

Abia când intrau în clădiri şi-şi scoteau căciulile
cizmele, pufoaicele, locatarele acestui penitenciar arătau
ceva mai feminin.

Barăcile aici erau destul de vechi: nişte case di
bârne, fără temelii, construite direct pe pământ.

În prima ei noapte de detenţie până în zori de z
Mariei i se păru că zboară cu tot cu baraca de bârne: simţ
cum aceasta se desprinse de pământ plimbând-o prin ce
printre nori, peste dealuri şi văi.

A doua zi, când temnicerii descuiaseră uşile şi
femeile fură invitate să iasă afară, descoperi uluită că baraca
lor, ca şi cum cu adevărat zburase toată noaptea, se afla în
cu totul alt loc decât seara.

Ce se întâmplase?!

Din motiv că pământul aici e veşnic îngheţat baraca
fusese construită direct pe sol. De fiecare dată în primăvară

pământul se dezgheța și casa prindea să alunece cu tot cu
locatari ba într-o parte, ba în alta; dar și atunci când ploua –
așa cum se întâmplase în ajun și băteau uragane dinspre
lacuri – barăcile o luau la vale cu tot cu valurile de hlei
umed, ca navele prinse între ghețarii mânați de curenți.
Deținuții pluteau astfel încuiate în barăci ca niște sclavi la
galere închiși în burta unei corăbii. Când se trezeau, baraca
lor era pe un deal, ba pe altul, ba pe o albie de râu, ba pe alta.

În acea noapte bătuse un vânt puternic, care strămută
din loc barăcile, făcându-le să lunece pe hleiul îmbibat de
ploi și împrăștiindu-le la întâmplare pe șesul de lut. Când se
lumină de zi, temnicerii alergară după ele ca să le agațe de
un tractor și să le aducă înapoi la locul lor obișnuit.

După ce femeile se aliniară în fața blocului
administrativ, o casă la fel de șubredă și veche, răsucită și ea
de vânturi, șefa închisorii, tovarășa Skreab, le petrecu către
sectier cu vorbe mobilizatoare:

– Munca l-a creat pe om, afirmă învățătorii noștri.
Trăiți-vă fiecare zi ca și cum ar fi ultima, cum zicea Marc
Aureliu. Munciți azi ca și cum mâine nu veți mai fi.

– Am zis! încheia dânsa, dispărând pe o ușă a
blocului administrativ, ca Dumnezeu după crestele muntelui
Sion.

Semn că acele coloane de femei puteau porni către
locul mântuirii lor: munca silnică, menită să le condiționeze
ca oameni.

Cele mai multe dintre colegele Mariei proveneau din
vechi familii de dvoreni, erau și soții de activiști de partid,
vedete de cinema, artiste, balerine, cântărețe de operă,
studente, sau pur și simplu femei frumoase, care nu știuseră
că într-un anume context încăpățânarea poate fi calificată
drept crimă de stat...

În prima săptămână Maria a fost dusă, cu alte
deținute, la tăiat bușteni.

Noua constituție egalase femeia și bărbatul în dreptul de a munci, de a suferi și de a muri.

Când o văzu pe Maria răsturnând trunchiurile umăr Polina Semionovna Jemciujina, soția membrului Biroului Politic Veaceslav Molotov, exclamă:

– O țară ar trebui să creadă altceva despre libertate dacă își trimite îngerii și înțelepții la închisoare, în acest sens, poate că penitența e cu adevărat un loc privilegiat.

Îi mângâie cu privirea chipul ei inocent și adăugă cu zâmbet amar:

– Iată așa, iconiță!

N-avea foame, n-avea sete, povara trunchiurilor pe care le prăvălea cu tot cu cerul de peste taiga sau pe care le muta dintr-un loc în altul o apăsa, dar ea arăta bine-dispusă.

Când se auzea chemată la apel: „Deținuta Be-doi zero-treizeci și trei" (nume cu care urma să se obișnuiască) răspundea „Prezent!", ca și cum nu era acolo, ca și cum n-ar fi fost lângă acele deținute și acei gardieni, ochii Mariei Răzeșu priveau dincolo de ei, zâmbind visător cine știe cui.

Când era umilită, când muncea până la istovire, când crengile arborilor în cădere îi loveau trupul, ea își zicea:

„Prea puțin am suferit, ca să merit să fiu atât de fericită".

Dragoste după gratii (Maria)

„1+1 fac 2. Dar 2 nu mai este 1+1."
Constantin Noica

„Iubito..."

. . . . . .

„Nimeni nu mi-a zis „iubito!" vreodată. Primul care m-a numit astfel a fost cel la care țin mai mult ca la viața mea", se gândea Maria, întrebându-se: „Sunt oare multe femei pe lume care s-ar putea lăuda cu acest lucru?!"

Urmărea cum plouă peste Kolâma.

Ploaia îi amintea de Mihai.

Într-o zi din toamna în care Mihai Ulmu a venit în clasa lor, aştepta cu alți colegi şi colege sub arțarul uriaş din curtea şcolii să înceteze să plouă, ca să pornească spre casă.

Atunci a intrat în curtea şcolii şi domnul profesor Mihai Ulmu îmbrăcat într-un trenci subțire şi cu nelipsitul lui fes de schior pe creştet.

Sub arțar nu ploua şi elevii care până atunci erau numai râset şi veselie brusc amuțiră.

Câinele şcolii, Mutu, se ghemuia lipit de zidul şcolii, ud leoarcă.

Mihai Ulmu îi salută pe copii, se apropie de câine, îl îmbrățişă şi-i zise:

– Vino cu noi sub arțar, că aici nu plouă.

Abia atunci şi ceilalți elevi observară câinele care stătea în ploaie. Acesta se lăsă adus sub arțarul bătrân, printre ale cărui frunze dese stropii nu răzbăteau: îşi scutură numai de ploaie şi stătu cu ei până aversa trecu.

Apoi Mihai Ulmu intră în şcoală. Atunci Mariei i s-a părut că el s-a uitat pentru prima oară la ea. Îşi avea genunchii goi, părul ud coborând pe spate într-o coşiţă rebelă şi o rochie strâns lipită de trupul ei zvelt. Ochii lui au întâlniră cu ochii ei curioşi, dar numai pentru o clipită. Era convinsă că, dacă ar mai fi zăbovit încă o miime de secundă, s-ar fi putut întâmpla acea minune pe care o aştepta zi de zi şi noapte de noapte.

Dar el se grăbea. După ce a dispărut dincolo de uşa şcolii, ochii Mariei s-au prăvălit umpluți de duioşie peste câmpiile care începeau dincolo de şcoala lor şi atunci a văzut în porumbiştile verzi cum înflorea curcubeul.

În noaptea acelei zile îl visă pe profesorul Mihai Ulmu cum o scosese în fața clasei şi ea era cu lecția neînvățată.

A lipsi la orele domnului profesor Ulmu era identic cu un atentat la propria demnitate.

Fiecare dintre elevele clasei a douăsprezecea voia să se impună cumva în ochii lui.

Maria Răzeşu nu făcea excepție. Era îndrăgostită. S-a aşezat în prima bancă, apoi – în ultima. Şi-a propus să învețe cel mai bine, să fie cea mai bună, să vină cu răspunsuri excelente, dar strădania ei i se păru la un moment dat asemănătoare cu cea a unei albine care ar vrea să treacă prin sticla unui geam. Eforturile ei nu smulgeau din partea tânărului profesor decât un „Bravo, Răzeşu. Nota zece", rostit sec. Atât. Îi punea note mari fără să fi privit măcar o singură dată în direcția ei. Apoi şi-a zis să nu învețe deloc, să nu-şi facă temele, să fie insolentă, şi el tot n-a remarcat-o. Pe urmă a devenit iarăşi ea însăşi – cea mai bună eleva a Liceului din Poiana – şi parcă abia atunci a observat că în câteva rânduri şi-a trecut privirea, dar şi atunci fără s-o rețină prea mult, şi peste umila ei persoană.

Mihai Ulmu privea la elevele lui şi nu le vedea.

Aşa vorbeau toate fetele.

Ca să se convingă de asta, într-o zi, când tocmai le fusese predată fabula „Pisica sălbatică şi tigrul", de Grigore Alexandrescu:

„...Ştii din ce neam mă trag şi că strămoşii mei
Sunt neam de dumnezei?" –

ea a venit la şcoală cu pisica în ghiozdan. Îi prinsese de mână şi o fundiţă înzorzonată şi cochetă. Şi când Puffi, pisicuţa ei, a sărit din ghiozdan pe masa profesorului şi a prins să miaune, clasa a râs, profesorul s-a apropiat de felină, a mângâiat-o, dar n-a mai putut continua lecţia.

Maria a luat repede pisica în braţe:

– Rog să mă scuzaţi, domnu' profesor. Credeam că aveţi nevoie de material didactic.

Şi clasa a râs şi mai tare.

Ulmu a zâmbit şi a început să le vorbească despre pisicile divine din Egipt, despre pisicile-ascete din India, despre cele din Siam şi Sumatra.

Maria era convinsă: dacă l-ar fi întrebat acum pe profesorul ei ce-şi aminteşte din acea lecţie, acesta ar reproduce în cele mai mici amănunte ce le spusese el despre pisici, ce declamase din Alexandrescu, şi-ar aminti, poate, despre felina cu fundiţă care apăru ca din senin pe masa lui, dar despre ea, era foarte sigură de asta, nu şi-ar aduce aminte nimic-nimicuţa.

Şi asta o umplea cel mai mult de ciudă şi o necăjea cel mai tare.

.

. . . . . .

Stătea mereu – şi când lucra, şi când n-o prindea somnul în patul ei din baracă – de vorbă cu el, îi povestise toată viaţa ei, se sfătuia cu el, îl întreba, îi răspundea la întrebările pe care-şi închipuia că i le pune.

Îşi amintea de logodna lor din taiga, aduna fraze pe care nu reuşise să i le rostească şi i le spunea ca şi cum s-ar fi aflat alături:

– Ştiam că ziua aceasta va fi cea mai frumoasă zi a vieţii mele.

– De unde ştiai?!

– Pentru că mi-am pregătit de mică sufletul pentru ea. Numai moartea m-ar fi împiedicat să nu fie. Dar – cel mai puţin – nişte oameni.

– Crezi?

– Da, câteodată mă gândesc că m-am născut pentru această zi.

– E atât de importantă ea pentru tine?

– Cea mai importantă. Toate fetele din şcoala noastră te iubeau. Dar eu ştiam că dintre toate mă vei alege pe mine.

– Vrei să spui că te-am ales eu?!

– Desigur! Eu ştiam că mă vei prefera celorlalte colege.

– De ce crezi asta?

– Pentru că te iubeam cel mai mult. Şi pentru că mi-ai fost juruit…

– De către cine?

– Când eram mică, m-am dus cu bunica la biserica din stânca de pe Răut şi m-am rugat: "Doamne, dă-mi multă-multă iubire, pe care s-o pot dărui celuia care o va merita cel mai mult". Şi când am gândit asta, Iisus a avut îngăduinţă şi pentru mine şi, în timp ce i se băteau palmele în cuie şi era scuipat şi batjocorit de către ostaşi şi prostime într-o icoană de deasupra altarului, m-a privit de pe cruce cu un surâs dureros şi blajin pe care l-am văzut numai eu, şi atunci am ştiut că îmi eşti juruit…

– Dar nici nu mă ştiai.

– O fată, de regulă, își cunoaște logodnicul cu mult înainte de a-l vedea. Trebuie doar să aibă răbdare, să-l aștepte ca să se bucure împreună de clipa care îi va întâlni. Mulți dintre oameni nu-și află niciodată împlinirea pentru că n au răbdare nici s-o caute, nici s-o aștepte. Eu am avut. Și mi-am întâlnit-o.

– Care împlinire?! când din cauza mea ești acum închisă. Chiar nu-ți pare rău, nu regreți?

– De ce să-mi pară rău, de ce să regret? Când eu mi-am ales destinul.

– Destin legat de Siberia?

– Nu, destin legat de tine.

. . . . . .

Iubind în cătuşe (Mihai)

*„Iubirea... anafură pe care ar trebui să o primim în genunchi, cu acele cuvinte de umilinţă în inimă şi pe buze: **Domine, non sunt dignum** (Doamne, nu sunt demn)."*

Oscar Wilde

Mihai Ulmu doarme în mijlocul unor oameni dezmăţaţi, dăjduiţi şi e unicul care visează.

Numără pe tavanul barăcii stele, şi nu urme de muşte. Becul are pentru el tremur de luceafăr. Se simte pe cele câteva scânduri – al patrulea prici de sus – ca în adolescenţa sa, culcat cu faţa către cer pe o plută dusă de Răut.

Se gândi la sine într-un fel în care nu se mai gândise până atunci. Inventase demult o femeie pe care s-o iubească, ce semăna cu Beatrice-Margareta-Veronica-Laura, dar pe care n-o întâlni nicicând. Pe când ea respira, locuia, trăia alături, atât de cerească, atât de pământeană.

Descoperea, surprins, cu fiecare clipă trăită că cele cărţile, niciodată nu seamănă cu viaţa adevărată. Că acestea fac din nişte adevăruri vii nişte adevăruri moarte.

Pe când era student, se mai întâlnise cu fete. Fete frumoase, dar se simţise cu ele singur. Niciuna nu pusese stăpânire pe imaginaţia sa.

În relaţiile lui cu preafrumoasele colege de facultate încercase mai degrabă emoţii intelectuale.

Acestea îi creaseră impresia că lucrul cel mai important pentru ele era să nu fie singure: se măritau la întâmplare, fără să creadă prea mult în sentimentele lor.

Avusese la Iaşi o prietenă, el era student în anul [illegible], dânsa – în anul întâi, fiica unor profesori, care venea, [illegible] la întâlnire cu flori. Poate şi din motivul că domnița se [illegible]ndrăgostise până peste urechi, el devenise excentric în [illegible]ctele lor.

– Ne întâlnim mâine la ora paisprezece şi treizeci şi [illegible] de minute.

De ce tocmai la această oră?

Ea nu l-a întrebat niciodată. Dar Mița, aşa o chema, [illegible]a la timp, "la treizeci şi şapte", pe când el întârzia. La o [illegible]întâlnire a întârziat cu cinci ore. Când sosise, ea îl mai [illegible]aştepta sub orologiul gării.

Îi dădea rendez-vous-uri în zori de zi sau la căderea [illegible]nopții, prin cimitire, în parcuri singuratice, pe străzi [illegible]patronate de prostituate, în săli de judecată.

Şi ea venea de fiecare dată.

Dar într-o seară Mița n-a mai sosit la întâlnire. Dar [illegible]el n-o mai căută. Pe urmă avea să afle că se căsătorise [illegible]cu un militar. Şi când o mai zărea pe culoarele facultății şi-i [illegible]dădea "bună ziua!", ea se prefăcea că nu-l cunoaşte, [illegible]îndreptându-se către aulele unde-şi avea orele sau către [illegible]cazărmile unde se mutase cu soțul ei.

Marea pasiune pentru cel mai deştept şi mai chipeş [illegible]student de la Litere i se mai temperase şi ea, nemaisuportând [illegible]umilința chemată, cum credea Mihai, să-i pună la încercare [illegible]sentimentele, se mărită cu primul ieşit în cale. Aceste lucruri [illegible]avea să i le povestească o prietenă de-a Miței pe care o [illegible]întâlni întâmplător în fața Catedralei Trei Ierarhi, unde [illegible]aceasta intrase să plătească slujbe ca să poată susține [illegible]următorul examen de la facultate.

Cunoscând bucuria de a răsfoi cărțile şi tristeţea de a [illegible]privi lumea prin geamurile sălilor de lectură, Mihai nu găsi [illegible]în preajma sa femeia de care cărțile bibliotecilor erau pline.

Poate că nu o căută îndeajuns, se gândi. Dar, după câteva decepţii sentimentale, renunţă la dorinţa de a o mai afla.

Şi la Poiana i se păruse că cea mai divină ocupaţie e să aştepţi o femeie care nu va veni niciodată, pe care n-o vei găsi niciodată şi pe care o vei clădi în continuare din nădejde şi vis, ca Dumnezeu pe Eva, femeia dintâi, din coastă de bărbat şi din faguri de lut ce palpită.

Faptul că o văzuse, dar nu o observase la Poiana, îl puse pe lipsa lui de imaginaţie. Nu-şi putuse închipui că femeia din vise putea trăi undeva aievea, atât de aproape de el. Nu bănuise că în una din acele Cenuşărese obişnuite cu munca ogoarelor, cu viaţa de zi de zi a unei ţărănci, se ascundea ea, Prinţesa inimii sale.

O compară pe Maria Răzeşu cu Jeanne d'Arc, cu Héloïse, cu toate femeile puternice ale istoriei. Dar ea era mai tare. Pentru că marea lui iubire, pe care el o căută prin lumea toată – când, se ştie, iubirile mari nu se caută, le găsesc ele –, îl află aici, la marginea pământului.

O iubire ca un cutremur. Ca o spaimă. Ca o cădere într-o fântână adâncă. Sau – ca o prăvălire în cer. Totală. Fără rezerve. Fără discernământ.

În timp ce ea ştia totul despre el, Mihai ştia atât de puţine despre ea. Maria. Maria. Ştia doar cum o cheamă. Ştia că acesta e numele femeii pe care o visase.

De multe ori i se părea că Maria nu e decât un rod al imaginaţiei sale, întâlnirea cu ea, ca şi evadarea lui, nefiind decât un vis – de cele pe care le au frecvent prizonierii din lagăre pentru ca să poată supravieţui –, că reali sunt doar temnicerii, câinii, taigaua, frigul – vis din care îi era frică să nu se trezească sau şi mai frică să nu-l uite ori să nu fie el cel uitat, expulzat de vis din vis.

S-a întâmplat ceva cu el, ceva care semăna cu o ruptură de viaţă, când ce-a fost nu mai poate avea

importanță decât în măsura în care participă la ce va fi, o fiidare dureroasă și, totodată, plină de bucurie.

Medita asupra zilelor când se aflară împreună. Le dezghioca clipă de clipă, reconstituindu-le mereu de la capăt. Îi analiza toate spusele, jumătăți de propoziții, mai degrabă respirații decât articulații, căuta dedesubturi acolo unde acestea nu puteau fi și toate în viață deveniră, brusc, comparabile cu ea, toate – până și vidul – se făcură măsurabile, și datorită apariției ei – din visele proprii? din cer? din nicăieri? – destinul lui Mihai Ulmu căpătă alte contururi, care-i adăugară sens, unul plin de profunzime și omenesc.

Își amintea frazele pe care le rostise, cele mai banale din lume, care nu spuneau nimic sau aproape nimic, dar cât de minunate erau. Acele fraze care nu spuneau nimic spuneau totul. Le repeta în gând la nesfârșit, căutând să pătrundă ce taină ascund acele îmbinări de cuvinte: „Ce fericită sunt!", „Plouă de sus!", "De multe ori mă întrebam ce viață duci, ce faci?!", „N-am iubit pe nimeni atât..."

Era ca și cum nu se gândea la ea. Era ca și cum o gândea pe ea.

Ea avea 18 și el – 25 de ani.

Ea era prima dragoste a lui.

El era prima dragoste a ei.

Urâți pentru dragoste

„Bogăția, gloria și puterea sunt fum! Neant! Bogatul găsește pe unul și mai bogat decât sine, gloria oricui poate fi întunecată de o glorie mai mare a altuia, cel puternic e învins de altul și mai puternic... doar dragostea ne face egali cu zeii."

Henryk Sienkiewicz

Maria se acomodă ușor la viața de lagăr. După ce șefa penitenciarului, tovarășa Skreab, le ținea în fiecare zori de zi câte-un discurs despre misiunea camaradelor de viață ale bărbaților – aceea de a ieși din bucătării și dormitoare pentru a edifica viitorul luminos, în care nu vor mai exista diferențe de clase, de rase și de sexe, Maria Răzeșu se îndrepta cu celelalte deținute la construcția șoselei Zarianka Verhne-Kolâmsk.

– De ce această deținută zâmbește tot timpul? se întrebă alarmată în una din zile tovarășa Skreab. Nu-i cumva bolnavă?

– Nu, cred că e mai degrabă îndrăgostită, i-a raportat mai-marele gardienelor. Când cad peste ea crengi grele de sus, dânsa râde, când se rănește, cântă...

De cum auzi această noutate, chipul șefei penitenciarului căpătă ceva din alarma unui astronom care a stabilit prin calcule că meteoritul ce a pornit recent de lângă steaua Sirius ar putea să cadă peste mai puțin de un milion de ani chiar pe acoperișul casei lui:

– Noi vom stârpi ca pe o buruiană rea acest sentiment meschin. Numai cretinii mai iubesc azi. În clipa în care l-am desființat pe Dumnezeu, noi am desființat și

dragostea, această prejudecată burgheză. Fata asta îşi bate joc de noi. Sau nu ştie că un deţinut pierde şi nişte drepturi: la corespondenţă, la vot şi la viaţa personală. Ea nu are niciun drept să se îndrăgostească.

Apoi adaugă, în concluzie, un pic nedumerită:

– Iubeşte. E groaznic! Mă miră, o femeie atât de frumoasă, şi să iubească! Cum poate o femeie atât de tânără şi de minunată să se îndrăgostească?! Ce nu-i ajunge?! Dar noi vom proceda cu îndrăgostiţii aşa cum procedau spartanii cu infirmii lor: îi vom lichida. Puneţi-o la săpat fântâni.

A săpa fântâni în pământul veşnic îngheţat, în care trebuia să munceşti stând până la brâu în apa rece ca gheaţa, se considera o pedeapsă la Kolâma.

Dar Maria şi acolo zâmbea.

Zâmbetul îi acoperea toată faţa.

Maria Răzeşu le surâdea tuturor: colegelor de detenţie, gardienelor, norilor, arborilor, vântului, pietrelor.

Iar de la ea se contaminau şi alte deţinute. Şi schiţau şi ele câte un surâs timid şi abia perceptibil, atunci când nu le vedeau femeile din escortă.

– Asta e bolnavă rău, concluzionă tovarăşa Skreab, şi până la urmă o scoase din fântânile care se umpleau cu apă mai înainte de a fi săpate.

Iar Maria Răzeşu era cu adevărat bolnavă. Era bolnavă de Mihai Ulmu.

Se străduia să doarmă mai puţin, pentru a căpăta timp să se gândească la el.

Îşi încheia rugăciunea din fiecare seară, pe care o murmura sub pătură, cu numele lui: „Mihai”.

Când era scoasă la tăiat taiga şi i se părea că n-o vede nimeni, ca o şcolăriţă naivă îi scrijelea cu bărdiţa numele pe coaja arborilor răsturnaţi.

Când nivela prundişul, aduna alături mai multe pietricele, care ar alcătui acelaşi nume fără asemănare: „M-i-h-a-i”.

Acest nume rămăsese pentru ea ca o veşnică ființă în fața vieții.

„Copilul nostru... Vom avea un copil, al meu şi al lui Mihai”, acest gând făcea ca inima să i se umple de o bucurie caldă şi nemărginită.

Maria Răzeşu vorbea singură cu sine sau cu vreo frunză rătăcită, sau cu vreo gâză pe care-o descoperea în preajmă, despre Mihai Ulmu.

Retrasă în sine, era cu el, discuta cu el, se sfătuia cu el.

Şi cu pruncul pe care-l simţea crescând sub inimă.

Şi în acele clipe se simțea cea mai fericită ființă de pe pământ.

Dragostea care înviază

„Tu eşti eu şi eu sunt tu. Acesta era gândul nostru. Ce s-a întâmplat acum, că tu eşti tu şi eu sunt eu?”

Bhartrhari

După muncile istovitoare Mihai Ulmu dormea somn de piatră, cu pumnii căpătâi. O visa pe Maria. Se trezea. Apoi iar adormea. Şi iar o visa pe Maria. Se mai trezea o dată. Şi din nou o vedea în vis.

Aştepta somnul ca pe o mântuire, acesta fiind locul unde se putea reîntâlni cu Maria.

Într-o zi l-a întrebat pe Mendelstam:

– Maestre, dragostea adevărată cum arată?

– Dragostea adevărată, i-a răspuns acesta, vine ca un vârtej, care te suie în ceruri, te învârtejeşte, te ameţeşte şi – dacă nu înveţi să mergi călcând pe nori – te prăbuşeşte de sus şi acolo rămâi, la pământ, pe pământ. Vai de cel care a cunoscut zborul, nu-l mai uită, şi anevoie deprinde după aceea să mai păşească alături de ceilalţi semeni pe drum şi pe cărare. Am cunoscut, tinere, la viaţa mea, şi acest fel de amor târât. Şi eu am iubit pe cineva mult de tot. Şi Maşa m-a iubit, chiar dacă organizaţia de partid i-a interzis să mă iubească, pentru că aveam origine nesănătoasă: părinţii mei construiră înainte de revoluţie o reţea de aziluri şi de orfelinate prin toată Rusia. Când am cunoscut-o – descoperisem că pot să merg pe ape fără să mă scufund. Odată era să mă înec. Îi spusesem într-o seară:

– Hai să ne ascundem pe lună.

Iar dânsa, puicuța, fiind obosită după o zi de muncă la uzină – intelectualii urmau să deprindă munca la strung – mi-a zis:

– Vreau să dorm!

Şi atunci eu mi-am pierdut echilibrul şi m-am dus sub apă.

Noroc de ea că mi-a întins mâna şi m-a salvat:

– Prostuţule! Cum să ne ascundem pe lună când ea nici n-a răsărit?! Hai să mai aşteptăm un pic.

Iată aşa era Maşa. Mă topeam după ea. Când ne am despărţit – murisem. În loc să compun poezii de dragoste, compuneam poezii de moarte. Rimam „iubire" numai cu „cimitire"...

Zice şi oftează:

– Am iubit-o cu adevărat abia după ce s-a stins. Dragostea aduce de multe ori după ea suferința nemăsurată, aşa precum şi suferința poate aduce, adeseori, după ea iubire nemăsurată. Acum nu mi-ar mai trebui nimic altceva decât un somn greu ca pământul.

Becul din mijlocul barăcii largi se legăna de vântoasele de afară, iar Mihai Ulmu se gândea la Maria.

În patul său tare de scânduri, învelit cu o plapumă găurită şi groasă, îşi revelă că în viața sa n-a fost mai fericit decât aici, departe de soare şi de zări deschise, de câmpuri întinse, unduite de vânturi, de oameni dragi şi ființe care l-au iubit.

Acolo, la Poiana, ştiind că este admirat şi că tot satul este cu ochii pe el, se strădui să nu-i placă cineva anume, ferindu-se în fel şi chip să se implice sentimental.

„Cât de laş poți fi când o fericire neaşteptată dă peste tine ca un camion în viteză apărut de după o cotitură şi tu, instinctiv, sari în lături, ca să te salvezi...", îşi reproşa.

Tot mai vie îi era impresia că o cunoaşte de foarte de mult – de la începuturile lumii – doar că o uitase, a fost însă

conștientă o clipă ca să şi-o reamintească pe ea, cea din toate vremile.

Mai trăia sentimentul ciudat că acolo, lângă stejarul lui, în acea poieniță, o iubi ca pe o vestală, pe chiar altarul sanctuarului, după care – ca pedeapsă pentru norocul la care îndrăznise permis – urmând să fie sacrificat.

Era pregătit.

Apariția Mariei o compara cu pierderea şi regăsirea a ceva nespus de scump devenit reper al întregii sale existențe.

Maria i-a intrat în gânduri, în visuri, în suflet, când nu se mai aştepta să-şi întâlnească marea lui iubire.

Întâia şi unica lui iubire.

Întâia şi unica ei iubire.

Maria lui.

Mihai al ei.

Se aflau în acelaşi oraş, dar atât de departe.

Între ei se ridicau ziduri înalte, garduri de sârmă ghimpată, turnuri de pază cu soldați înarmați cu mitraliere, câini înrăiți pe nişte oameni neputincioşi…

Şi asta – numai ca să nu fie ei împreună.

Iubea cum n-a mai iubit pe nimeni vreodată.

Era iubit cum nu-l mai iubise nimeni vreodată.

„Cercul filozofilor”

„Mânuia filozofia, de parcă ar fi fost făurită de el.”
Guicciardini (despre Savonarola)

După ce într-o zi făcură schimb de păreri despre concepția lui Lucius Annaeus Seneca din *De constantia sapientis*[1] că nicio nedreptate nu poate fi cauzată înțeleptului: - *Avida est periculi vitrus*[2], precum și despre „fizica” acestuia privită mai mult ca o ramură a etic Mendelstam îl introduse pe „tânărul filozof din Moldova Mihai Ulmu”, cum îl recomandă poetul, în „Cercul filozofilor”.

„Cercul” se evidenția mai ales duminicile, în timpul celor câtorva ore de plimbări din curtea penitenciarului de la Zarianka.

Mihai Ulmu mai mult asculta decât vorbea.

Eduardas Nemanas, membru al Academiei din Vilnius, se plimba înconjurat de alții ca el: teologi, sociologi, analiști, oratori, profesori de elocință, poeți didactici, retori, discutând cu voce tare, de parcă nu s-ar fi aflat în curtea închisorii din Zarianka, ci în grădinile lui Academos în care vorbise Platon.

Lituanianul era decepționat de oameni. Existența lagărelor demonstra faptul că omul nu este o ființă rațională, susținea el. Realitatea pentru dânsul reprezenta un amestec de ceea ce este și de ceea ce credem noi că este. Refuza să

---

[1] (lat.) „Despre seninătatea înțeleptului”
[2] (lat.) „Virtutea este expusă la primejdii”.

conform prezentul în gândire. „Nu-i uşor să fii tu însuţi”, zicea Nemanas, când nu-şi putea îndeplini norma de mişcări pe care urma să o adune din cuştile câinilor, după ce aceştia erau scoşi şi ei la plimbarea lor duminicală.

– Ce este realitatea, Nemanas?! îl întrebau discipolii săi mai tineri.

– Nu ştiu. Poate ea este doar o iluzie a noastră. Poate o visăm. Poate ne lăsăm visaţi de Cineva, proiecţia acestei realităţi făcând parte din reveria sau coşmarul Cuiva... Un vis de-o secundă, care pentru noi ţine decenii...

– Şi atunci ce facem cu separarea lui Augustinus, pe care acesta o considera totuşi ideală, nu reală?! îndrăzni să întrebe Ulmu.

– O, da, s-ar putea, tinere, ca penitenciarul acesta, lumea aceasta, câinii şi gardienii să nu existe decât în închipuirea noastră. Iar viaţa noastră adevărată să se desfăşoare acum în alte dimensiuni, în alt spaţiu şi alt timp, în alte universuri paralele cu acesta în care ne împingem roabele cu minereuri...

Egor Sologub a fost titular la catedra de filozofie a Universităţii din Sankt Petersburg.

Aşchiile cerului din ochii lui depuneau mărturia unui trecut glorios.

Vorbeşte de personalitatea lucrurilor.

– Cândva până şi arborii, până şi pietrele, până şi obiectele mă salutau, îşi aminteşte dânsul cu nostalgie.

Povesteşte cum în noaptea dinainte de a fi arestat asistase neputincios la o revoltă a lucrurilor. Toate obiectele din jurul lui cădeau, se sfărâmau, tresăreau înainte de a le atinge, manifestându-şi parcă protestul. Încerca sentimentul că e privit, urmărit, mustrat de ele. Poate, compătimit. Atunci se simţi ca o oglindă spartă în mii de cioburi.

– Ați avut vreodată senzația că sunteți scrutat de un scaun sau de o masă, sau de-un dulap?! punea el această întrebare retorică, pentru care numai dânsul avea răspunsul

– Timpul e un microb. Care lucrează în oameni, în lucruri, în tot, crede Sorokin. Dacă am reuşi să ne vaccinăm contra lui, am deveni nemuritori.

A fost cândva şi el membru al Academiei de Ştiinţe a Imperiului Rus. Acum e deținut, ca toți ceilalți de aici.

Când Sorokin descoperi formula circularității timpului, a fost învinuit că făcuse această descoperire, pe care A. Einstein o califică drept epocală, fără aprobare de la partid.

Sorokin le vorbeşte de universul cu ***n*** dimensiuni în care timpul curge de-a-ndărătelea şi unde celula e supusă întineririi până dispare.

– Această formulă matematică, dacă s-ar preta aplicării, dar anume în această direcție lucra laboratorul meu, i-ar putea face vii pe mulți morți de azi. Şi atunci, vis-a-vis el cu voce tare, ai putea fi tatăl bunicului tău şi copilul celora cărora le-ai dat viață... Am fost arestat pentru că întârziam să-i găsesc întrebuințare practică acestei teorii, ca să-l pot învia pe Marx, cu care conducătorii statului voiau să se consulte în nu mai ştiu care problemă foarte importantă...

– Învierea are un caracter de simultaneitate... Odată cu Marx urma să înviem şi noi, cei de la Zarianka, iată de ce s-au temut cel mai mult temnicerii noştri, intervine preotul Ioan Florenski.

Acesta se opusese canonizării de către biserica rusă a lui Vladimir Ilici Lenin.

Când povesteşte despre toate acestea şi altele, încheie mereu cu fraza:

– Har celora de la care vine răul.

Apoi le vorbeşte persoanelor care-l aud parcă s-ar adresa sieşi:

– Să ne rugăm zilnic: dă-ne, Doamne, proaspătă suferința și mai dă-ne puterea s-o putem duce. Omul devine om prin suferință. Ea face parte din puținele bucurii ale morții.

A reflecta înseamnă pentru părintele Florenski a se mântui.

– Acolo, în gândurile mele, mă întâlnesc cu Dumnezeu.

Mihai Ulmu îl întreabă ce crede de paradisul terestru.

– O lume alcătuită doar din oameni bogați e o lume oacă.

– Dar una alcătuită numai din oameni săraci?

– E o lume care merită să piară.

Pe Mendelstam iadul nu-l mai sperie.

– Unicul lucru despre care nu știm nimic e paradisul. Infernul l-am cunoscut deja, la Kolâma.

– Este oare capabil omul să fie fericit?!

– Omul?! comentează Mendelstam. Ce ființă ciudată e omul! Dacă nu-i împrumuți nevasta, dacă nu-i dai casa, dacă nu afirmi împreună cu el că plouă atunci când ninge, te împușcă și tot dânsul hotărăște dacă merită să fii îngropat ori te lasă să te sfâșie lupii.

– Omul e mereu egal cu el însuși, concluzionează Nemanas. Oricând și pretutindeni firea umană este aceeași. Dacă aceasta are de ales între bine și rău, înseamnă că și-a pierdut libertatea. Noi n-am pierdut-o și nu o putem pierde cât timp binele ne este conduită.

Discuțiile se desfășoară și în „zonă", când intervin scurtele pauze din timpul prânzului.

De multe ori santinelele de pe margine, trăgând cu urechea la retorica lor, din care nu pricep nimic, strigă la ei:

– Munciți, putorilor! Și mai închideți-vă gurile voastre parșive. Că ni s-a făcut greață de lăturile voastre

filozofice! Dracu' să vă ia, n-o să vă schimbați niciodată. Degeaba economiseşte țara gloanțele cu voi.

Polemicile savanților îi enervează şi pe infractorii de drept comun:

– Fi-r-ar ai dracu' cu capu' lor. Toată ziua se ceartă.

– Ce ai, mă, cu ei, asta e plăcerea lor.

Kudreavțev, care e pus la curent cu tot ce se întâmplă în penitenciarul lui şi care crede sincer că aceştia s-ar fi ţicnit de atâta filozofie, comentează cu dispreț speculațiile cugetăreților:

– Ăştia-s dintre cei care cată în cer şi nu văd în ogradă. Despre ce discută imbecilizații ăştia în închisoare?! Auziți?! despre libertate! Şi asta când nimic n-a făcut un mai mare rău omenirii decât libertatea! Trebuie să fii orb de tot ca să nu vezi că omul se sufocă de prea multă libertate. De aceea el trebuie ținut mereu cu o mână de beregată, ca să poată lua aer cu porția, altfel amețeşte şi nu vede lucrurile aşa cum sunt. Cum vorbesc flecarii aceştia dacă nu-s de față?! Cui vorbesc dânşii dacă nici noi nu suntem?! Cum poți susține că ideea e unica realitate?! E o tâmpenie! Realitatea sunt eu, cel cu bâta. Realitatea e hârdaul, păduchii, munca. Ei reduc realitatea la cât pricep dânşii. Nătărăii! Zău că o să ne aducă într-o zi la starea să-i punem la zid şi se vor convinge atunci cu toții că un glonț poate fi buricul pământului. Numai că pentru ei va fi prea târziu...

Lumea lagărului

„Nicio istorie nu este vrednică de atenţie, decât cea a popoarelor libere. Istoria popoarelor supuse despotismului nu este altceva decât o culegere de anecdote.”

Nicolas-Sébastien Chamfort

Destine

Lumea deținuților e una pestriță.

Unii caută singurătatea. Alții caută gloata. Unii devin muți. Alții vor să se spovedească.

În nopțile polare lungi cât veacul, când zăpezile acoperă barăcile până dincolo de acoperişuri încât acestea nu se mai văd nici de la Dumnezeu, deținuții îşi uită numerele cu care au fost botezați aici, fiecare aducându-şi aminte că a avut cândva un nume şi o viață de om, cu bune şi rele, cu bucurii şi dureri, cu visuri şi decepții.

La fel, şi-n celelalte anotimpuri, când sunt scoşi în celele lor libere în curtea largă a închisorii şi sunt lăsați pentru câteva ore „să pască” în voie impresii şi să împărtăşească amintiri, ei visează, speră, îşi amintesc…

Şi parcă nici nu mai văd santinelele din turnuri, nici soldații de pază din fâşia de securitate dintre cele două garduri de sârmă ghimpată…

În acele clipe ei sunt ei, adică oameni, aşa cum au fost şi aşa cum se încăpățânează să rămână…

Hriţko

Lui Hriţko îi place să suduie împreună cu cineva. Numai aşa preferă să converseze.

Duminica, în primăvară, când deţinuţii ies în curte largă ca gândacii la soare, Hriţko vrea să înjure şi nu are cu cine. Nimeni nu vrea azi să înjure. Cei mai mulţi închid ochii şi stau cu faţa în soare: „Iată că am mai scăpat de-o iarnă".

– M-am săturat de voi ca de mine, zice el cu ciudă.

Hriţko are mai mare silă de sine decât de toţi ceilalţi.

Când cineva îl întreabă:

– De ce umbli, Hriţko, mereu încruntat?!

El zice:

– Mă cert zilnic cu mine.

Spune, apoi tace. Pe urmă adaugă:

– Păzeşte-mă, Doamne, de mine însumi.

Hriţko e ucrainean din Polonia. Luptase acolo pentru Puterea Sovietică. Când aceasta s-a înstăpânit la Lvov, dezamăgit de cele văzute, ca să se autopedepsească, a cerut „Solicit să fiu arestat".

Povestea lui e presărată cu înjurături: – 'zeii cui mă are, azi şi mâine şi răspoimâine…

– La Lvov am găsit o altă civilizaţie (…) Dacă un enkavedist prindea ciudă pe tine că nu-i dădeai casa sau nu i-o împrumutai nevasta – te împuşca (…) Când au vrut să mă aresteze m-am ascuns într-o casă de nebuni (…) Lansasem ideea încrucişării şoarecilor cu elefanţii, care ar fi generat animale de tracţiune (…) M-au descoperit când a venit o comisie de academicieni şi primul am râs de prostiile mele chiar în clipa în care distinşi savanţi începuseră să mă şi creadă (…). Şi, ca să renunţ la gândirea artistică, mi-au dat 25 de ani de puşcărie (…), 'zeii cui mă are, azi şi mâine şi răspoimâine…

Acesta e Hriţko.

„Maiestatea Sa”

Ştii cine mai stă cu noi într-o baracă?! l-a întrebat [illegible] zi Mendelstam pe Mihai. Maiestatea Sa Gheorghi al [illegible], regele Bulgariei. Iată-l... Tocmai se apropie...

Aici Mendelstam a făcut un pas înainte, s-a înclinat [illegible]ndu-l reverenţios:

- Vă salut, sire! Cum se simte Maiestatea Sa?! Nu-i [illegible] avem azi o zi frumoasă?!

Acela a întins mâna plictisit, binecuvântându-l din [illegible], fără să răspundă la întrebare.

– Îi place să se afle incognito printre noi. Deşi chiar [illegible] a dezvăluit fiecăruia în parte identitatea sa. Încă nu s-a [illegible]opiat de urechea ta?!

– Nu.

– Eşti venit recent. Va face-o. Dar nu e decât un [illegible]ment, un om nebun sau înnebunit. În tinereţe a făcut parte [illegible] personalul de serviciu al regelui bulgar Boris. Când a [illegible] arestat de sovietici, pretindea că e frate cu regele, născut [illegible] o legătură nelegitimă. Câteodată, când nu-l vede [illegible] îşi pune în cap strachina de tinichea, îşi aruncă [illegible]plica de puşcăriaş peste umăr ca pe o mantie, de ai crede [illegible] e chiar regele.

Într-o dimineaţă, când Kudreavţev aliniase deţinuţii [illegible] apel, Mihai a auzit întâmplător cum bulgarul le [illegible]optea celor din preajma sa, cu melancolie:

– Aşa făceam şi eu cândva strigările la parade...

La masă, îşi sorbea ceaiul cu înghiţituri mici, de [illegible] avea în faţă o sticlă de Xerés vechi de cel puţin 50 de [illegible], iar terciul puturos îl consuma cu vârful lingurii de tablă [illegible] care o ţinea în mâna stângă, cu aer de noblеţe, ca şi cum [illegible] din strachină caviar de care i se făcuse lehamite să-l

înghită pe nemăsurate, dar o făcea fiindcă nu avea încotro, pentru că aşa i-o cerea eticheta.

Copilul moşneag, lacheul coroanei bulgare, mai trăia în alt univers, pe care sorii stinşi nu-l părăsiseră încă.

Dresda

În libertate, Dresda se întâlnea cu Dumnezeu de două-trei ori pe săptămână Cel-de-Sus se sfătuia cu el. Dresda se străduia să-i dea sfaturi bune. Dar nu pentru asta a fost arestat. El a fost învinuit pentru omisiune de denunţ.

Într-un sat în care nimeni nu vorbea cu nimeni, un vecin, într-o zi când soarele tăvălea grâul ca o roată roşie, a zis:

– Bună dimineaţa!

Iar el s-a speriat atât de tare, încât a intrat înapoi în casă, a tras după sine zăvorul, a închis obloanele şi a stat aşa până s-a lăsat întunericul. S-a temut să nu cadă sub influenţa duşmanilor de clasă, să nu se creadă că pactizează cu vrăjmaşul.

A fost arestat peste o lună şi pus să povestească. A descris acel „Bună dimineaţa!" pe zece pagini caligrafiate impecabil. Şi numai aşa a scăpat de plutonul de execuţie.

Ştie că e vinovat, se căieşte că n-a dat dovadă de vigilenţă, dar se jură că nici nu ştia unde, cui şi ce să denunţe.

Dar asta, evident, nu e deloc o scuză, ca şi păcatele cele făcute fără de voie, zice el, rugându-se cu un vers din Psalmi:

„Doamne, iartă-mi greşelile
pe care nu le cunosc..."

Dresda mai mult tace.

Din când în când, câte un oftat scurt anunță locul unde se află.

Așteaptă să se întoarcă îndărăt. În satul cela părăsit, în care n-a mai rămas niciun suflet şi în care el va fi unicul şi cel mai lipsit de griji locuitor.

Şagov

Şagov e pictor. Se rugase adeseori de şefii penitenciarului:

– Permiteți-mi să pictez, că eu, dacă n-am să pictez, sunt că am să mor. Vă rog… Vă implor…

Dar cei de la comenduire sunt surzi.

Şi atunci el desenează compoziții cu încălțările pe podea, cu beschia pe trunchiuri sau cu teul pe pardoseala de ciment a barăcii, dar cel mai mult pictează cu mâna în aer peisaje, portrete, crochiuri.

– Voi expune cândva acest tablou la Galeria Tretiakov, le spune el visător colegilor de detenție, când îl surprind pipăind aerul din preajma sa.

– Am terminat ieri cel mai important tablou al vieții mele, la care am lucrat şase luni de zile, rostește el triumfător şi se mişcă prin baracă atent, ca şi cum aceasta e plină de reprezentări plastice de-ale sale, iar lui îi rămâne tot mai puțin loc pentru a se putea deplasa printre ele, fără să le atingă.

– Vă place?! întreba el ba de unul, ba de altul, ca şi cum are nişte pânze adevărate în față, făcând din când în când câțiva paşi în urmă ca pentru a căpăta perspectivă.

Dar tablourile lui, genialele pânze de la Kolâma ale genialului Şagov, nu le vede decât el.

Şi Mihai dă afirmativ din cap, ca şi cum desluşeşte acele lucrări monumentale, cele mai frumoase pe care a putut să le dea vreodată omenirii un artist plastic.

Hudici

Hudici are 10 ani. Aşa cel puțin afirmă el. E un copil. Dar face planul de rând cu cei mari. Are doi ochi verzi ca frunza de nuc şi un chip smead ca al luminii din baraca.

Hudici a pus în pericol viața tovarăşului Beria.

– Eram la proces, tata era judecător, iar mama procuror, fraţii şi surorile – martori, şi eu – cel acuzat. „Inculpat, mă întreabă judecătorul, de ce n-ai dat mâncare la timp la orătănii, de-au ieşit din ogradă în căutare de grăunțe şi, în loc să se lase călcate obedient de limuzina tovarăşului Beria, au semănat panică, derutând şoferul, care s-a ferit omenos, smulgând din pari un sfert din gardul vecinului, ca să-l târască pe botul maşinii până hăt în mijlocul centrului raional, primejduind viața tovarăşului Beria, lucru pentru care meriți să mori!" „Da, da, da!", vociferau procurorii şi martorii.

Aşa a ajuns la Zarianka, pentru toată cealaltă parte a vieții sale, Hudici, care are în felul lui copilăresc de a fi ceva din tristețea soarelui de afară.

Galin

În cufărul cu cărți al eserei Fanny Kaplan, care a împuşcat în Lenin, a fost găsită povestea „Motanul încălțat", de Jukovski.

În biblioteca teroristului Leonid Nikolaev, care l-a asasinat banditeşte pe Kirov, a fost găsită lucrarea „Motanul încălțat" de Jukovski.

În casa lui Leonid Kanneghiser, anarhistul care a tras în Uriţki, a fost găsită scrierea „Motanul încălțat", de Jukovski.

Şi atunci au fost arestaţi toţi cei la care a fost găsită [illegible] carte. Au fost umplute cu ei câteva lagăre.

Acesta era motivul pentru care se afla Galin la [illegible]ka.

El era unul dintre cei 200 000 de posesori ai acestui [illegible]olum

Iar autorul? Acestuia îi mersese, el murise cu 65 de [illegible] mai înainte de a începe revoluţia noastră.

Nekrasov

Nekrasov mai fusese închis. La Saratov. Acolo se [illegible] într-o temniţă strâmtă, în care deţinuţii stăteau unul în [illegible]ul ca sardelele în cutie, unde se sufoca. „Nu-mi ajungea [illegible]", îşi aminteşte el.

Şi atunci i-a scris lui I.V. Stalin: „Vreau o temniţă mai mare".

Înduioşat acesta l-a eliberat.

Astfel întemniţatul a ajuns în „temniţa cea mare", care se numea URSS şi se întindea dintr-o graniţă a ei în [illegible]alaltă.

Într-o anumită privinţă temniţa cea mare era mai grea decât temniţele mici. Or, între zidurile închisorilor propriu-zise oamenii se bucurau de oricare libertate. În primul rând, cea de gândire. Aici ei nu mai puteau fi condamnaţi pentru că gândeau aşa cum gândeau. Pe când în temniţa cea mare – da.

Şi atunci el a rugat să fie trimis înapoi…

Stephan

Stephan a fost ilegalist. Când conspiratorii, între care [illegible]e afla şi un surdomut, au fost prinşi, cel care a trădat a fost surdomutul.

Lott

Râsul lui Lott seamănă cu un foşnet de frunze uscate.

Lott, fost negustor, face comerț cu vorbe:

– Cât îmi dați că o să fie beznă la noapte şi la vară cald?!

Dar nimeni nu-i oferă nimic. Nici măcar aşa certitudine.

Aceasta e lumea de la Zarianka.

Felurită. Ciudată. Amară. Voioasă. Deznădăjduită. Pasionată. Ridicolă. Necăjită. Zâmbitoare. Tristă. Zgomotoasă. Indiferentă. Nerăbdătoare. Tăcută. Vorbăreață.

Aşa cum e şi lumea întreagă, căreia Dumnezeu i-a lăsat spre moştenire Pământul cu toate ale lui, să-l semene cu nădejdi, să se bucure că-l are sub tălpi şi să-l poată stăpâni ca pe o binecuvântare în vecii vecilor.

Evadarea academicianului Sorokin

„Drumuri! le ştim doar începutul."
Jubran K. Jubran

Teoria academicianului Egor Sorokin referitoare la circularitatea timpului îl făcuse celebru.

Formulele găsite de el erau universale, putând fi aplicate şi la spaţiile cosmice, dar şi la societăţile umane.

Fusese într-o perioadă chemat foarte des la G.P.U. şi consultat în diversele probleme cu care se confrunta securitatea.

– Pentru ce mă deranjaţi atât de des?! s-a interesat el la una dintre convorbiri.

– Ca să vă cunoaştem părerea!

– De ce doriţi s-o cunoaşteţi?!

– Ca să nu ţinem cont de ea.

Într-o zi Sorokin s-a dus chiar el la şeful G.P.U.-ului şi l-a rugat:

– Vreau să vă rog să-mi spuneţi ce trebuie să gândesc.

Acela s-a uitat mirat la el şi i-a zis:

– Eu nu-mi pun această problemă. Eu ştiu că pentru mine gândeşte tovarăşul Stalin şi ceilalţi tovarăşi din conducerea de partid şi de stat. Dumneata de ce ţi-ai complica viaţa şi ţi-ai pune această întrebare?!

Sorokin i-a explicat:

– Cei care vorbesc, orice ar vorbi, sunt arestaţi. De la o vreme însă, sunt arestaţi şi cei care tac. Bănuiesc că lumea o fi gândind greşit...

Până la urmă s-a dovedit că el tace secrete de stat, aşa a fost calificată noua lui teorie despre circularitatea timpului – şi a fost arestat.

Sorokin, când era pus duminicile să curețe veceurile cu târşul şi găleata, le demonstra colegilor de detenție cu ajutorul unor formule că timpul curge liniar.

Era un bărbat cărunt, cu chipul brăzdat de cute adânci, care semăna cu un cearşaf mototolit după o noapte de nesomn.

Ziua muncea cu toți deținuții, iar noaptea – ştia toată lumea – lucra la o formulă perfectă de evadare, despre care se lăuda că aproape o găsi. Nu se ascundea de nimeni. Formula era mândria vieții lui. Kudreavțev ştia despre asta.

Sorokin era unicul deținut căruia îi făcea plăcere ca toată lumea să i se adreseze după noul său nume, alcătuit din cifre.

Într-o zi Kudreavțev l-a îndemnat să le țină deținuților la club, în cadrul cercului de educație politică, o lecție despre semnificația numerelor de pe haine, dar şi despre formula absurdă la care lucra de mai mulți ani savantul.

Şeful penitenciarului îl invită amabil:

– Tovarăşe academician B1-131! Vă rugăm să treceți la catedră.

Sorokin se înclină şi veni în față. Lăsa impresia că înaintea lui nu stau nişte deținuți, ci o tablă cu formule.

– Calculele mele arată că există şi alte lumi, paralele cu ale noastre. Pe care ochiul nu le vede. Numai mintea câteodată dă de ele şi se sperie, retrăgându-se din calea acestora. Omul, prin destinul său, este apt nu doar spiritual, aliceşte, dar şi fiziceşte, să treacă într-o altă dimensiune. Formula e aproape gata. Dar mă tem că, odată ajuns acolo, pentru fiecare dintre noi lumea aceasta nu va mai avea niciun sens.

Cum?!

- De ce?!

Când?!

– Unde?!

Care?!

Îl întrebau, curioşi, ascultătorii. El se prefăcea că [illegible] nde.

– Răspunde, bă, la întrebări, îl îndemna Kudreavțev, [illegible] val.

– Nu ştiu, noi nu ne punem niciodată întrebări. Dacă [illegible] am pune, am depinde de ele. Specialitatea noastră sunt [illegible] unsurile. Răspunsurile aşază lumea, pe când întrebările [illegible] ncă în aer, explodând-o.

– Nu puneți niciodată întrebări, formulați răspunsuri, [illegible] ndemnă el colegii.

Într-o dimineață Sorokin nu mai fu găsit în patul lui [illegible] aracă. Evadă? Se volatiliză? Se teleportă?

Cei mai mulți presupuneau că acesta, cu ajutorul [illegible] rmulei sale, pe care o luă cu el, trecu puntea spre alte [illegible] nsiuni.

– Acesta e destinul marilor creatori, să se identifice [illegible] al cu opera lor, concluzionă Mendelstam. Oricum, acum [illegible] nu mai are nicio grijă.

În următoarele zile Kudreavțev trimise gardieni [illegible] ți de câini prin toată taigaua, pe care o scotociseră în [illegible] şi-n lat până aproape de Pacific şi Polul Nord, dar [illegible] kin nu putu fi găsit.

El nu lăsă nici cea mai mică urmă, niciun fir de iarbă [illegible], niciun miros de încălțăminte, niciun foc stins sau solz [illegible] peşte uitat pe vreun mal de râu.

Aceasta a fost singura evadare perfectă în toată [illegible] toria Dallag-ului.

Oameni şi câini

„... câinii o vedeau pe Athena,
invizibilă pentru Telemac."
Homer, „Odiseea

Altele sunt relaţiile dintre oameni şi câini la Kolâma.
Cei mai mari duşmani ai oamenilor sunt câinii.
Cei mai mari duşmani ai câinilor sunt oamenii.
Oamenii în haine vărgate şi în pufoaice cu numere. Aşa cred câinii-lupi, care au fost dresaţi să ucidă tot ce poartă pufoaică şi haină vărgată.

Câinii simt mirosul de om de departe. Nările lor freamătă, adulmecă aerul. Tot cu nările ei îl deosebesc pe un temnicer de un deţinut. Deţinutul pentru ei e un altfel de om. Care trebuie prins, muşcat, strangulat. Aşa au fost dresaţi luni în şir. La şcolile de dresaj erau ţinuţi câteva zile flămânzi, apoi – sloboziţi într-o încăpere în care atârnau nişte cârlige pufoaice cu numere şi haine vărgate umplute cu câlţi, cârpe, lemne şi cu bucăţi de carne ascunse printre ele. Trebuiau să sară, să sfâşie pufoaicele şi costumaţia vărgată ca să-şi scoată halca de carne.

Ulterior era suficient să li se fluture o haină de deţinut pe dinainte, ca ei să devină fiare, să latre cu zgomot şi să se izbească înnebuniţi să rupă lanţul sau lesa în care erau ţinuţi.

În escortă, atunci când potăile ajung în dreptul cu deţinuţii, pe zăpadă rămân urme de salivă canină: se umplu de dorinţă să muşte pufoaicele, sperând că, de cum îşi vor înfige caninii, pe dată va cădea din ele halca de carne gustoasă, ca la dresaj.

În fiecare noapte cei 50 de câini-lupi erau sloboziți în legători, în spațiul dintre cele două garduri de sârmă ghimpată care împrejmuiau lagărul. Soldații puteau dormi liniștit. Ei ştiau că atunci orice evadare devine imposibilă. Aveau încredere în ferocitatea javrelor.

Deținuții îi vedeau pe toți grămadă la lumina lunii, lurjonindu-se sau muşcându-se cu vrăjmăşie, stând pe şezut, în așteptarea unei prăzi uşoare sau scâncind uşor la lună.

De cum auzea un zgomot oricât de mic, haita sărea în picioare, îşi ciulea urechile şi privea în direcția sunetului, lătrând pofticios. Îi plăcea să-şi întrețină jocul mai ales în fața porții închise, parcă aşteptând de acolo să-i vină ospățul. Angajații închisorii soseau abia în zori, când fiarele erau mânate într-o încăpere a lor, urmând mai apoi să-i ia în primire soldații şi să le prindă în lese.

Întreținerea lor costa. Pe zi un câine-lup consuma cât zeci de deținuți, iar alimentarea celor 50 de zăvozi era cât a întregii închisori. Oamenii ştiau că umblă flămânzi din cauza lor. De aceea îi şi urau.

Dar acest sacrificiu merita, repeta Kudreavțev.

Era suficient să evadeze vreun deținut şi câinii-lupi imediat îi luau urmele şi ți-l găseau şi în gaură de şarpe.

Ei ştiau să-şi facă datoria.

Zilele ostaticilor semănau una cu cealaltă ca trase la indigo. Una dintre ele însă i s-a reținut lui Ulmu, ea fiind legată de un câine. De un altfel de câine.

Lucrau lângă râu, când deținuții observară înotând către ei dinspre malul celălalt un cățelandru. Când ajunse aproape, nu putea ieşi din apă din cauza gunoaielor. Un deținut vru să-l tragă din apă cu o nuia.

„Nu intra în apă, că te împuşc!”– i-a strigat un soldat. Dar câinele a ieşit singur. S-a scuturat de apă, împrăştiind mii de stropi scânteietori în toate părțile. Din blana lui ieşeau trâmbe de aburi. Apoi, adulmecând

pământul, a trecut printre soldații și câinii care-l lătrau cu dispreț și s-a apropiat de deținuți. Abia atunci toți observară că acesta era rănit. Un chinez s-a apropiat de el, l-a mângâiat și i-a vorbit ceva în limba lui. Era întâia oară când un deținut atinsese un câine, iar javra nu s-a ferit de el și nu l-a mușcat. Animalul șchiopăta. Lăsa în urma lui dâre lungi de sânge. Într-un fel acesta căuta ajutor la oameni. În acele clipe el avea ceva din disperarea lor.

Mihai s-a apropiat și i-a pipăit rana.

– Ești medic?! l-a întrebat chinezul.

– Tatăl meu a fost. Am deprins câte ceva de la el

Câinele mârâi, luând o poziție de apărare, dar se lăsă palpat.

Mihai Ulmu descoperi în coapsa lui un glonț vânătoresc și, apăsând atent locul, se strădui să facă încetul cu încetul ca acesta să iasă din carne.

„Chan, rabdă", îi spuse chinezul, care-i încolăcise strâns cu brațele capul, ca să nu muște sau să fugă. Când glonțul căzu pe prundiș, scoțând un sunet subțire, câțelandrul scânci recunoscător.

După ce-i spălă rana, Mihai i-o legă strâns cu fâșie din coajă de mesteacăn.

La ora plecării câinele rămase în zonă. A doua zi chinezul i-a adus din puținul lor o fărâmă de pâine.

Când putu să meargă, îi însoțea până în lagăr și înapoi.

Mergea printre ei, între câinii-lup și soldați, parcă ar fi fost și el deținut. Mergea în rând cu acei amărâți, ca și cum ar fi fost și el condamnat cu dânșii la ani grei de temniță.

Era un câine de neam prost. Pe care câinii dresați îl lătrau și-l alungau înapoi în taiga.

Dar el se ataşase de acei oameni, de multe ori se repezea până-n crângurile din preajmă ca să vâneze mai

mult puf de păsărele, apoi revenea. Nu avea stăpân de vreme ce nu se grăbea nicăieri, de vreme ce nu dispărea dintre ei.

În penitenciar, se pripăşea pe undeva pe sub panouri sau prin vreun loc mai dosit din curtea largă, iar în zilele de sâmbătă, participa la orele politice ale lui Kudreavțev: se ghemuia sub una dintre bănci şi asculta şi el. Intra cu toată lumea în club, ieşea cu toată lumea din club.

Deținuții îi ziceau Chan.

Era câinele lor.

Multora le amintea de viaţa de dinainte de închisoare, când avuseră un câine pe care să-l mângâie sau care să li se gudure pe dinainte.

Era pentru prima dată la penitenciarul de la „Zarianka-1", când un câine nu lătra gata să turbe, cu gândul să sfâşie, să rupă, să-şi înfigă colții într-o haină de condamnat.

Era pentru prima dată la penitenciarul de la „Zarianka-1", când se împrieteniseră nişte oameni şi un câine.

Vera

„Dacă suferi, înseamnă că eşti în întârziere faţă de lucruri. Te afli acolo unde ele nu mai sunt. ”

Paul Valery

Într-o pauză de prânz, Maria văzu o tânără care s-a apropiat de râu, a întins mâinile după nişte frunze, a rupt câteva şi le-a presărat pe apă, privind cum acestea fug la vale. Era sosită de câteva zile. Nu vorbea cu nimeni. Nu a văzut-o niciodată zâmbind. Era mohorâtă, ca o fată nepoftită la joc. Se străduia să se ţină deoparte, să fie singură.

Maria s-a apropiat de ea, privirile li s-au întâlnit.

– De ce eşti tristă? a întrebat-o.

– M-am născut tristă.

– Şi eu am venit pe lume plângând. Aşa mi-a povestit mama. Dar pe urmă mi-a mai trecut…

– Eu n-am niciun vis împlinit, i-a mărturisit interlocutoarea cu un oftat. Ca şi cum nici nu m-am născut.

– Iar eu am unul. Iubesc pe cineva.

– E un deţinut?

– Da. Mi-e soţ. Mihai Ulmu. Îi spuse numele, ca şi cum toată Siberia ar fi trebuit să-l cunoască.

– Aşa-s toate măritate pe-aici la fel.

– Nu, la noi e serios. Suntem logodiţi. Iată…

Zise, şi scoase din buzunăraşul de la piept un inel de iarbă uscată.

– Ce-i asta?

– E inelul nostru de cununie.

– Îl iubeşti?

– Ceea ce simt pentru el nu e dragoste. E ceva mai mult. E un foc ceresc, un sentiment din cele care te împreună cu cerul şi face să te simţi Dumnezeu…

Avea necesitatea să se destăinuiască cuiva. Să împărtăşească ce simte, ce visează, ce gândeşte.

După câteva fraze, părea că se cunosc de când lumea.

Pe urmă, în altă zi, când fuseseră scoase la plimbare prin curtea penitenciarului, Vera, aşa o chema pe noua cunoscută a Mariei, o întrebă curioasă:

– Aş vrea să aflu de unde ai atâta putere să zâmbeşti tot timpul?

– Dar eu nici nu zâmbesc: aşa sunt eu. Când mă simt bine-dispusă, colţurile buzelor se duc singure către urechi.

– Află de la mine: prea multă dragoste strică. Aici ca să supravieţuieşti, ar trebui să te gândeşti mai mult la tine decât la bărbatul cela. Cei din administraţie iau zâmbetul tău ca pe o sfidare. Când văd un om fericit fără permisiunea lor, le vine să-l linşeze. Te vor hăitui, până te vei resemna. Câţi ani mai are de făcut?

– Cincizeci.

– Până atunci s-ar putea să-ţi şi treacă.

– Nu. Nu cred. Pentru că nu e nimeni ca el. Şi atunci, peste cincizeci de ani, dar şi peste optzeci, chiar bătrân şi acoperit de riduri, va fi tot el. Scrisorile pe care mi le trimite seamănă cu sufletul lui. Iată, citeşte ce-mi scrie…

Şi i-a întins patru bileţele, nişte bucăţele minuscule de hârtie (în penitenciare era o permanentă şi acută criză de hârtie) cu următoarele texte pe fiecare dintre ele:

„Te iu…”

„Mi-e dor.”

„Ce faci?”

„Eu sunt bine.”

– Numai el putea spune atât de multe cu atât de puține cuvinte, îi zise Maria.

– Şi ce înseamnă aceste silabe: „Te iu…”?! o întrebă Vera, curioasă.

– Cum, ce înseamnă? Înseamnă „Te iubesc”.

– Dar ce înseamnă „Te iubesc?”

Vera nu primise la toată viața ei nicio scrisoare, dar nici nu-i spusese nimeni vreodată aceste două cuvinte.

– Ce înseamnă?! deveni gânditoare Maria. E o lumină care ne înalță, la fel ca pe Iisus Hristos.

Vera o mai întrebă:

– Câte zile ai petrecut cu el?

– Numai şapte.

– Tocmai şapte? exclamă interlocutoarea Mariei. Ce norocoasă eşti! Eu cu al meu n-am stat decât două ore.

– Cum îl cheamă?

– Eram atât de absorbită de el, atât de mult voiam să-l dezmierd, să-l sărut, să mă mângâie, să mă sărute, încât am uitat să-l întreb. I-am născut la Şirokaia Poleana şi un copil…

Aşa Maria Răzeşu află de Şirokaia Poleana.

Totul începuse cu mai mulți ani în urmă.

În penitenciarele de pe peninsulă a fost anunțată o întrecere socialistă între deținuți. Care mişcare stahanovistă, când pentru Alexei Stahanov munceau încă o sută de ortaci, cum le-a spus chiar unul dintre ei ajuns la Zarianka, lui dânşii trebuiau – de unul singur sau de una singură – să execute două-trei norme pe zi?! Flămânde, slabe, dezbrăcate ce le păsa lor de fanioane, de panouri de onoare, de recorduri?

Şi atunci unuia dintre şefi, se pare, chiar lui Kudreavțev, i-a venit o idee.

Erau băieți tineri, voinici în lagărul lui şi fete tinere, zdravene, frumoase în lagărul vecin.

Şi după o înțelegere cu tovarăşa Skreab, colonelul Andreavțev îi anunță într-o dimineață pe deținuții săi:

– O sută de bărbați care vor munci cel mai bine vor fi duşi o dată pe lună la fete. La „damen-vals".

Tovarăşa Skreab îşi anunță şi ea deținutele:

– Pentru o sută dintre voi care vor fi fruntaşe vom organiza o serată dansantă cu bărbați la sfârşit de lună.

Erau şi ele flămânde de dragoste. Unele – de-a dreptul sălbatice. Pentru câteva clipe de fericire trupească aveau au muncit ca sclavele săptămâni întregi.

Într-o sâmbătă, după cină, o sută de bărbați din cei o mie au fost duşi la baie, li s-au dat schimburi proaspete, au fost încolonați şi scoşi de către escortă la plimbare.

Bărbaților li s-a ordonat să cânte. Şi pentru prima dată cântecul „Katiuşa" a fost slobozit din tot pieptul, făcându-se auzit de tot oraşul.

Erau tineri, viguroşi: unii, ca şi unele dintre fetele frumoase, nu cunoscuseră dragostea până atunci.

Cele o sută de femei învingătoare în întrecere îi aşteptau într-o baracă special amenajată.

Erau curioase să-i vadă cum o să arate, ce le vor vorbi, cum vor face dragoste.

Nu de alta, dar viața trece pe alături şi acuşi te pomeneşti bătrână, iar dragoste n-ai mai reuşit să faci! Degeaba ai mai trăit! îşi ziceau.

Când bărbații au ajuns la lagărul de femei, au mai fost numărați o dată, apoi escorta i-a condus până în pragul „barăcii dragostei".

Când au pătruns înăuntru, femeile au sărit pe dată ca să-şi aleagă unul mai frumuşel. Aici ruşinea nu-şi mai avea loc, cele sfioase rămânând cu cei mai piperniciți şi nearătoşi. Nu zadarnic acest soi de întâlniri fusese botezat „damen-vals".

Ele, femeile, aleg.

După ce şi-a găsit fiecare perechea, lumina s-a stins.

Fruntaşii în întrecerea socialistă şi-au căpătat astfel meritatele lor două ore de îmblânzire a instinctelor primare. Două ore – norma de dragoste.

La expirarea acestora bărbaţilor li s-a ordonat să iasă, iar femeile au rămas.

Încolonaţi, bărbaţii au mers în tăcere până la lagărul lor. Precum animalele care devin triste după împerecheri, nimeni dintre ei n-avea chef de vorbă sau de cântec.

Femeile s-au întors şi ele mute în barăci.

Se vor revedea abia peste o lună. Dacă se vor mai recunoaşte. Cu condiţia că tot ei vor fi cei fruntaşi.

Această iniţiativă menită să stimuleze creşterea randamentului muncii a fost susţinută de Moscova şi recomandată şi altor penitenciare.

Multe dintre acele femei rămâneau însărcinate.

Şi atunci a fost făcut special pentru ele lagărul maternitate de la Şirokaia Poleana, unde femeile erau duse să nască.

Fiind internate acolo înainte de a naşte, tot acolo acestea îşi creşteau pruncii până la vârsta de doi ani, când urmau să-i „predea statului".

Şirokaia Poleana, furnizor de materie primă pentru orfelinatele din ţară, făcea parte din politica de creare a omului nou.

Multe femei se străduiau să învingă în întrecere, „cu ghearele şi dinţii", cum se spunea aici, ca să participe la „damen-vals" şi să rămână gravide, iar timp de doi ani de zile să stea la „căldurică", la adăpost de frig şi viscol, şi să scape astfel de muncile prea grele.

Când „copilul născut din flori" împlinea doi anişori acesta era mutat la o colonie-creşă specială, iar mamele readuse în închisoarea de femei.

Se despărțeau de odraslele lor pentru totdeauna, iar [illegible]le care le erau puse de către autorități mamele nu-l mai aflau niciodată.

Li se spunea „copiii lui Stalin", pentru că erau crescuți și educați de mici astfel, ca aceștia să-și dea, fără cea mai mică ezitare, viața pentru patrie, atunci când patria le-o va cere.

Vera se întorsese de câteva zile de la Șirokaia Poleana.

– Am născut un băiat. I-am spus Robertino. Așa mi-a plăcut mie să-i spun. Tatăl lui era un pic smead, și când mi-a vorbit ceva, mi s-a părut că are accent. Nu știu de l-aș recunoaște dacă l-aș întâlni vreodată. E atât de greu să uiți pe cineva fără să-i ții minte chipul. Doar două ore am stat cu el, dar energia acelor clipe îmi va ajunge, sunt sigură, pentru toată viața. Mi se face câteodată un dor nebun de el. Dar cel mai mult – de Robertino. Iată de ce sunt toată ziua tristă. Când m-au despărțit de copil, am plâns, am țipat, i-am mușcat și i-am zgâriat pe toți temnicerii. Abia după ce am leșinat, au putut să mi-l smulgă de la piept. Când îmi aduc aminte de el, îmi vine să mă urc pe pereți. Sau să mă așez în patru labe și să urlu ca o lupoaică, de să răsune toată taigaua. În ziua când m-ai întrebat de ce sunt tristă, l-am visat că-mi cerea de mâncare și eu nu aveam ce-i da. De atunci, în fiecare noapte, ascund câte o coajă de pâine sub pernă...

Maria o îmbrățișă cu credința că acea femeie face parte din ființa ei și-i mărturisi:

– Peste câteva luni va trebui să nasc și eu.

Când află acest lucru, Vera se ghemui în sine, ca un melc atins de mâna unui băiețandru. Tăcu. Ea nu știa cum ar fi trebuit să încurajeze o mamă care urma să nască un copil pentru altă mamă, indiferentă și crudă, chiar dacă aceasta își mai zicea cu emfază și Patrie-mamă.

– De ce ai muțit?!

Vera tăcea cu gura cusută.

– După doi ani de zile să te pregăteşti ca să nu-l mai revezi niciodată, fetițo, i-a spus într-un târziu Vera, prinzând să plângă, aşa cum plânge o femeie căreia îi moare cineva foarte apropiat şi drag.

A doua evadare

„Rugaţi-vă ca fuga voastră să nu fie iarna…”

Iisus Cristos

Când iarna pare să plece şi zăpada e încă multă, [illegible] pârtie e ca o ademenire la evadare.

În pauzele pentru prânz, în zilele libere sau în timp [illegible] îşi aşteaptă escorta, deţinuţii discută cu voce tare despre [illegible]lări. Dar ştiu cu toţii: cu cât mai mult discută, cu atât [illegible]ele fiecăruia de a „a face aripi” sunt mai scăzute. Nu [illegible] evadare perfectă, constată ei. Dar – de niciun fel. Nu [illegible] evadare în genere.

Zarianka e o închisoare în închisoare. După gardurile [illegible], temniţa continuă. Pentru că întregul arhipelag e o [illegible]hisoare. Dincolo de zidurile înalte ale penitenciarelor [illegible]epe un alt zid, de ceaţă, de întuneric, de necunoscut, gros [illegible] sute de kilometri, care continuă până la Ocean. Acesta e [illegible] mai greu să-l străbaţi. Când cineva fuge din puşcărie, [illegible]tregul ţinut stă la pândă. Nicio tentativă de evadare nu [illegible]uşeşte. Şi totuşi, în primăvară ele se întâmplă aproape [illegible]ptămânal. Când aud de următoarea, deţinuţii se bucură: „Poate asta se va încununa cu succes”. Iar dacă ea izbuteşte [illegible]ăcar parţial, sunt mândri că, iată, unul dintre ai lor i-a dus [illegible] nas pe „copoi”.

Evadatul e comparat de către gardieni cu un peşte [illegible]re sare singur în cârlig.

Nimeni nu ştie unde stau de pândă mitralierele. Nici [illegible]nde aşteaptă ascunşi vânătorii de oameni. Nici unde sunt [illegible]talate capcanele pentru fiare sălbatice, aşezate în drumul

fugarilor. Nici unde încep câmpurile de mine, de care povestesc deținuții că sunt pline locurile în apropiere de Ocean.

– Cine dorește să moară imediat, numai acela să șterge dintre noi, amenință Kudreavțev.

Șeful penitenciarului le cuvântase, visător, în una dintre dimineți, deținuților înainte ca aceștia să pornească la muncă:

– Nădăjduiesc să vă schimb mentalitățile într-atât încât să ajungeți într-o zi să nu vă străjuiască nimeni și nici unul dintre voi să nu-și ia catrafusele. Dar până veți ajunge la această conștiință mai este mult, bă, dobitoacelor!

Așa se adresează el savanților, scriitorilor, preoților, artiștilor din subordinea sa, atenționându-i:

– Și vârâți-vă în cap, n-o să puteți fugi de nimeni nicăieri. Eu sunt pretutindeni.

Și, cu toate astea, evadările nu contenesc.

În primăvara trecută evadaseră zece japonezi, care după ce au orbecăit câteva luni prin taiga, s-au întors la Zarianka: flămânzi, rufoși și înghețați, au bătut în poarta închisorii, rugând să fie primiți înapoi.

Se rătăciseră și făcură de vreo zece ori înconjurul locului lor de detenție, după care au hotărât să se predea.

Neamțul Klaus Miller evadase împreună cu alți ortaci, dar după câteva ore de libertate s-a întors la locul de detenție, pentru că, în grabă, își uitase ochelarii, iar el, având un grad înalt de miopie, se lovea de fiecare copăcel și cădea în fiecare groapă pe care taigaua le așezase în calea lui.

Ivan Dub a evadat de două ori. Dar a fost prins de trei ori. Ultima dată se pitise într-o cisternă și când șoferul se opri la poarta închisorii, câinii-lupi prinseră să zgârie și să muște înnebuniți cauciucurile autocisternei. A fost scos dintre fecale și spălat cu furtunul pe un ger cumplit, în timp

va apa îngheța pe el, împodobindu-l cu țurțuri puturoşi de jur împrejur.

Cei mai mari vrăjmaşi ai neamului omenesc sunt câinii, crede Dub. Aceştia, când iau urmele unui evadat, se joacă cu el, parcă ar pândi un iepure. Cu cât îl chinuie mai mult, cu atât mârâitul pe care-l emit ei e mai de plăcere. Nu dau nicicând peste fugar dintr-odată. Lor le place vânătoarea. Vânătoarea de oameni are pentru câinii dresaţi un farmec aparte. Când simt gustul sângelui, nu-i mai poate opri nici Dumnezeu, poate doar soldatul care-i ţine de curea. Dacă are putere suficientă în muşchi, desigur. Şi bunăvoinţă.

Câinii simt omul şi-n gaură de bursuc. În una dintre aceştia îşi dăduse drumul cu capul în jos la prima lui evadare Dub. De acolo potăile l-au tras de ațele bocancilor afară.

A doua oară tot javrele l-au găsit.

– M-am pus de pândă după un arbore să-i văd venind. Când unul a ajuns drept mine, m-am prăbuşit ca un mut peste el şi aveam să-i rup cu dinţii beregata, dacă nu tăbărau celelalte potăi să-l scoată. Eram de-o mie de ori mai înfăit ca ele.

Zice şi le arată celora care visează să scape din acest infern cicatricele de pe ceafă, de pe spate, de pe brațe.

Dar el tot nu se lasă.

Dub îşi explică scrânteala astfel:

– Dincolo de aceste ziduri omul are de ales între viaţă şi moarte, iar aici are de ales între două morţi.

Tot lagărul ştie că Mihai Ulmu se pregăteşte de evadare.

„Mai bine schimbați-mi bocancii că mă rod”, se roagă el celora de la resurse, ca pregătindu-se de drum lung.

„Să nu-ți ia câinii mirosul, ai, cu bocanci noi?! Las’că ştim noi.”

Într-o marți Ulmu s-a ras cu o aşchie de sticlă, s-a îmbăiat, s-a făcut frumos. Semn că se pregăteşte iarăşi de evadare, şi-au zis cei din escortă. Şi s-au dat mai aproape de el. „Unde dracu' ai să fugi?!"– i-a zis atunci un serpent blond-blond cu trăsături de chinez. „Când toată taigaua e semănată cu capcane pentru voi, ăşti deştepți?!"

„Eu totuna fug, să ştiți"– îi întărâtă el.

„Dacă faci un pas spre stânga, un pas spre dreapta te trag fără somație", îl amenință chinezul cu ochi albaştri.

„Eu trebuie să ies de aici, le spune el tuturor. Soția mea urmează să nască. Doresc ca prunçul nostru să vină pe lume liber."

Se află printre ei şi „ciripitori" care raportează pe dată administrației.

Kudreavțev într-o dimineață a prins să țipe față de toți deținuții:

– Deținut M1-135! Tu eşti mai nebun decât toți nebunii. Ține minte! N-am să-ți permit să evadezi nici din tine însuți, cu atât mai mult din temnița noastră. Din ea nu se poate evada decât prin moarte. Să nu îndrăzneşti, auzi?!

La dejun vecinul de pat Iuiun nu şi-a mâncat coaja de pâine. În timp ce lucrau în zonă, s-a apropiat de Mihai şi i-a pus-o pe furiş în mână, învelită într-o bucățică de cârpă, zicându-i ca o scuză în şoaptă:

– Mai mult nu te pot ajuta!

Mihai i-a zâmbit recunoscător şi a luat pâinea. Nu avea în acele clipe greutate de aur.

Părintele Florenski îi ajută să împingă roaba la deal.

– Păstrează-ți forțele, o să ai nevoie de ele.

Şi, totuşi, Mihai Ulmu a evadat! Elaborase câteva planuri, dar trebui să renunțe la ele, pentru că, se pare, însuşi Dumnezeu fu cel care-i pregăti minuțios evadarea.

Lucrau în taiga la tăiat pini, când cerul s-a făcut negru într-o clipită şi lumina zilei a dispărut brusc. Ploaia a început să se reverse cu grindina cât oul de pasăre. Fulgerele au prins să cadă ucigaşe, despicând unul după altul arborii din preajmă. Era ca şi cum se prăvălea muntele peste ei, cu tot cu pietre şi trunchiuri. De jur-împrejurul lor nu vedeau decât lumini iuți care se scurgeau în pământ, crăpungând, ca nişte sârme înroşite în foc, piatra ce scotea scântei. De ce ploua cu fulgere anume pe acel loc Mihai avea s-o afle mult mai târziu: muntele pe care-l despădureau era de fier. Urma să fie deschisă o mină nouă chiar în zilele acelei veri. De asupra lor bolta bubuia ca dintr-o mie de tobe, pădurea luă foc. Un vânt puternic frângea arborii de la mijloc, prăvălindu-i peste oamenii care se nimeriseră în mijlocul acelei stihii.

Fulgerele repezi loveau cu zgomote infernale, despicând pietrele chiar pe alături de ei.

Mihai se prăbuşi şi el la pământ, urmărind câteva clipite acest spectacol al fricii, în care câinii schelălăiau neputincioşi, încâlcindu-şi legătorile printre picioarele gardienilor pe care-i doborau la pământ sau îi târau speriați prin taiga.

Nişte zăvozi se rupseră din lese, dispărând în valea cu miros de pucioasă; dar, ca într-o vânătoare cerească, câteva fulgere îi ajunseră din urmă, nimerindu-i în plin.

Deținuții, gardienii s-au aruncat cu toții la pământ. În noroi, în apă, în frunzişul putred, acoperindu-şi capetele cu braţele.

Mihai se aplecă şi porni să alerge către vârful muntelui, în întâmpinarea fulgerelor.

Acestea sfârâiau în iarba udă şi pălălăiau în despicături de arbori bătrâni. Pe ici-colo flăcările dansau,

ieşind din pământ, ca nişte limbi ale iadului. Aerul mirosea a ars. Cerul fumega printre şuvoaiele de ploaie.

Mihai trecu de partea opusă a muntelui, alergând printre fulgere, către albia unui râu umflat de spume.

Aversa mai continuă o vreme, până urmele lui se pierdură de tot, de alte văi, în alţi munţi.

Era ora amiezii. Gardienii îi vor constata lipsa abia la apelul de seară.

Atunci însă Mihai Ulmu avea să fie departe.

Cântec de gotcan

„A iubi înseamnă a suferi, dar înseamnă a şi trăi."

Benjamin Constant

Maria s-a trezit în zgomotul unor lovituri în perete.

Pe urmă a auzit de undeva din pinişte o bătaie de [illegible] de mănăstire când cheamă la liturghie, întâi cu sunete [illegible], apoi mai dese.

- Tuc-tuc-tuc!

Aici răsună un pocnet ca de şampanie, urmând nişte [illegible]turi de coasă ce lunecară prin iarbă.

Era cântecul unui gotcan.

Maria a coborât din pat şi a ieşit în coridor.

Uşa de la intrare era închisă din interior cu zăvorul.

Paznicii, câteva femei înarmate, de regulă băute, [illegible] în camera lor.

Închisoarea pentru gravide de la Şirokaia Poleana [illegible] mai relaxat. Aici nu se întâmplase niciodată vreo [illegible]dare. Şi-apoi până unde poate fugi o femeie care [illegible] să nască de la o zi la alta sau una cu pruncul în [illegible]?!

Se furişă ca o umbră pe sub pereţii barăcii. Până la [illegible] erau câteva sute de metri. Închisoarea nu avea câini, [illegible] de pază, escortă, ci doar o cameră de gardă. Se [illegible] tupilându-se pe sub geamurile luminate. Soldaţii [illegible] cărţi la o masă.

Poarta mai mică, prevăzută pentru personal, era [illegible]. Porţile mari, pentru camioane, aveau câteva [illegible] puse pe dinăuntru. Le trase atent ca să nu facă [illegible], întâi pe unul, apoi pe celălalt, iar când împinse

încet porțile de fier, ca să se poată strecura printre ele cineva de dincolo, din întuneric, o apucă de braț.

Era Mihai.

Alergară tăcuți, ținându-se de mâini, ca să se îndepărteze cât mai repede de acel loc.

Era o oră de după miezul nopții.

Luna urma să iasă mult mai târziu, iar ei trebuia să fi ia înaintea lunii.

Degrabă ajunseră la Kolâma. Râul care curgea prin întuneric avea ceva în el din pulsația pământului. El parcă le spunea celor doi cu murmurul său, atunci când izbea pietrele sau malul de lut: iată-mă, sunt alături, fiți cu băgare de seamă, eu stau între voi şi moarte, dar eu vă sunt prieten nu duşman.

După ce parcurseră, aproape alergând, mai mulți kilometri, când luna răsări deasupra pinilor verde ca o şopârlă, fugarii se opriră. Se sărutară cu patimă, ca doi evadați dintr-o închisoare.

– M-am gândit în fiece clipă la tine, i-a zis Mihai printre sărutări.

Maria semăna cu un copil care vrea să plângă şi plânsul nu-i vine:

– Mi-a fost foarte dor de tine…

Râul clocotea în preajmă şi aerul năpădit de lumina lunii împrăştia prospețime.

– Să mergem, a spus Mihai.

– Iar spre Alaska?!

– Nu, într-acolo calea e plină cu ambuscade… Să luăm spre Ural… Să sperăm că nu ne vor căuta în direcția aceasta… Iar de la Ural… nici zece mii de kilometri… şi suntem la Poiana.

– Azi-mâine, trebuie să…, a zis Maria arătând spre burta ei.

– Ştiu. De aceea am şi venit. Am făcut-o pentru copilul nostru. Am ţinut ca el să se nască în libertate.

Mihai se gândi mult la această decizie a sa. Îşi primejduise viaţa lui şi a Mariei, dar era foarte important pentru el, pentru ei amândoi, ca pruncul lor să se nască liber.

Un om trebuie să se nască liber. Stalinii sunt născuţi în sclavie. Ca şi Hitlerii. Această pecete după aceea o poartă întreaga lor viaţă. Iar cel mai rău este robul care încearcă să roabă.

Merseră pe malul râului. Zarea prinse să se înroşească. O lumină ca un abur, care se lăsa purtată de vânt, se ridica de dincolo de orizont. Începea o nouă zi.

Ziua lor.

– Nu ţi-e frig la picioare? o întrebă Mihai, privindu-i gleznele zdrelite de pietre şi arse de rouă.

Maria îi surâse timid.

– Nu. Cu tine nu mi-e frig, nu mi-e foame, nu mi-e rău.

Gotcanii vesteau răsăritul soarelui.

– Tuc-tuc-tuc!

Astrul zilei ieşi mare şi rotund dintre pini. Lumina se aşternu pe frunze, pe firele de iarbă, pe flori, pe crengi ca o pudră.

Abia acum Mihai o revăzu cu adevărat, după mai multe luni de despărţire.

Maria era toată un amestec de bucurie şi tristeţe, de linişte şi împăcare, de disperare şi speranţă împlinită.

Mihai o învălui cu privirea ca pe o comoară de preţ, o simţea cu orice celulă a trupului pe cea care-i era şi iubită, şi prietenă, şi soră, şi mamă, şi fiică, şi soţie.

– În aceste clipe va fi sunând la noi „Deşteptarea!", zise Mihai. Kudreavţev iarăşi îşi va ieşi din balamale când va vedea că un deţinut e lipsă.

Mihai Ulmu semăna cu un elev de liceu, [illegible] învățase o cu totul altă temă şi acum, ieşit la tablă, [illegible] un cu totul şi cu totul alt subiect.

Maria însă era dominată de alte gânduri, de alte [illegible] de alte sentimente:

– A alergat şi el împreună cu noi. A bătut tot timpul cu picioruşele în burta mea... arde de nerăbdare [illegible] cunoască... De atâtea ori i-am vorbit despre tine... în fiecare seară, în fiecare dimineață, în fiecare zi... I-am spus tot ce ştiu despre tine, i-am povestit toate lecțiile tale, i te-am descris cum arăți, i-am vorbit că eşti tăticul cel mai minunat din lume, că vom fi familia cea mai fericită de pe pământ.

Mihai a îngenuncheat în fața Mariei, a cuprins-o de mijloc şi şi-a lipit plin de emoție urechea de burta ei:

– Salut, piciule!... Să facem cunoştință... Eu sunt tăticul tău... De-ai şti cât de mult te aştept... Îți promit că am să fiu alături de tine... Că nu ne vom despărți niciodată... Că te voi iubi cel mai mult... Pe tine şi pe mămica ta... Vom trăi la Poiana într-o casă mare, cu grădină şi curte largă... Am să te-nvăț cuvintele şi înțelesurile lor... Am să te învăț să înoți şi să joci fotbal... Vom umbla împreună la şcoală... Vom călători pe Răut şi prin codrii noştri... Mi-i dor de tine, copilul meu... copilul nostru... Prin tine neamul moşilor şi strămoşilor noştri va continua... Prin tine şi prin copiii tăi noi vom dăinui mai departe peste veacuri...

– Maria, strigă dintr-odată Mihai. El m-a salutat... El m-a recunoscut... A bătut cu pumnişorii în timpanul meu...

Entuziasmul lui Mihai nu avea margini...

– Mihai, cât mi-e de bine când suntem împreună.

– Vom fi fericiți, crede-mă. Vom ieşi din acest infern. Trebuie să existe o gaură prin care să evadăm. Ne vom ascunde într-un sat de codru cu multă verdeață, cu un

cu tăcerea care-l străbate, vom avea mulți copii și vom fi fericiți.

– Văd lumea de care-mi vorbești, Mihai. E atât de frumoasă.

Se opriră să se odihnească lângă buza unui izvor.

Alături, munții se înălțau către cer, măreți și zvelți, parcă abia creați.

– Acolo sus crește floarea Edidaran, care se transformă, cu tot cu tulpină, rădăcină și floare, în bule de aer, dispărând ca un abur, atunci când o atingi…

Maria îl urmărea fascinată. Ca la lecțiile lui. Nu se mirura să-l admire, să-l asculte, să-l privească.

– Când băiatul nostru va crește mare, aș vrea să revenim împreună în aceste locuri unde eu am fost ființa cea mai fericită de pe pământ…

Abia acum, se pare, Mihai înțelese că a atrage după sine, în iad sau într-o mare nenorocire care-i numai a ta, o ființă care te iubește și care nu se gândește la moarte pentru că se gândește la tine, înseamnă a fi iubit cum nimeni nu te-a iubit vreodată și nimeni nu te va mai iubi vreodată.

Acest gând îl făcu să se simtă mai degrabă disperat decât flatat.

Numai un om care iubește cu adevărat e capabil de acea jertfire de sine care de multe ori nu ține de rațiune și nu cunoaște limite.

Această iubire, cât cerul și pământul, cât viața și moartea, părea pregătită să suporte dureri și lipsuri, suferințe și umiliri, ca și cum de ea depinde însăși existența vieții pe pământ, ca și cum ea urma să salveze întreaga omenire.

– Maria…, rosti Ulmu.

– Da, Mihai…

– Ești o sfântă…

Zice și parcă și zări o lumină aurie, asemănătoare cu cele care înconjoară capetele personajelor din icoanele

străbune. Işi plimbă apoi mâna prin părul ei mătăsos, de parcă voia să-i îndrepte aura. I se părea că i-o vede, că i-o simte, că i-o atinge cu degetele lui.

Maria zâmbi, învăluindu-l cu o căldură emanată de toată fiinţa ei.

Dar după o pauză Mihai se rectifică:

– Nu! Tu eşti mai mult decât o sfântă: eşti femeie.

A spus asta cu convingere, pentru că numai o femeie ar fi putut fi capabilă de un atare sacrificiu, dar – nu pentru Cel de Sus, care i-ar fi dăruit în schimb viaţă veşnică, ci pentru un muritor, cu slăbiciunile şi calităţile lui, care nu putea să-i dăruiască nimic altceva decât dragostea sa de om.

Naşterea

„A trăi e să te naşti neîncetat”
Antoine de Saint-Exupèry

Mergeau ca şi cum la întâmplare prin taiga. Pe zări profilau munți, a căror zăpadă nu se topeşte nici vara.

De astă dată înaintau mai mult pe albii de râuri.

Câteva zile, ca şi cum şi-ar fi reamintit de clipele bune trecute, merseră, ținându-se de mână, către părțile de asfințit. Doar că de astă dată o făceau fără a se grăbi, ca şi cum ar fi ieşit la o plimbare.

Nu se săturau să-şi vorbească.

Aveau încă atâtea să-şi spună unul altuia.

– Crezi în destin?! îl întrebă la un moment dat Maria.

– Cred în multe. Şi numai în destin nu: cred în miracole. Doar acestea m-au însoțit de la un timp.

– Dar eu cred. Înainte de a te cunoaşte, am visat aceste locuri. Şi creasta muntelui de colo, care, uite-o!, parcă ar fi un zid rămas dintr-o biserică dărâmată… Şi aceşti mesteceni ce tremură în vânt… Şi izvorul acela. Pe toate le-am mai văzut… Şi pe noi ținându-ne de mâini…

Şi atunci Mihai a întrezărit, vag, sau şi-a imaginat că şi subconştientul său conține aceste reflectări, cu muntele lung ca un perete de biserică, cu mestecenii de lângă râu, cu izvorul şi cu… Maria însărcinată, ținându-se de brațul lui.

Avuseseră aceleaşi vise mai înainte de a se fi întâlnit. Aceleaşi gânduri trecuseră de la unul la celălalt, fără să se cunoască. Aceleaşi cărți li se deschiseseră, simultan, în față, ca într-o conspirație divină. Şi toate se întâmplară acum

un an sau acum zece mii de ani. Parcă nu trăiau acele clipe ci le retrăiau.

Era ca şi cum adevărul despre unul dintre ei se afla în sufletul şi inima, în destinul şi viaţa celuilalt şi viceversa.

– Totul e posibil.

Deşi zâmbetul nu-i părăsea buzele, Maria arăta tot mai obosită.

– Cred că ar trebui să ne oprim, a zis ea la un moment dat.

Chiar lângă o stâncă rotunjită la vârf, care semăna cu o cuşmă pusă într-un par, Mihai zări apa fumegândă a unei cascade.

Bărbatul cercetă cu privirile defileul care porneau din acel loc.

„Vom face popas: îl vom aştepta aici pe copilul nostru", hotărî Mihai.

Rupse mai multe crengi de brad şi de mesteacăn, culese braţe de ierburi cu tot cu flori, ca şi în ziua când îşi făcuseră patul nunţii lor şi le aşternu lângă stâncă.

Apoi o ajută pe Maria să se aşeze pe salteaua de flori sălbatice, străduindu-se s-o îmbărbăteze.

Aprinse un foc din crengi şi frunze uscate. Era ceaţă, cum e totdeauna la începutul lunii mai în Siberia şi şuviţele de fum se amestecau cu smocurile de negură de pe râu.

Curând începură chinurile facerii şi Mihai se mira de tăria acestei fiinţe plăpânde, care-şi înăbuşea durerile neomeneşti privind la el cu un zâmbet sfios, parcă şi-ar fi cerut mereu scuze pentru faptul că nu e suficient de puternică.

La un moment dat ea simţi cum îşi pierde cunoştinţa. Împrejurimile se învârtejeau în ochii ei, toate începură să plutească odată cu ea: pietrele, pinii, focul din preajmă...

Mihai îşi scufundă căuşul palmelor în spumele cascadei subţiri şi-l umplu cu apă limpede şi rece, se apropie

gîtului fața fierbinte: parcă ar fi turnat-o pe nişte cărbuni încinşi.

– Ajută-mă, Mihai, îngână ea ca de dincolo de viaţă şi de moarte, apucându-l strâns de braţ.

– Sunt aici. Încă un pic. Rezistă. Totul va fi bine. Sunt cu tine, iubito!

Umilită de durere, Maria făcea eforturi crâncene ca să nu se rostogolească în neantul care o asalta din toate părţile şi să înăbuşe în ea puterea strigătului pe care-l purta în sine de când se născuse femeie pe pământ, dar ea nu mai putea şi atunci, dintr-odată, peste taigaua înrourată se revărsă un ţipăt scurt, neomenesc, ca de pasăre lovită de săgeată.

– Ooof!

Imediat îşi muşcă buzele până la sânge, îşi înfipse degetele înfrigurate în aşternutul de frunze şi crengi, frământându-le cu spaimă şi disperare.

În acelaşi timp se auzi un plânset de copil.

Mihai mai mult prinse din zbor un corp lunecos, un ghemuleţ viu, şi-n clipa în care-l simţi în palme, un curent ciudat îl furnică din creştet şi până în călcâie. Era un sentiment ciudat de bucurie, de frică, de mândrie, de durere, de însufleţire, de deznădejde şi de fericire amestecate laolaltă.

Reteză ombilicul cu dinţii, precum ştia că procedează femeile din Basarabia lui atunci când nasc singure în câmp, făcu câţiva paşi cu pruncul în braţe către şuviţele cascadei care cădeau de sus, parcă din cer, şi-l scufundă, ca pentru botez, în şuvoiul rece şi limpede ca lacrima, aşa cum mai aflase că fac oamenii unor popoare din Siberia, ca să-şi dăruiască pentru o viaţă nou-născuţii. Apoi îi ridică trupuşorul curat cu ambele lui mâini sus deasupra capului şi strigă nereţinut, cu o bucurie descătuşată, către toate cele patru zări:

– Liber! Liber! Te-ai născut liber!

Taigaua întreagă, cu arborii şi ierburile, cu pietrele şi izvoarele, cu văile şi fiarele ei, se înfioră de vocea lui, [illegible] purtând-o până departe către Pacific.

– Liber!

L-a învelit apoi strâns în toate cârpele pe care le avea îmbrăcate pe el şi pe care avu grijă să le spele în apă şi-l aşeză pe pieptul Mariei.

– Maria, Maria! nu înceta el să se bucure. E băiatul nostru!

Eliberată de chinurile infernale care-i zdruncinau fiinţa, chipul de icoană al Mariei, chiar dacă mai purta pecetea suferinţei prin care trecuse, radia lumină şi [illegible]

– Maria, vreau să te rog ...

– Spune, Mihai.

– ...să fii de acord ca pe fiul nostru să-l cheme Mircea. E numele tatălui meu. Iar în neamul nostru există o tradiţie, ca numele să treacă, precum o ştafetă, de la bunic la nepot...

– Mircea... Mircea, repetă ea, ca şi cum ar fi dorit să verifice cum sună. E un nume care seamănă cu el.

Apoi îi surâse, plină de recunoştinţă:

– Mă temeam să mor şi să nu-mi pot împlini menirea.

– Care menire?!

– Aceea de a-ţi naşte un copil.

Îşi învinse durerea şi continuă:

– M-am tot gândit de mică la acel unic bărbat al existenţei mele, pe care să-l iubesc cel mai mult şi căruia să-i dăruiesc, ca pe o ofrandă, toată viaţa mea. Să împart cu el bucuriile şi durerile, speranţele şi frământările. Să-l petrec la muncă şi să-l aştept. Să gătesc, să cos, să spăl, să fac curat, să-i aştern patul. Dar – mai întâi şi înainte de toate acestea – să-i nasc prunci. Care să semene cu el şi cu mine. Şi, iată, visul vieţii mele s-a împlinit.

În creierul lui Mihai Ulmu se înfiripară mai multe cuvinte de recunoştinţă, dar niciunul dintre ele nu îndrăzni să se facă auzit.

Îi sărută fruntea fierbinte, parcă sărută o flacără.

Mircea, pruncul lor, scânci uşor prin somn.

Mugurul sânilor femeii prinse să picure lapte undeva sub hainele groase şi când ea îl scoase la lumină, buzele rumene ale sugarului îl găsiră imediat. Mihai îi admira – „Madona şi Pruncul" ca pogorâți din pânzele lui Caravaggio – iar inima îi creştea în piept de cea mai mare bucurie de care avusese parte până atunci.

Îşi moşise propriul copil.

Era ca o afirmare a miracolului vieții ce triumfă.

„Oamenii nu vor reuşi de tot să se extermine, cât oameni se vor mai naşte încă pe pământ…", se gândi Mihai Ulmu, în timp ce reaprindea focul din preajmă, aruncând în el vreascuri.

Asculta cum trosnesc crengile în foc, împrăştiind în jur mănunchiuri de scântei, care se topeau în iarbă.

Un fum sacru se încâlci în ceața care plutea peste sat.

Maria şi pruncul adormiră, obosiți, lângă foc.

Mihai îi veghea, fericit. De câteva ore, de când are un urmaş, e ca şi cum Dumnezeu i-ar mai fi pus la dispoziție încă o viață. E ca şi cum la timpul său, trăit şi netrăit, s-a mai adăugat un alt timp, suficient, pe care-l va trăi prin altcineva. Mihai Ulmu simți atunci că prin copilul său şi prin copiii copilului său, şi prin copiii copiilor copiilor copiilor copiilor săi – el va trăi veşnic.

La un moment dat observă că Mircea – urma să se obişnuiască cu acest nume! – zâmbeşte prin vis. Ce i se arată oare?! Poate-şi vede viitorul?! Poate trecutul?!

Se ridică şi îi înveli, pe Maria şi pruncuțul adormit la pieptul ei.

„Merită să-ţi trăieşti viaţa pentru o clipă ca [illegible] gândi el.

Auzi cum crengile brazilor uriaşi prinseră din [illegible] se lovească unul de celălalt, semn că pornise iarăşi [illegible] vântul dinspre Ocean.

Privind ca acaparat de o vrajă în focul cu flăcări [illegible] mai înaltă, rosti încet, adresându-se parcă mai [illegible] jăraticului cuprins de văpaie:

– E copilul nostru, Maria. E pruncul meu şi al [illegible] s-a născut liber. E om liber, născut dintr-o mamă liberă [illegible] tată liber.

***

Nu-mi amintesc acea zi, dar aceasta – cu lumina aerul şi freamătul ei – a rămas întipărită pentru totdeauna [illegible] fiinţa mea, în felul meu de a fi, de a simţi şi de a trăi viaţa cea care i se dăruieşte fiecăruia dintre noi, ca pe cel mai minunat şi irepetabil cadou.

Captivi

„Omul liber poate fi prizonier, dar nu sclav.”

Jacques Amyot

Se făcu dimineață. Maria şi Mircea mai dormeau. Mihai veghea în preajmă. Dintr-odată Maria tresări. Munții i se păruse se învârtiră cu ea odată, şi cerul se prăbuşi ca o pădure rănită peste pinii bătrâni.

„Mihai!”, şopti Maria alarmată.

„Ce e, iubito?”

„Vin!”

„Cine?”

„După noi.”

„Ți se pare. Nu e nimeni.”

Mihai îşi ciuli urechile. Liniştea era desăvârşită. Se auzea numai gâlgâiala aerului, pătrunzând printre munți în depresiuri. Şi vântul care clătina abia-abia vârfurile arborilor de pe culmi.

„Să mergem de aici!”, a zis Maria. „Să plecăm. Chiar acum…”

Dar înainte de a-şi încheia fraza, chiar în fața lor apărură câinii. Maria nici nu avu timp să țipe.

Când potăile se aruncară ca din praştie peste locul în care se afla copilul lor, iar un dulău pieptos se prăvăli de sus, precum un mal greu, peste Mihai, întru a-l răsturna la pământ, acesta se răsuci în cădere şi acoperi cu pieptul său, cu mâinile sale, cu respirația sa – ca pe o avere de preț – puiul de om de alături. Era copilul lui, copilul Mariei, copilul lor.

Colții zăvozilor îi sfârtecară pe dată pulpele, împrăştiindu-i vata prin toată poiana, îi rupseră pantalonii zeghea, traseră de bocancii groşi să-l descalțe, înfigându-se adânc în carne, sfâşiindu-i-o fără milă, până ieşiră, ca niște lupi din hățişuri, şi soldații, şi-i domoliră cu câteva focuri de armă.

Cu un schelălăit poznaş, javrele se dădură imediat la o parte.

Le fumega blana, se vede că alergaseră mult. Limbile le atârnau până la pământ. Dar privirile lor erau vesele.

Erau dulăi puternici care doborau dintr-un salt oamenii vânați, tăvălindu-i prin noroi sau zăpadă, ca să-i distreze stăpânii.

Ținute în zgărzi, potăile erau mai domolite, slobozite însă, ele înnebuneau.

Când soldații se apropiară, gradatul cu voce spartă, vechiul lor cunoscut, văzându-l pe Ulmu cu un copil în brațe, exclamă:

– Ia uitați-vă, fraților! Data trecută îl căutam pe unul şi am dat de doi, acum căutam doi şi am dat de trei.

– Kudreavțev se va minuna la sigur!, a mai adăugat un visător, un altul. Şi poate, ne va suplimenta şi de astă dată cu o porție de terci cu carne!.

Din nou întemnițați...

„În fața anumitor nenorociri simți uneori rușinea de a fi fericit."
La Bruyère

Porțile neunse se deschiseră cu zgomot, ca să le facă loc celor doi fugari, însoțiți de soldați și câini, să pătrundă în curtea penitenciarului „Zarianka-1".

Aici fură preluați de un ofițer, care le ordonă să-l urmeze cu privirile în pământ și fără să vorbească.

Mihai știa de ce: era duminică, zi în care deținuții se aflau în barăcile lor. După-amiaza duminicilor era unica bucată de zi din săptămână când acestora li se permitea să se odihnească, să doarmă, să stea întinși în pat, să joace cărți sau să facă schimb de vorbe unul cu celălalt.

Mihai Ulmu păși în fruntea escortei, ținând pruncul strâns la piept.

Hainele, făcute zdrențe de colții zăvozilor, curgeau în urma lui, mișcate de vânt. Dar el nu simțea durere.

Se îndreptau către clădirea administrativă în care-i aștepta Kudreavțev și se aflau chiar în mijlocul câmpului de instrucție, când Mircea sparse cu glăsciorul lui de clopoțel liniștea de mormânt a curții.

Soldații din escortă au tresărit, speriați, și au tras piedicile armelor.

Era pentru prima dată în istoria acestui lagăr al morții când în curtea dintre munți, cu rezonanță de scoică uriașă, răsună un glas cristalin de copil.

Tot atunci Mihai îl auzi parcă pe cineva strigând de undeva de sus: „S-a întors Ulmu!"

El nu avea de unde să ştie că în zilele ante[illegible] toată închisoarea numai despre asta vorbise: deţinutul [illegible] a evadat întru a-şi scoate soţia dintr-un lagăr de alt[illegible], ca aceasta să-i poată naşte pruncul în libertate.

Ulmu lipi sugarul mai aproape de pieptul [illegible] acesta tăcu.

Mergea cu ochii în pământ, fiind foarte atent [illegible] unde calcă.

Dintr-odată, un zgomot ciudat, puternic, ca un [illegible] de aripi, umplu curtea largă a penitenciarului.

Mihai se opri ţintuit în mijlocul curţii, neînţelegând ce se întâmplă. Îşi ridică privirile şi îşi văzu colegii de detenţie din cele trei blocuri aplaudând.

Tot lagărul stătea la geamuri şi-l aplauda pe Ulmu

O mie de perechi de mâini, unele strecurate printre zăbrelele geamurilor, băteau din palme frenetic, ca la un spectacol, în care viaţa învinsese, precum de atâtea alte ori, hăul, absurdul, neîndurarea.

Ei băteau din palme, în tăcere, în semn de solidaritate, de aprobare, de admiraţie pentru un coleg de-al lor care reuşise să evadeze dintr-o închisoare pentru a pătrunde în alta şi a o scoate de acolo pe mama copilului său.

Mihai asculta, şocat, aplauzele care răsunau din toate părţile.

Apoi, dintr-odată, îşi ridică pruncul înfăşat în scutecele improvizate din hainele sale vărgate, sus deasupra capului, aşa cum o mai făcu în mijlocul taigalei, pentru ca [illegible] se bucure şi ei de bucuria lui, strigându-le: „S-a născut liber! El s-a născut liber!”

Şi aplauzele au răbufnit, ca o ploaie, cu o şi mai mare intensitate.

Soldaţii, enervaţi, l-au îmbrâncit cu patul armelor [illegible] meargă înainte.

Când au fost împinşi în cabinetul lui Kudreavţev, glasurile deţinuţilor de la geamuri mai continuau.

Şeful penitenciarului părea să turbeze.

Măsura cu paşi grăbiţi biroul dintr-o parte în alta şi striga de mânie:

- Ce e cu această rebeliune? Se cred la concert? Să înceteze imediat!

Dar ei nu s-au oprit decât mult mai apoi.

Fiecare deţinut avea câte o problemă nerezolvată cu comandantul. Aşa credea Kudreavţev.

Dar el îi iubea, aşa cum un rege bun la inimă îşi iubeşte supuşii nerecunoscători. Nu dorea decât să-i vadă conduşi la calea cea bună.

Cea mai mare preocupare a şefului penitenciarului era grija pentru aceşti nenorociţi: chiar zilele trecute dăduse ordin să fie instalate la geamurile, unele fără sticlă, ale încăperilor câte două rânduri de zăbrele, ca să nu le fie frig deţinuţilor. Şi-n loc de mulţumită, aceştia evadau, îl înjurau, nu-l respectau.

Kudreavţev se aşeză la biroul său. Deasupra acestuia era agăţat un tablou de dimensiuni uriaşe, pictat de Şagov, o imitaţie după „Judecata de Apoi", de Michelangelo, doar că în locul lui Dumnezeu Atotputernicul, artistul plastic pictase chipul colonelului Kudreavţev.

Când aplauzele încetară să se audă, acesta se mai domoli:

– Unde dracu' v-aţi pornit, imbecililor?! Şi-ncă şi cu asta, micu'?! Unde fugiţi voi de bine?! Măi, voi vreţi să înecaţi peştele în apă. Sunteţi hrăniţi de trei ori pe zi, aveţi acoperiş deasupra capului, aveţi sobă, pat, pernă, pătură... Statul vă îmbracă şi vă încalţă... Ce mai doriţi?! Ce nu vă ajunge?! Probabil nu ştiţi, dar dacă înainte vreme locuitorii Siberiei fugeau de aici, acum locuitorii Patriei au început să fugă în Siberia. Chiar săptămâna trecută au fost descoperiţi

nişte ucraineni hăt de la Harkov care încercau să se [illegible] cu familiile lor în taigaua noastră. Înseamnă că a devenit atractivă. Înseamnă că se poate trăi în ea. Înseamnă că viața devine aici mai sigură decât în marile oraşe. Asta nu vă dă de gândit?!

Apoi îl sfredeli pe Ulmu cu ochii lui de vultur pleşuv:

– Mă, tu eşti irecuperabil! Tu nu te gândeşti decât la evadare! De două ori ai fugit şi de două ori eşti prins! Nu te-ai săturat să tot aduni ani de stat la mititica?! Aici îți vei putrezi oasele, să ştii! Duceți-i în sala de judecată, unde sunt aşteptați! îi ordonă el ofițerului de escortă. Ca să nu le mai ardă de jocuri din astea cât or fi şi-or mai trăi! După pronunțarea sentinței, deținutului M1-315 să i se dea încă zile de carceră.

Mihai Ulmu, Maria Răzeşu şi pruncul lor fură introduşi în clubul închisorii, de astă dată ei fiind judecați de către celebrul judecător Mohov.

Acesta ieşi înaintea lor înveşmântat într-o robă neagră şi cu un lavalieră roşie, ca un fluture uriaş, la gât.

Pentru Mohov orice proces era un adevărat spectacol. Parcă nu se afla într-o sală de judecată, ci pe o scenă de teatru.

Mohov fusese judecător la Moscova în anii '30. Anume el judecase lotul de troțkişti, pe care, condamnându-i la moarte, îi opri să devină asasini. Făcea şedințele în localul închiriat al Teatrului Bolşoi. El şi inculpații stăteau pe scenă. Sala era plină până la refuz. Venea toată lumea bună a Moscovei să asiste la procesele lui. Se vindeau bilete ca la un spectacol adevărat. La câteva au participat şi membri ai Biroului Politic cu soțiile şi copiii. După fiecare verdict răsunau ovații, încât de multe ori era nevoit, la „bis!", să le citească sentințele de două sau chiar de trei ori.

Ce vremuri! Cât entuziasm! Cât elan! Şi acum mai vede pe moscoviţi în costume de gală şi femeile în blănuri de sobol, urmărindu-l cu binoclurile sau prin lu, din staluri, din galerii, de la balcoane şi din lojile pline.

Până la urmă fu învinuit de către inculpaţii săi că ar făcut din ei eroi cu forţa şi a fost trimis şi el la Kolâma.

Vocea lui triumfătoare răsună în sala goală a ului, de parcă se mai afla la Bolşoi:

– Deţinut M1-315, fost Mihai Ulmu, fost cetăţean, fost-fost... pentru tentativă repetată de evadare, pentru uitare şi complicitate la evadare, pentru conspiraţie contra administraţiei penitenciarului şi indisciplină flagrantă, pentru sabotaj (ai lipsit în ultimele zile de la muncă), pentru omisiune de denunţ (nu te-ai autodenunţat că aveai de gând să evadezi), pentru difuzare de zvonuri, pentru agitare de spirite şi altele ai fost condamnat la mai multe termene de detenţie care, adunate toate împreună, însumează 240 de ani, 8 luni, 3 săptămâni, 2 zile, 8 ore şi 30 de minute.

Precizarea cu numărul de ore şi minute era o mare ură procesuală, dar anume ea urma să caracterizeze profesionalismul impecabil al judecătorului Mohov.

Mariei Răzeşu i se mai adăugaseră, la cei zece ani de detenţie, încă zece. Ea a fost întoarsă cu tot cu prunc la închisoarea-maternitate de la Şirokaia Poleana.

– Dacă te vei comporta bine, i-a promis lui Mihai un gardian din cei care l-au condus la izolator, s-ar putea să ţi se reducă termenul la jumătate.

Carcera de la Zarianka era o groapă îngustă şi rece. Pereţii ei erau acoperiţi de gheaţă şi vara. Nu avea bec şi nici ferestre, dar ochii i se obişnuiseră repede cu bezna ei umedă

Ulmu se aşeză pe pardoseala de ciment cu brațele încrucişate şi cu picioarele strânse sub el, ca să păstreze în trup cât mai multă căldură cu putință.

Apoi începea să „alerge" prin celulă: un pas încolo și altul înapoi, mai mult pe loc, sărea în sus, atâta cât să nu se lovească cu creştetul de tavan, lovea cu talpa bocancului în perete, semănând cu o fiară de la grădina zoologică.

– Camera strâmtă, filozofase de multe ori Kudreavțev în fața lor înainte de a descinde în zonă, reeducă: în spațiile restrânse mintea lucrează încet şi sigur. Acolo deținutul are toate şansele să prindă la minte. Şi să înceapă să gândească. Mai ales dacă nu e hrănit.

Şi, cu adevărat, acolo omul de multe ori nu putea ghici dacă mai trăieşte sau a murit de mult. Acolo el devenea optimist, începând cu certitudine să creadă că e cu neputință să nu existe şi o moarte, adică un sfârşit la toate suferințele.

Dar lui Mihai Ulmu, se pare, nu-i păsa de nimic. El avea pentru cine trăi. Maria şi Mircea, cele două ființe pentru care el e dator să învingă foamea, frigul, boala, singurătatea, moartea.

Când trecură cele 10 zile şi iugrinul Iuiun aflase de pedeapsa încasată, mirat mereu de însufleţirea lui Ulmu, l-a întrebat pe acesta din urmă:

– 240 de ani?! Dar, profesore, cine mai trăieşte atâta?!

– Jur că am să ies de aici. Am un copil şi o soție și lagărul vecin. Viața lor depinde de viața mea... Iar 240 de ani trec repede, îi răspundea de fiecare dată Mihai Ulmu, zâmbind trist.

Seminare politice

„Exişti fără să fii..."

În lunga sa carieră de temnicer, colonelul Kudreavțev învățase să mintă fără să spună minciuni.

În fiecare duminică acesta organiza, pentru deținuții care munceau din greu toată săptămâna, seminare politice.

Îi îngrămădea, pe brigăzi sau pe toți odată, în clubul penitenciarului ori pe platoul de instrucție, dacă era timp bun, şi le vorbea.

Erau de fapt nişte monoloage, pe care le rostea în fața acelor amărâți, solemn, cu grandoarea unui general aflat în preajma unei mari bătălii.

Chiar dacă el nu era decât un colonel.

Dar – cu atât mai mare se vădea răspunderea.

Mai întâi îşi punea dinainte, pe masa acoperită cu o bucată de stofă roşie, o sticlă de alcool de doi litri, din care-şi turna într-o cană de tablă. Sorbea conținutul ca pe un ceai rece, mestecându-l gânditor cu linguriţa.

Mergea prin cuvinte cum ar fi mers printr-un câmp mănos, cuvintele erau multe şi greoaie.

Avea răspunsuri pentru toate întrebările, mai ales pentru cele care nu se pun niciodată.

– Bă, toată lumea e atentă, toată lumea se uită la mine?! începea el, continuând:

– Morala şi cinstea sunt prejudecăți burgheze.

Apoi se adresa direct acelor „seminarişti" lihniți de foame.

– Omul trebuie să muncească doar pentru rația de alimente. Restul e surplus. Noi vom face din pâine un mijloc

de tortură. Iar mai exact – din lipsa ei. Foamea va fi o armă de luptă a proletariatului.

De multe ori se enerva din senin, concluzionând:

– Cine trăieşte în lagărul nostru mai mult de zece zile e un sabotor: sau a muncit prea puțin, sau a mâncat prea mult.

Câteodată, la îndemnul lui Kudreavțev, se înjgheba discuții despre fericirea planetară, despre cum va arăta planeta în mileniile trei şi patru, despre revoluția mondială care urma să cuprindă globul întreg chiar în următoarele 10 luni.

Se aşeza pe un colț al mesei, punea picior peste picior, îşi aprindea o țigară şi scruta asistența cu ochii lui frigurosi:

– Revoluția mondială e aproape, afirma dânsul şi se uita dincolo de geam, când se aflau în club sau peste gard, când erau în curte. De parcă voia să se convingă dacă aceasta n-a sosit deja.

– Doctrina mea, zicea dânsul, nu se rezumă la cum să vă fac fericiți, ci cum să deveniți demni de fericire.

Apoi cobora în sală sau pornea printre rânduri, se oprea în dreptul bătrânului preot Florenski ca să-l atenționeze:

– Dumnezeu te-a trădat, popo, dacă te-a dat pe mâinile mele. Uite că eu pot face ceea ce el nu se încumetă. Eu te pun la carceră şi numai să încerce el să mi te scoată! Niciodată! Pentru că dânsul ştie că aici eu sunt mai mare. Aici eu dictez. Aici eu sunt dumnezeu.

Kudreavțev, care era adeptul unui ateism aproape religios, începea să se intereseze:

– Am mai auzit, părinte, că te simți bine în carceră. Lucru care mi se pare firesc. Pentru că închisoarea mi se arată de multe ori ca o sfântă mănăstire, cu nesfârşite posturi, cu aspre rânduieli, cu pedepse menite să

spiritualizeze omul. Iar temnicerii mei – ca nişte îngeri păzuţi, care vă ajută să vă mântuiţi mai abitir.

Kudreavţev visase în tinereţe să se facă preot. Dar biserica din sătucul lor avea unul. Abia după moartea acestuia putea râvni să-i ia locul. Iar acela era încă tânăr. Şi atunci n-a mai avut răbdare şi într-o zi şi-a descărcat revolverul în el, tocmai când oficia: acesta s-a prăbuşit peste poalitrca deschisă, stropind-o cu sânge. Vestea despre omagiul unui adolescent care trăsese într-un preot îngenunchiat în altar ajunsese la Lenin. Cel puţin aşa povesteşte Kudreavţev. Şi Lenin ar fi spus: căutaţi-l şi daţi-i un post, revoluţia are nevoie de oameni cinstiţi ca el. Aşa a început cariera lui strălucită.

Kudreavţev avea o satisfacţie deosebită să le facă din deget cărturarilor din penitenciar, pe care-i atenţiona, cu blândeţe părintească.

– Unicul lucru pe care-l ştiţi voi în această viaţă e să vorbiţi. Ce profesie o mai fi şi asta?!

– Nu, îi răspundea cuviincios câte cineva dintre filozofi, după ce mai întâi ridica mâna ca să poată răspunde. Noi ştim să gândim.

– Gândiţi, bă! Dar gândirea voastră să nu zdruncine statul. Voi sunteţi în postura dopului care a ajuns să se creadă mai important ca sticla. Iată, soldaţii din escortă, care-s oameni din popor, vă ascultă şi nu vă înţeleg.

– Pentru ce trebuie să ne înţeleagă?

– Asta e. Nu vedeţi că v-aţi rupt de popor?! Ştie el, poporul, ce gândiţi voi acolo?!

Kudreavţev avea cei mai mulţi filozofi adunaţi grămadă de pe toată peninsula. Reeducarea la care făcea referinţe şi pe care punea mare preţ statul avea un singur scop: să-i dezveţe să gândească. Iar mai exact: să-i dezveţe să gândească **astfel**. Adică steril. Fără nicio posibilitate de aplicare a gândirii lor la edificarea noii societăţi.

Ca să fie auzit mai bine, după ce deşerta conţinutul din prima sticlă, se urca în picioare pe masa acoperită cu stofă roşie, reproşându-le celor mai mari savanţi din lume care ocupa a şasea parte de pe glob:

– Vorbesc inutil, pentru că nu-i cine să mă înţeleagă!

Apoi prindea să se răstească la ei:

– Bă, voi sunteţi cu toţii căzuţi din căruţa vieţii, unul într-un fel şi altul – în alt fel. Ce s-ar face lumea dacă toţi ar gândi şi nimeni n-ar mai munci?! Paraziţilor! Vai de capul vostru! Cum vă mai ţine pământul?!

Îi considera deşeuri umane, care urmau să fie reciclate sau să dispară.

– Mi se vor ierta multe, dacă voi reuşi să fac din voi oameni, zicea el visător, dar dânsul nu făcea trimitere la Cel de Sus, ci la cei care urmau să închidă ochii la furturile pe care le efectua aproape demonstrativ din raţiile deţinuţilor care şi aşa se hrăneau mai mult cu vânt.

– Deocamdată însă, asta-i muzica ce-mi place, geamătul de suferinţă al individului căzut în mâinile mele. În el deslușesc plânsetul omului nou care se naşte.

La una din lecţii un deţinut l-a întrebat pe Kudreavţev:

– Credeţi că ceea ce ne vorbiţi dumneavoastră la seminare ne va prinde bine în libertate?

– Libertate?! reacţionă el. Ce cuvânt obscen! Uitaţi-l!

Către sfârşit ordona milităreşte, cu glasul lui stins de alcool:

– Ddeţinuţi, ppe loc rrrepaus!

De cum părăseau casa de cultură sau platoul de instrucţie, ascultătorii seminarelor uitau imediat de tot ce le vorbise Kudreavţev. Dacă ar fi fost picaţi cu ceară sau ar fi fost puşi să stea desculţi pe o plită încinsă, niciunul dintre ei n-ar fi putut reproduce nici măcar o frază, nici măcar un singur cuvânt din cele enunţate de Kudreavţev. Era o reacţie firească a acestora, care se duceau la întâlnirile cu el cu un

unul scop: să nu-l audă, să stea câteva ore fiecare cu gândurile lui, ca şi cum dânsul nici n-ar fi fost prezent acolo.

Mendelstam i-a spus într-o zi lui Ulmu:

– Cineva mi-a vorbit că demult, în copilărie, Andrieavțev a fost şi el om. Dar de fiecare dată după ce-l ascult, încep să mă îndoiesc tot mai mult şi mai mult de acest lucru.

Poşta

„Cea mai mare fericire, după
de a iubi, e să-ţi mărturiseşti iubirea
André Gid

Cei care-şi ispăşeau pedepsele în penitenciarele d
pe peninsula Kolâma, de regulă, nu aveau „drept la
corespondenţă".

Puţinilor care aveau acest noroc – o singură scrisoare pe an – li se permitea să scrie mesaje scurte, al căror conţinut urma să se reducă la trei sintagme: „Sunt viu, sunt sănătos, sunt fericit". Cenzura sancţiona tot ce era abatere, răvaşele fiind distruse.

Adresa expeditorului era o căsuţă poştală din Moscova, pentru a nu se şti niciodată cu adevărat unde se află acesta.

Dar peninsula Kolâma – această republică în republică – avea legile ei nescrise.

Cum se înjghebaseră mai multe familii din deţinuţi „soţi" şi „soţii" în lagărele din zonă, la iniţiativa lui Kudreavţev, care şi-a propus să se îngrijească atât de oameni, cât şi de „neoameni", neoamenii fiind, evident, ostaticii lui, acestora li se permitea să corespondeze, între închisorile de bărbaţi şi cele de femei luând naştere şi un serviciu poştal. Cu condiţia ca scrisorile să fie scurte: dacă acestea vor avea mai mult de 2-3 rânduri sau vor conţine critici la adresa Guvernului şi a conducerii penitenciarului, ele nu vor fi înmânate adresantului, ci „vor fi lichidate".

Îndeletnicirile de poştaş erau suplinite de şoferi, aceiaşi care aprovizionau cu alimente reţeaua de închisori din zonă.

Mihai şi Maria descoperiseră acest serviciu improvizat între închisorile lor ca pe o binecuvântare.

Un creion şi câteva foi în lagăr erau o adevărată comoară. Făcură rost şi de acestea, în schimbul unor mâncăruri de ciorbă şi felii de pâine.

Conţinutul, telegrafic, al răvaşelor urma să spună totul în cuvinte puţine.

Pe primul bilețel, o foiță minusculă, pe care l-a primit Maria cu mult înainte de a naşte, abia dacă a încăput adresa, şi mai puţin textul – câteva litere înghesuite una-n alta – lunecat până dincolo de marginile hârtiuței:

„Te iu…"

Acesta era tot conținutul scrisorelei, pe care Maria îl citi atunci mai bine de o sută de ori într-o singură zi.

În clubul penitenciarului în acea duminică, de cum puse mâna pe scrisorica de care se atinsese şi el, tresări ca electrocutată.

„…A fost ca o conectare la vis", avea să-i mărturisească ea ulterior unei prietene.

Peste câteva zile în Siberia urma să sosească iarna.

„Noaptea polară poate să şi înceapă", şi-a zis Maria, dibuind, a câta oară?!, bileţelul, de parcă ar fi avut în faţă un roman de câteva mii de pagini, pe care era pregătită să-l citească pe îndelete de-a lungul acelui anotimp nemărginit.

Tatuaje

„Suferința nu este rău"
Ioan Gură de Aur

Tatuajul era o practică obişnuită între deţinuţi
Tatuaje îşi făceau şi bărbaţii, şi femeile.
Credeau că simbolurile suprapuse pe anumite părți ale corpului le aduc noroc.

Popoarele din Siberia le făceau împotriva vrăjilor și ca mijloc de apărare contra bolilor.

Deținuții însă le foloseau mai mult contra uitării

Cei mai mulți își scriau ostentativ numele, mai ales pe dosul palmei, pe braţ, pe umăr, să se vadă că nu şi l-au pierdut de tot. „Pictorii" de carne vie aveau mult de lucru

Pentru o țigară ori o lingură de terci executau orice moft.

Tatuajele erau făcute la comandă: dragoni stilizați aplicați într-un anume fel, încât zici că zboară atunci când mişti braţul sau umărul pe care a fost localizat, lupi cu botul însângerat, scene istorice pictate pe tot corpul, pervertitul diavol tasmanian aplicat, de regulă, în zone intime, strofe de poezii, adrese, nume, tot ce doreşti.

Temnicerii închideau ochii la această „îndeletnicire huliganică" a deţinuţilor, pentru că se întâmplaseră cazuri când pe unii dintre cei care coborâseră în mine şi fură striviți de prăbuşiri de subterane, de multe ori, să-i poată recunoaște doar după tatuaje.

Fiecare baracă avea „pictorul" ei de carne vie, pentru să înveşnicească pe oricine.

Cum găseau ace şi cerneală, numai ei ştiau.

Cernelurile erau făcute din cărbune, funingine şi [illegible] din rădăcini de copac.

Ele erau introduse sub piele cu ajutorul unor ace sau [illegible] vârful ascuțit al unui os de peşte.

„Pictorița" din baraca mămicilor de la Şirokaia [illegible], Liuba Krig, o infractoare care născuse şi ea de [illegible], a întrebat-o într-o zi pe Maria:

– Tu nu vrei să te pictez?

– Pentru ce?

– Când Olga Naghina a ars aproape toată, împinsă [illegible] căzută întâmplător în cuptorul de minereuri, a fost [illegible] după numele pe care i-l tatuasem eu pe mână. [illegible] soldații din escortă au găsit în taiga o bucată de [illegible], mâncat de lupi, după însemnul făcut de mine s-a [illegible] că aparținuse Tanei Vetrova din baraca 7.

– E dureros? se interesă Maria.

– Nu. Dacă masezi bine pielea, nici nu simți.

– Bine. O să mă gândesc.

Din acea clipă Maria a început să mediteze la acel [illegible] de-a nemurirea.

Într-o zi s-a apropiat de Liuba şi a rugat-o:

– Împrumută-mi ustensilele tale şi tuşul pentru o [illegible].

– Cu ce mă vei plăti?

– Cu lacrimi. Numai ele mi-au mai rămas.

Ea zâmbi şi i le cedă.

– Tuşul e preparat din coajă de cedru fulgerat şi acul [illegible] nou.

În curând Mircea urma să împlinească doi ani. Asta [illegible] însemna că se vor despărți pentru totdeauna. Când o vedea, [illegible] alerga spre ea şi-i cuprindea picioarele. Maria îl săruta, îl [illegible], îi vorbea. Semăna cu Mihai, dar şi cu ea, dar şi cu [illegible] ei, dar şi cu consătenii ei, pentru că oamenii

împrumută, de regulă, trăsăturile celor pe care i-au iubit mai înainte de a-i cunoaşte şi pe care i-au aşteptat să se nască.

În acea seară Maria l-a luat pe Mircea în braţe, l-a mângâiat, l-a aruncat de mai multe ori în sus către tavan, făcându-l să râdă, apoi i-a desfăcut mâneca şi i-a frecţionat îndelung până la durere locul dintre încheietură şi cot de pe mânuţa stângă.

În capătul coridorului se afla o cameră de baie folosită deopotrivă de infirmiere şi deţinutele-mămici, în care acestora din urmă li se permitea să-şi ducă şi copiii.

Maria pătrunse în cămăruţa friguroasă, trase zăvorul după ea, îşi aşternu pufoaica pe duşumeaua de ciment, iar pe pufoaică îşi aşeză băieţelul.

Când înfipse acul abia-abia, Mircea tresări şi începu să plângă. Maria plângea şi ea. Dar nu se opri din lucrul ei. Cerneala de pe braţ îl sperie pe copil şi el prinse să smiorcăie şi mai tare. Dar când infirmierele începură să bată alarmate cu pumnii în uşă şi să strige: „Deschide, Răzeşu!", copilul tăcu. El îşi învinse suferinţa şi cu ochii bulbucaţi de lacrimi urmărea ce face mama lui, ascultând atent vocile de după uşă. Ea, femeia care are cea mai mare grijă de el, nu-i putea face vreun rău, cum i-ar fi putut ea face rău?!

Copilul şi-a ţinut buzişoarele lipite strâns, până pe braţul lui a apărut un nume, pe care îl va descifra mult mai târziu: M i r c e a, când, rememorându-şi ca prin ceaţă una dintre primele amintiri ale vieţii sale, va realiza că rănul şi durerea nu totdeauna sunt lucruri identice.

După ce mămica lui i-a încheiat mâneca şi a tras zăvorul, peste ei au dat buzna nişte femei speriate.

– Ce faci aici, Răzeşu?! Am crezut că ai de gând să-l omori, înainte de a vă despărţi. Am avut şi cazuri din astea.

Maria îl ţinea strâns la piept, ca pe cea mai scumpă comoară a vieţii sale.

– Puiul mamei, iartă-mă! a şoptit ea, cuprinzând [illegible] lui micuţ, care se resemnase şi în care auzea cum [illegible] palpită, cu flacără sporită.

A doua zi copilul împlini doi ani şi Maria, cu toate [illegible]testele, ţipetele, strigătele ei disperate, a fost întoarsă [illegible] în lagărul de femei, iar băiatul – trimis la Colonia-[illegible] Nr. 3, situată la o distanţă de circa zece kilometri de [illegible]rianka-6".

Acea zi a fost cea mai tristă din toată viaţa ei.

Scrisori de dragoste

„Ce-i dragostea numai acela ştie
Care iubeşte fără de speranţă.”
Friedrich Schiller

Când primea un bilețel de la Maria, Mihai Ulmu era fericit o săptămână.

– Aici la noi scrisorile o dată vin şi de zece ori mai observa Mendelstam care, deşi nu avea drept de corespondență şi nu primise niciodată vreo scrisoare de la cineva, de cum venea poşta la club, se aşeza pe un scaun şi se bucura de bucuria altora.

– Aş vrea să te rog, i-a zis dânsul într-o zi cu multă sfială în voce lui Mihai Ulmu, dacă nu te superi, s-ar putea să citesc şi eu scrisoarea pe care ai primit-o azi?!

Mihai i-a dat-o.

După aceea poetul n-a vorbit patru zile cu nimeni şi n-a mai intrat niciodată în casa de cultură să întâmpine poştaşul.

Mihai şi Maria îşi propuseseră să-şi spună, în acele mesaje de telegramă, ceea ce nu reuşiseră – în prea scurtele lor evadări.

„... Astă-noapte v-am visat, pe tine şi pe Mircea, toată ziua mi-a fost plină de acel vis....”

„...*Am ieşit azi în taiga cu brigada noastră. I-am vorbit unui mesteacăn despre voi şi el a înflorit.*”

„...Tot ce am mai scump – tu şi el, piciul nostru.”

„...*Piciul nostru ce-o fi făcând?!*”

„...Parcă mai aud murmurul cascadei din munţii care ne aciuaseră...”

„...*Ce frumoasă e taigaua: închid ochii şi-mi aduc aminte fiecare arbore pe lângă care am trecut împreună.*"

„...Nu credeam că şi-n această viaţă există rai, există iad."

„...*Nu credeam niciodată că pot iubi atât.*"

„...Iubirea ce-o port face să mă simt liber chiar şi închis."

„...*Mă gândesc mereu la această înălţătoare, neobişnuită, imposibilă fericire.*"

„... Dacă aş putea să iau viaţa de la capăt, tot pe asta aş alege-o."

„...*Eu m-am născut să iubesc.*"

„...Şi să fii iubită."

„... *O dragoste ca nealta.*"

„... O dragoste ca neuna."

„...*Ştiu că, orice aş spune, n-ar putea reda ce simt.*"

„...Lumea s-a transformat în aşteptare."

„...*Pentru dragoste trebuie să lupţi. Pentru dragoste trebuie să mori.*"

„...Să lupţi – da! Dar de ce – să mori ?!"

„...*Să mori ca să poţi învia.*"

„...Poate spune că a trăit doar cel care a cunoscut dragostea, dragostea adevărată. Eu am cunoscut-o."

„...*Abia de când sunt a ta, a ta, a ta, îmi aparţin cu adevărat.*"

„...Tu eşti frumoasă ca viaţa."

„...*Numai împreună fiind suntem noi.*"

„...Iar noi încă n-am dansat niciun tangou."

„...*Aş primi să mor dacă te pierd.*"

„...Înseamnă că nu ţii suficient de mult la M..."

„...*De ce joia trecută nu mi-ai răspuns la salut, când coloana noastră a trecut pe lângă a voastră?!*"

„...Eraţi prea departe şi nu te-am observat, deşi te-am căutat cu privirea."

„...De ce te-ai supărat şi nu-mi răspunzi la scrisoare?!”

...

„De ce te-ai supărat şi nu-mi răspunzi?!”

...

„De ce te-ai supărat?!”

...

„De ce?!”

...

„De ce?!”

...

„De ce?!”

....

„?!”

...

„?”

...

„?”

...

„?”

Timp de aproape două luni Mihai Ulmu trimise mai multe scrisori cu unul şi acelaşi conţinut: „De ce?!” şi „?”. Dar aşteptarea era zadarnică.

Nimic, nimic, nimic.

Când sosea poşta, de regulă duminica, la club, se înghesuia printre primii cu o singură speranţă: să se audă strigat.

Dar iarăşi: nimic, nimic, nimic.

Nu înţelegea de ce s-a supărat?! De ce nu-i scrie?! Numai de aceea că a trecut în coloană, fără s-o observe, şi n-a salutat-o? Se învinuia pe sine: era ceaţă?! era dus de gânduri?! se uita în pământ?! E numai vina lui că n-a zărit-o

nu credea însă că e un motiv atât de grav, demn de o obidă atât de cruntă.

Trecură zile, săptămâni, luni, când într-o zi, cum nu se mai înghesuia de mult printre primii, se auzi strigat:

– M1-315!

Inima îi bătu să-i spargă pieptul. Fu într-o clipită lângă poştaş, rostind bucuros:

– Aici! Sunt aici!

În sfârşit Maria se milostivi de dânsul, îl iertă şi-i scrise!

Poştaşul îl privi de sus, de pe scena clubului, într-un târziu apoi îi înmână o legăturică cu vreo 50 de scrisori, legate împreună cu o singură sfoară.

Luă cu mâinile tremurânde teancul de scrisori şi, când a vrut să le dezlege, din pieptul lui Mihai Ulmu se rupse un ţipăt de durere:

„Nu-u-u!"

Le recunoscu – erau scrisorile lui.

Scrisorile lui trimise Mariei.

Scrisorile pe care i le expediase în ultimele două luni şi la care nu primise răspuns.

Când îşi văzu scrisul, intui că destinatara scrisorilor nu mai este. Că s-a întâmplat ceva, ce?, când?, cum?, de ce?, pentru ce?, cu Maria, dacă scrisorile n-au ajuns în mâinile ei şi s-au întors cu toatele înapoi.

Pe niciuna dintre acele scrisori împăturite fără plic nu scria nimic, cu un creion chimic erau şterse doar adresa şi numărul destinatarului şi lăsate cele ale expeditorului.

Prinse involuntar să plângă, el care nu plânsese niciodată, strângându-le la piept ca pe-o iubită, neconsolat, se prăbuşi pe unul dintre scaunele din spate ale clubului, unde stătu până un soldat îl invită să părăsească încăperea.

Se trezi întrebându-se de unul singur:

– Pentru ce?

Dar cum nimeni nu-l luă în seamă, întrebă iarăşi

– Pentru ce?

Soldatul îi răspunse cinic şi sec:

– Pentru că!

Atunci muți. Era răspunsul care completa perfect întrebarea lui absurdă, precum piulița cu tija.

Semăna cu o stafie, care se afla deja cu un picior în lumea cealaltă şi care mai ezita să-l desprindă de tot pe cel rămas în realitatea de dincoace.

Maria…

S-au iubit cum numai ei doi ştiură s-o facă în toată lumea aceasta.

Descoperiseră împreună iubirea. Descoperiseră împreună despărțirea. Iar odată cu ea – adevărata durere.

Fără ea, viața lui mai avea oare vreun rost?...

…Şi atunci Mihai Ulmu hotărî să moară.

Ninsori apocaliptice

"Fata întoarse capul spre el şi-i zâmbi.
– Toţi visăm, spuse. Aşa începe. Ca într-un vis."

Mircea Eliade

Şi din nou ningea.

Vârfurile înghețate ale mestecenilor se aplecau până aproape de pământ. Şi doar pinii se frângeau cu zgomot: ei nu ştiu să se îndoaie.

Ningea de sus în jos. Ningea de jos în sus. Şi asta – din pricina vântului care bătea din toate direcţiile.

Ningea cu fulgi mărunți şi aspri ca de piatră, care loveau, refuzând să se topească, chiar şi atunci când îi închideai strâns în pumn.

Mihai Ulmu înainta prin ninsoare către locul de muncă din zonă. Ducea în spate un măsurător de teren, care-i fusese încredințat de câteva săptămâni. Avea senzația că-i bate în creier. Cerul era nins şi el. Ca şi locurile de jur-împrejur.

Alb-alb-alb.

Mihai nu se uita decât sub picioarele sale. Care la un moment dat i se părură absurde. Ele îl duceau undeva fără să-l întrebe, fără să-l mai asculte pe el, ci doar pe cei cu comenzile din escortă, care înaintau orbecăind prin ninsoare, urmați de câinii din lese către zonă.

La un moment dat văzu pe zăpadă o pată care se mişca sau se rostogolea către ei de pe un deal de alături. Crezu la început că ceea ce vede e un înger, care căzu din cer cu vreun drob de ninsoare. Abia când acesta ajunse aproape, înțelese că era o corcitură de câine. Era Chan. Pe

care nu-l mai văzuse nimeni de vreo lună de zile. Colo[illegible] dealul clătinându-se parcă era beat, apoi pătrunse în colo[illegible] de deținuți, încălzindu-se printre picioarele lor. M[illegible] vreme alături de Mihai. „Chan!", îngână Mihai aplecându-[illegible] să-l mângâie. Atunci văzu că ochii îi erau goi, blana rup[illegible] botul zdrelit, labele rănite, limba umflată. Încercă și el [illegible] evadeze, se gândi Mihai, și nu reuși. Cine ar putea să fu[illegible] din acest infern?! Nici chiar un cotei! Merse în coloana [illegible] vreme, apoi când ajunseră în zona muncii, se așeză lân[illegible] una dintre stivele de lemne, ca să-și lingă rănile, iar când [illegible] soldații se adunară în cerc să fumeze și unul dintre ei [illegible] aruncă o coajă de pâine, urmări cu dispreț, fără să se mi[illegible] de la locul său, cum celelalte javre se smulseră, împingându-[illegible] se și mușcându-se, ca să i-o ia chiar din fața lui.

Ningea parcă s-ar fi dezlegat în cer, dintr-odată, [illegible] băierile unor saci uriași de zăpadă, al căror conținut împro[illegible] imediat toate împrejurimile.

Numai în Siberia zăpada nu cade, ci se prăbușește.

Numai aici, de multe ori, nu ninge cu fulgi, ci cu [illegible] subțiri de gheață.

Mihai Ulmu lucra cu alți deținuți în zonă.

De când bănui moartea Mariei, trăia ca într-un timp [illegible] fără timp. Disperarea pătrundea încet-încet în sufletul lui, [illegible] apele mării într-o corabie spartă, trăgând-o spre adâncuri și [illegible] el se lăsa învins de deznădejde.

Era atât de absent la toate câte se întâmplau în [illegible] preajma sa, încât câinii-lupi se fereau de el, iar instru[illegible] mentele de măsurare a terenurilor, pe care le mânuise [illegible] mai bine în ultimele săptămâni, se dereglau de cum le lua în [illegible] mâini.

Știa că au luat sfârșit toate visurile sale. Nu mai avea [illegible] nimic de visat. Nimic de sperat. Nimic de împlinit.

Nădejdi deznădăjduite...

Credințe neîncredințate...

Sfârşitul sfârşiturilor… Iată că veni şi acesta.

Părăsi măsurătorul prin a cărui lunetă nu se mai vedea decât abur şi viscol cu ace, la o margine a terenului.

Schiţă un gest să se scuture de omătul care se aşeza tot mai greu pe el, dar, brusc, se răzgândi.

Făcu câţiva paşi în ninsoarea care perdeluia de jur împrejurul său, îndepărtându-se de ceilalţi ortaci.

Şi, ca într-un joc din copilărie, se aşează jos, apoi se culcă cu faţa spre cer, lăsându-se nins.

Urmărea cu ochii întredeschişi cum ninsoarea cade din străfundurile cerului, învăluindu-l.

Fără Maria, ce sens mai are viaţa mea?! se întreba, în timp ce dispărea tot mai mult sub troianul apocaliptic.

Îl vor găsi în primăvară, iar deseară la apel vor crede că Mihai Ulmu a evadat din nou, se gândi el cu satisfacţie.

Într-un sfert de oră zăpada crescu de un stânjen. Simţea cum viaţa susură în el ca un pârâu care seacă.

Şi n-avea măcar un capăt de lumânare, cel care se aprinde la căpătâiul muribundului, să-l înfigă de-asupra zăpezii, ca să pâlpâie, când ninsoarea îl va acoperi de tot.

Trecu doar o secundă, o secundă uriaşă, cât un secol. O singurătate stranie îl cuprinse. Se simţi omul cel mai străin din univers.

Hârşâitul ninsorii amuţi: se auzea parcă o mitralieră bătând din foişorul de pază, aşchii de fier simţea cum îi intră sub piele.

Apoi ninsoarea o luă de la capăt.

La un moment dat, i se făcu cald, acolo sub plapuma de nea. I se făcu somn. Inima îi bătea tot mai rar. Sângele i se învârtoşă în vene şi el începu să se simtă bine.

„Probabil că aşa începe…", se gândi.

Liniştea deveni desăvârşită.

„Somnul vindecă, moartea vindecă…"

Atunci auzi şi vocea lui Mendelstam, parcă glăsuia dintr-o fântână adâncă.

„Nu l-aţi văzut pe Ulmu?!”

Voi să răspundă, dar vocea nu i se mai supuse.

Voi să mişte braţele, dar ele nu-l mai ascultară.

„Sunt aici”, încercă să strige. Dar buzele rămaseră lipite şi gura nu i se descleştase decât pentru un şuier slab ca o ultimă respiraţie. O lacrimă i se cotili pe obraz şi se prefăcu imediat într-o mărgică de gheaţă, strecurându-se rece pe sub gulerul pufoaicei. „Ninsoarea asta e un prilej ideal ca să te faci nevăzut”, comentă cineva.

„De aici nu se poate evada decât prin moarte”, îi aminti Ulmu de avertismentul colonelului Kudreavţev.

Pe urmă auzi cum brigadierii ordonară să înceteze munca – din cauza ninsorii nu se vedea nimic la doi paşi – şi să se pregătească întru a părăsi zona.

Zăpada acoperă încet toate zgomotele. Sub pătura groasă frigul adoarme. Îngheţul te ajută să mori cel mai uşor: în vis.

Mihai plutea undeva între viaţă şi moarte, când simţi că ceva cald îi mângâie faţa. Nu ştiu ce poate fi. Apoi îşi dădu seama că era un câine, care mătura harnic cu labele zăpada de pe el, lingându-i faţa, pe urmă se aşeză deasupra lui, urlând agitat, apoi iarăşi dădea la o parte neaua care se depunea harnic de sus.

Era Chan.

La urletul lui trist, câţiva deţinuţi, înainte de a se încolona, se dăduseră, curioşi, mai aproape să vadă ce găsise potaia acolo între zăpezi.

„E Ulmu. Ulmu e aici”, strigă unul dintre ei.

Un soldat din escortă se apropie, lovindu-l puternic cu bocancul, dar Ulmu nu mai simţi durere.

„E gata şi acesta!”, îl auzi pe militar, vorbind ca de după un perete.

„Lăsați-l aici, până trimitem pe cineva de la morgă după el."

Văzu ca prin vis cum soldatul de deasupra lui pocni cu unghia arătătorului chiștocul de țigară pe care-l scoase din gură, acesta înfigându-i-se în zăpada de pe piept, ca o cometă minusculă, sfârâind tăcut.

„Iată şi lumânarea", schiță el o umbră de gând amar.

„Să-l ducem repede la infirmerie", a propus Hrițko. „Nu simt că mai trăieşte."

Veniră şi alți deținuți, care îl dezgropară şi-l luară pe sus ca pe-un buştean: parcă se aruncase o căldare de apă clocheță peste el, hainele îi deveniră ca de fier, nici brațele, nici picioarele nu i se mai îndoiau, iar ochii, deşi-i ținea deschişi, nu vedeau decât ninsoare şi ninsoare...

Spital

„Aduceţi-vă aminte de cei ce sunt [illegible] lanţuri, ca şi cum aţi fi şi voi legaţi [illegible] ei."

Evrei, 1[illegible]

Se trezi în patul infirmeriei. Îl dureau oasele şi [illegible] sete. Auzea paşi, auzea vorbe, dar nu putea deschide [illegible]. Pleoapele îi erau de plumb.

Oare n-am dormit prea mult?! se întrebă. Ar fi [illegible] să fi dormit 240 de ani, 8 luni, 3 săptămâni şi 2 zile, cât [illegible] de ispăşit, ca acum să fie liber.

Depuse eforturi să întredeschidă ochii şi o lumină tăioasă îi inundă pupilele.

Văzu în faţa lui un bărbat în halat de medic, care [illegible] privea curios, aşteptând parcă să se trezească:

– Bun venit de pe ceea lume! Ai dormit exact şapte zile şi şapte nopţi. Şapte zile şi şapte nopţi ai oscilat între viaţă şi moarte.

Întrebă ceva, dar nu-şi auzi vocea.

Bărbatul îi făcu semn să tacă. Îi aduse ceva [illegible] să bea, apoi îi măsură temperatura.

Privi pe geam. Afară era totul alb. I se făcu dintr-odată frig. Trecură peste el şapte zile şi şapte nopţi ca o clipă.

Când medicul plecă, se întoarse către un bolnav de alături şi-l întrebă:

– Ce zi e azi?

– Martie, răspunse acela.

– Din ce an?

– Asta n-o mai ştiu…

A doua zi îi făcu o vizită şi comandantul penitenciarului, colonelul Kudreavţev.

Felcerul îi raportă că Ulmu refuză să ia medicamentele administrate.

– De ce?! Te crezi şi aici de capul tău?!

– Lăsaţi-mă să mor, se rugă Ulmu. Vreau să mor.

– Vei muri, dar nu când vei dori tu, începu să urle colonelul, ci atunci când vom dori noi. Află că te vom pune la zid pentru sabotaj. Ai vrut să mori ca să nu-ţi faci norma şi, astfel, nici lagărul să nu-şi îndeplinească planul. Te vom trata mai întâi, pentru a te putea omorî. Nu avem nicio plăcere să tragem într-un om mort. Vrem să împuşcăm un om viu. Înviază mai întâi, dacă vrei să mori.

Vocea lui Kudreavţev îl lovea ca un crivăţ. Era ascuţită ca un tăiş. Parcă tuna de undeva din ninsoare.

Înainte de a se îndepărta de patul lui, îi surâse sarcastic:

– Hai, fă-te frumos! Fă-te sănătos, ca să te pot condamna la moarte. Cotoroanţei nu-i plac deloc oamenii nebărbieriţi. Am o înţelegere cu ea: să vă dau în primire fără excepţie.

Mihai Ulmu făcu un efort şi-i răspunse, cu voce stinsă:

– De mine poţi să-ţi baţi joc, ai acest drept, călăilor, dar nu ai voie să-ţi baţi joc de nicio suferinţă din lume.

Nu ştia cât adevăr conţineau ameninţările acestuia.

Dar el voia să moară. Credea într-o lume de dincolo. Unde se va întâlni cu Maria. Ea îl aşteaptă. El nu trebuie să întârzie. Clipa revederii e aproape de tot. Aşa gândea în acele zile Mihai Ulmu.

Îşi pierdea de multe ori cunoştinţa. Plutea undeva între viaţă şi moarte.

Îi vedea ca prin vis pe felcerii care-i găureau pi[illegible] cu seringa... Într-o zi îi făcu o vizită Mendelstam, îi [illegible] câteva fraze pe care el nu le auzi şi ieşi.

În altă zi însă... uşa de la infirmerie se deschi[illegible] dintr-odată, o văzu intrând pe Maria.

Se miră de această vizită, pentru că o cr[illegible] moartă, dar se şi bucură nespus.

Cum de a trecut de pază? Cum de n-a opri[illegible] santinela? Cum de l-a găsit?!

Ea se aşeză pe marginea patului, îi puse mâna p[illegible] fruntea fierbinte, i-o mângâie, îi zâmbi trist şi îi spuse: „Am venit să te rog ceva, Mihai." „Spune, Maria." „Te ro[illegible], nu muri. Te implor să trăieşti. Fă-o pentru Mircea... Pentru copilul nostru. Când vei ieşi de aici, dar vei ieşi, să-l caut[illegible] Te rog... Promite-mi!"

Înainte de a-i fi răspuns, se auziră pintenii de fier [illegible] la cizmele lui Kudreavțev răsunând pe sub ferestre, şi Mari[illegible] ieşi grăbită.

„Mircea... Mircea... Mircea...". Abia acum parc[illegible] aminti de Mircea, copilul lui şi al Mariei. Cum de uitase[illegible] el?! Să fi murit atunci, însemna să-l fi trădat, să l[illegible] abandonat, să-l fi lăsat orfan de ambii părinți.

– N-am să mor! Nu mai am chef să mor! Am [illegible] trăiesc pentru copilul nostru. Am să ies de aici, ca [illegible] găsesc, chiar dacă ar fi să ispăşesc toți cei 240 de ani [illegible] temniță. Iți promit, Maria!

Astfel Ulmu hotărî să trăiască.

Dragostea îi ataşează pe doi oameni, aceştia devin [illegible] doi alpinişti legați cu una şi aceeaşi coardă de siguranță. Şi atunci când se prăbuşeşte în hău unul dintre ei, celălalt rămas pe înălțimi, e dator să-l susțină.

Mihai reuşise să se mențină pe versant, şi acum trebuie să facă tot ce depinde de el ca să o ajute şi pe Maria să revină pe culmi. Readucând-o la viață? Înviind-o? Cum

nu știa. Știa însă că nu trebuie să cedeze. Și să continue înaintarea înălțimilor, cele către care porniseră odinioară împreună, susținând-o și pe ea, chiar dacă nu-i mai simțea picioarele. Pipăitca la capătul de jos al corzii și nu era sigur dacă se mai află acolo sau dacă între timp n-a retezat capătul ei de baionetă, ca celălalt să n-o aibă povară și să continue înaintarea...

Își revenea încet, ca dintr-un somn greu.

Era precum un stejar uitat de secure într-un șes care a fost odată pădure.

Nu închidea ochii nici când se făcea noapte, temându-se, că nu i-ar mai putea deschide.

Acum își aminti și de îndemnul lui Mendelstam:

– Nu-ți pierde deznădejdea!

„Durerea e unica bucurie a vieții mele. Dacă mă mai doare ceva, înseamnă că încă n-am murit de tot. Voi trăi, Maria!", vorbea Mihai Ulmu cu pereții, cum bănuiau colegii lui de infirmerie.

În zilele care urmară, se străduia să rememoreze și să rețină în minte cât mai multe detalii din această lume: chipuri, obiecte, fisuri, pete de pe tavan, ca și cum s-ar fi înfățișat cu disperare de tot ce este ființare. Și până la urmă reuși.

„Cea mai vie din mine este memoria, descoperi el ca pentru sine. Îmi amintesc de toate lucrurile care au fost, dar și de lucruri care nu s-au întâmplat."

Simțea cum încetul cu încetul viața se reîntorcea în el.

Minuscula infirmerie de la Zarianka era situată într-o baracă îngustă și rece, din spatele clădirii administrației. „Saloanele" aveau gratii de fier la uși și la ferestre, amintind de cuștile unei menajerii. Medicii purtau halate albe deasupra cojoacelor groase și din cauza frigului stăteau mai mult într-o cămăruță alăturată în care se auzea tot timpul

cum duduie o sobiță. Ei aveau indicații stricte să distribuie tuturor bolnavilor bicarbonat de sodiu, indiferent de simptomele pe care le invocau, şi să constate că toată lumea este pe cale de însănătoşire.

Aici nu existau aproape niciodată medicamente, dar nici paturi libere. Cel mai des se internau în infirmerie Jur Odesa, Mortul şi alți deținuți de drept comun. Politicii nu aveau dreptul să se îmbolnăvească.

Doar când cineva dintre deținuți era descoperit în patul lui sau la locul de lucru că nu mai respiră, era considerat bun de infirmerie.

De aceea infirmeria era numită şi „anticamera morții".

Aici oamenii veneau să-şi tragă sufletul, pentru o zi două, înainte de a se duce pe lumea cealaltă.

Afară de muribunzi, toți ceilalți erau consideraţi „apți pentru lucrări fizice grele".

Formularea era exactă, pentru că lucrări fizice uşoare nici nu existau la Zarianka.

„Nu vreau să împuşc un om mort", această amenințare rostită de călăul său, Mihai Ulmu o găsi demnă de respect. Şi la moarte se ajunge tot prin viață, se gândi.

Peste câteva săptămâni, unul dintre felceri îl anunță pe Ulmu că e sănătos şi de mâine poate ieşi cu ceilalți deținuți la muncă, în zonă.

Părăsi infirmeria ca bătut de vânt.

Când ieşi în curte, se uită la cer. Parcă îl vedea acum pentru prima dată. Sus străjuia un soare alb şi rece, ca o bucată de gheață care sclipeşte... Lucoarea acestui soare cu dinți, rece, îl străbătuse şi făcu să-i fie şi mai frig. Se uită țintă la cercul luminos, dar strălucirea lui nu-i mai desena circumferințe întunecate în priviri, ca alte dăți.

Unde e soarele, cel adevărat?! Îl va mai revedea vreodată?! Sau se va resemna cu acest soare aproape stins, al nimănui, necunoscut şi abia pâlpâindu-şi lumina?!

Când intră în baracă, cu mers legănat, ca al unui marinar care, după luni de călătorie pe mări şi oceane, abia învaţă să meargă pe uscat, mareşalul Sibov, care purtase zece războaie, cum se lăuda el, încă necuprinse de cărţile de istoric, îl încurajă astfel:

– Toată viaţa, Ulmule, este un război. Cui nu-i pasă de asta sau nu cunoaşte acest lucru, acela e strivit. De cei învinşi nu i-e milă nimănui, nici chiar lor înşişi. Fruntea sus! În pieptul înainte! Învaţă dracului să trăieşti! Că n-ai încotro!

Tifos la Iasnoe

„Şi niciodată lumina lămpii nu se va mai ivi în tine; şi glasul de mire şi de mireasă nu se vor mai auzi în tine niciodată, pentru că negustorii tăi erau stăpânii lumii şi pentru că toate neajunsurile s-ar rătăci în fermecătoria ta. Şi s-a găsit în ea sângele de prooroci şi de sfinţi şi sângele tuturor celor înjunghiaţi pe pământ.”

Apocalipsa, 18, 23-24

În toamna acelui an Creşa-închisoare Nr. 3 din Iasnoe fu secerată de tifos. Copiii mureau pe-un cap. Medicii, asistentele medicale, infirmierele, dădacele, supra-veghetorii asistau neputincioşi la acest spectacol al morţii. Paznicii, transformaţi fără voia lor în ciocli, după ce mai întâi îşi dezinfectau bine organismul cu multă vodcă, opreau căruţele în faţa barăcilor din lemn şi scoteau, încărcând clanţe peste grămadă, trupuşoarele copiilor decedaţi.

Când una dintre aceste căruţe ieşi de pe teritoriul creşei şi se opri în faţa unei gropi comune, săpate nu departe de poartă în taiga, la un moment dat movilița de cadavre despuiate ale copilaşilor prinse să se mişte şi de sub ele îşi făcu loc, ieşind la suprafaţă un băieţel de vreo 2-3 ani, care coborî pe pământ, călcând atent pe spiţele roţii, îşi freca cu pumnii ochişorii, apoi prinse să alerge gol puşcă, cu privirea în pământ către porţile rămase deschise, pătrunzând în curtea largă a acelei unice închisori din lume pentru preşcolari.

Când zări o infirmieră, se grăbi către ea şi se ascunse în faldurile halatului ei alb. Aceasta îl cuprinse, îl luă în

braţe şi, purtându-l ca pe o ofrandă scumpă, îl aduse în baraca în care zăcuse, golită acum de copii. Şi cu toate protestele medicului-şef, care menţionase că acest copil, conform proceselor sale verbale, vizate de superiori şi de o comisie autoritară de medici, e declarat mort, fiind trecut în lista celor decedaţi, că se dăduse deja la bucătărie dispoziţie să fie scos din porţie, infirmiera l-a încălzit, l-a îmbrăcat, l-a hrănit, l-a culcat în pătucul lui, ajutându-i să-şi revină...

Vestea cu această întâmplare, cu un copil care se răzgândise să moară, ajunse în curând – prin şoferii care aprovizionau cu alimente toate aceste lagăre – şi la închisoarea de femei.

Una dintre deţinute nu-şi găsea astâmpăr. Parcă o împuşcase cineva în cap. Toate celelalte gânduri erau risipite de unul: acel puşti nu poate fi decât băiatul ei. Aşteptă să se întunece. Când se anunţă stingerea, se strecură ca o umbră până ajunse nu departe de poartă. Se pitise după lada cu nisip antiincendiar, făcându-se una cu umbra acesteia. Ştia că în curând urma să iasă Sklear, şefa închisorii, cu maşina de serviciu.

Când automobilul negru apăru cu farurile aprinse din fundul curţii şi o santinelă s-a aplecat ca să o salute prin geam, iar doi soldaţi cu puştile pe umăr împingeau porţile grele prin care urma să treacă automobilul, deţinuta, din câteva salturi, fu lângă maşină, şi până ca soldaţii să mai prindă de veste, s-a şi strecurat pe lângă stâlpul porţii, dispărând în întunericul dens din afara penitenciarului.

Un gardian ieşi în fugă după ea şi trase în umbra care se topi în bezna taigalei.

Soldaţii de la închisori învaţă cu timpul, după îndelungate antrenamente, să nimerească ţinta şi fără să mai oftească.

Arma produse un zgomot sec, ca de lemn lovit de lemn. Fugara simți plumbul cum pătrunse în ea, de parcă acesta ar fi dorit să prindă de trupul ei o fâşie din întunericul care i se luă pe urme, şi cum, cu un pârâit sec, acesta rupse din os şi carne, umplând-o de căldură, dar şi de energie.

Pământul se clătină, dar femeia nu se opri. Ba se grăbea să ajungă la Creşa-închisoare.

Cât alergă prin taigaua oarbă, sângeră mereu.

Se apropie de creşa din Iasnoe pe aproape de miezul nopții. De când se afla în carantină, personalul înfricoşat că se poate contamina, se rărise. Creşa era păzită doar de un paznic beat, care nici n-o simți când intră. Se strecură pe paşi de pisică pe coridoarele pustii şi pătrunse în prima baracă. Era o cameră uriaşă, cu toate paturile goale. Şi doar pe pătucul de lângă geam respira greoi un micuț. Se apropie de el şi mai mult simți decât avu certitudinea că acesta e copilul ei.

Îl cuprinse. Era fierbinte ca de jăratic. Copilul se trezi, când o simți alături, bâigui ceva, semn că nu uitase de tot căldura celei care îl alăptase şi îl îngrijise până relativ nu demult.

Aceasta nu putea fi decât mama lui, care nu catadicsise să vină când el o chemase cel mai mult în clipele de febră şi delir.

Îi dădu mai întâi să bea dintr-un şip zeamă de rădăcini de păpădie. Apoi îl dezbrăcă de zdrenţele lui ponosite şi începu să-i maseze pielea, braţele, picioarele, toate oscioarele cu untură de focă şi suc de sovârf, de care îi făcuse rost una dintre bucătărese, pe care o ajută, după munca din zonă, mai multe nopți la bucătărie. O făcea din ce în ce mai apăsat, străduindu-se ca acestea să-i pătrundă adânc în piele. La început copilul gemu, apoi, parcă intuind că trebuie să rabde, păstră tăcere... După mai multe ore de

frecție nu rămase pe corpul copilului niciun milimetru nepipăit, atunci temperatura coborî şi femeia îi îmbrăcă pe pielea goală flaneaua ei de lână, înfăşurându-l strâns cu ea. Când îl înveli, el strănută puternic de două ori. „E un semn bun", şi-a zis Maria.

Simţea cum, din cauza rănii şi a pierderii mari de sânge, pământul se dădea peste cap odată cu ea, ameţind-o. Camera se legăna cu tot cu pereţi şi paturi. Se sprijini de un pătuc, ca să nu-şi piardă echilibrul şi se culcă alături de fiul ei, care o privea cu ochi plini de recunoştinţă. El îi zâmbi. Imediat întunericul dispăru. Pe boltă răsări soarele, zăpada din taigaua de până aproape de Pacific începu să se topească de-a valma şi o lumină puternică coborî din cer, parcă pentru a o ridica de jos. Şi ea îi zâmbi, la rându-i. Pentru că lumina aceea care venea s-o încurajeze prindea înfăţişare cunoscută. Se întoarse spre acel chip, pe care-l recunoscu deodată: semăna cu figurile văzute în icoanele părinţilor ei, îi zâmbise şi îngână cu voce tremurată, ca al unui izvor lunecând pe prundiş: „...Mi-ha-i..."

A doua zi, în zori, când infirmierele deschiseră uşa, găsiră în patul unicului supravieţuitor din acea baracă o femeie străină, fără suflare, cuprinzând cu un braţ al ei trupul însănătoşit ca printr-o minune al copilului care încă în ajun zăcea de tifos, boala morţii.

* * *

Acea femeie se numea Maria Răzeşu şi ea a fost mama mea.

După ce întemniţatele de la „Zarianka-6" aflară, prin poşta fără fir, că Răzeşu fusese împuşcată de un gardian, în zilele imediat următoare, când fuseseră scoase spre a fi duse la munciile din zonă şi au trecut în coloană prin dreptul soldaţilor de gardă de la poartă, în tăcere, aproape o mie de

femei au întors capetele spre ei şi au scuipat cu dispreţ la picioarele acestora.

Acesta a fost, în fapt, primul act de protest colectiv al femeilor din penitenciarul „Zarianka-6", de pe peninsula Ciukotka.

Învierea

„Să doreşti totul şi să nu vrei nimic…”

Zilele treceau repede, ca nişte mărgele scăpate de pe un fir de aţă.

Îşi revenea greu. Trăia incredibila poveste a unui mort care doreşte, dar nu poate învia nicidecum. I se făcuse lehamite de sine. Ca de-o povară pe care n-o mai putea duce. Semăna cu navele scăpate din furtună, cărora le-a ieşit din uz azimutul. Şi pentru care nordul se afla în toate cele patru puncte cardinale.

Şi numai gândul la Mircea îl făcea să-şi impună să trăiască.

În zonă se întorsese la măsurătorul lui de terenuri, lucru mult mai uşor decât târâtul roabei prin grohotişuri.

În zilele de odihnă se retrăgea pe priciul lui de sus. Becul slab de deasupra lăsa pe tavan umbre ciudate, pe care învaţă încetul cu încetul să le citească: acestea, legănate de vântul puternic de afară, desenau păduri, munţi scufundaţi în ceaţă, valuri de mare, hărţi, cărţi, animale fantastice, lumea de dincolo de sârma ghimpată…

Dormea îmbrăcat ca să amăgească gerul de afară şi frigul din el. De multe ori simţea cum îi îngheaţă nu numai trupul, dar şi sufletul. Îşi vâra capul sub pătură şi adormea imediat ce se anunţa stingerea.

Dar mintea îi era trează ca niciodată. Într-o lume virtuală, rece, străină, în care nimic nu depindea de el, îşi crea o lume dependentă doar de fantezia şi gândurile sale.

Pentru a vedea binele nevăzut şi frumuseţea a[illegible] de care avea atâta nevoie, trebuia să depună un efort [illegible] imaginaţie, de generozitate şi înţelegere.

Vedea aievea oameni, locuri, râuri, nori, pajişti.

Acea lume, reală, palpabilă, adevărată — din amintirile şi visele sale – se mutase sub pleoapele lui. Se temea să deschidă ochii, ca nu cumva aceasta să se risipească, iar căzând de sus – să nu se sfărâme în cioburi mărunte pe podeaua de beton rece.

Veneau cu gândurile şi amintirile sale, ca să-l încurajeze, oameni dragi. Tatăl său, medicul Mircea Ulmu de la Cetatea Albă, i-a amintit fraze pe care le uitase:

– În viaţă e ca în medicină: ceea ce nu-ţi face rău nu poate să-ţi facă bine. Cunoscusem un neamţ care îşi neutraliza durerea prin voinţă, călca prin cărbuni încinşi şi îşi autosugestiona că nu-l doare nimic. Lasă-te vindecat de puterea gândului.

Într-o noapte i se arătase în vis prietenul său Ion[illegible] de la Filozofie, pripăşit în Franţa, care i-a spus:

– Când eram elev la gimnaziu, profesorul de religie, părintele mitrofor Avenir, ne-a adunat la prima lui lecţie şi ne-a spus că Dumnezeu nu există. Atunci am descoperit pentru mine că omul e o potaie în devenire. Fii câine – muşcă, latră, scheaună, gudură-te – dacă vrei să supravieţuieşti, i-a dat acesta un sfat, după care i-a surâs şi, plin de complicitate, a adăugat în şoaptă: – M-a trimis Dumnezeu să-ţi spun că el nu este.

Speriat, Mihai Ulmu a deschis ochii, ca să-i poată astfel închide gura filozofului.

Îngâna, câteodată, când îi era cel mai greu, rugăciuni fără cuvinte.

Bunica Floarea, de la Cetatea Albă, îl învăţase în copilărie nişte rugăciuni, pe care le repeta de fiecare dată

jurnal şi le spusese aşa până într-o zi când se surprinse că în timp ce se ruga lui Dumnezeu, cugeta tot la prostiile sale.

De atunci în loc să-şi rostească rugile, încerca să ajungă la El cu gândul.

Aşa îşi antrenă puterea cugetului.

Asta îl ajută pe Mihai Ulmu în acea iarnă să-şi învingă singurătatea din mijlocul mulţimii de deţinuţi.

Iar atunci când un întemniţat la fel de solitar ca şi el îl întrebă tot mai deprimat:

– Viaţă în afara puşcăriei noastre există oare?!, să-i arate o pasăre trecând peste sârme şi să-i spună:

– Uite-o!

Jorj Odesa

„Suferă. Mori. Dar fii ce trebuie să fii: un Om."

Romain Rolland

Iuiun era un bătrânel ciudat. El slăbise într-atât încât devenise aproape diafan. Când ieşea la plimbare cu ceilalţi deţinuţi, vântul îl muta dintr-o parte a curţii în cealaltă. Vorbea toată ziua cu sine, dar şi cu arborii, cu roaba, cu pietrele.

– De ce şuşoteşti întruna?! l-a întrebat odată Mihai.

– Ca să nu uit nişte cuvinte.

– Şi de ce le spui arborilor, pietrelor, râului? se interesă Mihai.

– Ca să şi le amintească, atunci când eu n-oi mai fi.

„Un bărbat straniu, şi-a zis Mihai. Ca, de altfel, toţi cei deţinuţi la Zarianka."

Jorj Odesa se apropie într-o zi de Iuiun.

– Asiatule, îi zise. Scoate-ţi papucii şi dă-i-i lui Mortu'.

Mortu' era o altă haimana.

– De ce?

– Pentru că ţi i-am pierdut la cărţi.

Bătrânul se pare că nu înţelesese ce i se ceru şi exită să se descalţe.

– Măi, scheletule! se enervă odesitul. Pe tine aş putea să te dobor cu un scuipat. Hai, că n-am timp!

Bătrânul se sprijini, tăcut, cu umerii de perete şi prinse să deznoade aţele de la papucii săi scâlciaţi. Toţi fierbeau de revoltă, dar nimeni nu îndrăznea să se pună cu cuţitarul.

Mortu', care aştepta în spatele lui Jorj, se aplecă şi-i sărută mâna odesitului.

– Mulţam, tată.

Dar bătrânului îi tremurau mâinile şi şireturile nu voiau să cedeze. Şi atunci Jorj îl lovi cu pumnul în gură.

Iuiun căzu în genunchi, ca şi cum ar fi fost să caute un ac pe jos.

Jorj mai trase o dată în el cu piciorul, ca într-o varză.

Şi atunci Ulmu se interpuse între bătrânul neputincios şi bandit, gestul lui însemnând: dacă vrei să mai loveşti loveşte în mine, dar s-ar putea să-ţi şi ripostez.

Se priviră ţintă. Ochii lor semănau cu două săbii încrucişate, sprijinindu-se cu putere una cu tăişul în mânerul celeilalte.

Ochii lui Jorj erau mai mult de fiară decât de om.

Mihai se apropie şi-i ajută bătrânului să se ridice.

Jorj se uită la el mirat, parcă îl văzu abia atunci pentru prima dată, apoi îi strecură printre dinţi:

– Am să te omor!

– N-ai să poţi!

– De ce?

– Pentru că eu am murit de mult. Zise şi se întoarse atât de brusc, încât Jorj Odesa nu reuşi să pătrundă sensul cuvintelor auzite.

Mihai Ulmu era un mort viu: încă nu se întorsese de tot de pe lumea cealaltă şi comportamentul lui parcă da de înţeles că e pregătit să moară în fiecare clipă.

După ce Jorj s-a îndepărtat către patul lui cu baldachin, de Ulmu s-a apropiat Mendelstam, care l-a liniştit:

– Jorj se dă balenă în ligheanul cu apă. Se dă tare, dar e fricos, ca toţi nemernicii. N-o să-ţi poată face nimic dacă o să simtă că nu te temi de el.

Apoi, după o pauză de tăcere, i-a dat şi un sfat:

– Aceştia-s tâmpiţi, ei se ţin de cuvânt... Oricum ar strică să fi atent. Şi să te pregăteşti de război.

Deţinuţii politici lucrau şi locuiau în aceleaşi barăci cu criminalii de drept comun.

Din când în când era găsit ba unul, ba altul dintre „politici" sugrumat în patul lui. Era treaba "măcelarilor", cum erau numiţi blatiştii. Ştia toată lumea acest lucru. Te puteau omorî pentru o farfurie de terci. Dar – de cele mai multe ori – pentru o privire care nu le convenea, pentru un gest considerat atentat la demnitatea sau supremaţia lor, pentru un moft.

Stalin suspendase pedeapsa cu moartea. Pentru o crimă, dacă autorul ei era depistat, i se mai adăugau încă nişte ani, până la o mie. După acest termen i se făcea drept din deget, legile nu spuneau nimic mai mult.

Jorj Odesa era mahărul lor. El se consacrase ocupaţiei aristocratice de a nu face nimic. Stătea mai mult pe la umbră vara sau pe la cald iarna şi fluiera, ca să se arate bine dispus.

Ceilalţi munceau pentru el.

Administraţia se prefăcea că nu-l observă.

Putea intra în orice baracă, se putea mişca liber prin lagăr, pe la gospodărire şi bucătărie, fără să-l oprească vreun gardian. Era stăpânul de zi şi de noapte al lagărului. Toată lumea, inclusiv administraţia se temea de el.

Costumaţia lui era cea mai originală: la zeghea vărgată, obligatorie, îşi pusese papion, confecţionat sau însuşit de el de la cine ştie care artist. Cu cizmele transformate în acordeoane, aşa le ziceau deţinuţii încreţiturilor de la ciubote, cu cămaşa scoasă în afara pantalonilor, cu căciula întoarsă cu partea din spate în faţă, cu gulerul la haină ridicat, se plimba toată ziua de colo până colo.

A doua zi după incident, Odesitul, ca şi cum întâmplător, îi răsturnă gamela în sala de mese. A treia zi,

când se aflau la tăiat pădure, îl împinse peste locul de cădere a unui pin uriaş, Mihai abia reuşind să se ferească. A patra zi i-a arătă vârful unui cuţit dosit sub pufoaică...

Părintele Florenski se ţinea în permanenţă pe aproape de Mihai Ulmu, ca acesta să nu rămână singur...

Văzându-l tot mai preocupat de relaţiile lui cu banditul din Odesa, acesta i-a dat un sfat:

– De ce l-ai urî pe odesit? Nu face risipă de antipatii. Nimic nu te consumă mai mult ca ura. Iar tu ai nevoie de fiecare calorie, de fiecare nerv, de fiecare fir de energie, ca să supravieţuieşti. Mai ales după spital. Nu ai niciun drept să-i urăşti pe cei pe care nu-i poţi face mai buni. Fereşte-te de el, bate-te cu el, opune-i-te, dar nu-l urî. Nu merită.

Mihai încerca să prindă ca într-o plasă de fluturi cuvintele rostite de bătrân.

– Nici mie nu-mi este mai uşor, i-a mai zis preotul de mir. Trebuie să urăsc un om şi nu pot. Acel om e colonelul Kudreavţev: de câte ori dă ochii cu mine, mă trimite la carceră. Mi-a spus că-l urăşte pe Dumnezeu, pentru că, atunci când era copil, i-a cerut o bicicletă pe care nu i-a dat-o. Şi acum se răzbună. Iar tu... de ce i-ai urî pe odesit şi pe şmecherii lui?! Dacă i-ai urî pe toţi cei care ar trebui urâţi – iar aici multă lume merită să fie urâtă –, ştii ce se alege de tine?! O bombă de ură, care va exploda, distrugându-l mai întâi pe purtătorul ei. Ca teroristul care nu reuşeşte să-şi scoată bomba din sân ca s-o arunce în pâlcul de comisari sau în mulţime şi e rupt în bucăţi chiar dânsul de propria invenţie...

– Iar omul..., a conchis duhovnicul cu un zâmbet amar, omul este în acelaşi timp şi cer şi iad, şi smoală încinsă şi pajişte înflorită. Şi de asta nu se poate să nu ţii cont, băiete.

În a cincea zi după întâmplarea cu Iuiun, Jorj cu ai lui, mai mult prefăcându-se că lucrează, se aflau la tăiat pini.

La un moment dat, cum mahărul se odihnea [illegible] pe o stivă de trunchiuri, acestea se prăbuşiră brusc, lu[illegible] la vale cu tot cu el. Căpăţânarii săriră imediat să-l scoată. [illegible] picior de-al lui Jorj rămăsese prins undeva dedesubt.

Când buştenii fură daţi la o parte, piciorul [illegible] ca o creangă ruptă. Jorj s-a aşezat pe spate şi gemea [illegible] animal. De durere îşi muşcase buzele până la sânge. [illegible] probabil, pentru prima dată când simţea suferinţa [illegible] care o provocase mereu altora.

Mihai privi de departe la ce se întâmplă, apoi, după ce Odesa se zvârcoli vreo oră, înjurând şi plângând [illegible] muiere, se apropie de el. Îi scoase bocancul şi-i pipăi piciorul. Acesta se umflase ca un butuc. Simţi cu degetele aşchiile osului frânt. Era o dublă fractură de tibia. Ceilalţi fârtaţi întru mârşăvii se îngrămădiră, martori neputincioşi, în jurul lor.

Soldaţii din pază urmăreau de la distanţă scena, fără să intervină, dar bucurându-se:

– Ai să umbli de azi încolo în patru labe, [illegible] corsarule!

Mihai îl anunţă:

– Aveţi o fractură internă.

Jorj Odesa se uită cu ură la el, întrebându-l:

– Eşti medic?

– Nu!

– Atunci cară-te dracului!

– Piciorul prinde a se înnegri. Riscaţi să vă [illegible] amputat. Pot să vă ajut, numai să staţi liniştit.

Scoase câteva scândurele din pereţii unei bar[illegible] părăsite apoi rupse din căptuşeala pufoaicei sale câteva fâş[illegible] aşeză atent oasele fracturate la loc şi, cu ajutorul alto[illegible] deţinuţi, îi înfăşură strâns locul.

Nu avea nimeni dreptul să părăsească zona decât la finalul zilei de lucru, abia atunci îl puteau transporta la infirmerie.

Tatăl lui Mihai, Mircea Ulmu, fusese medic într-o localitate de lângă mare şi demult, în copilărie, întrucât nu avea cu cine să-l lase acasă, îl lua cu el. În timp ce tatăl lui îndrepta oase, făcea injecții, punea ventuze, aplica comprese, trata cu lipitori de râu, scria rețete, Mihăieş îşi pregătea temele la o măsuță de alături. Când se plictisea de manualele sale, urmărea cu coada ochiului ce face tata. Astfel, în clasa întâi Mihai ştia deja cum se înfăşoară un bandaj, în clasa a doua putea să aplice lipitori, în alte clase a învățat cum să pună osul după o luxație, cum se arde cu fierul înfierbântat locul infectat al unei răni, cum se pune o mână în ghips.

Uneori Ulmu-senior îl ruga să-l ajute: să fiarbă o seringă, să prepare ghipsul umed pentru vreo fractură, să-i scoată din borcanele sale lipitori…

Cu toate astea Mihai nu s-a dus la medicină.

După ce, cu ajutorul mamei sale, care i-a predat literatura, l-a descoperit pe Eminescu, a ales Literele.

Din zonă, Jorj Odesa a fost scos abia la sfârşitul zilei de lucru, pe o targă improvizată din crengi şi scânduri.

Cei de la infirmerie i-au spus că primul ajutor i s-a acordat corect şi astfel i-a fost salvat piciorul de amputare. Acolo i s-au fixat fracturile în ghips.

Din acea zi, Mihai a început să se bucure de respectul tuturor, fiind considerat medicul neoficial al barăcii, în care deținuții pot avea încredere.

Trata răceli, dureri de măsele, inflamații ale gâtului, reumatisme, traumatisme, cu oblojeli, cu masaje, cu rădăcini de arbori şi frunze de plante.

Cu toate astea, el nu putea visa să ajungă vreodată să muncească în punctul medical, „la călduț”, atâta vreme cât nici măcar pentru academicianul Sologub – ale cărui

cercetări se vorbea că fuseseră propuse de trei academii din străinătate la Premiul Nobel – nu se găsise în închisoare [illegible] un loc de infirmier cel puțin.

După câteva luni, când oasele i se prinseră și a ieșit din infirmerie, Jorj Odesa s-a apropiat șchiopătând de Mihai și i-a spus:

– Ai avut un noroc chior, Ulmule!

Și, fără să comenteze, s-a întors să plece.

– Ce noroc? s-a interesat Mihai.

Odesitul l-a privit peste umăr cu dispreț și i-a [illegible]

– Tocmai îți venise rândul în seara acelei zile. Și de la comenduire mi se dăduse aprobare să te „curăț", pentru că-l urăști pe tovarășul Stalin. Îmi promiseseră drept premiu o pereche de pâslari.

Apoi, după o pauză, a adăugat generos:

– Nu-ți face probleme. Trăiește mai departe!

Părintele Ioan

„Dintre toate ființele cea mai nefericită este diavolul, pentru că nu știe să iubească."

Sfânta Thereza

Părintele Ioan ieşea din carceră, de fiecare dată, plin de energie şi voioşie, iar chipul lui emana o lumină strălucitoare, parcă ar fi fost atins de un inexplicabil proces de întinerire.

– Cum se face, părinte?! Se pare că izolatorul îți prieste?

– Acolo îmi încarc bateriile, zicea dânsul. La carceră mă simt ca într-o chilie. În ea parcă nici n-aş mai fi deținut, ci schimnic. Spațiul îngust şi singurătatea sunt cele mai prielnice rugăciunii. De multe ori în acea cămăruță rece şi umedă am simțit cum Iisus Hristos a coborât ca să se roage cu mine. I-am auzit adesea respirația lângă umărul meu. Acolo şi întunericul, şi frigul, şi tăcerea, şi foamea te ajută, te ajută să comunici mai bine cu cerurile. De multe ori am zis: binecuvântată să fii, închisoare! Pentru că tu m-ai ajutat să găsesc drumul cel mai scurt către Atotțiitorul. Pentru că tu m-ai învățat să-mi fie frică de Dumnezeu, şi nu de oameni, care cel mult mă pot omorî. După zile de post, orice fărâmitură de pâine are gust de anafură şi orice gât de apă are putere de agheasmă. Ghiuleaua grea pe care simțeam că o port din urma mea atunci când eram în libertate, n-o mai simt de când mă aflu aici.

Părintele Ioan Florenski a trecut timp de 25 de ani prin mai multe închisori. Prima a fost Bezbojenka, deschisă special pentru cei care cred în Dumnezeu. Acolo li s-a spus:

„Pe cine-l prindem că se roagă, îl punem la carceră, fie că se ruga tot timpul. De cum ieşea din carceră, intra imediat în carceră. Şi tot aşa, până s-a lichidat Bezbojenka şi unii dintre acolo au fost trecuţi în alte închisori.

Avea o statură de brad şi o barbă albă care îi acoperea tot pieptul şi din care nu i se vedeau decât ochii albaştri ca cerul.

Cei de la deparazitare au încercat de câteva ori să-i scurteze barba, dar el a muşcat şi zgâriat, încât au considerat că e nebun şi până la urmă l-au lăsat în pace.

De câte ori era lovit de vreun gardian, el zicea:

– Îţi mulţumesc, Doamne!

– De ce-i mulţumeşti Celui de Sus pentru loviturile pe care le încasezi de la noi?

– Nu orice păcătos are prilejul să fie bătut în cuie pe crucea de pe care a fost coborât Fiul Preamilostivului.

– Stai de vorbă cu noi, părinte, l-a îndemnat într-o zi Mihai. Mai lasă-l pe Dumnezeu să se odihnească.

El se apropie de „grupul de filozofi" şi ridică braţul a binecuvântare.

– De ce eşti cu noi aici, ava, şi nu în amvon? îl întrebă Mendelstam.

– Unde e poporul, acolo e şi preotul, a zis acesta.

Aşa aflară că fusese condamnat la 50 de ani de temniţă pentru că a protestat când auzise că mai-marii bisericii intenţionau să-l sanctifice pe V. I. Lenin. Pe atunci marele pictor Nicolai Konstantinovici Roerich îi şi pictase icoana, avându-l ca model pe Sfântul Gheorghe pe care-l zugrăvise în mai multe biserici, numai că sfântul proletarilor i se arătă în stilul marilor descătuşări revoluţionare – nu călare pe cal şi cu sulița în mână străpungând balaurul, ci cu mitraliera fumegând la gât şi călare pe tanc, sub ale cărui şenile purificatoare se zbăteau mulţime de păcătoşi: ţărani răsculăciți, călugări cârtitori, cărturari rupți de popor şi

Când meşterul află că partidul, în semn de înaltă apreciere, dorea să-i înalţe o statuie în faţa blocului unde ocupa un apartament comunal, pe care şi-ar ciopli-o chiar el, de faimă autorul icoanei sürrealiste, cum o numise entuziasmat Wassily Kandinscki, care se arătase încântat de aura întunecată a noului sfânt ce emana întuneric, exact ca şi celebrul său „Pătrat negru", organiză chiar în aceeaşi noapte o expediţie ştiinţifică, compusă din întreaga sa familie, în Munţii Himalaya pe partea dinspre India a acestora. Ulterior savantul-pictor a fost atât de absorbit de cercetările sale, încât nu-l găsi niciunul dintre cele trei Premii de Stat „I. V. Stalin", cu care îl decorase guvernul sovietic pe cel mai talentat iconar socialist, care, deranjat de celebritatea sa, primise să poarte acolo haine aspre de păstor de iaci şi o pleoapă trasă mereu peste ochi, el zicându-şi, plin de modestie, atunci când bătea, îngheţat şi flămând, la porţile vreunui lăcaş budist aşezat între zăpezile persistente de pe Chomolungma, Maharişa Ni-Co-Lai.

Toate acestea părintele Ioan le află de la un dalai-lama cu care făcură schimb de cuinte şi de tăceri într-o iglmiţă de lângă Pol.

Iar părintelui Ioan i se adăugară alţi ani şi pentru faptul că botezase în Ceremuş nişte activişti de partid – atunci când circulau legende despre puterea predicilor sale –, care răciră după aceea şi muriră de pneumonii divine.

– Părinte, îl mai întrebă poetul, de ce să ne omoare nişte indivizi doar pentru că nu suntem ca ei?! Mai răi sau mai buni, mai deştepţi sau mai proşti, dar suntem şi noi oameni, avem şi noi ca şi dânşii ochi, urechi, inimă, mâini, picioare, doruri, gânduri, speranţe, disperări.

– Eu nu-mi pun niciodată decât întrebări la care cunosc dinainte răspunsul. Celelalte sunt ispite.

Şi imediat adăuga, având în vedere probabil experienţa sa din carceră:

– Când eşti singur şi n-ai pe cineva în preajma căruia să-i spui nişte cuvinte, nu singurătatea cuvintelor doare, ci singurătatea înţelesurilor.

Tot Sfinţia Sa vorbea de închisoare ca de o binefacere:

– Doar aici rugăminţile se prefac în rugăciuni, pentru că, dacă l-aş ruga pe Tatăl să mă scoată de aici, m-ar asculta imediat şi dacă i-aş spune să-mi dea o roabă nouă, mi-ar da-o şi pe două – de aceea mă tem să le spun. Ca să nu-l ispitesc pe Domnul. Iar eu, vai de păcatele mele, l-am rugat de câteva ori odată, pe când mă aflam la Ciornâi Potok, după ce a lichidase Bezbojenka.

Cum?! N-aţi auzit de Bezbojenka?!

I. Rugăciunea

„Omul care-şi face seara rugăciunea
e un căpitan care pune santinele."
Charles Baudelaire

Bezbojenka era un penitenciar special creat pentru mitropoliţi, episcopi, cardinali, rabini, muftii, preoţi dalai-lama, pastori, şamani ş.a., strânşi din toată ţara. Erau aproape o mie de „rătăciţi", cum îi numea şeful lagărului, Mâşin. De ce au fost adunaţi cu toţii la un loc?! Cei care au avut ideea creării unei astfel de închisori cu subtext educativ, urmând un gând al comisarului Lunacearski, aşteptau ca aceştia să se încaiere, să se "toarne", unii de-o confesiune – pe alţii de altă confesiune, să se stranguleze ca infractorii de drept comun prin somn, dar, în primul rând, să fie convinşi unul de celălalt că Dumnezeul în care cred, de vreme ce mai există atâţia alţi dumnezei, nu este adevărat.

Dar decepţia iniţiatorilor a fost mare: deţinuţii ortodocşi, catolici, musulmani, ebraici ş.a.m.d. nu numai că nu se certau „24 de ore din 24", cum se sperase, nu numai că se ajutau reciproc să-şi împlinească normele şi să se protejeze, nu numai că nu-şi făceau unul altuia viaţa amară, nu numai că trăiau în pace, dar se şi rugau împreună. Când descoperi asta, Mâşin ordonă gardienilor să-i împrăştie, să-i bată pe toţi delaolaltă cu pumni, răcnete, bătăi cu patul armelor, cu insulte, înjurături, suplicii. Dar ei răbdau şi se rugau mai departe.

– Ce-i cu voi, dobitoacelor?! ţipa acesta cu spume la gură. Vă lăsaţi bătuţi pentru un Dumnezeu care nu este. Cine dracu' să vă înţeleagă?!

Odată, când a văzut că munca educativă s-a [illegible] aproape toată pe apa sâmbetei, l-a descusut pe părintele Ioan Florenski:

– Cum vă rugați delaolaltă cu brahmanii și șamanii cu muftiii?... Nu e oare acesta, părinte, cel mai mare păcat?

Preotul l-a privit de sub sprâncenele cărunte și i-a spus:

– Suntem cu toții credincioși, suntem cu toții oameni.

Apoi, ca să-și bată joc de el, așa a calificat acest [illegible] Mâșin, preotul Ioan a adăugat:

– Noi am observat: reușim cu toții mai mult când ne rugăm împreună.

Cei mai mulți dintre deținuți nu știau aproape niciodată când e duminică. Exista, e drept, în săptămână o zi de odihnă. Nimeni însă nu era sigur dacă acea zi era de duminică sau de sâmbătă, de vineri sau de luni...

Într-o dimineață se transmisese din gură în gură că peste câteva zile va fi duminică, dar nu una ca toate celelalte, ci Duminica Învierii.

Pe urmă, în ajun, pe când lucrau la un obiectiv, s-a mai zis că s-ar putea ca cei peste o mie de deținuți să fie duși și în ziua de Paști la muncă.

Și, cu adevărat, în acea dimineață, ei au fost scoși și aliniați în curtea închisorii.

A început numărătoarea. Aceeași. De fiecare zi. Obositoare. Și lungă. Apoi, când aceasta s-a încheiat, Mâșin a prins să le vorbească:

– Bă! Cât de tâmpiți ar trebui să fiți ca să vă închipuiți că Dumnezeu sau Buda, sau Mahomed, sau Sakia Muni există. Dacă existau, de mult vă scoteau de aici. Și atunci la ce vă mai rugați, dacă nu vă ajută, blegilor?!

Aici Mâșin a tușit, și a trecut la obiect:

– Azi vom serba Paștele vostru prin muncă. Așa am decis eu.

Pe urmă a devenit mai liric:

– Păcat, bă, că acest Iisus al vostru n-a căzut pe mâinile mele. Dacă Iisus ar reveni pe pământ, aici la Bezbojenka, eu aş şti cum să-l răstignesc din nou, astfel încât să nu mai învie niciodată. Închipuiţi-vă un Iisus electrocutat sau agăţat de picioare în întunericul fântânii cu capac din curte. Sau împuşcat în ceafă. Sau strangulat cu propriile lui braţe. Sau înfundat în carceră, în sacul nostru de beton, unde ar fi fost devorat de şobolani. Cine ar fi aflat sau ar mai afla vreodată de el?! Şi, poate, cine ştie?! acesta a şi trecut deja prin mâinile mele, şi nu o dată? Ce lipsă de imaginaţie la cei care l-au bătut în cuie pe răstignire, dându-i şi dreptul de a vorbi de pe cruce în faţa unei mulţimi de martori. Eu aş fi găsit cum să-l ucid profesionist, cu o moarte rapidă, fără agonie, încât niciun evanghelist dintre voi n-ar mai fi avut ce să scrie decât: „A fost, nu mai este". Atât.

(Altădată, tot el le spusese:

– Pentru pedepsele pe care le-am gândit eu, Satan, dacă există, ar trebui să mă invidieze. Lui, cu siguranţă nu i-au trecut prin minte chinuri şi pedepse pe care le-am inventat eu pentru duşmanii poporului: indivizi puşi să stea într-un frig de minus 50° cu picioarele într-un vas cu apă dată în clocot, infractori fini alde voi legaţi şi cu nări înfundate cu dopuri de materii fecale umane şi altele asemenea.

El, când născocea un supliciu nou, avea bucuria pe care o încearcă un om de creaţie atunci când alcătuieşte un poem sau o operă genială.)

– Şi acum..., a rostit dânsul grav, plimbându-se prin faţa rândurilor de deţinuţi, ... cum am zis, vom serba prin muncă Paştele din acest an...

Peste cei aliniaţi s-a lăsat brusc o tăcere apăsătoare. Se auzeau numai blacheurile cizmelor lui Mâşin, lovindu-se de pavaj.

Apoi răsună ordinul tradițional:

– Ascultă comanda la mine: Către obiectivul de muncă, înainte maaarrş!

Dar, nimeni nu se mişcă din loc.

Atunci se auzi şi vocea unuia dintre deținuți. O voce timidă, piţigăiată, ca de vrăbiuţă gâtuită:

– Eu astăzi nu merg la lucru!

Era Yvvi, deținutul de credință eseniană, unicul din tot lagărul care deţinea taina levitației: acesta, când se ruga, se înălța mai bine de o şchioapă de pământ. Atunci gardienii ştiau că Yvvi se roagă în gând, fără cuvinte, dar cum rugăciunea era interzisă în penitenciar, îi trăgeau zdupaci ca „să coboare cu picioarele pe pământ".

Această capacitate, care l-ar fi umplut de bucurie pe un om de rând, lui Yvvi îi provoca o mare suferință, dar şi o mare spaimă, de multe ori el fiind văzut cum se opunea din toate puterile acestei forțe fenomenale, ca şi cum s-ar fi luptat cu cineva mai tare ca el.

Era Yvvi, ființa blândă pe care o iubeau deținuții din toate credințele.

– Poftim?! se prefăcu Mâşin că nu auzi, uitându-se întrebător către locul unde se afla esenianul.

– Eu astăzi nu merg la lucru! repetă Yvvi.

– Da, tu nu vei merge, confirmă Mâşin.

Deschise tocul, scoase nagant-ul căptuşit cu plăcuțe de aur, despre care se lăuda că i-l dăruise însuşi Dzerjinski, şi trase fără să ochească.

Yvvi se prăbuşi mort la pământ. Zăcea ca o cârpă mototolită la picioarele celorlalți ostatici, fără să mai poată zbura.

– Către obiectivul de muncă, înainte maarrş! repetă comanda Mâşin.

Dar nimeni nu se clinti. La un moment dat, toți cei peste o mie de deținuți prinseră să se aşeze încet, unul câte

mul, în genunchi. Şi în acea tăcere desăvârşită, se auzi clar vocea sau, mai degrabă, şoapta preotului Ioan Florenski, murmurând o rugăciune, pe care toţi cei prezenţi o mai auziseră de la el când căra roaba cu pietre sau tăia pini în taiga, ori când era dus la carceră:

– *Sfinte Dumnezeule,*
Sfinte tare,
Sfinte fără de moarte,
Miluieşte-ne pre noi...
Primeşte în Împărăţia Ta sufletul robului Tău Yvvi...

Aici se auzi şi vocea imamului Abdurahman din Buhara:

– Proorocule Mahomed, ocroteşte-l pe credinciosul Tău Yvvi...

Rabinul Moses îşi ridică şi el palmele către cer:

– Dumnezeu al lui Moise şi al Patriarhilor Dintâi, bucură-te de jertfa fiului Yvvi...

Aceste şoapte, care răsunară până departe sub cupola cerului, au fost pe dată preluate de ceilalţi deţinuţi: era o rugăciune izvorâtă dintr-o mie de piepturi, rostită în genunchi, cu ochii în pământ, cu palmele la piept, la frunte sau întoarse spre bolţi, ca într-o mie de graiuri diferite.

Bezbojenka era o „închisoare a popoarelor". Erau între acei deţinuţi oameni de diverse rase, de diferite religii, de diferite civilizaţii.

Închisoarea aceasta devenise de mult un spaţiu al toleranţei, dar nu între călăi şi jertfe, ci între cei sacrificaţi: probabil acesta a fost unicul loc din lume, poate şi din istorie, unde, în acelaşi timp, credincioşi şi atei, ortodocşi şi catolici, ebraici şi musulmani, protestanţi şi adventişti, baptişti şi tibetani, budişti şi şintoişti au rostit aceeaşi rugăciune. Fiecare, în limba şi în credinţa sa.

În acea clipită, fiecare dintre ei putea zice: „eu sunt alţii", „eu sunt ceilalţi", „eu sunt mulţi".

Când gardienii prinseră să tragă focuri de avertisment, să-i lovească peste gură cu bocancii şi cu patul armelor, să-i şfichiuiască cu cnutul, ca să-i facă a înceta să se roage, ei nu-i mai auzeau.

Evadaseră cu toţii în rugăciune.

Dumnezeu era cu dânşii. Chiar dacă pentru fiecare dintre aceşti suferinzi El avea nume diferite: Savaot, Yehova, Iisus, Mahomed, Buda, Şiva, ei simţeau: Cel-de-Sus era acolo, ajutându-i să reziste şi să spere.

Nimeni nu mai auzea vociferările lui Mâşin, nimeni nu mai simţea încălţările şi pumnii gardienilor lovindu-le creştetul, umerii, genunchii, gura care se ruga:

– *Sfinte Dumnezeule,*
Sfinte tare,
Sfinte fără de moarte,
Miluieşte-ne pre noi...

Loviturile continuară mai mult de o oră. Dar nimeni nu se clinti din loc. Dar nimeni nu renunţă la rugăciune. Nici chiar puţinii atei şi liber-cugetători, pe care, minune! aceasta solidaritate umană îi făcuse să simtă brusc ceva mai mult decât le îngăduia raţiunea, lăsându-se învăluiţi şi ei de acea taină neînţeleasă care coborî ca un impuls mai degrabă cosmic şi-n sufletele lor.

Până la urmă, întemniţaţii au învins: au fost întorşi cu toţii în celule. Ca să-şi serbeze Paştele lor, cu apă chioară şi o coajă de pâine uscată, care urma să li se aducă la prânz şi care avea să le facă ziua sărbătoare.

Numai părintele Florenski a fost ridicat de soldaţi şi dus în carceră.

Tot în carcere separate au fost duşi un rabin, un imam, un dalai-lama, un episcop catolic, un predicator baptist şi un şaman eschimos…

Părintele Ioan ştia că va sta acolo 10 sau 15 zile. Într-o celulă de beton, în întuneric, cu apă pe jos, celulă frigurosă, îngustă, foind de şobolani.

Dar el era fericit.

În acea zi, cu zăpadă pe culmi, Dumnezeu coborâse de la locul Lui din cer ca să fie cu ei, îl simţise ca niciodată aproape, acolo printre ei la Bezbojenka, închisoarea de la marginea lumii...

Acest incident îi făcu pe iniţiatorii înfiinţării „acestui lagăr al popilor" să-şi recunoască eşecul şi să-i împrăştie pe locatarii de la Bezbojenka în celelalte peste 100 de lagăre – pentru criminali de drept comun, pentru deţinuţi politici, pentru hoţi, pentru sabotori ş.a.m.d.– din peninsulă.

II. Ţigările lui Dumnezeu

„Ava Paesius îşi ducea viaţa retrasă într-un pustiu nemărginit. Venind la el Ava Ioan, superiorul unei mari mănăstiri cu mulţi monahi, l-a cercetat ca pe un vechi frate, cum şi-a petrecut toţi anii. Patruzeci de ani, de când, despărţit de lume n-a mai fost tulburat de niciun fum în pustiu.

– Soarele, a răspuns el, nu m-a văzut niciodată mâncând.

– Şi nici pe mine mâniat, a replicat celălalt."

Sfântul Ioan Casian

Înainte de Zareanka părintele Ioan Florenski fu repartizat la Ciornâi Potok, lagărul pentru criminali de drept comun de lângă Obi.

Preotul nimeri în ţarcul fiarelor: asasini, violatori, cuţitari, hoţi, complotişti, delincvenţi, contrabandişti, escroci, trişori, paricizi, psihopaţi, pungaşi, canibali.

Când a fost împins în baracă, un tip care arăta ca un camion, i-a zis:

– Popo, tu vei dormi lângă hârdău.

Baraca, iar în ea erau peste o sută de deţinuţi, tăcută ca un cimitir, se prefăcu că nu aude.

Pricepu că el e starostele şi nu avea niciun rost să nu i se supună. Acesta era, cum avea să afle mai târziu, Grişa Piterski, celebrul hoţ în lege şi asasin notoriu. El avea o cabină separată din scânduri în capătul barăcii.

Abia îşi puse bocceaua pe patul cel mai de jos dintr-un corp de patru priciuri, că „mahărul” se apropie de el şi îi spuse:

– Am o propunere: să facem schimb de ţoale. Ce zici?

Şi-i dezbrăcă aproape cu sila rasa de preot încă bună, pe care Grişa o îmbrăcă în rumoarea veselă a celorlalţi.

– Să-mi spuneţi „sfinţia voastră”, se adresă el mireselit camarazilor săi, coborând mâna peste creştetele unora dintre ciracii din preajmă, ca să-i „binecuvânteze”.

Într-o după-amiază de duminică, deţinuţii se plictiseau. Grişa Piterski s-a apropiat de preot şi i-a zis oţărât:

– Popo, stai şi molfăi cu ochii închişi toată ziua, semn că te rogi în draci. Văd că vrei să ajungi în rai fără noi. Şi m-am gândit: n-ai putea să-l rogi pe Dumnezeul acesta al tău să ne trimită nişte ţigări, că noi murim dacă nu fumăm. N-am tras fum în mine de patru luni de zile. Iar aista, Dumnezeu, cum îi zici, ne lasă să murim.

Părintele Ioan ştia şi el: râul Obi era îngheţat şi de mai multe luni de zile nici un vapor nu ajunsese până la ei. Pe cel cu ţigări îl surprinse iarna pe drum.

– Roagă-te pentru ce ţi-am spus, insistă harambaşa. Nu fi egoist şi te ruga doar pentru tine, pentru ca să-ţi pregătească Dumnezeu un loc în rai, care, vezi, să nu mai fie lângă hârdău ca aici.

Părintele Ioan le propuse pe un ton calm, ca la Bezbojenka:

– Să ne rugăm cu toţii...

– Nu! Fă-o fără noi, i-a spus Grişa, şi se îndreptă către cabina sa din fundul barăcii.

Clericul se aşeză în genunchi şi începu să se roage:

– Sunt mic, Doamne, şi păcătos. N-am îndrăznit niciodată se te rog ceva pentru mine, nevrednicul. Doamne, trimite-le nefericiţilor acestora ţigările „Belomor-kanal”, ca

să nu se creadă uitați de tine. Doamne, îndrăznesc să cred că aceşti năpăstuiți, trăgând în piept fumul de țigară, îți vor aminti de tine. Ştiu că vina mea e de neiertat, pentru că fumatul e un păcat, iar eu te rog să-i ajuți pe aceşti oameni să păcătuiască. Dar chinul lor este fără margini şi numai Tu poți să mai scazi din el…

Se rugă neîntrerupt vreo 4-5 ore, nu departe de hârdău, în genunchi ca la biserică. Dar în curând şmecherii uitară de el, fiecare căutându-şi de ale sale. Într-un târziu Grişa Piterski ieşi din cabină, veni lângă el şi-l scuipă cu dispreț. A fost ca un semnal. Caracuda a sărit de pe patul de scânduri şi a procedat la fel. El nu le acordă nicio atenție, se ştergea de flegme şi se ruga mai departe. Asta-l enerva şi mai mult pe Piterski, care se mai apropie o dată şi-l lovi cu pumnul peste ceafă.

– Paraziți ce sunteți! Amăgiți poporul.

Imediat tăbărâră asupra lui şi alți pezevenchi, lovindu-l cu pumnii şi picioarele ca la fasole. El căzu la pământ, în timp ce se mai ruga pentru ei:

– Doamne, ajută-i pe aceşti nefericiți. Trimite le țigări…

Dar Dumnezeu nu avea țigări. Şi loviturile nu conteneau. Doar că acum erau ceva mai vesele.

Apoi îl lăsară zăcând într-o baltă de sânge.

După aproximativ o oră, când uitară de mult de preot, întemnițații au auzit trăgându-se zăvorul exterior şi uşa grea de fier deschizându-se larg. Şi vocea unui caraliu care-i anunță:

– Bucurați-vă, derbedeilor! S-a dezghețat Obiul şi vaporul cu țigări a ajuns, în sfârşit, şi la voi…

Şi a pus un sac de țigări – porția lor pe ultimele patru luni – lângă uşă…

Deținuții s-au repezit ca animalele, hămesiți să tragă în piept un fum de țigară, aproape devorând sacul.

La un moment dat, o voce ca un muget cutremură [illegible]. Era Grişa Piterski:

– Opriți! Nimeni nu se atinge de țigări. Pune-le la [illegible] ii dădu el unuia dintre camarazii săi peste mână.

Şi după ce fumătorii au adus supuşi pachetele cu [illegible], aruncându-le înapoi în sac, aşteptând ca Grişa să le împartă ca de obicei, hoțul în lege le zise:

– Țigările acestea nu sunt ale noastre. Aceste țigări sunt ale lui.

Şi arătă spre ghemotocul de carne şi sânge care zăcea lângă hârdău.

– El le-a cerut. Lui i s-au dat. El să le împartă. El să [illegible] dea, dacă va mai voi.

Mahărul a ridicat sacul cu țigări şi l-a aşezat lângă preot. Apoi s-a dezbrăcat şi de rasă:

– Dă-mi zdrențele mele, părinte! Am omorât la viața mea patru indivizi: un activist de partid care mă înjurase de mamă, un milițian care trăsese în mine şi nu mă nimerise, un hoț care a prădat un orfelinat din Tobolsk şi un țârcovnic care vindea icoane scoase dintr-o mănăstire, şi de la nimeni nu mi-am cerut iertare. Acum vreau să te rog să mă ierți, popo!

A zis şi s-a aşezat în genunchi, adăugând în şoaptă:

– Aş vrea să te rog să ne dai câte o țigară. Din alc tale. Că-s ale tale. Că n-am fumat de patru luni de zile, şi noi murim dacă nu fumăm.

Părintele Ioan s-a ridicat cu greu în picioare, şi-a şters fața de sânge, a făcut semnul crucii deasupra sacului cu putoare şi a îngânat cu greu:

– Domnului să-i mulțumim. El s-a milostivit de noi.

Şi încet a împins sacul către Piterski. Acela a zis:

– Atenție, e porția noastră pentru ultimele patru luni de zile. Fiecare să se apropie şi să-şi ia ceea ce i se cuvine.

Niciodată părintele Ioan nu s-a simțit mai bogat. Cel-de-Sus îi trimisese acest sac de țigări ca un semn că nu l-a părăsit. Când deținuții prinseră să-și aprindă țigările, fumul ieșea prin crăpăturile de la uși și pe geamuri, înălțându-se drept spre cer, ca un fum de jertfă.

Apoi la ora prânzului au fost duși în sala de mese la coaja lor de pâine cleioasă și la apa chioară numită ciorbă.

Părintele Ioan se aplecă deasupra gamelei sale și auzea cum de durerea fizică ce nu-i trecuse încă lacrimile îi picurau – pic! pic! – în lichidul acela leșios.

Aici răsună iar vocea lui Piterski:

– Hei, popo! Fă-ți datoria: blagoslovește-ne halealaua.

Abia atunci părintele Ioan observă că nimeni nu se atinsese de mâncare: toți așteptau rugăciunea lui.

S-a ridicat greoi în picioare:

– Doamne, blagoslovește mâncarea și băutura robilor tăi…

Deși durerea îi chinuia toată ființa, o bucurie tainică îl învălui.

Imediat toți acei delincvenți se aruncară să-și soarbă apa chioară din gamele.

Acele animale veșnic flămânde aveau să recunoască mai apoi că a fost pentru prima dată, de când se aflau în lagăr, când se ridicară de la mese sătui, deși fuseseră serviți cu aceeași hrană de fiecare zi.

III. Spovedania părintelui Ioan

„*Mi-i dor de Tine, Doamne, ca de-o fată*!"
Vasile Voiculescu

Într-o noapte lungă de iarnă polară părintele Ioan, care zăcea de mai multe luni nemişcat în patul său, i-a chemat pe tovarăşii lui de baracă să se dea mai aproape, zicându-le:

– Fraţilor, vreau să mă spovedesc. Am o taină, pe care nu vreau s-o iau cu mine în mormânt. Şi pentru că nu este aici duhovnic şi n-am altcuiva cui o spune, rogu-vă, ascultaţi-o şi dacă veţi putea să mă iertaţi pentru păcatul pe care-l port, iertaţi-mă, că simt că ceasul meu e aproape. Iar dacă nu – să rămân păcătos şi treclet şi pe lumea cealaltă.

Încet baraca se îngrămădi în jurul lui.

Preotul surâse blând, pentru prima dată de când se afla printre ei fu văzut schiţând un zâmbet.

– Închisoarea mi-a amintit că sunt şi eu om, şi-s atotputernic, începu el. Căci am fost deseori scuipat şi înjosit, dar sufletul nu mi l-a putut nimeni birui. Şi dacă nu era temniţa, nu ştiu de ce cred că Domnul nu m-ar fi recunoscut. De aceea am zis de zeci de ori pe zi: binecuvântată să fii tu, închisoare! Aici m-am convins că zadarnic clădeşti binele lumesc dacă el nu trece prin rugăciune şi renunţare…

– Lasă-te întrebat, părinte, a zis Mendelstam. Ce ai pe suflet şi ai vrea să laşi aici pe pământ, ca să nu te tragă povara păcatului înapoi când sufletul îţi va zbura către veruri?!

– Am refuzat să-l aduc pe Antihrist în biserică, dar nu pentru asta m-a pedepsit Dumnezeu, ci pentru că am fost

călcătorul poruncii a zecea. Iar omul de aceea şi e om, că n[illegible] putere de a se birui pe sine.

Se ridică în capul oaselor ca să-i cuprindă cu privirea pe toţi şi continuă.

– Eu, fraţilor, la viaţa mea am iubit pe cineva pe care l-am urât de moarte. Eram preot tânăr la o mănăstire din munţi. La slujbe venea şi lume din satele din împrejurimi. Odată, la o liturghie am văzut o tânără care stătea postată sfidător înaintea tuturor chiar în faţa mea. Şi se uita numai în ochii mei. Şi aşa câteva duminici la rând, până am început să mă bâlbâi pe evangheliile din care citeam. O chema Efrema. Eram rănit de frumuseţea ei. Şi zgândărit am fost până-n inimă de ochii ei prăpăstioşi. Şi le-am spus într-o zi ortacilor de asceză că m-am îmbolnăvit şi l-am rugat pe un frate să mă înlocuiască. Dar eram chiar bolnav: nu aveam poftă de mâncare, mă uscam pe picioare, aveam insomnii, oftam din senin şi nu ştiam ce boală e asta. Şi pe la mijlocul liturghiei cel care ne trimite ispitele m-a ridicat din pat, îndemnându-mă să mă duc la biserică, să văd dacă e la locul ei. Şi am văzut-o stând între credincioşi şi căutându-mă cu ochii. Şi atunci, ca să-l birui pe diavolul din mine, căci eu, în loc să chibzuiesc la Domnul, mă prindeam în faţa icoanelor gândindu-mă la acea Efrema, m-am cerut la stareţ să mă trimită la un loc de rugăciune din alţi munţi.

Am plecat la un mitoc, unde am trăit ca o fiară sălbatică. Nu mâncam decât anaforă şi nu beam decât zăpada pe care o topeam cu buzele. Şi mă închinam fierbinte, zi şi noapte.

Şi odată, pe când mă rugam Celui-de-Sus să mă ajute ca să mă înfrâng pe mine, Efrema a ajuns cu un frate până acolo la sihăstrie. Îl minţise că e sora mea, şi-acela, un naiv, îi spusese unde mă aflu.

Când am văzut-o, mă speriasem grozav. Semănam cu un om electrocutat, care nu-şi poate dezlipi mâna de pe sârma ucigaşă.

Când fratele a intrat să se închine la icoanele din chit, rămasă numai cu mine, ea mi-a spus:

– Părinte Ioan, vreau să te rog să mă spovedeşti.

Şi când i-am pus epitrahilul pe cap, ea a început să plângă sub el fără să se mai poată ogoi:

– Ce să fac, părinte, că te iubesc?! Nu pot dormi, nu pot mânca, nu am pace, de când te-am văzut, mă gândesc numai la sfinţia ta…

Atunci i-am scos epitrahilul de pe creştet, m-am aşezat în genunchi în faţa ei şi am bătut metanii, ca în faţa unei icoane, şi i-am zis cu lacrimi în ochi:

– Efrema. Ai milă de mine. Nu mă ucide. Eu i-am juruit viaţa mea Domnului şi pe tine nu te pot iubi decât ca pe o soră întru Domnul nostru Iisus Hristos. Lasă-mă, sufletul şi aşa îmi este tulbure ca o apă în care s-au revărsat viiturile. Du-te în drumul tău. Eşti tânără şi frumoasă. Găseşte-ţi pe altcineva pe care să-l iubeşti ca pe bărbatul tău… Te implor să nu mă nenoroceşti…

Astea i-am zis şi încă altele pe care nu le mai ţin minte. Şi am prins amândoi să bocim, iar când a ieşit fratele din metoc ne-a găsit pe amândoi îngenuncheaţi în zăpadă, cuprinşi ca doi fraţi care nu s-au văzut de-un secol şi plângând neogoiţi, cu lacrimile unuia amestecate cu ale celuilalt…

Pe urmă Efrema mi-a sărutat mâna, de-am simţit-o ca arsă în acel loc mai multe zile, şi a plecat.

Şi din acel moment a început iadul meu.

Deschideam ceaslovul şi vedeam ochii ei.

Citeam vieţile sfinţilor gândindu-mă la Efrema.

Mă închinam la icoane şi-n toate zăream chipul păcătoasei.

Odată am cuprins tulpina unui fag şi am simţit cum sângele a început să fiarbă în mine ca laptele pus pe foc, pentru că-mi închipuisem, o, suflet păcătos, că o ţin în braţe pe ea. Şi atunci m-am hotărât să mor.

Umbla prin munți o haită turbată de lupi, care [illegible] oameni, spărgea stâne, sfâșia cai, sugruma câini. I-am [illegible] urletele în câteva nopți pe o vale, zisă a Fagilor, apoi am [illegible] și de urmele ei. Avea o potecă pe care cobora din munte spre o stână din vale, căreia-i tot da târcoale. Și într-o noapte cu lună am ieșit înaintea haitei pe trecătoare. Coboram prin zăpada înaltă din munte vreo douăzeci de lupi flămânzi și iuți, în frunte cu o lupoaică voinică. La început, când am simțit că mi se ridică părul măciucă în creștet, am vrut să fug, dar m-am gândit la Efrema și am rămas locului. Lupii s-au apropiat, s-au oprit la câțiva pași înaintea mea și, simțindu-mirosul cărnii de om, m-au studiat și m-au adulmecat o vreme, întinzând nările subțiri către mine și, ridicându-boturile lor către lună, de le-am văzut colții lor sclipind ca niște junghiuri de oțel, apoi – prima s-a ferit lupoaica, iar după ea, unul câte unul, și ceilalți lupi – au croit două părți adânci prin troianul înalt dintr-o parte și din alta, lunecând pe lângă locul în care mă oprisem stâlp cu nădejde c-aș fi putut muri fără păcat, și coborând fără să se grăbească înspre satul din vale, toată acea haită flămândă în[illegible] rându-mă cu dispreț...

După aceea m-am rugat de Dumnezeu să-mi [illegible] puterea să o uit, dar și Bunul mă părăsise... Și-n aceas[illegible] închisoare a mea de multe ori îmi apărea icoana ei în fața [illegible] iadul acesta în care mă mutasem mi s-a părut blând.

Asta e taina mea, fraților. Și dacă puteți, rogu-vă [illegible] mă iertați, a zis el adresându-li-se ca unor duhovnici [illegible] li s-a mărturisit. Iar dacă nu, blestemat să fiu...

Apoi a descusut atent, cu un deget pe care-l vârâse în cusătură, perna, scoțând, ascuns în vata ei, un capăt de lumânare, pe care l-a aprins, rostind cu vocea lui, tot mai stinsă:

– Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu darul și cu îndurările sale de oameni, să mă ierte pe mine păcătosul și să mă dezlege de toate păcatele mele, cu voie sau fără de voie... Amin...

Zicând acestea, părintele Ioan a tăcut.

Mendelstam a vorbit atunci cu tonalitatea unui rabin:

– Doi oameni care se iubesc corectează ceea ce este nedesăvârşit sau rău alcătuit în creaţia lui Dumnezeu, părinte. În acea femeie ai căutat perfecţiunea dintâi, pe care a pus-o Cel-de-Sus în fiecare dintre oameni. Şi ai găsit-o. Dar te-ai temut ca această iubire pământească să n-o umbrească pe cealaltă, cerească. Iar dragostea cea pământească tot El ţi-a trimis-o, să-ţi amintească de faptul că eşti om cu slăbiciuni şi păcate. Prin ea l-ai cunoscut şi mai bine pe Cel-de-Sus şi minunăţia lucrărilor sale... Iar Efrema, ea te-a modelat, ca şi Dumnezeul la care te rogi, fără să ştii, şi te-a apropiat şi mai mult de sfinţenie. Miluit să fii, părinte Ioan!

– Mulţumesc, fraţilor, pentru că m-aţi ascultat, a zis părintele Ioan şi a amuţit.

Cineva trecu palma prin dreptul feţei lui să vadă dacă mai respiră. Când lumânarea aproape că se topi, preotul schiţă un surâs, ca de-un vis pe care-l vedea numai el sau de o întâlnire pe care o tânji întreaga lui viaţă, murmurând:

– E-e-frema!

Tot atunci răsuflă o dată adânc şi, când sufletul i se desprinse de trup, lumânarea tresări brusc, risipindu-şi lumina pe jos.

Pentru prima dată în veacul ei de baracă, scândurile necioplite de brad, din care erau făcute priciurile, dar şi podelele aşchioase, începuseră să emane mireasmă de tămâie şi când cineva trase pătura de pe geam, cerul cu miile lui de stele intră peste acei deţinuţi care-şi mai amintiră o dată în acea noapte lungă că ei sunt oameni, oameni pe care Cel-de-Sus i-a făcut după chipul şi asemănarea Sa.

Iarnă la Kolâma

„Nu-i mai plângeţi pe morţi,
Plângeţi-le de milă celor vii."
Solo[illegible]

În iad nu e insuportabil de cald. În iad e insuportabil de frig. Frig, de sună oasele în tine, când lacrima pe care o slobozi – în drumul de la ochi şi până la pământ – se prefa[illegible] în mărgea de sticlă, iar aerul devine palpabil, irespirabil, [illegible] să mai poată intra pe nări, din care cauză simţi cum te sufoci.

În iad ninge cu fulgi înghețați, care te bicium[illegible] nemilos, ca sticla fărâmițată, lăsându-te orb, zgâriindu-[illegible] pielea, sângerându-ți nasul dacă nu reuşeşti să-l ascunzi [illegible] mai adânc sub pufoaică.

De jur-împrejur se întinde o beznă albă, iar [illegible] preajma ta se aude întruna: „Cine face un pas spre dreapta [illegible] un pas spre stânga e împuşcat pe loc!"

...Se aflau la tăiat pădure dincolo de râul Kolâma, când s-a iscat din senin o furtună cu ninsoare. Brusc s-a făcut întuneric, deşi era mijloc de zi.

Era un uragan turbat care răzbise dinspre Pacific, bezna şi crivățul învăluindu-se reciproc.

Şeful escortei, după ce comandă încolonarea, transmite valul corzii de siguranță deținuților, aceştia urmând să se lege unul de celălalt, ca, eventual, cei căzuți să fie târâți sau ridicați de cei care mai merg, ca cei smulşi de vârtej să nu poată fi rupți cu totul de restul.

„Țineți-vă cu dinții unii de alții, dracilor, dacă nu vreți să zdohniți!", ordonă acesta. El ştie: cine se prăvăleşte în vijelie e rostogolit imediat pe suprafața înghețată ca un

tartan rotitor pe omăt până dincolo de orizont, fără să mai poată fi recuperat.

De aceeaşi coardă, devenită comună, se prind şi militarii din escortă, care se lasă târâți de câinii-lupi: doar aceştia din urmă mai pot găsi drumul către penitenciar, cum sar peste troiene şi fac cu piepturile lor pârtie prin zăpada care creşte de la un minut la altul.

Se întorc la penitenciar în pas alergător, împingându-se unul în altul, ca nişte vite mânate spre abator.

Câinii, când latră, muşcă din zăpadă.

Ninsoarea biciuieşte. Gheața taie precum cuțitul. Crivățul arde. În cazanul Gheenei e mai suportabil decât aici.

Fața ți-i zgâriată toată. Fruntea-ți sângerează. Țepii de pe barbă, sprâncenele, genele au promoroacă lungă, tot mai groasă, tot mai grea.

Lui Mihai Ulmu i se pare că are îmbrăcate pe piele mâncci de zăpadă, pantaloni de zăpadă, maiou de zăpadă.

Ochii înțepați de firişoarele de sticlă nu mai văd.

Încotro, încotro, încotro?

Oriunde.

Iadul e pretutindeni. El e fără de margini.

Cine nu se mişcă acela dispare. Dârdâitul de frig e şi el mişcare.

Gândirea este mişcare.

Fă efort să gândeşti, să-ți aminteşti, să visezi, să deznădăjduieşti.

De altfel, mori. De altfel, îngheți de tot. De altfel, dispari.

Orice lucru gândit, amintit, visat te ajută să nu cedezi.

Totul este acoperit de nea, totul e învăluit de vântoasă, totul e înghețat de jur-împrejur, până şi trecutul e înghețat, până şi viitorul e cu țurțuri, tic-tac! şi clipele

picură ca un uluc de gheață; visuri, speranțe, amintiri, totul e cuprins de un ger aspru fără scăpare.

În iad nu clocotesc cazane.

În iad ninsoarea răbufneşte în rafale.

Cine a cunoscut Kolâma ştie cum arată iadul.

Diavolul nu te mai aşteaptă în cazanele cu foc, el te pândeşte în frig şi zăpadă. De acolo te veghează şi moare. Aşteaptă să te rupi de ceilalți sau să faci un pas greşit, mai la dreapta sau mai la stânga, ca să te ia în primire.

La Zarianka încă n-a fost uitată de tot întâmplarea cu o coloană de deținuți ridicată cu tot cu câini şi soldați în ... de o furtună cumplită ca aceasta – din cele care dezrădăcinează păduri purtându-le printre nori – şi dusă la câteva zeci de kilometri, unde acea hărmălaie a fost depusă uşor pe un muncel, de unde a mers înapoi câteva zile.

În altă iarnă, un convoi asemănător care se întorcea de la tăiat taiga peste râul înghețat s-a prăbuşit – deținuți, gardieni, câini – sub gheață, dispărând sub apă.

Trebuie să se ferească de vârtejurile de apă. care se aud cum urlă înfundat undeva dedesubt, ca nişte fiare ținute în cuşti: în dreptul acestora, de regulă, gheața e mai subțire şi de multe ori camioanele sau tractoarele care-şi fac drum dintr-un mal în celălalt pe pod de gheață se surpau în adâncuri.

Cei din escortă au semnele lor şi cunosc cum să le evite. Ei ştiu că dacă un deținut sau un soldat calcă pe alături şi se prăbuşeşte în hăul rece care fierbe sub ghcață, îi trag după el şi pe ceilalți, cu tot cu câini, soldați şi mitraliere.

Seamănă mai mult cu un şir de muribunzi care înaintează sprijiniți cu capul unul în ceafa celuilalt, străduindu-se să-şi târşâiască încălțămintea, să înainteze mai mult împingându-şi-o cu tălpile aproape nedezlipite de gheața acoperită cu omăt, care pârâie amenințător, gata să cedeze din clipă în clipă sub greutatea coloanei.

Când ajung într-un anume loc, răsună comanda: „Culcați!" Asta înseamnă că se află deasupra bulboanelor, a ochiurilor de apă, şi ei pot înainta doar târându-se pe burtă.

Aud vârtejurile bolborosind în afunduri, ca un iad care-i urmăreşte rostogolindu-se pe sub ei.

Simțind primejdia, câinii lunecă pe suprafața înghețată a apei agățându-se cu ghearele de bucățile de gheață ieşite din râul încremenit ca nişte gângănii pe o jiletcă.

Alături de Mihai se mişcă târând automatul greu din urma lui un soldat din escortă. E un cunoscut de-al lui.

Într-o zi câțiva deținuți îl rugaseră pe acesta:

– Vorbeşte cu noi.

– Ce?

– Spune-ne ce ştii.

De la el Mihai şi alți câțiva întemnițați aflaseră că începuse războiul, că în țară e foamete, că la Moscova zăpada e înaltă cât omul, că elemente criminale omoară nestingherit ziua în amiaza mare, iar în aceste condiții statul își ocroteşte cele mai luminate minți prin închisori, păzite bine, pentru ca nimeni să nu le pună în pericol viețile.

Se împrieteniseră. Discutau cu el, când nu-i vedea nimeni. Când apărea vreun coleg de-al acestuia, el începea să se răstească din senin la prizonierii săi:

– Închideți-vă leoarbele. Conform regulamentului unui temnicer i se interzice să discute cu deținuții. Nu am dreptul să vă spun cât e ora, nici ce dată e azi, nici în ce an suntem. Gata! Continuați-vă lucrul.

Era fiu de țăran. Avea şi-un nume, dar, din motive de securitate, nu şi l-a spus niciodată.

Le-a vorbit într-o zi plin de necaz:

– Toți suntem condamnați: şi voi, întemnițații, şi noi, temnicerii. Numai că voi sunteți mai norocoşi, voi scăpați mai curând. Peste 10-20-30 de ani unii dintre voi nu vor mai fi aici. Iar noi vom fi şi peste 50. Şi rudele noastre,

ca şi ale voastre, îşi amintesc de noi ca de nişte morţi. Scrisorile pe care ni le-au trimis astă-toamnă vor sosi la noi abia la primăvară, când se vor dezgheța râurile.

E un om aproape bătrân: fața îi este acoperită de riduri şi părul îi este alb, ca de zăpadă:

– Cine crede că am 30 de ani, împliniți în octombrie?!

Aşa Mihai a descoperit că temnicerii îmbătrânesc înainte de vreme.

Acum se târăşte şi dânsul alături de ei.

Înaintează legați unul de altul – întemnițați ca temniceri – ca să nu-i ia vântoasa turbată.

Sunt anunțați că au parcurs cei câțiva kilometri de gheață şi că au ajuns pe mal.

Se ridică în picioare şi merg aplecați, înghesuiți unul în celălalt, furtuna vrea să pătrundă printre ei, dar dânşii se țin grămadă, sunt ca un ghem parcă gata să se rostogolească dintr-o clipă în alta cu tot cu soldați şi câini undeva dupăorizont, şi pe care – ei simt asta! – vijelia, parcă jucându-se cu dânşii, din când în când îi ridică în aer deasupra troianului, aşezându-i uşor ba mai la dreapta, ba mai la stânga drumului pe care au mers dimineață.

Dar aceşti călători prin domenii de-ale iadului ştiu să se țină împreună şi să nu dea drumul corzii de siguranța din mână.

Fulgii se aştern ca o perdea albă în fața lui Ulmu, el mijeşte din când în când ochii către un cer care nu mai există şi un drum care a dispărut sub nămeți parcă pentru totdeauna. "Să nu cad. Să nu înghețˌ. Să nu mor. Să trăiesc" îşi zice.

Merge pe bâjbâite, cu ochii închişi. Se teme să-i deschidă, ca să nu-l orbească vijelia. Se orientează mai mult după pufoaica celui din față şi – ca şi cum ar vedea mai degrabă cu urechile – după schelălăitul câinilor, care li se

încâlcesc sub picioare. I se face milă de ei. Dar lor – de el?! Probabil, da. Şi doar celor din comenduire, care şed acum cu toţii la căldurică, mai puţin.

Înaintează greoi, ca orbii lui Brueghel, ore în şir pe un drum care nu mai are sfârşit, până deţinuţii din fruntea coloanei se opresc într-un perete de sârmă. E lagărul lor. Salvarea lor.

Pace ţie, închisoare, o, tu, casă a noastră, anticameră a vieţii!

K0-666

„I se părea că suflă, ca să-l mă
într-un balon găurit."

Jules Renard

De cum intrau pe poarta penitenciarelor, deținuții nu mai aveau nume, fiecăruia i se dădea în locul acestuia un număr, ca la vite.

Numerele erau cusute la vedere în trei locuri pe căciulă, pe piept şi pe genunchiul stâng. Acestea, de asemenea, mai erau prinse cu ață pe spatele pufoaicelor și al cămăşilor.

Le era interzis să se adreseze unul altuia pe nume, urmând să spună doar numărul celui solicitat.

– M1-315, dă-mi târnăcopul acela!

– Ia-l, N2-810!

Cine încălca această lege era pedepsit cu zile de carceră.

Şi cu toate astea îşi ziceau, în şoaptă, pe nume. Mulți dintre ei şi-l scriau ostentativ – pe zăpadă, pe arbori, în aer cu brațul – ca să nu-l uite.

Într-o zi, Mihai Ulmu devenise martor la un fel de tragedie ciudată, când unul din proaspeții sosiți în lagăr, un bărbat cărunt, dar cu față de copil, se apropia ba de un deținut, ba de altul şi-i povestea, printre lacrimi, drama sa.

– Eu sunt K0-666. Dumneavoastră cum vă numiți?! Bucuros de cunoştință. Eu, să vedeți, n-o să credeți, mi-am uitat numele adevărat. Vă jur însă că l-am avut. Da! Am avut şi eu un nume în libertate. Dar l-am uitat. Țin minte numai numele soției mele: Daşa..., apoi se corectă brusc: ...dar poate Saşa... Nu! Jenea, la sigur Jenea... Deşi

lenea era altcineva. Mi se pare că astfel o chema pe mama mea... Sau pe tata...

Ochii îi jucau în lacrimi şi o lua de la început.

– Nu-mi aduc aminte... Dar înainte de K0-666 am purtat şi eu un nume... Vă jur... De ce nu mă credeţi?!...

Apoi îşi întreba, nedumerit, colegii de detenţie:

– Cum e posibil aşa ceva?! Să-mi amintesc în amănunte, cuvânt cu cuvânt, câteva discursuri de-ale lui Iosif Vissarionovici Stalin şi să-mi fi uitat propriul nume?!

– Nu se poate ca memoria să-şi fi bătut atât de crud joc de mine, mai adăuga el bocind.

Dar nici cei din escortă, nici cei din administraţie, nici Kudreavţev, cu toate plânsorile şi rugăminţile lui, nu voiau să-i spună numele civil, fiind foarte posibil ca nici dânşii să nu-l fi ştiut.

– Pe acesta l-ai avut de la naştere, îi ziceau ei, referindu-se la numărul blestemat.

Tot dânşii zădărându-l:

– Nu mai eşti om, eşti număr.

– Încearcă să ţi-l aminteşti..., îl îndemnau camarazii de suferinţă.

– Nu-mi vin în minte decât amintiri care nu-mi aparţin. Mi-amintesc doar că am atentat la viaţa tovarăşului Stalin. De aceea mă şi aflu aici...

Şi K0-666 începea să filozofeze:

– Luându-mi-se numele, nu ştiu de ce am sentimentul că am fost iertat.

Mult mai târziu, într-un miez de noapte, când toţi deţinuţii dormeau somn de piatră, K0-666 sări din patul său şi, bucuros, prinse să ţopăie prin baracă:

– Mi-am amintit! Mi-am amintit numele! strigă el şi începu să plângă de fericire.

Unii dintre deţinuţi se foiră sub păturile găurite, cineva întrebându-l curios:

– Şi care e?

– Ivan Ivanovici Garin, le spuse subliniind fiecare silabă: I-van I-va-no-vici Ga-rin!

Acest nume îl repetă în acea noapte şi-n zilele următoare de mii de ori. Îl scrisese şi pe scândura barăcii cu un colţ de piatră, ca să nu-l mai uite.

Abia mai târziu, începu să plângă din nou, amintindu-şi brusc că Ivan Ivanovici Garin este, de fapt, numele torţionarului său, cel care, în lunile de anchetă şi tortură, îi şi furase numele.

Călău de profesie

„Întunericul Iadului: acolo unde există atâta foc, lipseşte lumina."
Valeriu Butulescu

În mijlocul camerei mari cât o piaţă se afla o sobiţă de metal, în a cărei burtă, de cum se întorc din zonă, deţinuţii aruncă lemne groase şi cărbuni: când de pe pereţii îngheţaţi încep să curgă şiroaie de apă, e semn că hardughia se încălzeşte – atunci fiecare locatar voieşte să o pipăie ca pe o fiinţă dragă.

Dacă prin burlanul scos printr-o fereastră afară izbeşte o rafală de vânt, zguduind din încheieturi soba, scuipând în încăpere nori de fum înecăcioşi, cei îngrămădiţi in jurul ei se dau cu un pas mai înapoi, apoi iar se apropie, până la următoarea rafală, ca să alunge măcar un pic frigul din oase şi din sufletele lor rebegite.

În nopţile polare, lungi cât un veac, când afară e minus 50^0, iar vântul puternic cutremură din încheieturi barăcile scunde din lemn, gata să le ridice în aer dintr-o clipă în alta cu tot cu locatari, ca să le arunce în una dintre prăpăstiile învecinate, sau zguduie ca un compresor uriaş ieşit din funcţiune clădirea din piatră în care se află Ulmu cu brigada sa, deţinuţii nu sunt scoşi la muncă.

Atunci soba de fier trebuie să duduie mereu. Când dorm ceilalţi, sunt puşi câte doi condamnaţi care să o umple din jumătate în jumătate de oră cu cărbuni. În preajma ei e cald şi poţi moţăi sau lega capăt de vorbă cu ortacul.

Mihai Ulmu se nimeri de planton cu Noj. Aşa i se prezentă acesta.

Când soba de tablă se încinse, Mihai se dezbr[illegible] pufoaică şi-l înveli cu ea pe Iuiun.

Noj, care fusese martor şi la confruntarea cu [illegible] Odesa, găsi de cuviinţă să-i dea un sfat:

– Să nu-ţi pese! Dacă vrei să trăieşti. Cui îi pa[illegible] alţii moare primul.

– Nu mi-e frică să mor, i-a răspuns Ulmu.

– Toţi se tem de moarte. Tu de ce nu te temi?! [illegible] interesat acesta.

– Pentru că am ajuns să mă tem de viaţă mai mult decât de moarte.

– E-he-he! a exclamat Noj. Câţi dintre voi ar dori [illegible] moară acum! Dar nu oricine are acest privilegiu. Moartea, dragul meu, trebuie s-o meriţi. Nu fiecare om are drept la moarte.

Noj deşertă câteva căldări de cărbuni în burta sobei şi închise repede uşiţa.

– Nu mi-i dragă lumina! Mie ea îmi face rău, a zis şi a continuat visător: Îmi place să stau în întuneric şi să ascult liniştea. Dacă ştii s-o asculţi, ea spune mai mult decât pot spune cuvintele. Niciun zgomot, nicio şoaptă nu vorbesc mai mult despre un om decât tăcerea lui, decât respiraţia sau bătaia lui de inimă. Îmi place singurătatea. Iar ca să fiu singur, nu am nevoie decât de mine. N-am putut niciodată adormi cu lumină. Cât am umblat în adolescenţă fugar, dar şi în profesia mea civilă, m-am dezvăţat să trăiesc pe lumină. Eu am deprins să mă ascund, să pândesc, să vieţuiesc în beznă. Eu, precum cârtiţa, văd mai bine pe întuneric.

Şi, fără ca Mihai să-l descoase, Noj a început să-i povestească despre sine:

– Eu de profesie sunt călău. Da, da! Nu-ţi vine să crede, aşa-i?! Ehe, e o meserie rară. Eu fusesem însărcinat de către partid şi ţară cu execuţia osândiţilor la moarte. Am

lucrat la închisoarea din Liubeanka douăzeci de ani. De multe ori mă rugam: „Doamne, ajută-mă să ucid!” Şi Dumnezeu m-a auzit. Devenisem cel mai bun.

M-am ales cu mai multe diplome semnate de însuşi tovarăşul Beria. Cu numeroase premii băneşti. Mi s-a promis chiar şi o medalie. Eram un adevărat maestru! Şi aici este nevoie de talent. Şi în profesia noastră este necesară inspiraţia. A omorî, băiete, e o artă. Trebuie să ştii să apeşi pe trăgaci ca să nu-l faci pe condamnat să sufere. Ce solemnitate! Ce fericit eram când auzeam: „Pluton! Atenţiuune! Arma la ochi. Ochiţi! Foc!”. Ţin minte moartea fiecăruia dintre ei. Unii mureau jalnic, cerând îndurare. Alţii strigau înainte de execuţie: „Trăiască Stalin!”. Dar niciunul dintre ei n-a strigat: „Trăiască Noj!”. Noj e numele meu, repeta el pentru ca Mihai să-l poată reţine.

Apoi brusc deveni patetic:

– Sunt un specialist în domeniul meu. Eu nu sunt măcelar. Sunt un chirurg. Mie, ca să-ţi fac aici o mărturisire, nu-mi tremură braţul numai atunci când ucid. În rest, sufăr de un tremurici permanent, sunt bolnav de Parkinson, de friguri, de nervi, dar şi de emoţii. Eu, dacă vrei să ştii, sunt un timid...Crezi că e uşor să fii călău?! Cunoşteam pe un coleg de pluton de execuţie care, atunci când vedea sânge, cădea în leşin. Noroc de el că sângele apărea după execuţie şi nu înainte.

– Păcat că la noi, rostea el pe un ton solemn, nu există execuţii publice. Cu eşafod, cu preot, cu popor. Stând ca la spectacol pe locuri plătite. Sunt convins că mulţimea m-ar fi aplaudat văzând cum doboram de la orice distanţă, din orice poziţie victima dintr-o împuşcătură. E şi asta o profesie. Şi trebuie să se ocupe cineva de ea. Eu executam ordinul. Atât.

– Totdeauna?

– Nu. De aceea mă şi aflu aici cu voi, duşmani ai poporului şi diverse lepădături, zise aruncând o ochiadă în direcţia paturilor interlopilor ca o scuză, şi adăugând în şoaptă:

– Eu, băiete, deprinsesem să mă uit la oameni, la lume, prin cătarea armei mele de ţintaş. Executam câte câte în zilele când "fabrica" noastră lucra în supraplan şi câte 40 50 de condamnaţi pe zi. Luam la ochi şi "Poc!". Altul! Şi tot aşa. Şi într-o zi, când mă postasem la locul meu de lucru, pe linia dreaptă dintre înălţător, cătare şi cel pe care urma să-l lichidez, pe cine crezi că-l zăresc?! Pe băiatul meu! Pe unicul meu fiu. Student la Universitatea Proletară din Moscova, unde fusese înscris fără concurs, din motiv că i se recunoscuse, datorită mie, adică tatălui său, o proveniență socială sănătoasă. Parcă m-a lovit un glonte în inimă. "De ce caută tâmpitul tocmai înaintea mea?!", m-am întrebat. Şi am refuzat să trag. Îmi pare rău. Pentru că tot l-au împuşcat. Numai că eu mi-am pierdut postul.

În timp ce Mihai îl asculta înmărmurit, Noj a remarcat cu durere:

– Se duce ţara de râpă. Numai ce timpuri ticăloase trăim: să fie condamnaţi călăii. Aceşti oameni care îmbrăţişează o meserie atât de rară. În timp ce unele ţări, atunci când au de executat vreun condamnat, îi împrumută de la altele, pentru că nu-i au pe-ai lor!

Apoi Noj începu să filozofeze:

– Am luptat pentru o societate mai bună cu pistolul în mână. Dar viitorimea nu va cunoaşte acest lucru. Poate nu va auzi nici de numele meu. M-am bătut pentru triumful unor idealuri măreţe. Ce va fi mai departe cu ţara asta, nu ştiu. Eu mi-am făcut datoria. Noj e numele meu, nu uita, tinere! Şi să-l spui şi altora când ieşi de aici. Poate ajungi povestea vieţii mele şi la tovarăşul Stalin, care, sunt convins, pentru meritele pe care le am în faţa revoluţiei, va da ordin

să fiu scos dintre aceste rămăşiţe umane sau, poate, chiar să-mi fie ridicat şi un monument în faţa penitenciarului de la Liubeanka...

...Când Mihai deschise uşa sobei ca să atunce în ea porţia de cărbuni, reuşi să-l vadă pe Noj surâzând strâmb unui vis de departe şi scrutând flacăra cu un ochi întredeschis ca şi cum ar fi privit-o prin cătarea puştii sale de la Liubeanka...

Ultimul vorbitor al limbii iugrine

„...ar trebui să li se interzică oamenilor vorbirea."

Karl Kraus

Dar nu, şi nu, şi nu! Se sforța să respire, se căzuia să mănânce, îşi impunea să trăiască.

Ceea ce-l apăsa după moartea Mariei, când aproape că se sufoca de mulțimea de deținuți, era povara unei singurătăți interioare.

Plutea undeva între a fi şi a părea că e.

Se ruga: „Sunt singur pe lume. Şi am nevoie de tine. Ajută-mă, Maria. Ajută-mă să trăiesc".

Trebuia să facă totul ca să iasă de aici. Acum timpul lui nu se numea decât aşteptare. Trebuie să-şi repartizeze forțele astfel încât să-i ajungă pentru toți cei 240 de ani, la cât a fost condamnat. El va supraviețui, şi-a promis. Va face totul pentru asta.

În baracă, avea patul lângă Iuiun, pe care-l auzea mereu mormăind, şoptind, cântând, recitând, plângând sau râzând pe înfundate. De mai multe ori a vrut să-l întrebe „Ce vorbeşti acolo, sub pernă sau când tragi pătura deasupra ta, de unul singur?". Dar n-a îndrăznit.

Moşneagul era fără dinți ca cei bolnavi de scorbut şi rostea molfăind cuvintele.

Cu toate că vorbea mereu, Iuiun nu comunica cu nimeni.

Era cel mai ciudat dintre deținuții politici. Desena mereu, la lumina zilei sau la cea a stelelor, fel de fel de cercuri, beţişoare, cifre tainice – cu degetul, cu mâna, cu aşchii de lemn – în aer, pe țărână, pe zăpadă, pe trunchiuri

pe pereți, pe mese, iar când vorbea de unul singur, concentrat în sine, neobservând pe nimeni, parcă gemea, parcă se ruga, parcă dansa, parcă amenința cerul, parcă descâlcea cântece.

Într-o duminică, Mihai l-a urmărit mai mult timp cum a umplut cu un beţişor câţiva metri pătraţi dintr-un colţ de curte cu diverse semne adâncite în zăpadă.

La început Iuiun s-a prefăcut că nu-l vede, apoi i-a spus, ca şi cum i-ar fi dezvăluit o mare taină, că el are 200 de ani. Şi, pentru prima dată de când l-a cunoscut, Iuiun a ridicat ochii de la runele sale şi i-a murmurat în şoaptă:

– Eu sunt ultimul vorbitor al limbii iugrine.

Aşa Mihai află de existența limbii iugrine. Această limbă era cea mai veche din Siberia. În 1407, când au trecut Uralii, exploratorii ruşi au zis acelor locuri Iugra.

Pe atunci toată Siberia de la Oceanul Înghețat de Nord şi până la Pacific, vorbea iugrina.

Din păcate, din limba pe care o vorbise Siberia timp de cinci mii de ani nu mai rămăsese decât cu un singur vorbitor. Şi el se numea Iuiun.

– Sunt obosit, i-a mai spus Iuiun. Şi aş fi murit de mult. Toate rudele mele mă aşteaptă dincolo. Dar mă încăpățînez să trăiesc. Pentru că odată cu mine vor muri şi cuvintele limbii iugrine. N-am să pot muri, până nu voi avea cui le lăsa.

– Şi câți ani mai aveți de ispăşit?!

– S-or fi adunat în total încă vreo şapte sute...

I s-au tot adăugat, pentru că mâzgălea pereții din carceră, pentru că bodogănea mereu ceva într-o limbă necunoscută (dacă-s înjurături la adresa conducătorilor statului?!), pentru că cioplea semne necunoscute pe arbori, pe stânci (mesaje cifrate pentru spioni?), şi tot aşa.

– Vorbesc mereu în limba iugrină, mă tem c-am uit. Sunt unicul ei vorbitor din lume, îi repeta el. Odată cu moartea mea va muri şi această limbă.

Iuiun fusese arestat pentru că nu împărtăşea, dar, în naivă, nici nu înţelegea noul concept lingvistic care susţi că oamenii pot comunica doar cu ajutorul înjurăturilor şi că, pentru a edifica cu succes societatea viitorului, toate limbi trebuie abandonate, afară de una. Dar nu se spunea ca Când Iuiun a priceput că aceea nu va fi iugrina, s-a supă şi a rostit ceva în limba lui pe un ton ridicat.

I-au dat iniţial 25 de ani, cu confiscarea averii, iurtă zdrenţuită de viscole, plină cu manuscrise iugrine, car au fost imediat arse, pentru că nimeni nu le putuse citi.

Mihai Ulmu, în anii de studenţie, se înscrisese la un curs despre meteoriţi, pe care-l frecventase un an. Apoi a fost preocupat de tot felul de limbi moarte: aztecă, greacă veche, ebraica, latina, sanscrita.

Iugrina lipsea între ele.

Într-o zi Mihai i s-a adresat lui Iuiun:

– Învăţătorule, vreau să pătrund şi eu limba iugrină.

Iuiun s-a bucurat nespus:

– Am să te învăţ s-o vorbeşti şi s-o scrii. Sunt datoi s-o las cuiva, a rostit cu recunoştinţă Iuiun.

Aşa Mihai Ulmu s-a apucat să studieze iugrina, o limbă paleosiberiană, una dintre cele mai vechi din lume. Timp avea berechet, or, în cei 240 de ani de detenţie s putea învăţa chiar şi o limbă atât de grea ca a lui Iuiun.

Iugrina avea o scriere pictografică foarte dezvoltată, care se citea de la stânga la dreapta, de la dreapta la stânga, de sus în jos, de jos în sus, după caz. Orientarea anumitor semne indica sensul lecturii.

Poporul lui Iuiun era vechi, el descoperise America, trecând prin strâmtoarea Bering în Alaska cu mii de ani înaintea lui Columb, întorcându-se de acolo şi cu hărţi, dar

acest popor era şi atât de nou, încât multe lucruri încă nu reuşise să fie botezate, astfel că, pentru a numi unele obiecte, unelte, mobile, era suficient să fie arătate cu degetul. Pronumele demonstrative „acesta" şi „acela" cu derivatele lor ocupă un sfert din vocabularul unui iugrin, constată Mihai Ulmu.

Ea cunoaşte 50 de sinonime pentru ideea de „cer", alte 50 – pentru cea de „nor". „Ianakan" înseamnă peşte, focă, balenă, tot ce locuieşte în apă, accentul pus pe prima silabă desemnând peştele, pe a doua – foca, pe a treia – balena. „Auuun" înseamnă urs, lup, vulpe, viezure, râs, depinde de tonul cu care e rostit.

Lui Mihai i se păru ciudat faptul că acest bătrânel ţine minte atâtea amănunte.

În câteva rânduri i se păru chiar că el le născoceşte, în timp ce le aşterne pe zăpadă sau pe nisip, ca pe nişte file de carte. Pe urmă însă descoperi că nu e vorba decât de o memorie fenomenală.

Când i-a vorbit de asta, Iuiun i-a răspuns modest:

– Eu sunt cel ce sunt. O lume care pleacă. O lume care a şi murit.

Citea prin întuneric şi vedea stelele în plină zi. Cunoştea, fără să ridice ochii din pământ, deţinuţii după paşi şi fiecare pasăre ce trecea peste gardurile de sârmă ghimpată ale lagărului – după fâlfâitul aripilor.

Scruta cerul şi putea să spună ce bucate le vor fi servite dimineaţa în sala de mese sau la ce secundă din oră va începe să ningă.

Cum de a rămas doar el vorbitor de iugrină?!

– Mai erau câteva sute. Şi, ca să ne ajute să ne conservăm limba şi obiceiurile, ne-au îmbarcat acum mai bine de-un secol pe un vas, ca să ne mute pe o insulă din Marea Kara, unde am locui doar noi şi n-am fi influenţaţi de alte graiuri şi de civilizaţie, dar nava s-a scufundat... Şi

numai eu am supraviețuit, – spunea el ca o mustrare de conştiință.

Mihai Ulmu era un elev bun. În nici doi ani de zile reuşi să vorbească şi să scrie fluent în limba iugrină.

Acum această limbă, cea mai veche din Siberia, avea doi vorbitori pe tot globul pământesc.

Când Mihai înțelese că Iuiun avea 200 de ani (deşi bănuia că bătrânul exagerează), se înspăimântă şi fu încercat de insomnii.

Începu şi el ca un bezmetic să noteze literele alfabetului lui Iuiun – precum şi semne, cuvinte, fraze – pretutindeni, pe toate lucrurile de care se atingea. Abia acum îşi dădu seama de responsabilitatea enormă care-i revenea: el nu avea dreptul să uite niciun cuvânt, nicio intonație, niciun semn dintr-o limbă care devenise şi atât de a lui.

Într-o zi, când constată că Mihai cunoaşte destul de bine limba iugrinilor, Iuiun deveni vesel, dar mirosea a mort. Seara, acesta i-a zis, obosit:

– Azi la 12.00 am întâlnire cu ai mei.

Mihai bâigui o întrebare:

– De ce la 12.00?

– Pentru că e ora când se fac şi se desfac toate pe lumea asta... Dar cred că şi pe cealaltă. Plec azi. Dar am o mare rugăminte: să nu pierzi ce ți-am dat.

Mihai îşi dădu imediat seama că el vorbea de alfabet şi cuvinte.

Aici Iuiun desfăcu încet toate zdrențele care stăteau claie peste grămadă îmbrăcate pe el, vârî mâna adânc sub haine şi desfăcu nodurile unor ațe care-i înfăşurau corpul, apoi cu un gest plin de evlavie scoase de undeva dedesubt câteva caiete cu coperte soioase, asudate şi cu pojghițe de sare pe ele:

– Când vei ieşi de aici, să duci aceste caiete cu gramatica limbii iugrine la Academia de Ştiințe din

Moscova şi să i le dai lui Dmitri Sergheevici Lihaciov. Acum stă şi el într-un lagăr. Dar veţi ieşi în libertate în aceeaşi zi...

De cum se atinse de acele caiete, Mihai Ulmu simţi un fior care-i străbătu tot corpul.

În aceeaşi clipă, când se despărţi de terfeloagele care-i încălziră trupul în zeci de ani de penitenţă, ca şi cum acestea ar fi fost chiar sufletul său pe care şi-l scoase de undeva din piept, Iuiun inspiră adânc parcă s-ar fi sufocat, iar capul îi căzu nefiresc pe pernă. Mihai voi să-l sprijine, dar Iuiun era rece ca o bucată de lemn uitată în ger.

Era exact miezul nopţii.

– A murit Iuiun! şi-a anunţat cu voce stinsă colegii de detenţie, care după o zi de lucru dormeau somn greu de piatră, Mihai Ulmu – unicul vorbitor de limba iugrină de pe glob.

Păstorul furnicilor

„Să nu râzi, să nu plângi, să nu urăşti, ci doar să înţelegi.”

Baruch Spinoza

Lucrau la construcţia unui drum dinspre Marea Ohotsk, paralel cu râul Kolâma.

Pe aici urma să ajungă cărbunele de la Zarianka la oamenii muncii din necuprinsa patrie, şi uraniul – la cele mai paşnice bombe atomice din lume, care aveau să le pună prin simpla lor existenţă, zăbalele armăsarilor revanşismului şi care erau produse în serie în URSS, după ce americanul Fermi experimentă prototipul bombei cu hidrogen în closetul unui stadion de fotbal şi umplu de fecale toată partea de vest a Americii.

Tăiau pădure, cărau pietroaie, sfredeleau tunele.

Deţinuţii veneau din urma artificierilor, cu târnă coapele, cu roabele, cu instrumentele de măsurat şi cu braţele lor de muncă.

Într-o zi tractoarele au ajuns la un cimitir părăsit situat pe o ridicătură dintre râu şi un munte. Era o necropolă de-a iakuţilor, semănată cu idoli ciopliţi în lemn. Când buldozerele s-au sprijinit cu lamele uriaşe de pământul de la margine, din pădurea de alături apăru un iakut bătrân.

– Nu puteţi muta drumul un pic mai într-o parte?! Cimitirul are aproape o mie de ani. Morţii noştri au ocupat primii acest loc.

– Nu putem, bătrâne, i-a spus cu regret inginerul-şef. Iată hărţile. Nu există o altă soluţie. Dacă ar fi să găurim muntele, cum sugerezi dumneata, ar însemna cheltuieli neprevăzute. Stalin n-o să le aprobe.

Bătrânul se uită cu interes la hărțile drumarului, pe care acesta i le desfăşura amabil în faţă.

Stătu aşa aplecat deasupra acestora, în tăcere, mai multă vreme. Apoi se ridică şi-l rugă să oprească toată tehnica şi să nu intre în cimitir până a doua zi în zori.

În dimineaţa zilei următoare cimitirul dispăru de la locul lui. La marginea acestuia mai zăbovea doar un dragon fără sex, cioplit în lemn, pe care un nor de furnici devoratoare de ruine, aşa le numesc localnicii, îl mai acopereau ca o maramă vie, foşnitoare, şi sub care idolul se topea văzând cu ochii, ca o bucată de gheaţă aruncată într-o cană cu apă fierbinte. Când miriadele de furnici intrară în pământ după partea de jos a sculpturii, o ridicară blând în sus şi o aşezară pe iarbă ca să o facă să lunece, lent, împingând-o undeva după un muncel din pădure, oamenii fură cuprinşi de spaimă şi câinii prinseră să scâncească, înfricoşaţi de vederea atâtor gângănii. Dar ele nu se abătură din drumul lor.

Atunci apăru şi iakutul care îi zise inginerului-şef:

– Acum puteţi lucra mai departe.

Şi plecă.

Brigada lui Mihai aştepta la câteva sute de metri de acel loc şi nu ştiu nimic de insecte. Despre ele şi despre iakut aflară ceva mai târziu de la careva dintre muncitori.

Ei văzură doar locul unde în ajun fusese cimitirul, acum – semănat cu gropi şi şanţuri, cu lăsături şi movilițe ciudate, dar cu stratul de iarbă de deasupra intact.

Şi parcă şi mai zăriră coada acelui râu de furnici de culoarea ţărânei – ca apa unui canal ce se retrage – care urca pe panta muntelui ca să coboare dincolo, ducând în spate dragonul de lemn, morţi şi bucăţi de sicrie străvechi.

Cu toate întrebările curioase ale deţinuţilor, tractorişti, buldozerişti, camionagiii şi inginerii munciră toată ziua aceea în tăcere.

Soldaţii din escortă fumară, cu privirile lunecând pe taiga, fără să scoată şi ei un cuvânt.

Şi doar câinii scheunară fără să se audă până noaptea târziu.

Prima zi de libertate

„Să nu ai gând rău împotriva [illegible]
răi; ei vor cădea singuri, ca [illegible]
care cresc pe malul unui râu."
Pañcatantra

Într-o dimineață, se treziră de prea multă liniște. [illegible] de mult ora deşteptării, dar nimeni nu bătu cu ranga în [illegible] de fier, soldaţii de gardă nu veniră să descuie uşile [illegible] să strige „Deşteptarea!" şi să-i îndemne pe deținuții [illegible] serviciu să scoată hârdaiele pline, iar pe ceilalți [illegible] alinieze pentru a se duce în sala de mese, iar de acolo [illegible] şantiere sau în zona de lucru; liniştea era desăvârşită: nu se auzea nimic, niciun zgomot cât de mic, ca în ajun de bătălie.

Coborâră din paturile lor neîncrezători, fără să [illegible] ce se întâmplă. Uşa de la intrare era deschisă. Ieşiră pe [illegible] în curte.

Ieşi şi Mihai. Un bărbat între două vârste se apropie de el şi-l întrebă:

– Ei, tu, M1- 315? Cum te cheamă?

– Ulmu. Mihai Ulmu, zise el parcă reconfirmându-şi recuperarea numelui, de care fusese privat atâția ani.

– Dar pe tine?

– Aratunian! Aron Aratunian.

Şi-au zâmbit larg unul altuia şi şi-au strâns mâinile, parcă se vedeau atunci pentru prima dată.

– Am vrut să-ți spun că te-am admirat, ai fost unicul care ai evadat de două ori şi n-ai murit niciodată.

– Mulțumesc.

Se întâmplase ceva şi nimeni dintre ei nu ştia ce.

Barăcile, de regulă încuiate pe din afară, erau acum cu zăvoarele trase şi cu lacătele aruncate la întâmplare pe jos. Uşile de la celule, de la carcere, de la infirmerie, de la multele hardughii erau toate descuiate. Porţile cele mari ale închisorii se legănau în vânt, desfăcute vraişte.

Ca şi cum administratorii cu tot cu gardieni ieşiră în fugă, fără să mai aibă timp să le închidă la loc.

Reflectoarele cu lumini orbitoare, care vegheau în nopţi curtea largă a închisorii, mai ardeau în plină zi, de parcă stăpânii lor le părăsiseră în grabă, la vreme de întuneric, uitând să le stingă.

Santinelele nu se mai zăreau nici ele în foişoarele de lemn. Soldaţii din escortă, patrulele de dincolo de cordonul de sârmă ghimpată, paznicii înarmaţi erau lipsă. Un felcer, şi el dintre deţinuţi, înfăşurat într-un halat care fusese cândva alb, dar care semăna mai degrabă cu o haină de măcelar, ieşi din infirmerie şi când deţinuţii îngrămădiţi în curtea penitenciarului îl întrebară ce s-a întâmplat, el le-a spus:

– A murit Stalin... Azi dimineaţă... La ora 3.00. Aşa că sunteţi liberi... Fiecare poate pleca unde doreşte.

Libertatea îi îmbătă pe toţi ca o şampanie, făcându-i pe mulţi să-şi piardă capul. Foştii condamnaţi erau cuprinşi ca de-o nebunie. Săreau în sus, se bucurau, nu le venea a crede ochilor. Dulăii, oamenii cu puşti încărcate, paznicii dispărură ca printr-o minune din preajma lor. Să fie adevărat?! Sau visează?!

Când aflară vestea, au rupt de pe căciuli, de pe haine, de pe pantaloni, de pe cămăşi numerele blestemate, făcând un foc mare în mijlocul curţii. Unii au început să ţină discursuri. Jorj Odesa a ocupat biroul lui Kudreavţev, şi-a pus pază personală şi s-a declarat şef.

Imediat, a efectuat un tur prin penitenciar, însoţit de o întreagă suită şi, ajungând în sala de mese, a făcut un adevărat tărăboi când a aflat că micul dejun nu le va fi

servit, din motiv că bucătăresele o şterseseră şi ele împreună cu exponenţii vechii administraţii.

Cineva le vorbi de haitele de câini dresaţi care fură slobozite în taiga, şi acum, rămase fără stăpân, se auzeau schelălăind descumpănit ici-colo pe văile şi munţii din preajmă.

Entuziasmul era de nedescris. Captivii de ieri ardeau de nerăbdare să ajungă la casele lor. Unii porniră pe jos, pe de-a dreptul prin taiga sau de-a lungul căilor ferate, ca să ajungă hăt în Estonia sau în Crimeea.

Mihai Ulmu se grăbi şi el să părăsească Zarianka

Ieşi dincolo de porţi şi i se păru neobişnuit faptul că era fără escortă, că niciun lătrător nu s-a luat pe urmele lui că nu auzea obişnuitele comenzi: „Atenţiune! Ţineţi mâinile la spate. Lăsaţi vorba! Nu rămâneţi de coloană! Ţineţi cadenţa! Cine face un pas spre dreapta, un pas spre stânga va fi împuşcat pe loc!".

Acolo îl întâlni pe Mendelstam: acesta ca şi cum ar fi ieşit la o plimbare, mergea agale, fluierând, cu mâinile în buzunare, fără niciun fel de bagaj, numai că el se îndrepta într-o direcţie contrară celeia în care se îndreptau toţi ceilalţi foşti deţinuţi.

– Încotro, meştere?! l-a întrebat Ulmu.

– Spre Pol. De mic ardeam de nerăbdare să ajung la el. Iar acum mă aflu atât de aproape, încât ar fi păcat să ratez o atare ocazie. Merg până dă frigul cel mare, de minus 60°. Iernez în „ciumul" unor iakuţi, iar la primăvară plec mai departe. Vreau să găsesc locul de unde porneşte frigul în lume.

Apoi i-a zis visător:

– Cât mai am de trăit, vreau să călătoresc, vreau să cunosc lumea. Ce dar minunat e viaţa. E păcat ca omul să nu înţeleagă acest lucru.

Surâzând, el a continuat:

– Iar tu – fii tare! Noi, cei atât de pregătiți pentru moarte, suntem atât de nepregătiți pentru viață. Dar libertatea – să fii atent! – ne poate strivi cel mai lesne anume pe noi, cei care am visat-o cel mai mult.

S-au îmbrățișat pentru ultima dată:

– Adio, prietene!

– Adio!

Era liber!

Liber.

Liber…

Nu crezuse nici el că generalisimul avea să moară vreodată.

Se simțea cumva nepregătit pentru viața lui nouă. Parcă pe cer lumina un alt soare. Ca şi cum cel vechi se stinsese, şi un altul îi luase locul. Acesta depunea eforturi să alunge câlţii de negură de pe bolţi şi frigul care se cuibărise în sufletele fiecăruia dintre ei.

El trebuia să ajungă acum la o altă închisoare. Nu ştia dacă vestea despre moartea tovarăşului Stalin a ajuns şi la „Zarianka-6". Maria… Spera… Ce mai spera?! O minune… S-ar putea să o mai găsească şi împreună să-l caute pe Mircea, băiatul lor… Mergea aproape alergând, ca în întâmpinarea unui viitor pentru care suferise suficient ca să-l merite.

În trei sferturi de oră ajunse la închisoarea de femei.

Aproape de poartă văzu mesteacănul din al cărui vârf el imitase cândva cocoşul-de-munte, ca să-l poată auzi Maria. Acum mesteacănul era un schelet: un fulger lovi în el mai demult, încenuşându-l din creştet până-n pământ. Se apropie de el şi-i mângâie coaja jupuită de vânt. Martor al fericirii lui. Îşi spuse în preajma acelui arbore trist că cele mai fericite clipe ale vieţii lui s-au întâmplat între cele două închisori: „Zarianka-1" şi „Zarianka-6", când reuşi să evadeze, ca să fie cu Maria, Maria, Maria…

...Ce nume de munte sau de fluviu, sau de fulger[illegible] viaţa lui!

Era prima zi de libertate şi ar fi vrut să o împartă cu Maria.

Când împinse poarta de fier, ea se deschise singură aproape să se prăvale.

În acea zi de 5 martie 1953 şi „Zarianka-6" [illegible] impresia de lagăr părăsit.

Închisoarea de femei

„Oamenii nu sunt pedepsiți pentru păcatele lor, ci de către ele."
Elbert Hubbard

Închisoarea pentru femei părea şi ea pustie, ca fără de stăpân. Nu întâlni pe nimeni în camera de gardă, în curte, la administrație. Bătu la o uşă de fier ruginit, pe care scria: „Şefa penitenciarului, tov. Sklear", şi o deschise fără să mai aştepte să i se răspundă.

Şefa închisorii stătea la un birou metalic şi scria ceva.

Ulmu a pătruns pe uşă, dar, deşi aceasta a scârțâit îngrozitor din încheieturile neunse, femeia nici gând să ridice capul din hârtii.

– Bună ziua!

Era surdă, probabil, pentru că răsfoia un registru, a notat ceva pe o filă, apoi a scos un caiet pe care l-a frunzărit indiferentă înainte şi înapoi, ca un elev care nu ştie ce cuvânt caută într-un dicționar şi, după ce trecuseră alte minute în şir, Mihai repetă:

– Bună ziua! Eu…

– Închideți uşa!

Încăperea îşi avea geamurile astupate cu obloane din plăci de fier, pereții, ca şi uşa, ca şi duşumeaua, ca şi tavanul, erau căptuşiți cu foi de metal. Ca şi cum se aflau într-un seif. Un bec palid ardea în incintă, deşi afară era zi albă. Camera rece, joasă, umedă şi neaerisită avea un aer închis, stătut şi nesănătos. Chiar dacă Ulmu trăsese atent uşa după el, doamna Sklear îşi reluă pe un ton poruncitor rugămintea:

– Închideți uşa!

A subliniat, parcă s-ar fi temut să nu intre [illegible] proaspăt de afară: aer tare de cetini cu lumina începutului de martie.

Apoi ridică ochii din mapele sale, privi spre [illegible] răceală şi zise:

– Mă scuzaţi! Aşezaţi-vă!

Era îmbrăcată într-o haină militară, croită [illegible] pentru femei, dar, ca şi cum ar fi fost cusută la [illegible] cineva, emana şi ea supărare.

– Eu sunt… rosti Mihai, cu o voce îndepărtată, [illegible] să se stingă, încât şi el abia-abia dacă o auzi. Se opri, [illegible] pumn, apoi luă fraza de la capăt:

– Eu sunt soțul Mariei Răzeşu!

Ea îl măsură cu privirea, atunci pentru prima [illegible] cu o privire de somnambul.

– Aşezaţi-vă! repetă ea, deşi Mihai şedea pe [illegible] dintre scaunele metalice din încăpere.

– Trăieşte? întrebă Mihai gâtuit de emoție.

Ea deveni atentă ca la un zgomot de paşi de pe [illegible], deschise un caiet de pe masă, în care nu scria nimic şi [illegible] să citească cu o voce gravă, de bariton răcit:

– Prezidiul Comitetului Central al PC(b) din toata Uniunea a decis ca un milion şi jumătate de deținuți să fie eliberați în cinstea Congresului ordinar al partidului...

Inima lui se izbi în piept ca un peşte de ațele unui năvod:

– Maria? Şi Maria Răzeşu? întrebă precipitat, cu [illegible] speranţă în voce Mihai Ulmu.

– Răzeşu?! Încercă ea parcă să şi-o amintească, apoi rosti repede:

– Maria Răzeşu a fost o lucrătoare bună.

– Trăieşte?!

– Pe ea au iubit-o toate deținutele, până în ultima ei [illegible]

Mihai Ulmu avu impresia că umblă pe o gheață care pârâie. Se temu să mai întrebe ceva.

Femeia din fața lui închise caietul, chipul i se înseninä un pic, capul nu mai părea disproporționat şi palmele ei prinseră să şteargă precipitat luciul metalic al mesei.

– A fost împuşcată în timpul unei tentative de evadare. E ceea ce ştiu... Îmi pare rău să vă aduc această veste...

Mihai avu impresia că-i vorbeşte o bucată de cremene care brusc a căpătat glas:

– Am cunoscut-o pe Maria Răzeşi şi vreau să vă spun că a fost o ființă ciudată. De la ea au învățat să zâmbească unele femei din lagărul nostru, care nu surâseră vreodată în viața lor.

Lui Mihai i-au crescut lacrimile ca nişte melci între gene, căzeau de sus, lățindu-se peste dosarele de pe marginea mesei.

La un moment dat femeia a prins să se răstească la el:

– Încetați! Că nu sunteți muiere.

Mihai îşi şterse lacrimile şi i se adresă:

– Unde e mormântul ei?

– In cimitirul din spatele închisorii.

După o pauză Mihai mai întrebă:

– Unde e copilul?!

– Interesați-vă la Iasnoe. Când împlineau şase ani erau repartizați pe la orfelinate. Poate e la Nadrecinoe. Poate în altă parte. Uniunea Sovietică e mare.

Mihai se ridică să plece. Ajunse lângă uşă pe bâjbâite. Când apucă mânerul s-o deschidă, şefa închisorii de femei îl strigă din urmă, cu ordin milităresc:

– Cetățene! Opriți-vă!

Mihai se opri.

Ea căută ceva îndelung într-un dulap, scoase o mapă, o răsfoi, apoi vorbi:

– Să vă transmit lucrurile cetățenei Răzeşu.

Căută în alt dulap, de unde scoase un plic, pe care îl înmână.

„Lucrurile personale ale deținutei nr. [illegible] (Răzeşu M.S.)". Îl deschise tremurând.

În plic găsi o fotografie a clasei a douăsprezecea de la Liceul din Poiana, clasa lui şi a ei; cărțulia cu versurile lui M. Eminescu şi inelul de iarbă din ziua nunții lor din munții cereşti de pe Kolâma.

Mihai puse toate aceste lucruri la loc, închise plicul şi, când şefa se ridică să-şi ia rămas bun, se înclină în față ei amintindu-şi de-o veche formulă de politețe:

– Vă voi rămâne în veci îndatorat, stimată doamnă!

Ultimul cuvânt îl rosti apăsat, dând să plece.

– Vă mulțumesc, o, vă mulțumesc mult! băigui şefa. Ochii ei i s-au părut brusc luminoşi.

– Pentru ce?! a devenit curios Mihai.

– Mie nu mi-a zis nimeni niciodată în această viață „doamnă". Sunteți primul.

– Cum se poate?!

– Da, deşi eu sunt încă domnişoară!

– O, nici nu mă îndoiesc.

– Sărut mâna, mai adăugă Mihai şi reveni ca să sărute brațul de fier, aşa i se păru lui Ulmu, pe care ea i l întinse galant. Apoi şefa îi zise:

– Căutați-vă copilul la Nadrecinoe. Cred că e la orfelinatul de acolo. Poate aveți noroc.

Femeia în haine de soldat îl scrută cu o privire care încerca să-i câştige mai degrabă dușmănia şi-i spuse cu o dezvinovățire:

– Eu n-am fost căsătorită niciodată. Ca şi majoritatea femeilor de aici. Eram numite „călugăriţele lui Stalin". Dar când mă gândesc că unele femei au evadat traversând rîuri, sărind de pe un sloi de gheaţă pe altul, ca să se întâlnească cu omul iubit sau când au trecut printre gloanţe ca să-şi salveze copilul de tifosul mai tare ca fiinţa umană, îmi zic că, poate, am pierdut în viaţă ceva esenţial, ce nu mi-a fost dat să cunosc şi să înţeleg. Dar destinul mi l-am ales eu .. Şi nu învinuiesc pe nimeni... De multe ori mă întrebam ce port în piept: o inimă sau un ceasornic? Ce-mi curge prin vene: sânge sau oţel topit?! Şi dumneavoastră mi-aţi amintit azi că sunt şi eu om, o „doamnă", cum mi-aţi zis, şi nu un mecanism. Am fost toată viaţa militar până în vârful unghiilor. Iar eu... zise ea visătoare şi aproape şoptind... sunt din nobili. Interpretam „Lohengrin", de Wagner în clasa a doua de Pension. Toţi ai mei au fost împuşcaţi. Şi eu n-am putut să aleg.

I se păru la un moment dat luminată de o rază de soare răzbită printre obloane.

Se despărţiră aproape prieteni.

– Sunteţi încă frumoasă, minţi Mihai, ca să-i mai facă o plăcere.

– O, zise ea, surâzând pentru prima dată (poate nu mai surâse tot din clasa a doua de Pension, se gândi Mihai), sunt plină de zbârcituri.

– Zbârciturile sufletului nu se văd, vru s-o consoleze Mihai.

– O, acelea-s şi mai multe. De asta sunt fericită, că nu se văd. Dacă s-ar vedea, ai privi în altă parte sau ţi-ai acoperi ochii cu palmele, înspăimântat.

Mihai n-o contrazise, se înclină încă o dată şi-i spuse:

– Cu bine!

– Cu bine! rosti ea cu aceeaşi voce metalică de la început, care reveni şi al cărei ecou se izbi reverberator de pereţii şi ei metalici.

Când ieşi în curte, soarele îl recunoscu uşor.

„Doamne…”, încercă Mihai să formuleze un gând de al său, dar îşi dădu seama că nici chiar Dumnezeu nu poate modifica trecutul.

În cimitirul situat în spatele închisorii din mulţimea de scândurele o căută şi o găsi uşor pe cea pe care era trecut un număr – „B2-033” – care fusese alt nume, cel de la Zarianka, al Mariei Răzeşu.

Stătu ziua întreagă în preajma mormântului ei. Găsi chiar la pictoriţa închisorii din secţia cultural-educativă vopsea şi o toporişcă, cu ajutorul căreia ciopli o cruce, pe care a scris în locul numărului un nume: „Maria Răzeşu”. În ultimul moment însă a făcut o completare: „Maria Răzeşu-Ulmu”.

Puse pe mormânt ţărână îngheţată şi plantă lângă cruce un pui de mesteacăn.

A plâns fără lacrimi, trăind sentimentul când de prea multa durere lacrimile nu mai vor să curgă.

Îngenunche lângă movilița de ţărână, zicând în gând „O, moarte, hrăpăreaţo şi lacomo, de ce nu m-ai cruţat măcar o singură dată?!”

La Nadrecinoe

„...nor în care fiecare fantezie vede o altă plăsmuire."

Jean Paul

Şapte zile şi şapte nopți stătu Mihai Ulmu în preajma orfelinatului din Nadrecinoe.

Mircea, băiatul lui şi al Mariei, trebuia să se afle acolo.

Ştia că, atunci când copilaşii împlineau doi ani de zile, erau trimişi la Creşa-închisoare din Iasnoe, de unde, când atingeau vârsta de şase ani, erau aduşi la acest orfelinat, născocindu-se fiecăruia câte un nume, care urma să-i însoțească toată viața.

Trecuseră mai bine de zece ani de când aceştia se despărțiseră de mamele lor.

Şi chiar dacă un copil avuse până la vârsta de doi ani alt nume, era imposibil ca acela să nu fie uitat, abandonat, neglijat, scos din memorie după atâta amar de vreme. Iar Ulmu era sigur că Mircea se afla printre elevii „fabricii de infractori", cum i-a zis un paznic orfelinatului de aici.

Timp de o săptămână de zile, Ulmu a scrutat chipul fiecărui copil – spera să-l depisteze după unele trăsături care i-ar fi amintit de Maria sau i-ar fi aparținut şi lui, a fost martor involuntar la multe dintre jocurile lor trăsnite, le cunoştea regimul, a intrat în căminul lor cu un singur bec, care se fura mereu, a discutat cu mulți dintre ei, cu directoarea, cu educatorii.

Dar zadarnic!

Nimeni nu-i putuse spune nimic.

Şi-abia norocul a fost cel care, pentru prima dată în viaţa lui, l-a ajutat.

Îl căuta prin curtea cea cu trei sute de copii fără nume, cu trei sute de copii care, îmbrăcaţi în acelaşi hain cu aceeaşi tunsură, parcă ar fi avut cu toţii şi acelaşi chip, aşa cum ai căuta un ac într-un car cu fân.

Într-o zi s-a apropiat de el un puştiulică:

– Ce cauţi?

– Îmi caut băiatul. Aş da orice să-l găsesc.

– Nu vrei să fiu eu băiatul tău?

– Eşti tu băiatul meu?

– S-ar putea. Crezi că nu?! Scoate-mă de aici, înfiază-mă numai până dincolo de porţi, după aceea plecăm fiecare în drumul lui.

– Pe băiatul meu îl chema Mircea.

– Pe mine mă cheamă Ivan. Dar îmi poţi spune şi Mircea.

Era a şasea zi de căutări şi, obosit, Mihai aproape că se împăcase cu gândul să iasă de acolo măcar cu cineva, cu un băiat căruia să-i spună Mircea şi să fie copilul lui.

Dar înainte de a se fi închis capcana, a prins să strige:

– Să mai aşteptăm până mâine. I-am promis unei femei, mama lui şi soţia mea, că am să-l găsesc anume pe el şi nu pe altcineva.

– Ei, vezi, moşule! Dacă te răzgândeşti, îmi spui.

Ştia că plecând de acolo fără să-l găsească, avea să-l piardă definitiv. Copiii se fereau de el. Nu ştiau cine e, ce caută, dar ajunseră – şi ei, şi paznicii, şi pedagogii – să se obişnuiască cu prezenţa lui zilnică. Ploua, ningea şi Ulmu cu sufletul zgribulit, zi de zi, apărea lângă poartă, ca la serviciu.

– De unde vii? l-a întrebat omul de la intrare, care îl plictisea.

– De departe. Mi-e frică de amintiri, ca să spun mai mult.

– Eşti, probabil, dintre criminalii pe care i-a eliberat Stalin după ce-a murit.

– ...

– Ce crimă ai făcut?

– Am iubit o femeie cel mai mult pe lumea asta, niște oameni și niște cărți.

– Pentru că iubeşti pe cineva nu se dau ani de puşcărie. Pentru asta se împuşcă. De ce nu te-au împuşcat?

– S-au scumpit la gloanțe. Erau mai puține decât oamenii care trebuiau împuşcați.

– Ce cauți prin orfelinatul nostru?

– Îmi caut băiatul.

– Lasă-l în pace. Aici el se simte bine. Ei au fost învățați să urască, să se bată, să-şi rupă cu dinții beregata unul altuia, să ia viața pieptiş. Tu ce-ai avea să-l înveți? Ei sunt ca niște lupi gata de vânătoare. Acum când îi aşteaptă pădurile şi puşcăriile, n-ai putea să-i faci decât rău. Caută-ți de drum. Lasă-l. Du-te!

Din cauza ploilor înserarea venea repede. Ulmu se lăsa plouat, nu mai simțea apa ce cădea de sus. Doar umerii îl dureau de răpăitul ei, ca şi cum ar fi cărat saci cu nisip toată ziua.

Pânza de tristețe de pe ochi i-a căzut abia în ziua a şaptea.

Atunci l-a găsit pe Mircea.

În clipa când Ulmu n-a mai rezistat şi a prins să strige prin toată ograda ceea: „Mi-i-i-rcea! Mi-i-ir-cea!", pe acoperişul unui garaj a văzut, profilându-se în soare, un băietan ridicat în toată statura lui, care, mut, ținea sus, deasupra capului, un braț cu mâneca suflecată până la cot, pe care era tatuat un nume: „Mircea".

Îi dăduseră lacrimile acolo, în mijlocul acelor copii, fără să ştie dacă sunt de suferință sau de fericire.

Dar cel mai mult s-a speriat de el Mircea, pentru că îl ținea cu mâna lui strâns-strâns, ca într-un cleşte, parcă ar fi prins un infractor de care se temea să nu fugă.

Pe urmă, când au ieşit pe poarta orfelinatului, petrecuți cu privirile de aproape toți cei trei sute de copii, şi au rămas numai ei doi, Mihai i-a spus fiului său:

– Eu credeam că suferințele mari te dezgustă de viață. Dar ele te fac s-o iubeşti şi mai mult.

* * *

Sensul acestei fraze, rostită în acea zi de tatăl meu Mihai Ulmu, aveam să-l înțeleg cu mult mai târziu.

Adio, Zarianka!

„În fiecare lucru se află un prizonier."
Rainer Maria Rilke

Mihai Ulmu a revenit însoțit de Mircea la Zarianka. În cimitirul închisorii pentru femei au îngenuncheat la mormântul Mariei.

Aşa Mircea aflase de mama lui. Nişte amintiri, ca de dincolo de naştere, îi mai păstrau ceva din căldura, din respirația şi din duioşia ei.

Au stat mult acolo, până vârfurile pinilor au început să se clatine de un vânt cu stele.

Atunci Mihai Ulmu a pus într-o legăturică pe care o avea cu el câțiva pumni de țărână de pe mormântul Mariei Răzeşu-Ulmu.

– O vom duce cu noi la Poiana, i-a zis el fiului său.

Se simțea bine alături de Mircea. Era ceva din Maria în felul lui de a fi, de a rosti cuvintele, de a gesticula, de a păşi, de a clipi, de a surâde, chiar dacă abia învăța să surâdă.

Ajunseră la închisoarea pentru bărbați când se întunecă de-a binelea.

Mircea rămăsese să-l aştepte în curte.

Penitenciarul era pustiu. Dar parcă se afla mai degrabă în aşteptarea altor deținuți. Paznicii, bucătarii, personalul din deservire – derutați o vreme – reveniră. Avea fiecare dintre ei copii, familii care trebuia întreținute, un carnet de muncă, un sindicat unde să se afle în evidență...

Paznicul din camera de gardă se plictisea:

– Ce viață fierbea aici când închisoarea era plină cu oameni, îi împărtăşi el visător lui Ulmu. Acum poate o fac

muzeu. Şi de ce nu?! mă lasă tot pe mine paznic, că [illegible] cunoaşte mai bine care om de seamă şi în care dintre celule a stat? Aş face nişte excursii mamă-mamă!, c-ar da bucuria toată ţara, ba am aduce şi turişti de peste hotare, cu valuta lor forte, să vadă, că avem ce le arăta! Avem cu ce ne mândri!

De la el află că barăcile erau pustii: stăpânii pe închisoare se făcuseră şobolanii, care până atunci activau în ilegalitate, pe sub podele.

Tot paznicul îi vorbi despre Nemanas, după care guvernul Lituaniei a trimis un elicopter special, în care au încăput şi ceilalţi, vreo 50! de lituanieni din lagăr.

Îi povesti apoi cu savoare cum Kudreavţev a fost prins în pădurea din preajmă de nişte deţinuţi, care intenţionaseră să-l jupoaie de viu şi l-au imobilizat pe-o masă din cabinetul său, lipindu-i gura cu fâşii de bandă adezivă, pentru ca să nu cânte fără să se mai poată opri „Internaţionala", dar pe urmă li s-a făcut milă şi-l lăsară în pace, concluzionând că fostul comandant al penitenciarului e om mort, iar a jupui un mort înseamnă păcat de moarte, egal cu cel al profanărilor de cadavre.

– Şi unde e Kudreavţev acum?

– Aa! Păi a fugit în Alaska. Se zice că a trecut dincolo, prin Bering, cu piroga unor contrabandişti eschimoşi sau cu un aisberg dus de curenţi, deşi unii adeveresc că ar fi traversat strâmtoarea înot... Ce nu face frica din om?!... Dar cine ştie?!

Ulmu bătu la uşa biroului care aparţinuse cândva lui Kudreavţev.

– Intră! auzi pe cineva dinăuntru.

Deschise uşa, dar ochii nu puteau distinge prin întuneric.

– Este cineva aici? întrebă.

– Suntem noi, a răspuns o voce. Ce doriţi?

Păşi pragul şi înaintă în încăpere, după ce ochii se obişnuiră un pic, văzu la masă o umbră?! o momâie?! un om?! înconjurat de mape, dosare, file aruncate în toate părţile, pe podea, pe scaune, pe birou, de după care abia se mai vedea conţopistul ce scria ceva de zor.

– E mult de lucru, se scuză el. Şi n-avem nici lumină! După ce am rămas fără deţinuţi şi nu mai putem plăti întreţinerea, ne-au deconectat de la reţea. Aşa că vedeţi şi dumneavoastră în ce condiţii lucrăm şi zi, şi noapte. Dacă aţi venit după adeverinţă de „liber", luaţi un formular ştampilat şi completaţi-l singur.

– Aş mai vrea...

– Ce?

– Să iau cunoştinţă de dosarul meu.

– Nu se poate.

– De ce?

– Pentru că nu există. Noi completăm, dar de fapt alcătuim, doar dosarele celor morţi. Voi, viii, mai aveţi timp... Majoritatea dosarelor conţin, cel mult, o filă-două, din care nu poţi afla prea bine ce a vrut să zică. Unii n-au nici atât. Acum dacă v-aş găsi dosarul, după ce-l veţi citi, veţi fi obligat să scrieţi pe el: „Cu stimă". Şi să vă puneţi semnătura. Nu ştiţi ce înseamnă „Cu stimă"?! Vă spun. Înseamnă mulţumesc, tovarăşe temnicer, că n-ai apăsat pe trăgaci atunci când arma îţi era încărcată şi eu tocmai mă întâmplasem să fiu înaintea ta, de aceea am o obligaţie sfântă: să uit cine ţinea arma şi cine era cel ochit. Altfel vârâm ţara într-un nou război civil. Iar eu am fost trimis aici de la Moscova să mă îngrijesc de morţi. De ei e cel mai rău. Pe ei trebuie să-i scoatem acum din infern. Iar pentru asta Scaraoţchi urmează să aibă documentele de reabilitare ale fiecăruia, că insul cutare sau cutare a fost pus la zid, aruncat în copcile din râu, bătut în cuie ş.a.m.d., fără de vină. Iar acum: adio! îi zise conţopistul şi îi zâmbi din întuneric:

– ...şi să nu vă mai văd pe aici. Iar acum treceţi la certificatul de „liber" pe la contabilitate.

Acolo, o bătrână îi povesti despre femeile de la contabilitate şi cele de la bucătărie care declanşaseră o campanie pentru depolitizarea contabilităţii şi a bucătăriei, apoi îl informă că statul a fost foarte corect cu ei toţi şi le-a remunerat munca până în ultimul bănuţ. Doar că din sumele acumulate de-a lung de ani au fost reţinute cele cheltuite pentru cazare, hrană, îmbrăcăminte, încălţăminte, baie, spălătorie, transport, îngrijire medicală, încălzire, pază, escortă, seminare, plata administraţiei, întreţinerea câinilor a asistenţei judiciare, pentru reparaţia clădirilor, a celulelor şi carcerelor şi încă atâtea altele. Unii dintre deţinuţi care ospătaseră mai mult prin infirmerie rămăseseră datori statului pentru serviciile prestate, iar lui Mihai Ulmu, îl anunţă cu aplomb mătuşica, după ce lovi mai bine de un sfert de ore bilele de la abac una de cealaltă, i se cuveneau şi ceva bani.

– Semnează aici, i-a zis până la urmă bătrâna, înmânându-i un şomoiog de ruble, nu prea multe, dar suficiente ca să poată părăsi o dată pentru totdeauna acel loc blestemat şi să poată ajunge, el şi băiatul lui, la Poiana.

Întoarcerea acasă

„Când aedul Demodoc, cântăreţul orb, începu a cânta din liră isprăvile de la Troia, Ulise începu a plânge şi-şi trase haina peste ochi ca să nu-l vadă nimeni. Regele Alcinous, zărindu-l plângând, opri pe cântăreţ, spunând:

– Străinul acesta poate plânge pe cineva din ai lui care a pierit acolo. Poate plânge de dorul de casă."

Homer, Odiseea

Porniră din Zarianka spre Magadan pe jos. Nu se gândiră atunci că distanţa pe care urmau s-o parcurgă este de peste şapte sute de kilometri.

La marginea orăşelului a oprit în dreptul lor un camion. Un glas blajin se oferi să-i ducă. Au urcat. Nu ştiau încotro merge, dar voiau să se îndepărteze cât mai curând dc localitatea aceea, de locul acela.

Şoferul era dintre foştii deţinuţi. Le povesti că nu avea unde să plece: nevasta i se căsătorise cu un altul, noul ci soţior locuind chiar în casa lui, copiii se deziseră demult de el, iar cum căpătă aici un loc de lucru, care urma să-i fie şi remunerat, hotărî să rămână.

La Magadan, când Mihai vru să-i plătească, a refuzat să ia bani:

– O să vă mai prindă bine.

La gara maritimă observară un bătrân cu un picior de lemn care discuta cu un călător ca şi ei, coborât din alt camion.

Apoi acesta se apropie de dânşii.

Era un bărbat de statură mijlocie, puțin încovoiat cu obraz bolovănos, parcă cioplit în lemn.

Șchiopăta greoi, ca și cum ducea niște munți în spinare.

Semăna cu un Hristos coborât de pe cruce, mai înainte de a muri și învia.

– Veniți de la Zarianka?

– Da!

– Mai este lume pe acolo?

– Nu, noi am plecat ultimii.

– Caut două fete. Una-mi era fiică, iar alta – tot ca o fiică. Una era blondă, cu ochi albaștri… Și alta – șatenă, cu ochi verzi-albăstrui. Semănau între ele, parcă ar fi fost surori, zău! Nu le-ați văzut? Toată lumea s-a întors dintr-acolo, dar ele nu…

Vorbea ca o îngânare de ape:

– Am visat că le-a trăsnit fulgerul pe amândouă. Dar nu cred. Aștept să se întoarcă măcar una. Că aș fi plecat demult de aici, cât mai departe de orașul acesta care mi miroase a mort. Chiar dacă nu am unde să plec.

– E important că nu mai avem pușcării, așa că ai să le revezi într-o zi, unchiașule, i-a zis Mihai Ulmu, ca să-l mângâie..

– De aceea și trag nădejde.

– Erau dintre condamnate?

– Cea care-mi era fiică a fost acuzată pentru cutremurul de la Așhabad, de inundațiile de la Saratov, de secetele din Ucraina și alunecările de pământ din Siberia orientală…

– Dar cealaltă?

– De cealaltă, nu știu… Dar cred că a fost condamnată și ea, pentru că iubise prea mult, nepământește, pe un bărbat, care se afla pe atunci la Zarianka. Mi-a spus și cum îl chema, dar i-am uitat numele… Emin… Sau cam așa

ceva... Nu mai țin minte, că a fost demult... Pentru astea au fost osândite dar, de fapt, pentru că n-aveau nicio vină... Erau amândouă tinere şi frumoase ca nişte îngere... Le aştept în fiecare zi, în această gară, de 13 ani. Nu se pot rătăci. Alt drum nu există, decât pe aici.

Privi în ochii rotunzi şi limpezi ai lui Mircea şi parcă străluminat de un gând, zise:

– Una îşi avea ochii ca ai acestui băiat. La fel de încrezători şi de senini... Nu le-ați văzut, nu le-ați cunoscut?

– Nu, taică, zise Mihai. Ne pare rău. Vrem să te rugăm să ne spui cum putem să ajungem la Moscova.

– Of, păcatele mele. E greu. Magadanul seamănă acum cu un lac de acumulare căruia i s-a rupt zăgazul. S-a pomenit peste noapte oraş de un milion de oameni. Aceşti cetățeni „liberi", care până mai zilele trecute erau cu toții prizonieri ai regimului, se grăbesc să părăsească peninsula. Dar încercați. De pe aerodrom se poate ajunge cu avionul la Habarovsk. Iar de acolo cu trenul în două săptămâni sunteți la Moscova.

Ceea ce văzură la aeroport întrecea orice imaginaţie. Acesta era plin cu foşti deținuți, mii, poate chiar zeci de mii. În gară nu se putea intra, lumea stătea înghesuită om lângă om, în rânduri enorme care nu înaintau de zile şi nopți, în nicio direcție, era un vacarm nesfârşit, pasageri fără bilete care inundau pista de decolare, luând cu asalt avioanele: iadul pe pământ. Şi deşi şeful aeroportului, ca să scape cât mai curând de acel talaz de oameni, spori numărul rutelor, dând indicații ca pasagerii să fie luați şi fără locuri, în picioare, câți ar permite decolarea, acea avalanşă părea că nu se va termina niciodată. Pe Mihai Ulmu îl miră însă altceva: acei oameni, care se împingeau, care se înghesuiau, care se striveau unul pe celălalt, aveau aproape toți ca unul chipurile senine, încercau să-şi surâdă, emiteau amabilități: „Vă rog să mă scuzați", „Sărut mâna", „Am onoarea!", „Nu

vă supărați", „Respectele mele", „Cu toată stima!" ș.a., erau prietenoşi, omul nu mai era ca la Dostoievski, Dumnezeu şi diavol în acelaşi timp, el se străduia să redevină ceea ce a fost când l-a lăsat Cel-de-Sus pe acest pământ: om, fiinţă liberă, care, iat-o, nu se mai sătura să respire aerul acela ca iz de Dumnezeu.

Erau liberi şi încercau cu toţii o senzaţie ciudată să nu aibă pe cineva cu puşca în spate, alături, care să le ordone ce să facă, încotro să meargă, cum să stea. Se bucurau de toate sau încercau să se bucure: de lumina soarelui, de vânt, de arbori, de iarbă, de nori, de cer, de înghesuială, de semeni, de cuvinte, de tot ce vedeau, auzeau şi simţeau, după ani de detenţie şi de izolare de restul lumii, bucurându-se cu toţii odată şi fiecare în parte, de cel mai sfânt, cel mai nobil şi cel mai de preţ lucru din lume: libertatea. Libertatea lor şi a celorlalţi.

Mihai se apropie derutat, ţinându-l pe Mircea de mână, de potopul acela de oameni: nu putea pricepe unde se afla coada şi unde ar trebui să se aşeze la rând, când cineva îl sfătui:

– Copilul e al dumneavoastră?

– Da.

– În spatele gării e o casă la care se vând bilete pentru mamele cu copii, dar cred că şi pentru taţi...

Cu adevărat, găsi un ghişeu rezervat celor care au copii minori şi când casieriţa zări chipul lui Mircea lângă umărul lui Mihai, le vându fără probleme biletele jinduite.

Avionul mic şi murdar, care cădea mereu în goluri de aer, era supraîncărcat şi ei călătoriră în picioare până la Habarovsk.

Cele patru ore de zbor trecură repede.

La Habarovsk urcară la fel de greu – doritori de a părăsi acest continent neospitalier erau şi aici enorm de mulţi, unii dintre ei călătoreau agăţaţi de scările vagoanelor

sau postaţi pe acoperişurile acestora –, avură şi aici noroc de casa de bilete rezervată pentru părinţii care călătoreau împreună cu copiii lor minori. Într-un compartiment de şase persoane urcară cincisprezece. Şi-au ocupat locuri chiar lângă geam.

Trenul înainta greoi prin taiga. Dar acum aceasta i se arătă altfel lui Mihai. Ea îi aminti de Maria. Şi-a readus în memorie acea noapte cu lună când s-a uitat la fata din faţa sa, convins că o vede pentru prima dată. Întrebarea pe care i-a pus-o era: „Ce cauţi aici?!" Pentru că ea ar fi trebuit atunci să se afle în altă parte, în alt loc, sub alte stele. Dacă însă ar fi fost aşa, ar mai fi cunoscut oare el acel ceva care constituie esenţa unei existenţe?!

Fericite, astfel caracteriza dânsul cele şapte zile şi apoi încă trei, cele mai norocoase din viaţa sa; atât – zece zile! – din totalul celor circa 14 000 de zile, calculă el, trăite până atunci.

Destinul îi rezervă acest zecer sacru de zile şi nopţi, atât de puţine, suficiente însă ca să fi putut cunoaşte cc c dragostea cea adevărată, viaţa cea adevărată, fericirea cea adevărată.

Sălbăticia naturii i se păru, văzută din tren, una de la facerea lumii.

Garduri de munţi, perdele de arbori care zăgăzuiau zarea, lacuri limpezi ce semănau mai degrabă cu nişte bucăţi de cer aşternute pe pământ...

Trenul pufăia prin aceste întinderi, iar luna alerga din urma lui, împrăştiind scame de lumină peste împrejurimi.

În zbuciumul arborilor legănaţi de vânt, care ajungea şi până la el, parcă auzea vocile celor ce-au murit de-a lungul nopţii şi n-au mai apucat să spună acestei zile: „Bună dimineaţa!" Ziua aceasta venise fără de ei.

Mircea dormea în brațele lui, iar el parcă se deștepta încet-încet dintr-un coşmar care ținu prea mult. „Ce n-aș da să uit", îşi zicea, amintindu-şi de zilele de detenție tot mai altfel, de parcă toate acelea i s-ar fi întâmplat altcuiva și nu lui.

„Poate, vreodată, voi fi bucuros de tot ce mi se întâmplă şi voi putea şi eu să uit ce vreau să uit şi o să țin minte numai ceea ce voi dori să țin minte."

Se temea să adoarmă, ca să nu se trezească din nou în patul său tare, din scânduri, de la Zarianka.

Ziua cobora în gări să cumpere câte ceva de la gurii. Deşi aproape în fiecare gară erau femei de la „Crucea Roşie" împărțind ceai şi pâine.

Mircea era surprins de tot ce vedea. Nu-şi închipuise vreodată că, în afara orfelinatului său, mai trăieşte încă atâția omenime.

– Lumea e mult mai mare decât credeam, nu încetă el să se mire.

Tot ce i se întâmpla era atât de nou.

Voia să ştie totul, ca şi cum aflând mai multe despre umanitate, despre lume, despre părinții săi, s-ar fi cunoscut mai bine pe sine, şi-ar fi cunoscut mai bine propriul suflet propriile visuri.

Dovedea o curiozitate sălbatică, nefirească, Mihai comparând-o cu cea a puiului de om Mowgli revenit dintre ființele junglei.

Toate cele pe care le vedea Mircea le accepta, mai degrabă, ca pe nişte închipuiri: o lume ireală, cu oameni ireali, irealitate care plutea – fără viață şi identitate proprie – între ce-a fost la Nadrecinoe şi el, cel răpit de acolo.

Mircea nu cunoştea libertatea decât de câteva zile, el asociind-o mai curând cu înghesuiala, cu prăbuşirile în golurile de aer ale avionului care-ți întorceau mațele pe dos,

cu hurducăturile de tren. Se temea cumva de aceasta ca de ceva necunoscut în care nu merită să te încrezi prea mult, iar povestirile sale admirative despre durii din orfelinat (despre Ivanov-Lungul, care avea vârfurile degetelor văzătoare sau despre Ivanov-Mitralieră, care ascunsese odată într-o carte, al cărei mijloc îl scobise din timp, lăsând filele întregi doar pe margini, un liliac uriaş de câteva kilograme, care, atunci când profesoara de biologie deschise manualul, îşi luă zborul încâlcindu-se în pletele ei sure, şi altele asemănătoare) îl lăsau indiferent pe cel care i se prezentase a fi tatăl său.

Când ajunseră la Irkutsk, Mihai Ulmu văzu pe peron un chioşc de ziare.

Scoase un pumn de ruble şi-i ceru femeii de la chioşc:

– Daţi-mi, vă rog, nişte ziare…

– Ce anume?

– Daţi-mi-le pe toate.

Urcă cu braţele încărcate în tren şi prinse să le soarbă cu aviditate. Nu pricepea prea multe lucruri, nume necunoscute, oameni politici noi, teme actuale. Deşi publicaţiile se deosebeau doar prin titluri, le frunzări până la capăt pe toate. Mihai se bucura de faptul că putea procura, răsfoi, citi un ziar, o revistă, o carte…

Habar nu avuse ce se întâmplase în lume, nu ştiuse de război, de Stalin, de Hitler, de americani, de coreeni, de canalul Volga-Don…

A fost greu pentru el, cel care trăi citind întruna, oriunde, oricât, orice, să nu fi ţinut în faţă timp de atâţia ani barem o pagină de carte sau de ziar. În detenţie, suferi mult, până să se deprindă cu lipsa cărţilor.

Acum îşi reamintea de vechea lui patimă, care, ca în vremurile de odinioară, îl ţinu mut mai multe ore în şir,

scufundat cu totul în acele articole banale, ordinare, [illegible] unui cititor deprins cu ele nu-i spuneau aproape nimic nou.

Mircea se bucura în preajmă: era şi tatăl său ca un copil, numai că unul mai mare, care descoperea [illegible] redescoperea împreună cu el realităţile noi, timpul întrerupt, viaţa cea din care lipsise o vreme şi care trecuse pe lângă el, fără de el, în lipsa lui, fiind martor involuntar la [illegible] uimirile, speranţele şi incertitudinile de-o clipă ale acestuia.

La Institutul de Lingvistică

„Adevărul aşteaptă. Numai minciuna se grăbeşte."
Alexandru Vlahuţă

Când ajunseră la Moscova, era într-un revărsat de zori.

Picăturile unei ploi căzură peste oraş ca un izvor de apă binefăcătoare, împrospătând asfaltul.

– Hei, îl strigă un hamal. Vii de la Magadan, urcă cu tot cu bagaj şi copil să te plimb.

– Cum ai aflat de unde vin?!

– Voi ăştia de la Magadan vă cunoaşteţi dintr-o mie. Vă sunt scrise pe chip ca pe o filă de carte toate viscolele prin care aţi trecut. Hă-hă-hă. Că şi eu tot de acolo m-am întors alaltăieri. Şi acum îmi fac bani pentru bilet, să mă întorc la Samarkand.

Îşi strânseră mâinile ca doi vechi prieteni.

Când ieşi din gară, Mihai Ulmu descoperi pentru sine un lucru alarmant: în anii de detenţie se obişnuise într-atât cu spaţiile mici, înguste, izolate, încât acum – când nimerisc în acest oraş cu pieţe imense, cu parcuri întinse, cu maidane fără de capăt – simţea că se sufocă. Aerul, prea mult, parcă îl împiedica să respire.

Avea un sentiment straniu, ca şi cum ar fi fost alcătuit din doi oameni, nedespărţiţi, dintre care unul mai e prizonier cu cătuşe la mâini şi la picioare, iar celălalt, omul liber, e supraveghetorul acestuia.

Dar este oare acest „celălalt" om liber cu adevărat, de vreme ce este obligat să-l mai însoţească mereu, pretutindeni pe cel dintâi?!

Aceste două persoane trăiau în el, tot mai greu de suportat.

Frigul rămăsese pentru totdeauna acolo, de unde, în acele locuri în care-şi lăsase şi o parte din viaţa sa, în timp ce soarele frigea din înalt, lui Mihai Ulmu, dintr-odată, îi făcu frig. Nu crezu niciodată că o porţiune din frigul de la Zarianka s-a aciuat în el, în sufletul lui, pe care va trebui să-l mai poarte cu dânsul.

Lucrul cel mai important i s-a părut acum nu faptul că supravieţuise, că ieşise viu din infern, ci acela că nu şi pierduse, în condiţii de strivire a omului din om, sentimentul propriei demnităţi.

Şi atunci de ce nu se putea obişnui cu această nouă situaţie?! Tresărea ori de câte ori vedea un miliţian, un bărbat în haine militare sau auzea pe cineva vorbind cu tonul răstit.

Libertatea se învaţă greu, ca orice lucru de pe pământ, îşi zicea. Trebuie să se comporte ca un om liber, să redevină ce-a fost înainte de-a fi ce este. Pentru asta avea nevoie de voinţă, dar şi de timp.

Găsi uşor Institutul de Lingvistică.

Acolo întrebă de Dmitri Lihaciov.

– Îl aşteptăm şi noi, îi spuse cineva. A părăsit de câteva săptămâni închisoarea de la Inta. E pe drum încă. Urmează să sosească în una din zilele apropiate. Despre ce doriţi să-i vorbiţi?

– Despre limba iugrină.

– O, o, despre cea mai veche limbă siberiană, vorbită pe continentul asiatic vreme de aproape cinci milenii. Ultimul ei vorbitor a murit acum două sute de ani.

– Nu, ultimul iugrin a murit acum câteva luni la Zarianka, în temniţa de acolo. S-a numit Iuiun. Anume el m-a rugat să-i transmit savantului Lihaciov aceste caiete.

Mihai Ulmu a scos din geanta lui trei caiete slinoase, legate cu aţe, pe a căror copertă scria cu creion chimic: „Gramatica limbii iugrine".

Savantul le luă neîncrezător, le răsfoi o vreme atent, apoi ieşi pe coridoarele largi şi prinse să strige din toţi bojocii: „S-a găsit limba iugrină! Am gramatica ei aici!"

Imediat din cabinetele alăturate ieşiră mai multe femei şi mai mulţi bărbaţi, care prinseră să răsfoiască curioşi caietele, fiecare găsind de cuviinţă să ţină în mână acele terfeloage care, ziceau ei, valorează cât greutatea lor în aur.

Entuziasmul acestora nu avea margini.

– De unde le aveţi? se interesară lucrătorii ştiinţifici. Cine vi le-a dat? Cum au ajuns caietele la dumneavoastră? Ni le puteţi lăsa?

Ulmu le-a vorbit de profesorul său Iuiun, de obişnuinţa acestuia de a scrie cuvinte pe zăpadă, pe ţărână, pe apă, de caietele pe care le purtase în detenţie pretutindeni cu el, de faptul că în nopţile polare fără de margini acesta l-a învăţat şi pe dânsul, Mihai Ulmu, limba iugrină.

– Dumneavoastră cunoaşteţi limba iugrină?, îl întrebară ei miraţi.

– Iuiun mi-a transmis toate cunoştinţele sale.

Institutul de Lingvistică organizase în ultimele decenii mai multe expediţii pe locurile unde vieţuiseră acum câteva secole iugrinii, dar nu găsiră nici un manuscris, nici un monument care ar fi vorbit de această limbă străvechc şi nici măcar un singur vorbitor.

Lui Mihai Ulmu i s-a mai povestit că într-un cătun de iurte de lângă Marea Albă mai trăiesc câţiva iugrini, dar care vorbesc ruseşte.

– O să-i învăţăm limba strămoşilor lor din aceste caiete, a spus plin de entuziasm Ojegov, celebrul lingvist. E o descoperire epocală, care nu are egal. Iar dumneavoastră sunteţi, de fapt, unicul vorbitor al acestei limbi.

Consiliul ştiinţific al Institutului de Lingvistică din URSS a decis atunci ad-hoc ca în zilele verii care vine să organizeze câteva expediţii ştiinţifice la Poiana, o localitate europeană dintre Nistru şi Prut, pentru cercetarea limbii iugrine, cea mai veche şi cea mai tristă limbă siberiană

Profesorul Mihai Ulmu le-a promis distinşilor savanţi că le va sta la dispoziţie cu toate cunoştinţele sale.

E timp pentru toate

„Pasăre mai frumoasă ca fumul
deasupra casei părinteşti nu s-a văzut.”
Grigore Vieru

Trenul spre Chişinău se grăbea încet.

O lună caldă, de vară, presăra cu var locurile, făcându-le să se vadă ca ziua.

Într-un compartiment vecin, cineva cânta la un acordeon. Câțiva tineri râdeau zgomotos. Deci, viaţa continua, ca reînnodată, aşa cum o cunoscuse odinioară.

Însoțitorul de vagon care le perforă biletele, îl salută ca pe un vechi cunoscut:

– Acasă?

– Acasă!

– După câți ani?

– După treisprezece.

– Drum bun!

– Mulțumesc.

Mircea se uita la toate cu ochii dilataţi de mirare: el nu-şi putuse imagina că oameni absolut necunoscuți pot fi atât de prietenoşi unul cu celălalt.

Ulmu îşi aminti că mai făcu acest drum. Încercă să recunoască sate, orăşele, ziduri verzi de arbori, râuri de argint, cerul spuzit de stele, aceeaşi lună gălbejită...

Dar – parcă le vedea acum pentru prima dată.

Fumul de la locomotivă se întindea ca nişte nori din urma trenului.

În compartiment doi țărani discutau despre recolta din acest an, despre ploile care întârziau, vorbele lor reducându-se, până la urmă, la o singură dorinţă:

– De-am avea cu toții ce mânca, ce ara, cu cine în ce crede!

Își dădu seama că lipsi prea mult dintre oameni, viața îi fu pustiită ca lanurile iarna și acum începea să se pătrundă de griji care nu-i aparțineau, dar care erau și ale lui de ale lui.

„N-am fost cu mine însumi atâta timp. Am lipsit parcă o veșnicie din amintirile mele."

Apoi, un bărbat între două vârste, care călătorea în același compartiment, începu și dânsul să povestească:

– Am un consătean. Merg pe stradă. Merge și el. Mă opresc la fântână. Se oprește și el. Deschid poarta curmului. Intră ca un câine după mine. Dacă-i torn, bea. Dacă nu, mă așteaptă. Ies. Iese și el. Ca o umbră fidelă. Cunosc ce vrea să-l ascult. După asta știu că mă va lăsa în pace. Numai că, imediat, va trebui să caut eu pe cineva, pe altcineva, căruia să-i pot transmite povara cuvintelor. Și pe care să-l însoțească la fel, până i se va face lehamite de mine și mă va asculta. Ca acela să găsească, la rându-i, alt confident. Aceasta e traiectoria păcatului, care nici măcar nu e al tău, dar care îți aparține în măsura în care-l cunoști. Consăteanul meu? E un om fără vină. Cele pe care vrea să le transmită sunt păcatele altcuiva. Ale unei persoane care nu putuse să moară până nu s-a făcut ascultată de cineva. Aceasta își denunțase frații și surorile, și părinții, ca să scape ea și pentru ca cel care i ținuse pistolul la tâmplă să nu apese pe trăgaci. Consăteanului i s-a făcut milă și, văzându-l cum se căznește să-și dea sufletul și nu poate, a preluat greutatea mărturisirii asupra sa. Acum se chinuie el. Iar eu?! Mie îmi ajung păcatele mele, de ce să mă mai încarc și cu ale altora, Doamne iartă-mă!

Nu pune întrebări care n-au răspuns.
Nu da sfaturi când nu ți se cer.
Gândește cu sufletul, simte cu creierul.

Chiar când cuvintele se împing unele în altele, fă-le să mai aştepte.

Era experienţa căpătată în lagărul de la Zarianka, de care mai ţinea cont.

Le povesti şi el condrumeţilor nişte amintiri din cărţile altora, se reţinu însă să le povestească şi secvenţe despre infernul din care ieşise, fiind convins că nimeni nu le va crede.

Trenul ajunse la Chişinău a doua zi către seară. Staţia de autobuze se afla, ca şi pe vremuri, în spatele gării feroviare.

Următorul autobuz ce pleca spre Poiana pornea abia a doua zi dimineaţa.

Şi-atunci urcară în cel de Butuceni, care trecea la câţiva kilometri de Poiana.

Lume era multă în autobuz. Găsiră în el locuri doar în picioare. Mihai îl ţinea cu grijă pe Mircea la pieptul său, ca pe un scut.

Pe măsură ce ieşeau din oraş, zările se lărgeau, înălţându-se să cuprindă lumea.

După câteva ore de mers, autobuzul îi lăsă la o răscruce de drumuri.

Odată cu ei, mai coborî şi un copil de-o seamă cu Mircea, pe care-l aştepta un bărbat mustăcios cu o motocicletă. Ochii motociclistului îi zâmbiseră lui Ulmu parcă spunându-i: „Bine-ai venit!", apoi, după ce-şi aşeză odrasla pe şaua din spate a vehiculului, dispăru în direcţia Poienei. Până în localitate mai erau vreo cinci kilometri. Porniră pe jos. De pe acel deal se vedeau ca-n palmă mai multe sate semănate de jur împrejur, pe o rază de zeci de kilometri, o margine a Poienei ascunsă după livezile din vale, codrii din preajmă, Răutul, văile, luncile... Norii, aici pe Dealul Mâglei, coborau până la subsuoara plopilor de pe marginea drumului.

Inima îi bătea cu putere în fața depărtărilor, [illegible] iasă din piept, iar emoțiile creşteau cu cât se apropiau mai mult de comună.

Mihai Ulmu voia ca Mircea să ştie totul despre această localitate, care urma să devină şi a lui, despre oamenii ei.

– Iată acolo se aflase cândva o moară de vânt [illegible] cărei aripi se agățau copiii satului, ca să se legene… Dincolo era un stan cu aer de biserică părăsită, cu pereți împletiți cu şiruri de iederă roşie, care îl făcea în fiecare toamnă să încins de flăcări…

Mihai îşi dădu seama că târâse cu dânsul amintirile acelei comune aşa cum îşi târâie ocnaşul lanțurile.

Acum, acestea se trezeau în el, una câte una, readucându-l la viață.

Această localitate basarabeană îi devenise nespus de dragă. Pentru că aici s-a născut Maria, aici copilărise, aici s-a jucat cu alți copii, aici străzile mai țin minte paşii ei.

Când intrară în Poiana, se înnoptă de-a binelea.

Crengile plopilor sfârâiau în cer, înfiorate de curenți.

Aceiaşi plopi, acelaşi vânt… Numai frunzele sunt altele.

Drumul cobora pe lângă şcoală şi cei doi drumeți întârziați, atunci când au ajuns în dreptul ei, s-au oprit.

– Aici e liceul unde a învățat mama ta, a rostit cel mai în vârstă dintre ei.

Au stat o clipă locului, parcă neştiind ce să facă: să meargă mai departe sau să intre?!

Bărbatul l-a apucat pe copil de mână, decis să-i arate cum este o şcoală. O altă şcoală decât cea pe care o cunoscuse băiatul la Kolâma, cu vizete la uşi şi sârmă ghimpată la ferestre. Şcoala lui, cea pe care o visase de atâtea ori în anii de strădanii şi de care îi era dor ca de o

parte din sine însuşi, rămasă aici, în clasele spaţioase, între cărţi şi caiete...

– Vreau să vezi sala în care a învăţat clasa a douăsprezecea şi banca în care a stat Maria Răzeşu, mama ta.

Era o primă iniţiere în lumea părinţilor săi, cea dinainte de naşterea sa.

Şi copilul îl urmă.

Tema pentru acasă

„Memoria e ca un ghem pe care [illegible] mi-ar ajunge nici veşnicia ca să l [illegible] până la capăt. Şi, dacă m-aş trezi [illegible] copilul meu ar vorbi mai departe [illegible] ce n-am reuşit eu să rostesc într-o [illegible] de om. Iar dacă n-ar reuşi nici el [illegible] fiţi atenţi la ce îngână ierbile[illegible] cimitire!"

În şcoală era întuneric.

Pătrunseră pe coridoarele largi, scufundate în beznă.

Iată aici studiase clasa a douăsprezecea.

A deschis uşa şi, dibuind, a întins mâna către întrerupător, pe care îl apăsase demult nu o singură dată. Se afla la locul lui vechi.

L-a atins şi…

…în încăpere s-a făcut lumină.

Cu inima bătându-i cu putere în piept, ca un copil surprins asupra faptei – în loc de o sală goală, profesorul Ulmu descoperi, brusc, incredibil, o clasă plină cu elevi, care stăteau fiecare în banca lui, numai că erau şcolari cărunţi, oameni maturi, da, da, sunt ei, îi recunoaşte… Albac, Radu, Gusti… elevii lui de acum treisprezece ani… care l-au aşteptat… să-l fi aşteptat ei, fiecare în banca lui… tocmai atâta vreme pentru ca profesorul lor să se întoarcă şi să continue lecţia… lecţia întreruptă?!

Arătau şi dânşii la fel de uluiţi, ca şi cum nu s-ar fi aşteptat să-l vadă.

– Bună seara, bâigui Mihai Ulmu.

– Bună searrra!!! rostiră ei în cor, ridicându-se zgomotos în picioare.

Era clasa lui, aceiaşi ochi, aceleaşi feţe, bărbaţi în toată puterea cuvântului, femei în toată firea.

Mihai Ulmu se sprijini de băiatul lui. Ca şi cum s-ar fi temut să nu cadă.

Îşi scoase cu un gest uşor fesul lui de schior – pe el îl avuse atunci demult, în ziua când se despărţiră – şi pletele, ca şi altădată, i se revărsară până aproape de umere. Doar că acum erau albe-albe, ca zăpada. Acest amănunt urma să le sugereze, în acele prime clipe ale întâlnirii, toate viscolele sorţii şi toate încercările nemilostive prin care trecuse profesorul lor din ziua când se despărţiseră şi despre care dânsul încă nu era pregătit să povestească.

Liviu Dragu, şeful clasei, vorbi primul:

Ştiam că veţi trece pe aici. Iar noi vă suntem datori…

Cu ce-mi sunteţi datori?!

Atunci… înainte de a ieşi din clasa noastră, ne-aţi dat o temă pentru acasă…

Care temă?

„A fi om – o artă sau un destin?!”

Uitase. Dar aceşti oameni maturi se comportau de parcă ar mai fi fost elevi, ei voiau să fie întrebaţi pentru ca dascălul lor să se convingă că s-au pregătit şi de astă dată de-a adevăratelea de lecţie.

– Şi?

– Profesorii noştri ne-au scos atunci nota anuală cu o condiţie: să vă răspundem când veţi reveni. Credeau şi ei, ca şi noi, că e vorba de câteva zile. Dar n-a fost să fie chiar aşa.

Profesorul Ulmu nu se aşteptase ca înainte de a ajunge acasă, la biblioteca sa, la conspectele sale, să marcheze revenirea lui la Poiana printr-o lecţie.

– Iată şi catalogul clasei noastre. L-am păstrat [illegible] ultima temă a rămas loc liber. Dar noi ne-am pregătit [illegible] şi am vrea să răspundem. Întrebaţi-ne!

– Spuneți-mi mai întâi: de unde ați ştiut că mă voi întoarce anume azi ca să fiți cu toții aici?

– La răscrucea de la Butuceni, Bogdan Brusture v-a văzut şi v-a recunoscut.

Aha, iată acesta e Bogdan Brusture. El îl salutase cu privirea, bărbatul cu mustață îmbârzoiată, carc îl aşteptase acum câteva ore pe copilul ce coborâse cu ei din autobuz, pe locul din spate al motocicletei sale, cum de nu-l recunoscuse?

– Am fost să-mi întâmpin băiatul, care învaţă la o şcoală din Chişinău, spuse Bogdan. Cum v-am văzut, m-am grăbit să ajung cât mai curând în comună. Am trecut cu motocicleta pe la fiecare dintre colegi să-i anunț. Pe unii i-am găsit acasă, pe alții – în câmp. Am zis că, aşteptându-vă cu lumina stinsă, fiecare în banca lui, vă vom face o surpriză. Bănuiam, ştiam că veți trece pe la şcoală... Că nu puteți să nu treceți prin cabinetul de literatură ...

Abia atunci observă că aproape nimic nu se schimbase în cabinetul de altădată. Portretul lui Eminescu, acelaşi, stătea la locul său, agățat deasupra tablei.

– Le-am spus colegilor, mai adăugă Bogdan Brusture, că domnul profesor Mihai Ulmu se întoarce la Poiana însoțit de un copil...

– Acesta e băiatul meu... Îl cheamă Mircea Ulmu...

– Şi după o pauză, însoțită de un nod care i se opri în gât, adăugă:

– ... Răzeşu...

Făcu, cu acel băietan de mână, câțiva paşi prin clasă şi, când ajunse în dreptul unei bănci cu un loc liber, îi zise:

– Mircea, treci pe locul elevei Maria Răzeşu, ca să putem începe lecția.

Şi, ca-n zilele când le fusese profesor, Mihai Ulmu trecu la catedră. Aşternu pe tablă, parcă satisfăcându-şi dorul său de ani şi ani de a scrie cu creta: **Tema pentru acasă: „A fi om – o artă sau un destin?!”**

O artă? Sau un destin? Să vedem ce vor spune aceşti copii, deveniți oameni maturi.

– Cine vrea să răspundă?!

Ca şi acum treisprezece ani, o pădure de mâini se ridică în clasă. Profesorul Ulmu surâse satisfăcut: şi de astă dată lecția o însuşiră cu toții. Era mândru de clasa lui!

Ca să şi-i reamintească mai bine, deschise catalogul care se striga altădată singur, şi citi un prim nume:

– Maria Salcâm.

Maria Salcâm făcea odinioară valuri în apele aritmeticii, şi-o aminti cum căuta şi-n poeziile lui Alecsandri formule matematice…

Îşi îndreptă cosița brăzdată cu fire cărunte şi cu un surâs de Giocondă basarabeană anunță:

– Arta de a trăi este până la urmă arta de a fi tu însuți. Cu toate ale tale: bucurii, dureri, speranțe, decepții, realizări. Am şase copii, trei fete şi trei băieți. Mă trezesc dimineața înaintea tuturor şi-i pregătesc de şcoală, de grădiniță. Le pun în față micul dejun, calc, spăl, deretic. Îmi iubesc copiii. Îmi iubesc soțul. Viața mea e banală de tot…, zâmbi ea fericită, ca o scuză. Şi se aşeză.

Această femeie ca şi cum sprijinea cu privirile un stol de fluturi răniți: ființa ei emana multă bunătate şi iertare.

Nu-şi putea explica cum se face că o femeie devine şi mai frumoasă născând mulți prunci. Acesta, probabil, e unul dintre secretele acestei vieți, una dintre tainele existenței.

– Ştefan Albac, rosti el următorul nume.

Şi l-a amintit elev: era mai încet în mişcări, dar hotărât în acțiuni.

– Sunt agricultor. Am [illegible] un pom în jurul cimitirului... Să aibă şi morţii răsadul lor.

Are o voce molcomă, care pune la calm şi împăcare.

Unii oameni îşi trăiesc viaţa cu iuţeală, alţii mai domol: precum lampa care arde cu rotocul dat în jos ca să ajungă petrolul pentru mai multă lumină, se gândi Ulmu. Acest Ştefan Albac, îşi mai zise, îşi impusese unui om agricol care ştie ce vrea de la viaţă. Merită să i se pună o notă maximă pentru lecţia de omenie şi de omisecădenie.

– Oana Răutu.

O femeie cu păr de foc, cu ochi ca marea şi pistrui de aur semănaţi pe obraji. Pare cea mai bătrână de emoţii.

– Sunt profesoară în şcoala noastră... În clasa noastră... Predau limba şi literatura... Vă datorez această alegere... Pe care eu o identific cu destinul meu... Când noi am citit "Sara pe deal" la o lecţie, am avut sentimentul că ştiam că cunoşteam această poezie încă înainte de a mă fi născut. Că nu o ascultam, ci mi-o aminteam... Eu visam pe atunci... visez şi acum... să vă semăn...

Se opri, ca învinsă de un frământ interior, apoi continuă:

– Noi visam cu toţii să vă semănăm...

A spus şi s-a aşezat.

Mihai Ulmu încercă senzaţia dulce a unei amnezii. Nu-şi amintea de "Sara pe deal", de acel unu septembrie, de eleva cu păr de foc Oana Răutu. Nu aşteptase de la ea, de la ei, aceste mărturisiri care-l stânjeneau.

– Iuliu Neagu.

Îl chema Iuliu, dar – cum avea de mic un nas acvilin, priviri piezişe – i s-a zis Uliu. Adică – neam de pasăre.

– Sunt pădurar. Am umplut pădurea cu cerbi şi mistreţi. Am sădit prin codrii noştri mai mulţi pomi

fructiferi pentru copiii din Poiana. Nu numai fiarele pădurii, ci şi arborii mă cunosc.

Ochii lui erau verzi şi trişti ca frunzele pădurii. Semăna cu un călugăr care umblă pe pământ să propovăduiască melancolia.

Se opri asupra altui nume:

– Ana Ionescu.

Nu-şi aducea bine aminte de unii dintre ei. Pe Ana Ionescu însă şi-o aminti clar: avea întotdeauna la ore cuvinte gata pregătite. Era una dintre acele fiinţe convinse că doar spunând tot ce crede, tot ce simte, se putea face înţeleasă. Avea un caracter pe care-l învăţase din cărţi, dar şi din cele trăite chiar de ea.

– ...În acel an veneau zilnic la noi nişte soldaţi. Le plăcea să mă scoată din casă şi să-mi spună bancuri. După ce mă săturam de râs, mă dădeam în dosul casei şi plângeam pe săturate. Apoi într-o zi când n-am mai râs, când n-am mai putut râde, m-au arestat. M-au deportat la Krasnoiarsk, dar, ca să nu-mi fie urât, i-au trimis să mă însoţească şi pe părinţii mei cu un bunic paralizat, pe care l-am purtat prin toată tundra cu patul pe umeri. Acolo nopţile erau mai lungi decât zilele, şi zilele mai lungi decât nopţile. Dar am trecut şi peste ele. Recent ni s-a permis să ne întoarcem acasă...

Vorbea, ca şi cum şi-ar fi ţinut inima pe palmă.

Viaţa a schimbat-o atât de mult, dar şi ea, Ulmu era sigur de asta, a schimbat, pe cât a putut, viaţa, pe a sa şi pe-a altora de când nu se văzuseră.

Zări licărind în ochii ei firimiturile unui vis şi profesorul Ulmu o compară cu un gladiator al dreptăţii, care se bătuse de unul singur cu toate armatele lumii şi a ieşit învingător.

Mihai Ulmu plecă privirile în catalog şi citi:

– Radu Costin.

– Am fluierat şi eu nişte ani în ghindă. Am stat ascuns într-o colibă din pădure, cât au ţinut surghiunurile. Ca să mă conving acolo că singurătatea e de origine divină. Pentru că şi Dumnezeu e singur. Când am înţeles că firele pădurii, arborii, plantele au şi ele cunoştinţă de Cel-de-Sus, când am văzut cu ochii mei că până şi lupul, până şi căprioara, până şi vaca îşi fac semnul crucii cu laba sau cu copita pe locul unde se culcă, şi când am aflat că savanţii din Chişinău au dovedit cu argumente de netăgăduit că Dumnezeu nu există, criminalii şi ticăloşii bucurându-se cel mai mult de această descoperire, pentru că ei deveneau astfel victorioşi şi după moarte, am plecat în lume să-l caut. M-am închis mai întâi în pustietăţile mănăstirii Zloţi din mijlocul codrilor, apoi m-am înscris la Facultatea de Teologie de la Zagorsk…

Abia atunci Ulmu observă că Radu e înveşmântat în rasă.

– Acum sunt preot la biserica din Poiana… În ziua când au venit nişte activişti din centrul raional cu indicaţie să închidă biserica şi s-o transforme în cazinou, m-am legat cu un lanţ de cupolă şi am stat atârnat aşa, ca Simion Stâlpnicul, până am fost asigurat că nu-i va fi întreruptă activitatea… M-am rugat mereu pentru pacea şi bucuria tuturor. N-am cerut pentru mine niciodată nimic de la Domnul. Şi, poate de aceea, El mi-a dat totul…

Cât le-a fost dat acestor oameni să înfrunte ca să nu se lepede de ei înşişi! E cea mai de seamă lecţie pe care au însuşit-o, într-un timp trăit de ei în paralel cu cel al profesorului lor.

Părintele, parcă jenat de propriile cuvinte lumeşti, se aşează ruşinat, făcându-şi loc cu greu în banca sa.

– Alecu Stan.

În clasă se lăsă o tăcere de piatră.

Apoi Ulmu auzi mai multe voci:

– A fost la război.

– A murit de răni acasă.

– Chiar zâmbea.

Războiul îi coseşte şi pe buni şi pe răi... A trecut cu tăvălugul peste destinele lor, chiar dacă s-ar părea că tunurile, tancurile şi mitralierele seceraseră în altă parte.

– Copiii lui sunt elevii cei mai buni din şcoală...

Şi-a zis: copacii se rup, dar rădăcinile lor rămân în acest pământ, din ele vor creşte alți copaci.

– Liviu Dragu.

E şeful clasei.

Acesta a început să povestească.

– Eu n-am fost la război. Dar sunt plin de cicatrice. Când plouă, dar şi pe vreme senină, fulgerele se scurg în țărână prin mine. Şi vorbirea mea le atrage. Când intru într-un hățiş, mersul meu trezeşte toți şerpii. Şi se iau din urma mea. Îmi place să mă bat pentru dreptate, pentru adevăr. Am salvat un pilot englez care s-a paraşutat în pădurea noastră în '44. Pe urmă, pentru că i-am scris o scrisoare, care avea o singură frază: „Happy New Year", am fost învinuit că am divulgat secrete de stat unui cetățean străin şi am fost arestat. A venit să mă rețină o unitate de puşcaşi marini, au tăbărât toți asupra mea, eram ca un urs încăierat de albine, dar n-au reuşit să mă lege. M-am lăsat cetluit cu funii, abia după ce au scos-o pe Dumitra din casă cu mitraliera lipită de tâmplă. Mi-au dat, generoşi, douăzeci şi cinci de ani de închisoare, parte din care i-am făcut la Vorkuta, lângă Polul Nord. M-am întors ieri în Poiana...

Liviu Dragu avea cicatrice pe mâini şi pe față, dar cele de pe față zâmbeau toate ca una.

Mihai Ulmu s-a apropiat de banca în care stătea şi l-a îmbrățişat în tăcere.

În timp ce se întorcea la locul său de la catedră, a auzit din urmă vocea lui Liviu:

– Dumitra Gusti.

De lângă acesta se ridică o femeie cu privirea dreaptă, frunte înaltă şi umeri subţiri.

– Sunt soţia lui Liviu Dragu…

Liviu o întrerupse:

– Voi povesti eu în locul ei. E o fire modestă şi n-ar putea să nu vorbească despre unele lucruri pe care ar trebui să le cunoască toată lumea. Ne-am căsătorit imediat după balul de absolvire. Când acei soldaţi m-au scos pe sus din casă, îmi rămăsese cămaşa pe care n-am mai reuşit s-o îmbrac, pe speteaza scaunului. Soţia, Dumitra, mi-a spălat-o şi a călcat-o în fiecare săptămână, aşezând-o la locul ei de pe spetează, şi aşa timp de mai bine de zece ani, ca şi cum mă aflam undeva prin grădină sau ca şi cum ieşisem să joc o partidă de dame cu prietenii… Când m-am întors, am găsit-o la locul unde o lăsasem…Am îmbrăcat-o special pentru întâlnirea cu dumneavoastră..

Dumitra hotărî să-l completeze.

– Avem împreună un băiat mare… Ţin la ei ca la viaţa mea… Sunt fericită, a spus şi, ţinându-se de mână, cei doi foşti colegi de clasă şi de bancă s-au aşezat.

Dumitra Gusti, acum Dragu, era luminată de o frumuseţe interioară, ca a unei icoane străjuite de o candelă

„Sămânţa n-a căzut pe loc pietros, se gândi profesorul lor. Şi din ea va răsări altă sămânţă. Şi oamenii nu vor muri niciodată, atâta timp cât se vor mai naşte oameni…”.

– Petru Diac.

„Bufonul clasei.” Mai păstrează oare umorul de altădată?!

– Sunt viticultor. Îmi place să vorbesc în vrană când butoaiele sunt pline.

Atât?! Da! Scurt, clar şi cuprinzător. Bancul însoţitor?! Probabil l-a lăsat pentru altădată.

– Bogdan Brusture.

Altădată, venea la lecții din câmp şi pleca de la lecții în câmp.

– Sunt lemnar. Fac în sat case, butii, sicrie... De multe ori m-am întrebat: „Cine sunt eu?!" Şi am găsit răspunsul muncind.

Cuvintele lui zgârcite sunt ale unui om care ştie multe şi spune puține.

Şi...

Şirul numelor din catalog lunecă nemilos către subsolul paginii.

Se simți ca un condamnat la moarte căruia înainte de execuție i se dă să bea un pahar de vodcă, pentru ca să nu mai simtă durerea.

Citi ca fără de sine:

– Maria Răzeşu.

În clasă se lăsă o liniște de piatră. Vocea profesorului Ulmu ca şi cum se umplu cu lacrimi. Dar dintr-odată auzi o voce subțire: era glasul de clopoțel al lui Mircea:

– Maria Răzeşu e mama mea... Ştiu că ea m-a iubit mult... Ştiu că ea v-a iubit mult...

Mircea zăbovi în picioare, iar Mihai o vedea fremătând pe Maria Răzeşu. Ochii lui Ulmu îi mai avea reținută pe retină imaginea, degetele lui îşi mai aminteau de căldura făpturii, nările mai păstrau mireasma trupului ei, ca mirosul de tămâie care se reține după o slujbă în biserică sau ca mirosul de pucioasă care rămâne după o explozie într-o carieră.

Ea a fost cea care l-a făcut să cunoască dragostea, frumusețea, bunătatea, sacrificiul în adevăratele lor dimensiuni, din toate acestea alcătuindu-se măreția şi fascinația ființării omeneşti.

Aici Mihai Ulmu îşi învinse emoţia şi găsi de cuviinţă să-i întrebe:

– Să vă povestesc despre mine?!

– Noi ştim totul.

Răspunsul îl uimi, dar îi conveni cel mai mult, fiindcă, probabil, nici n-ar fi putut să le vorbească, cel puţin deocamdată.

– Atunci să ne continuăm lecţia.

Rosti numele altor foşti elevi, deveniţi între timp oameni adevăraţi: susţinură cu toţii examenul, trecând cu bine testul la care îi supuse între timp soarta.

Ei vorbeau şi el continua să-i urmărească în tăcere, cu o mirare nesfârşită, ca o bucurie abia stăpânită.

„Am cheltuit în aceşti ani atâta energie, ca să mut pietrele dintr-un loc în altul, ca să car pământ dintr-o parte în cealaltă, ca să dobor arbori, să sap şanţuri, să tai cărbuni, cât i-ar trebui unui conducător de oşti pentru a cuceri un continent, se gândi profesorul Ulmu. Dar viaţa merită să fie trăită."

Trebuie s-o ia, împreună cu foştii lui elevi de la capăt. Şi să recupereze timpul pierdut, sau – mai exact – timpul care li s-a răpit, anii cei mai frumoşi ai vieţii lor.

Mircea, dar şi aceşti copii de ieri, care au deja elevi în această şcoală, îi dau sentimentul că începuseră acum împreună o zidire, care, iată-o, se construieşte singură chiar sub ochii lor.

Erau aceiaşi, nici mai buni, nici mai răi. Dar în acelaşi timp, erau alţii. Atât de asemănători şi atât de diferiţi. Niciunul dintre ei însă nu rămăsese corigent la şcoala vieţii.

Au prezentat exact aşa cum îşi dorise el tema pentru acasă, aceasta reuşind să-i lege prin fire nevăzute, din clipa

când le-a fost anunţată şi, era convins, până în ultima zi a fiecăruia dintre ei.

Nimic nu era improvizat, ei nu făceau decât să-şi amintească şi să viseze.

Amintirile lui se amestecau cu ale acestor copii maturi, cum îi credea, la care se adăugau, involuntar, alte amintiri, ale unor colegi de detenţie care deveniseră de mult ţărână.

Parcă se afla în posesia unei casete cu fulgere, pe care s-ar fi temut vreodată să o deschidă.

O va face, poate, numai pentru Mircea, atunci când acesta va mai creşte.

Lui îi va vorbi despre destinul său şi cele ale acestor elevi, cuprinse între o lecţie în care fusese anunţată tema pentru acasă şi o alta – la care fiecare dintre ei a venit cu răspunsul pregătit; ca şi dânsul, la rându-i, să povestească copiilor săi: pentru ca să se ştie, pentru ca să nu se uite.

Era trecut de miezul nopţii, dincolo şi dincoace de Răut cocoşii cântară a treia oară, dar aceşti oameni nu se grăbeau să se despartă, ei aveau încă atâtea să-şi vorbească.

În toată localitatea nu mai ardea de mult nicio luminiţă. Apoi şi-n satele din jur se topiră ultimele licăriri. Una câte una se stinseră luminiţele din acea parte a lumii, din acea ţară, de pe acel continent, de pe acea planetă şi de la Dumnezeu din cer se mai vedea, ca un vârf de ac, un singur sâmbure de lumină: cel din geamurile şcolii din comuna Poiana, de parcă el, unicul, rămăsese să mai ardă la acea oră în tot universul, Creatorul ştiind că până la acel mijit de zi sau până la alt revărsat de zori, ori chiar pentru încă o existenţă, aceşti pământeni vor avea ce să-şi spună, vor şti cum să se încurajeze, cum să se ţină împreună, lucrul cel mai important fiind acela ca oamenii să rămână oameni în orice împrejurări, cu respectul pentru propria persoană, cu

stima pentru semeni şi pentru lumea pe care le-a hărăzit o să fie a lor, ei având misiunea s-o facă, din locul în care l-a lăsat-o Dânsul, mai bună şi desăvârşită, în numele minunii numite viaţă, pentru ca ea să dăinuie, pentru ca ea să biruie, pentru ca ea să nu dispară în vecii vecilor, precum în cer aşa şi pe pământ.

octombrie 2007 – martie 2008

DRAGOSTE ÎN INFERN

Se ştie, centrul iradiant al personalităţii lui Nicolae Dabija este poezia. Ea vine, desigur din ceea ce s-ar putea numi, în noul jargon critic impus de Harold Bloom, *canonul eminescian*, care domină, de peste 120 de ani, întreaga spiritualitate românească, consonantă, la rândul ei, cu *canonul european* iradiant din platonism, din profeţii şi apostolii biblici trecuţi prin Shakespeare, numit, nu întâmplător, şi de Eminescu *geniala acvilă a nordului*. Eminescianismul structural al lui Nicolae Dabija se răsfrânge, apoi, în coborârea din sferele înalte ale poeziei în publicistică, o publicistică profund ancorată în destinul românismului basarabean. Pilduitor că publicistica lui Nicolae Dabija coboară, la rândul ei, din revista cea mai angajată în soarta românităţii dintre Prut şi Nistru, *Literatura şi arta*, coboară, zic, la statutul de carte, arcuindu-se în cealaltă extremitate a Ţării, la Craiova, unde istoricul şi criticul literar Tudor Nedelcea i-a tipărit opt volume de articole.

Când, de vreun an şi ceva, Nicolae Dabija mi-a mărturisit că lucrează la un roman, prima mea reacţie a fost de neîncredere, ştiind că rareori poeţii care-şi părăsesc uneltele primare şi se aventurează în roman, reuşesc. Numai că în cazul său nu era vorba de un simplu veleitarism, fiindcă el face parte din stirpea acelor intelectuali la care viaţă şi operă se-ngemănează organic. În vara lui 2007, la 59 de ani, Nicolae Dabija a alunecat şi a căzut de pe o stâncă, la Mănăstirea Ţipova, de lângă Nistru. În *Cuvântul* care precedă romanul de faţă, autorul mărturiseşte: „în acele clipe dintre viaţă şi moarte, iar mai exact – dintre moarte şi viaţă, mi s-a arătat această carte: mai întâi am văzut-o – toată! – în câteva fracţiuni de secundă, apoi, pe măsură ce trecea timp, aceasta mi se dezvăluia filă cu filă, frază cu frază, cuvânt cu cuvânt, în toată dimensiunea ei./ Am văzut în acele clipe de la fundul prăpastiei, ca în lumina unui reflector, nişte bărbaţi, femei şi copii adunaţi în preajma mea, ca să-mi întindă mâna şi să mă ridice din bezna în care mă prăbuşisem: erau nişte fiinţe necunoscute, care au revenit ulterior, la fel de vag, şi-n sala de operaţii, şi pe pat de convalescenţă, ca să-mi povestească, dar nu cu ajutorul unor cuvinte, ci mai degrabă cu ajutorul unor imagini, naraţiunea care urmează./ Acei bărbaţi şi femei sunt personajele acestei cărţi./ Ea mi s-a arătat într-un fel ca o amintire din viaţa altcuiva, ca o răzbunare, ca o developare a unor evenimente care au avut loc cu mult înainte de naşterea mea, ca o îndeplinire a unor

obligații./ Acelor necunoscuți care m-au readus la viață le datorez scrierea acestei cărți".

Am citat aproape integral din predoslovia autorului. Pare a fi un artificiu specific romanelor de altădată, sau o *captatio benevolentiae* de tip postmodern. Numai că lui Nicolae Dabija chiar i s-a întâmplat, iar acel accident teribil s-a convertit într-un straniu *ceremonial de trecere* într-o altă existență și, mai departe, într-o altă vârstă a creației, aceea a romanului. Din pragul morții spre „înviere", Nicolae Dabija a mai publicat un volum de versuri, îngrijit de Viorel Dinescu la o editură din Râmnicu-Sărat, cu titlul *Maraton printre gloanțe*. Apare ca un preludiu la maratonul lui Mihai Ulmu și al Mariei Răzeșu prin Siberia și-napoi, cu fiul său Mircea. Iar avatarul *gulagului* siberian, să nu uităm, începe de la o *temă eminesciană* propusă elevilor săi din ultimul an de liceu de către tânărul profesor, în chiar momentul invaziei sovietice din 1940. În locul portretului lui Eminescu, un ofițer atârnă chipul noului „dumnezeu", pe cel al lui Stalin. Elevii însă îl dau jos și-l repun pe cel al tânărului geniu. Faptă de Siberia, pe care profesorul și-o asumă în locul elevilor spre a-i salva de pușcărie. Golgota basarabeană începea. Nicolae Dabija dedică romanul său tuturor intelectualilor basarabeni care au trăit supliciile la care a fost supusă această parte de Țară. Putea, desigur, să i-o dedice unui Nicolai Costenco. Într-un fel, un tiz al său. Dar tema pe care foștii elevi așteaptă s-o „rezolve" peste 13 ani este eminesciană. În frumusețea lui Mihai Ulmu, trezitoare de iubire tuturor elevelor sale, putem recunoaște lesne portretul tânărului geniu Toma Nour din romanul neterminat *Geniu pustiu*. Într-un fragment care ar fi putut fi o continuare a romanului, Eminescu îl întrevedea pe Toma Nour prin ghețurile siberiene! Să nu uităm că „revoluția" lui Toma Nour se focaliza spre libertatea națională a poporului său. O revoluție de felul aceleia văzute de unul dintre cei mai mari bărbați pe care i-a dat Basarabia, Constantin Stere, și el mânat prin infernul ghețurilor. Țarismul și Sovietele staliniste au schimbat imaginea tradițională a Infernului ca lăcaș al *focului* pedepsitor. În Rusia, Infernul este frigul. (V. cap. *Iarnă la Kolâma*): „Totul e acoperit de nea, totul e învăluit în vântoasă, totul e înghețat de jur-împrejur, până și trecutul e înghețat, până și viitorul e cu țurțuri, tic-tac! Și clipele picură ca un uluc de gheață; visuri, speranțe, amintiri, totul e cuprins de un ger aspru fără scăpare. În iad nu clocotesc cazane./ În iad ninsoarea răbufnește în rafale./ Cine a cunoscut Kolâma știe cum arată iadul./ Diavolul nu te mai așteaptă în halele de foc, el te pândește în frig și zăpadă. De acolo te veghează și moartea. Așteaptă să te rupi de ceilalți sau să faci un pas

greşit, mai la dreapta sau mai la stânga, ca să te ia în primire". Încă de pe Neva, unde este condamnat la exil în Siberia, Toma Nour simte infernul frigului: „Vântul urlă înghețat și-mi aruncă ninsoarea cea măruntă-n față – o, e ger, cum nu-s și eu vântul cel cu ger? Ci-s om, Dumnezeul meu! Om!" (M. Eminescu, *Opere*, VII, Editura Academiei, Bucureşti, 1977, p. 235).

Aşadar, exagerând poate, revelaţia trăită de autor în clipa dintre moarte şi viaţă din abisul de la Ţipova s-a transfigurat într-un ultim avatar al lui Toma Nour în gheţurile siberiene sub numele lui Mihai Ulmu, profesorul de română din Poiana basarabeană. Căci tocmai Eminescu vs Stalin a fost pricina întemniţării pe 25 de ani a lui Mihai Ulmu, ani care vor ajunge să crească la 240, opt luni, trei săptămâni, două zile şi 30 de minute, la condamnarea de după a doua evadare de la Zarianka – 1. Cum tema pentru acasă pornea de la *dragostea* eminesciană, înainte de arestarea încă neştiută a profesorului, acesta încredinţase volumul de *Poezii* unei eleve eminente – Maria Răzeşu, avatar, la rândul ei, al lui Poesis, femeia care întrupează pentru Toma Nour deopotrivă iubirea, arta, patria. Este Cartea care-i va uni şi-l va salva, în cele din urmă, pe Mihai Ulmu. Ca în excepţionalul *Legământ* al lui Grigore Vieru. Şi aşa cum pentru Toma Nour, Siberia devine deopotrivă infern şi paradis (prin Poesis), experienţa existenţială se repetă în romanul lui Nicolae Dabija. În scurta lui viaţă pământească, Eminescu a lăsat impresia extraordinară că ne-a lăsat moştenire o mare de fragmente, de arhei, seminţe care vor da rod în operele scriitorilor de după dânsul. Dintr-o asemenea sămânţă pare că s-a născut şi cartea lui Nicolae Dabija, ceea ce sporeşte enorm responsabilitatea creatorului, pentru că opera nu-i mai aparţine ca simplu artefact individualist. A simţit-o şi autorul contemporan când a scris cuvântul-înainte.

Reamintindu-mi de temeri, piatra de încercare a lui Nicolae Dabija trebuia să fie capacitatea de a da o *arhitectură* cărţii sale. Adesea, poeţii care visează în proză nu au măsura cuvântului, încât „beţia" imaginarului devine o beţie de cuvinte, chiar în sensul dat sintagmei de creatorul ei, Titu Maiorescu. Noul romancier a trecut cu bine acest examen, construind aproape rebrenian, dar îmbinând formula narativă de tip ionic, cum ar zice d-l Manolescu, cu aceea dorică, dominantă, prin care bate necontenit suflul poeziei. Iată ce dă credibilitate şi originalitate *Temei pentru acasă*. Ne aflăm în faţa unui roman subiectiv, în care naratorul este un copil dintr-un orfelinat sovietic, Nadrecinoe, fabrica de „ostaşi ai lui Stalin". Aceşti copii fără nume proveneau de la mamele care năşteau în lagărele din Siberia, rămase gravide în urma unor bizare

concursuri stahanoviste, premiate, o dată pe lună, cu o noapte de „dragoste". Copiii rezultaţi erau crescuţi de mame până la doi ani, pentru ca apoi să le fie smulşi din braţe şi să fie trimişi la orfelinatul Nadrecinoe, spre a fi educaţi să devină exemplare perfecte de *homo sovieticus*. Altă formă monstruoasă de mancurtizare decât cea din romanul lui Cinghiz Aitmatov, *O zi mai lungă decât veacul*.

Naratorul din *Tema pentru acasă* poartă numele Ivan Ivanov 15. În orfelinat, toţi copiii erau numiţi Ivan Ivanov, iar pentru a fi totuşi distinşi, li se dădeau numere, ca şi în lagăr. Spre deosebire, însă, de toţi ceilalţi copii, Ivan Ivanov – 15 are o taină pe care o ţine ascunsă. Pe la trei-patru ani, el descoperă că are tatuat ceva pe partea interioară a braţului drept, iar când a prins buchile a putut citi cuvântul MIRCEA. La descoperea adevărata identitate, înţelegând adevărul abia la 13 ani când este găsit în orfelinat de tatăl său Mihai Ulmu, abia ieşit, la rându-i, din lagărul Zarianka – 1, imediat după moartea lui Stalin, când au fost eliberaţi peste un milion de deţinuţi politici. Din acel moment, naratorul se desprinde de sine şi devine narator obiectiv, reconstituind viaţa părinţilor săi, începând cu lecţia de limba şi literatura română din 1940 şi până la revenirea în Poiana, după 13 ani, Mihai Ulmu având surpriza să fie aşteptat de foştii săi elevi pentru a încheia ora cu „tema pentru acasă". În cercul acestei simetrii compoziţionale se derulează pelicula Gulagului siberian ai cărui protagonişti sunt Maria Răzeşu şi Mihai Ulmu.

Desigur, întâmplările au în ele ceva senzaţional şi melodramatic. În consecinţă, autorul putea lesne să alunece în *kitsch*. Ar fi avut, poate, avantajul să fie cotat „postmodernist", căci *kitsch*-ul a devenit dimensiune a acestei paradigme literare. Însă Nicolae Dabija se salvează de o asemenea primejdie, printr-o conlucrare benefică dintre *poet* şi *jurnalistul* experimentat, tensiunea emoţiilor consonând cu notaţia precisă, aceasta, de cele mai multe ori, vizând esenţele, *originarul*. Artificiul e învins (prea bătătoare la ochi, totuşi, coincidenţele legate de continuarea lecţiei din finalul romanului!), încât cartea se citeşte cu sufletul la gură.

Există o linie despărţitoare între simulacrul postmodern şi noul ethos transmodern: cel dintâi a pierdut dimensiunea ontologică prin *deconstrucţie* şi *diseminare* (după conceptele lui Jacques Derrida). *Identitatea*, *originarul* sunt părăsite, căci simulacrul se-nchide în *diferenţă* fără limite. Or, literatura basarabeană, prin „tradiţionalismul" de care tot este acuzată de critica postmodernistă, are avantajul recuperării

tradiției, a *inimii*, ca *afectivitate*, în sensul lui René Guénon[1], dar și al lui Ștefan Lupașcu[2]. Scriitorul exemplar din acest punct de vedere este Grigore Vieru. Mihai Cimpoi a observat că poezia lui Vieru răsare dintr-un „mâl primar, fiind înconjurată de o aură rouă și lacrimă", încât omul lui Vieru este cel „adamic de la începutul lumii care cade în istorie sau omul christic «răstignit» de o istorie vitregă"[3]. Aceste cuvinte i se potrivesc de minune și lui Nicolae Dabija. Mihai și Maria au ceva din cuplul adamic, ei trăiesc deopotrivă drama căderii în „teroarea istoriei" (Mircea Eliade), ca o nouă „izgonire din rai", un rai ipostaziat ca și la Eliade în reîntregirea Basarabiei cu patria-mamă, și, simultan, trăiesc salvarea ființei lor din infernul siberian prin *sacralitatea* iubirii. Siberia însăși (ca în pomenitul fragment eminescian din *Geniu pustiu*) păstrează ceva din adamismul naturii, devenind cadru al iubirii celor doi evadați timp de șapte zile în taiga, mânați de gândul de a ajunge până în Alaska: „E o pădure sălbatică, lăsată să crească în voia ei de la facerea lumii, rărită pe alocuri doar de incendiile provocate de fulgere, cu desișuri în care de cum intri se face întuneric; cedri cu foioase uscate, din alți ani, păstrându-și-le lângă cele verzi, brazi sonori care cresc pe înălțimi cu rădăcinile înfipte în cer, văi pline cu ienupăr ca niște saltele verzi – taigaua este în întregime a lor./ Sunt tineri și îndrăgostiți și ca lumea să fie împlinită nu au nevoie decât să fie ei doi". Și sunt numai ei doi timp de șapte zile, atâtea câte i-au trebuit lui Dumnezeu să zidească lumea. În cele șapte zile creația lor este viitorul copil, Mircea. După care „izgonirea din rai" este inevitabilă. Totul se transformă într-o poveste tragică, scrisă limpede și concentrat, expresivitatea poetică rezultând dintr-o „stilizare" diriguită spre căutarea discretă a esențelor, autorul reușind să nu transforme în pură eseistică paginile de reflecție fenomenologică. Spațiul romanesc se focalizează către iadul Gulagului, în pagini memorabile, în care se confruntă două lumi oscilând între o filosofie *cinică* și alta a libertății, cu finalitate creștină. Personajele emblematice sunt colonelul Kudreavțev și părintele Florenski. Nicolae Dabija procedează bine că nu-l transformă pe Mihai Ulmu într-un *debater* care să iasă neapărat în evidență. Lagărul e unul de educație comunistă a intelectualilor rebeli din Uniunea Sovietică. Printre aceștia,

---

[1] René Guénon, *Symboles de la science sacrée,* Gallimard, Paris, 1977.
[2] Ștefan Lupașcu, *Omul și cele trei etici ale sale*, trad. din franceză de Vasile Sporici, Editura Fundației „Ștefan Lupașcu", Iași, 1999.
[3] Mihai Cimpoi, *Grigore Vieru și timpul originar*, prefață la Grigore Vieru, *Taina care mă apără*, Princeps Edit, Iași, 2008, p. 7.

sunt academicieni, scriitori, politicieni, preoţi, filosofi, artişti: pictorul Şagov, acad. Egor Sorokin, celebrul poet Osip Mendelstam, părintele Ioan Florenski (personalitatea reală fiind Pavel Florenski, mare teolog), Nekrasov, Gheorghi al II-lea, regele Bulgariei, academicianul medic Sologub, premiat Nobel, Iuiun, ultimul vorbitor al milenarei limbi iugrine, străvechea populaţie băştinaşă a Siberiei exterminată de ţarism şi de bolşevici ş.a.m.d.

Fiziologia cea mai reuşită mi se pare a fi a colonelului Kudreavţev, arhetip de *homo sovieticus*. Pare a fi descins din cercul Marelui Inchizitor dostoievskian, în care filosoful german Peter Sloterdijk[1] vedea întruchiparea perfectă a *teologiei* şi *filosofiei cinice* europene, prin contrast cu adevărata filosofie moştenită de la Diogene Cinicul, pe care, spre distincţie, germanul o numeşte *kynism*. Dacă filosofia *kynică* ţinteşte adevărul spus cu brutalitate, filosofia *cinică* este aceea a oricărei forme concentraţionare, cu atât mai mult a *gulagului* sovietic. Cea din urmă ţinteşte *ordinea* utopică obţinută cu uneltele raţiunii absurdului. Prin Marele Inchizitor, Biserica creştină a ieşit din ordinea divină a adevărului iubirii iisusiace. Marele Inchizitor din *Fraţii Karamazov* are cinismul lui Mefisto. El spune că întoarcerea lui Iisus ar tulbura lumea, i-ar aduce mult „rău" şi, pentru a „salva" lumea, Marele Inchizitor îl va judeca şi-l va arde pe rug „ca pe cel mai periculos eretic", iar poporul care i-a sărutat cândva picioarele, „va sări mâine, la un semn al meu, să azvârle cărbuni pe rugul tău". Este ceea ce au vrut Marii Inchizitori ai gulagului, Lenin şi Stalin. Să aducă o *nouă ordine în lume*, una fără Hristos.

Zarianka lui Nicolae Dabija este „închisoarea în închisoare". Altfel zis, Siberia din Uniunea Sovietică, închisoarea cea mică din închisoarea cea mare. Câinii sunt adevăraţii paznici care te găsesc oriunde. La poarta lagărului, te întâmpină prima propoziţie cinică: „Bine aţi venit!" Iar lozinca străjuitoare seamănă cu aceea de la intrarea în lagărele naziste: „Prin muncă ne vom ispăşi greşelile!" Desigur, Hristos nu are ce căuta aici. Micul Inchizitor din lagărul Bezbojenka, destinat reeducării preoţilor, Mâşin, îi spune părintelui Florenski, înainte ca acesta să ajungă la Zarianka – 1, vorbindu-i aproape în termenii Marelui Inchizitor dostoievskian: „Dacă Iisus ar reveni pe pământ, aici la Bezbojenka, eu aş şti cum să-l răstignesc din nou, astfel încât să nu mai învie niciodată". La fel, colonelul Kudreavţev, numit de deţinuţi „omul-

---

[1] Peter Sloterdijk, *Critica raţiunii cinice*, I, 2000, II, 2003, trad. din germană de Tinu Pîrvulescu, Editura Polirom, Iaşi.

fără-chip", face filosofia cinică a închisorii, recomandată ca „universitate a vieţii", „teren ideal de stârpire a răului". El are şi fire de artist, vrea ca lagărul să aibă un teatru, copia fidelă a lui Balşoi Teatr. Pe noii deţinuţi îi întâmpină cu o fanfară improvizată, iar pe morţi îi petrece cu muzică de Ceaikovski. Visul său secret e ca închisoarea să-i poarte numele. Pe intelectuali, îi acuză că, prin gândire, poartă crima în ei. Or, crede el, „Omul nu trebuie învăţat *cum* să gândească, el trebuie învăţat *ce* să gândească". El se declară apologet al noului umanism, este un „meliorist, vrea să cureţe religia de Dumnezeu, istoria de regi şi de împăraţi, pentru a face loc proletarilor, o lume *fără clase*". Răspunsul kynic al lui Mendelstam: într-adevăr, *cei „fără clase" vor o lume fără clase*! Libertatea, spune Kudreavţev, e o „golănie", o „şmecherie" intelectuală. „El ţinea – comentează naratorul – să lase ocnaşilor săi impresia de lup uman, care avea grijă de oi inumane".

Când grupul de politicieni troţkişti solicită să stea de vorbă cu cei din Biroul Politic al PCUS pentru a li se lămuri situaţia, colonelul improvizează o trupă de actori deghizaţi în Jdanov, Kalinin, Iagoda şi în Beria, care-şi bat joc de „revoltaţi". „Plângăreţii" sunt trimişi imediat în minele de uraniu din peninsulă. Frica, iată metoda ideală de educare. Numai ea aduce suprema fericire. Naşterea omului nou e posibilă abia după ce indivizii îşi vor „trăi toată frica". Lagărul trebuia să fie imaginea în miniatură a marii Uniuni Sovietice. Kudreavţev a adunat aici reprezentanţi din 129 de naţionalităţi. Constatând că nu are un turc-georgian, solicită de la Moscova să i se trimită unul. Are şi el sentimentul grandomaniei lui Stalin: se mândreşte că peninsula Kolâma, peste care domneşte, este de două ori mai mare ca Franţa. Îi îndeamnă pe deţinuţi să nu se îmbolnăvească, deoarece „nicio boală n-a fost vreodată tratată la Kolâma", după observaţia brigadierului Fomin. Kudreavţev crede, altminteri, că acela „care trăieşte în lagărul nostru mai mult de zece ani e un sabotor: sau a muncit prea puţin, sau a mâncat prea mult". Părintelui Florenski îi aminteşte: „Aici eu sunt Dumnezeu". Nu se miră că părintele se-ntoarce senin din carceră: „Am auzit, părinte, că te simţi bine în carceră. Lucru care mi se pare firesc. Pentru că închisoarea mi se arată de multe ori ca o sfântă mănăstire, cu nesfârşite posturi, cu aspre rânduieli, cu pedepse menite să spiritualizeze omul. Iar temnicerii mei – ca nişte îngeri căzuţi care vă ajută să vă mântuiţi mai abitir".

Astfel arată filosofia cinică a gulagului. I se contrapune minunata poveste de dragoste descinsă din Poiana Basarabiei.

Theodor CODREANU

***

Colegul Nicolae Dabija ne face mereu surprize. Poetul pe care-l cunoaştem, publicistul pe care-l citim în fiecare joi (cu bunăoară, de acolo încep, de la editorialul lui Dabija) a venit cu un roman – **Tema pentru acasă** – , apărut la editura Princeps-Edit despre care prietenul nostru, editorul Daniel Corbu, afirmă că este un roman de Premiu Nobel, acesta deja a adunat reacţii foarte pozitive Nicolae Dabija are şi dar epic: în articolele sale este un epic, are un dar de povestitor excepţional şi romanul vine ca o confirmare a acestui dar.

Mihai CIMPOI, academician

***

Nicolae Dabija în paginile cărţii, revine la o anume clasicitate a valorilor umane, definind caracterul complex al călăului şi victimei. Miraculosul deţine un loc aparte, iar fantezia cu care a fost scris romanul este de neasemuit.

"**Tema pentru acasă**" se poate număra printre cele mai sesizante şi mai fascinante creeaţii ale literaturii de dragoste. Autorul dezvăluie lupta cu destinul, într-o înfruntare inegală.

Locul de detenţie , Kolâma, este zarea crepusculară a nordului îngheţat, este însăşi imaginea iadului, a suferinţei umane pe care autorul o evocă lucid şi echilibrat. Acolo, în extremitatea nordică a pământului, suferinţa capătă accente pronunţate de tregedie antică. Are aceleaşi profunzimi dostovschiene profund umane.

Maria Răzeşu, eroina principală a romanului, este o fiinţă pură şi nevinovată care îşi asumă destinul de a se jertfi pentru iubire. Neliniştile ei sunt stârnite de implacabilul destin şi-i dau puterea de a străbate cu seninătate dragostea pentru profesorul de limba şi literatură română, Mihai Razeşu. Aceeaşi dramă e ca şi a Anei Meşterului Manole.

Cititorul va găsi pe lângă o frumoasă poveste de dragoste, o analiză psihologică profundă, scriitorul reuşind să lumineze noi faţete ale sufletului omenesc, căci drama la care asistă este o reflectare a unei vieţi interioare, a unui suflet nobil, gata de sacrificiu. Destinul din clipa destrămării luminosului vis de adolescentă a Mariei Răzeşu şi până la acea deplină asumare a idealului major al iubirii, face din ea o fiinţă dăruită, o fiinţă superioară.

Romanul "Tema pentru acasă", este scris numai pentru cititori. Cât despre critici, Nicolae Dabija îl poate parafraza pe Gabriel Garcia Marquiez, spunând: "Daţi-vă la o parte , eu vreau să vorbec cu cititorii".

Mihai Sultana VICOL

***

Toate aceste caracteristici şi echivalări exegetice impun din partea-mi deconspirarea unei forţe **demiurgice** care este talentul excepţional al scriitorului Nicolae Dabija, viziunea lui socratică, probitatea, tenacitatea şi fervoarea investigării ontologice a întâmplatului, spirit acut de observaţie, gândire retroactivă, mişcare liberă în fraza demersului juridic, dozare şi echilibrul interiorizării a personajelor şi situaţiilor abordate.

Romanul este un eveniment cu totul remarcabil în beletristica românească. E o strigare apolinică şi divină la ceruri, o istorie a tragicei noastre izgoniri din grădina Domnului asasinat.

Povestea tragică a basarabeanului Nicolae Dabija este cartea de căpătâi a pestetotlocului şi a pestetoatetimpurile pătimirii noastre.

O citeşti şi lacrima ţi se face de piatră şi de tunetul deşteptării clopotelor la Putna şi Alba-Iulia speranţelor noastre.

O citeşti şi te cutremuri.

Anatol CODRU, academician

***

Romanul lui Nicolae Dabija, ***Temă pentru acasă***, dedicat „intelectualității basarabene din toate timpurile", este reprezentativ pentru destinul neamului românesc, de cele mai multe ori aflat în situații-limită, nevoit nu numai să supraviețuiască, în condiții vitrege, inumane, dar să nu facă rabat demnității umane. Profesorul de literatura română, şcolit la universitatea ieşeană, Mihai Ulmu, este arestat chiar în timpul predării unei teme eminesciene, într-o zi fatidică: 28 iunie 1940, când Stalin, „tătucul" copiilor, a ordonat ca Basarabia şi Bucovina să intre în închisoarea cea mare, în U.R.S.S.

„Bucurați-vă! De acum încolo sunteți liberi", le-a ordonat ofițerul sovietic însărcinat de Stalin cu binele popoarelor, înlocuind tricolorul românesc cu secera şi ciocanul bolşevic. Arestat şi umilit în fața elevilor săi, producând un şoc, o „neliniște oarbă", acuzat ulterior, de a fi agent al serviciilor secrete românești, americane, engleze etc., că vrea să destrame, prin Eminescu, Uniunea Sovietică, Mihai Ulmu este îmbarcat , ca şi alți idezirabili, în vagoane de vite şi dus în Siberia spre reeducare. Veridicitatea descrierilor atmosferei acestei închisori din închisoare (Siberia din URSS) este punctul forte al romancierului.

Pe acest fundament aşează romancierul Nicolae Dabija iubirea dintre Mihai Ulmu şi fosta sa elevă din localitatea basarabeană Poiana, Maria Răzeşu, deşi dragostea era interzisă cu desăvârşire în orăşelul de penitenciare, Zarianka.

Doar şapte zile (cifră benefică) a durat dragostea lor, concretizată prin naşterea lui Mircea Ulmu-Răzeşu, dar ea, dragostea, a învins iadul carceral, iar pedepsele Maria le primeşte cu blagoslovire, îşi începe o nouă viață, „viața ei adevărată", şapte zile trăite plenar, în dragoste pură: „Ceea ce fac simt pentru el nu e dragoste. E ceva mai mult. E un foc ceresc, un sentiment din cele care te împreună cu cerul şi face să te simți Dumnezeu".

Încercările celor doi de a evada au fost sortite eşecului; în plus, li s-a suplimentat anii de detenție, Mihai însumând 240 de ani, 8 luni, 3 săptămâni, 2 zile, 8 ore şi 30 minute, iar Mariei nu i se permite să evadeze nici măcar din ea însăşi.

Întoarcerea lui Mihai Ulmu, alături de fiul său, Mircea, la Poiana, este emoționantă. În clasa din care fusese arestat, foştii elevi,

acum maturi, îl aşteaptă pentru finalizarea orei de literatură română şi pentru a-şi primi tema pentru acasă: „A fi om – o artă sau un destin?!”

Profesorul lor le-a cultivat însă ideea demnităţii umane: „Turma nu are demnitate, chiar dacă atacă sau se apără. Omul o are şi atâta timp cât nu o părăseşte, el nu poate fi învins”. La întoarcerea sa din lagăr, profesorul constată că lecţia despre demnitate a fost învăţată şi datorită vitregiile vremii. Dar întrebarea pe care romancierul o pune: „A fi om – o artă sau un destin” este o tulburătoare şi incitantă şi la ea trebuie să medităm oriunde şi oricând.

Prin acest strălucit debut ca romancier, Nicolae Dabija se dovedeşte a fi un scriitor total şi un model uman. Traducerea acestei cărţi în limbi de circulaţie internaţională l-ar aduce, după opinia noastră, în apropierea unui binemeritat Premiu Nobel, ceea ce ar fi o mândrie naţională şi o dovadă că literatura română nu vine cu firimituri la masa marilor literaturi ale lumii.

Tudor NEDELCEA

***

În prima zi a acestui an, rămânând cu respiraţia pe ultima pagină a romanului *Tema pentru acasă*, mi-am zis: numai un inegalabil poet şi publicist ca Nicolae Dabija putea aduce o asemenea ofrandă literaturii române. Tulburător până la lacrimi poem epic de iubire, credinţă şi suferinţă, deschizător (în adâncuri) spre ceruri şi calvarul robiei din taigaua siberiană, această operă va rămâne neclintită încă o veşnicie în unicitatea-i după ce ne trecem noi, prin imaginarul poetizat de o rară prospeţime, aşezat într-un tipar narativ ce-i asigură o arhitectonică perfectă, prin numeroasele reflecţii asupra problemelor vieţii şi morţii, prin minunatele descrieri şi dialogurile lapidare, dar cu miez greu conotativ, intercalate de creionări portretistice cu sclipiri de geniu şi, în sfârşit, prin măreaţa-i pledoarie în numele libertăţii spiritului şi perpetuării ancestralelor virtuţi omeneşti. Sunt mândru nespus că-s contemporan cu autorul acestei cutremurătoare cărţi.

Gheorghe CALAMANCIUC

***

Mama mea care la viaţa ei a citit sute de romane, fiind o cititoare înveterată, după ce a parcurs ***Tema pentru acasă***, mi-a mărturisit că e cel mai frumos roman pe care l-a citit ea vreodată. Această afirmaţie m-a făcut să purced la traducerea romanului lui Nicolae Dabija în ruseşte: sunt foarte convinsă că va constitui o noutate pentru cititorul rus, care va descoperi în el o altă dimensiune spiritualizată şi umanizată, a Gulagului lui Soljenițân.

Miroslava MITLEAEVA

***

Nicolae Dabija a fost primul din generaţia noastră care nu s-a temut să facă şi *altceva* decât ceea ce-i recunoştea o lume că ştie a face bine - poezie.

Ce se poate mai frumos decât poezia, ca expresie a libertăţii! Tânărul profesor de limbă şi literatură română Mihai Ulmu îşi duce clasa de absolvenţi în imensa şi sublima lume eminesciană, în care examenele de bacalaureat nu epuizează cunoaşterea acestui univers. Unde mai pui că intervine.... eliberarea sovietică! Profesorul Mihai Ulmu îşi asumă fapta temerară a discipolilor săi (care l-au repus pe Eminescu la locul lui, dând jos portretul lui Stalin, cocoţat de liberatori). Astfel ajunge aproape de Polul frigului...

Autorul realizează, în cele 73 de capitole, portrete şi categorii de oameni-supravieţuitori alături de temnicerii lor – foarte diferiţi şi aceştia. Când viaţa oricărui deportat nu valorează aproape nimic, când lupta pentru supravieţuire e una permanentă, a fi liber, uman şti să fie filosofii, sacerdoţii diferitor religii şi părintele Ioan Sorenschi, e un miracol, iar evadarea pentru iubire şi pentru căsătorie a Mariei şi a lui Mihai e o reluare a Cântării Cântărilor, a mesajelor celor mai omeneşti, celor mai din elementul nuclear omenesc...

La lecţia întreruptă de *eliberatori* profesorul de română le-a dat o temă pentru acasă: *A fi om în viaţă – e artă sau un destin?* După treisprezece ani, ajuns în Poiana, de mână cu fructul dragostei Mariei şi al lui, cu Mircea, îşi regăseşte clasa *căruntă*, aşteptându-l tema de acasă în tot felul îndeplinită...

Libertatea o are fiecare la îndemână, doar să nu se teamă de prea marele ei preţ. Pe un fundal tragic cu viaţa la limită autorul înalţă imne libertăţii şi dragostei, unicele repere de devenire a omului după chipul şi asemănarea cu Domnul. Eşecul proiectului stalinist, proiect diabolic – „Bezbojenca... un penitenciar special creat pentru mitropoliți, episcopi, cardinali, rabini, muftii, preoţi, dalai-lama, pastori, şamani ş.a." – e alt fel de imn libertăţii, nuanță delicată, întregitoare a dramaticei lecţii oferite de Nicolae Dabija şi prin acest roman.

Iulian FILIP

***

Bun găsit, dle Dabija,

Am citit romanul Dvoastră **„Tema pentru acasă".** Este pur şi simplu Superb!

Am avut ocazia sa citesc multe romane, inclusiv clasici şi contemporani francezi: romanul Dvoastră poate fi pus alături de marii romancieri.

E bine scris, ochit în ţintă, dați dovada de o mare sensibilitate când descrieți ororile Gulagului. Îmi dau scama ca numai având un patriotism imens în suflet poţi scoate asemenea diamante literare.

Prin câte au trecut deportații, sărmanii. Ai impresia ca naziştii erau mai „indulgenți", în sens ca ei "numai" îți luau viaţa. Sovieticii au lovit mai bine: ei au tras in libertatea gândirii, în spirit, iar moartea de aici nu poate fi decât si mai atroce: Omul se pierdea fizic din cauza ca îi era lovit spiritul. E o moarte şi mai cruntă!

Sfatul meu e sa traduceți cartea în mai multe limbi: engleză, franceză, spaniolă şi să căutați modalităţi pentru a o edita în Occident şi SUA. Suntem convinşi că va interesa multa lume! Are toate şansele să devină best-seller în lume.

Ca intelectual basarabean, nu pot decât să vă mulţumesc pentru cartea-valoare!

Maria Augustina HÂNCU, Bruxelles

***

În ochii mai multor prieteni care au citit romanul lui Nicolae Dabija „Tema pentru acasă", am descoperit lumina revelației, iar în ochii autorului – conștientizarea succesului. E drept că nu există succes care să nu ascundă în sine și ceva din tragedia crucificării. Pentru mine, Nicolae Dabija a fost și va rămâne un poet, un mare poet. Nu un Eminescu, un Nichita Stănescu sau un Grigore Vieru, ci unul aparte – unic și irepetabil – unul pe care și l-ar dori, cu siguranță, oricare dintre marile literaturi occidentale.

M-am apropiat de filele romanului ca de un stol de fluturi răniți, gata să se risipească la prima neatenție a cititorului. Lectura însă, m-a convins că prozatorul Nicolae Dabija a venit cu temele făcute. Romanul se aseamănă extrem de mult cu cel care l-a scris: profund și bătăios, dar în același timp – sensibil și timid, cu sufletul ca o rană deschisă, pe care o poți face să sângereze doar atingând-o cu privirea.

Nicolae Dabija a recurs la o poveste de iubire pe care a trecut-o prin calvarul suferinței, reușind un roman plin de emoții și filozofie, un roman din care ai ce învăța. Iubirea e singura virtute care ne ajută să rămânem oameni, ca și cum ne șoptesc buzele Mariei, tânăra cu ochii „ca cerul de peste brazi" care se duce în Siberia după Mihai Ulmu, convinsă că, fără dânsul, viața ei nu are rost. Marile iubiri nu se caută. Ele se prăbușesc peste noi ca o avalanșă, făcându-ne să ne întrebăm: pentru ce trăim?

Pus în fața acestui sentiment, Mihai se lasă copleșit de măreția lui, de această iubire „ca un cutremur, ca o spaimă, ca o cădere într-o fântână adâncă sau ca o prăbușire în cer". Totală. Fără rezerve. Fără discernământ...

Ea străbate ca o rază de lumină arhitectura întregului roman, iluminându-l din interior.

Cartea se citește ușor, cu sufletul la gură. Alături de Mihai Ulmu își duc crucea și o mulțime de infractori de drept comun, hoți și bandiți, soldați și temniceri. Unii caută singurătatea. Alții – gloata. Cu toții, însă, vor să se spovedească. Scriitorul simte asta și devine confesorul lor. În nopțile polare, lungi cât veacul, când zăpezile acoperă barăcile până la acoperișuri, deținuții își aduc aminte că și ei cândva au avut parte de o altă viață, cu bune și rele, cu bucurii și

decepții. În acele clipe, ei devin din nou oameni, așa cum au fost și cum se încăpățînează să rămână. Amintirile lor se transformă în descrieri foarte măiestrite ale unor tragedii umane individuale, care se înscriu în canavaua generală a romanului, dar, în esența lor, rămân eseuri separate, ca niște cărămizi frumoase, șlefuite ca un diamant.

După o lipsă cât o veșnicie, Mihai Ulmu revine acasă și, strigat de amintiri, intră în școala de unde a plecat, descoperind o clasă plină de elevi (acum maturizați) care așteaptă ca profesorul să reia de la capăt lecția întreruptă. Atunci, demult, în ziua când fusese arestat, elevii urmau să răspundă la întrebarea: „A fi om – o artă sau un destin?" Și fiecare vine cu răspunsul său, vorbind deschis și sincer, de parcă și-ar ține sufletul în palme, dar toți împreună accentuează faptul că a fi Om este, în primul rând, o mare datorie.

Incitant și tulburător, romanul lui Nicolae Dabija vine să facă același lucru în sufletele noastre.

Aurelian SILVESTRU

***

Sugestiv, simbolic, titlul romanului care ne-a venit într-o epocă când încă o mare parte a basarabenilor n-au învins gulagul din ei (n-au vrut să-l învingă??) și au neapărată nevoie de o atare „temă pentru acasă", care i-ar face să co-trăiască tragedia protagoniștilor, să iasă o dată și o dată din întunericul grotei primitive, comuniste, aspirând spre lumină și adevăr.

Comuniunea de idei, trăiri îi face pe protagoniști să rămână la înălțimea morală inițială, măsurată cu... nemăsurata lor dragoste, spirit de sacrificiu, făcându-i să rămână Oameni – demni, puternici, gata de orice sacrificii în numele dăinuirii acestei stări de libertate interioară, demnitate, verticalitate.

Eroii croiți pe măsura artistului care le-a cioplit în cremenea cuvintelor chipurile luminoase, deși tragice – în zodia cea mai nenorocoasă, sub întunecata, colțuroasa stea a Kremlinului, aducătoare de nenoroc, calvar, pierzanie pentru noi toți – românii basarabeni.

Constantin BOBEICĂ

***

Nicolae Dabija şi-a scris romanul îndemnat de personajele sale.

Un loc aparte în roman îi revine descrierii naturii nordice, îndeosebi a iernilor aspre, care erau pentru condamnaţi un al doilea infern. A rezista acestui anotimp la Kolâma înseamnă a învinge de fiecare dată moartea, înseamnă a te naşte din nou în fiece primăvară. Numai credinţa în ceva deosebit de puternic, deosebit de nobil, de înălţător, fără de care viaţa nu are nici un rost, îi făcea pe aceşti nenorociţi să reziste, să învingă frigul şi moartea.

Una din calităţile particulare care i-a făcut pe protagonişti să reziste, să lupte a fost dragostea. Acest sentiment Dumnezeiesc domină întreaga atmosferă a romanului. Din clipa întâlnirii lui Mihai Ulmu cu Maria Răzeşu la Zarianca acest sentiment le-a luminat sufletul şi cugetul, adăugându-le credinţă şi speranţă, mai ales speranţa că va veni ceasul izbăvirii şi ei vor putea fi liberi.

Scriitorul reuşeşte să compună o „poveste tragică", vorba lui Teodor Codreanu, dintr-un „cuplu adamic", aruncat în infern alături de milioane de oameni, printre care şi personalităţi: academicieni, scriitori, preoţi, politicieni, filosofi, artişti, care, izgoniţi din viaţa reală, au cunoscut iadul Gulagului sovietic, unde „dumnezeu" era colonelul Kudreavţev. Însoţit şi luminat de chipul Mariei, protagonistul Mihai Ulmu reuşeşte să treacă examenul vieţii şi al morţii, fiind mărturia unui destin condamnat să învingă infernul. Este cu atât mai binevenit acest roman, cu cât despre lucrurile cuprinse în canavaua lui s-a scris deosebit de puţin. Spovedania tânărului trecut printr-o cumplită experienţă a destinului este parte din destinul neamului nostru, umilit, înjosit şi mereu ameninţat. Este, aşadar, o carte pentru neuitare, o carte care ne îndeamnă să nu uităm calvarul prin care a trecut neamul nostru. O carte adresată mai ales celor ce nu au cunoscut adevărul despre ororile aduse de comunism...

Liuba-Drăgostiţa BUJOR

***

Romanul reprezintă o proză profundă, de o acurateţe excepţională, polifonică şi foarte personală în acelaşi timp. Din „***Tema pentru acasă***" Nicolae Dabija a reuşit să facă o Casă temei terorii istoriei şi sublimei îndurări a sufletului românesc de pretutindeni. A mai oferit o dovadă că aproape nimic nu s-a spus încă aşa cum trebuie despre adevărata suferinţă a intelectualităţii nevândute.

***Ardian-Christian KUCIUK*, Tirana**

***

Cu toate că vocaţia sa poetică, prin definiţie metaforică este cu prisosinţă dovedită prin scrierile sale ulterioare, de data aceasta Nicolae Dabija, cunoscut lider al vieţii culturale din Basarabia şi membru al Academiei Române, ne surprinde cu recentul său roman ***Tema pentru acasă*** prin precizia dezvoltării pe etape a naraţiunii şi prin lipsa de inhibiţie cu care evoluează într-un mediu mai complicat şi mai dens decât cel din care se naşte poezia. Fără îndoială că această siguranţă îi vine şi din îndelungata sa activitate de editorialist şi director al unei importante publicaţii culturale care i-a orientat spiritul de obiectivitate spre diverse evenimente ale vieţii cotidiene ce depăşesc de multe ori fantezia cea mai îndrăzneaţă.

Dar, istoria ultimului secol a populaţiei româneşti dintre Prut şi Nistru, a fraţilor noştri basarabeni a depăşit cu mult prin consecinţele ei dramatice, uneori tragice, limitele închipuirii şi ale suportabilităţii sensibilităţii omeneşti. Cazul personajului principal din carte, profesorul Mihai Ulmu, cu posibile trimiteri autobiografice, este doar un crâmpei din infernala suferinţă a populaţiei româneşti trăită sub sufocanta ocupaţie sovietică.

Nicolae Dabija se vrea un grefier al unor întâmplări de viaţă, de aceea stilul cărţii sale este sobru şi concis, valoarea artistică rezultând din contextul general nicidecum din armonia particulară a unor detalii.

Atmosfera conflictuală a ţării oprimate îi oferă cadrul potrivit pentru desfăşurarea unei suite dramatice în care eroii se află la un pas de moarte, nu şi de îngenunchere. Îi vieţuiesc între agonie

şi extaz, uneori abnegaţia lor pare inutilă dar nu neconvingatoare. Mihai şi Maria se întâlnesc ca-n *La Medeleni* sau în *Cartea nunţii* numai că euforia lor este marcată de un fior tragic. Iubita eroului pare sublimă dar mai paradoxală ,ca orice eroină de epopee.

Prin această capacitate de dezvoltare semantică a simbolului existenţial: viaţă – penitenciar, textul lui Nicolae Dabija se esenţializează devenind convingere, speranţă, credinţă în mântuire. Este clar că prin această carte Nicolae Dabija nu a premeditat doar realizarea unui succes de librărie care să se adauge la palmaresul său literar, oricum important, ci mai curând a vrut ca romanul sau *Tema pentru acasă* să fie un semnal de alarmă pentru cei care cred că istoria nu se mai poate repeta, că nu se va mai reveni niciodată la imperiile care se impun prin puterea armelor, prin organe de represiune, prin continui manipulări a cetăţenilor cu ajutorul propagandei mediatice. „Nu poţi să faci ca tot ce-a fost sa nu fi fost" (apud Shakespeare), dar adăugăm noi: nici să împiedici ca istoria să se repete. Avertismentul lui Nicolae Dabija se comunică prin exemple concrete trăite, nu prin îndemnuri teoretice lansate dintr-un deşert al indiferenţei. Prin aceasta, romanul său este într-adevăr o temă pentru acasă, o rană deschisă şi un memento pentru generaţiile viitoare. Fără a exagera în carte militantismul, poate inevitabil şi necesar al pleiadei scriitorilor basarabeni, ba chiar drămuindu-l cu apreciabilă discreţie, Nicolae Dabija nu este mai puţin vigilent cu soarta semenilor săi şi rămâne în recentul său roman acelaşi paznic neclintit la porţile fiinţării şi demnităţii româneşti.

Viorel DINESCU

Cuprins

Orfelinatul 7
Lanul 19
Lecția de literatură 23
Profesorul Mihai Ulmu 28
Primul interogatoriu 39
Drumul spre Siberia 49
Maria Răzeşu 54
Prima zi de lagăr 62
Mendelstam 68
Colonelul Kudreavțev 76
Zarianka 85
Zi de naştere în gulag 90
Maria ajunge la Zarianka 96
Cadoul 102
Pe muntele Alalai 107
Primul sărut 111
Nuntă în taiga 118
Singurătate în doi 125
Moş Mazai 133
Prin munții Kolâma 140
Ziua a şaptea 143
Interogatoriul 149
Maria în lagăr 152
Dragoste după gratii (Maria) 155
Iubind în cătuşe (Mihai) 160
Urâți pentru dragoste 164
Dragostea care învia 167
„Cercul filozofilor" 170

Lumea lagărului 175
Destine *175*
Hriţko *176*
„Maiestatea Sa” *177*
Dresda *178*
Şagov *179*
Hudici *180*
Galin *180*
Nekrasov *181*
Stephan *181*
Lott *182*
Evadarea academicianului Sorokin 183
Oameni şi câini 186
Vera 190
A doua evadare 197
Cântec de gotcan 203
Naşterea 209
Captivi 215
Din nou întemniţaţi 217
Seminàre politice 223
Poşta 228
Tatuaje 230
Scrisori de dragoste 234
Ninsori apocaliptice 239
Spital 244
Tifos la Iasnoe 250
Învierea 255
Jorj Odesa 258
Părintele Ioan 265
I. Rugăciunea *269*
II. Ţigările lui Dumnezeu *276*
III. Spovedania părintelui Ioan *281*
Iarnă la Kolâma 286

Nicolae Dabija s-a născut la 15 iulie 1948 în Codreni (raionul Cimişa, Republica Moldova). Scriitor, istoric literar, om politic şi tribun al Basarabiei, este membru de onoare al Academiei Române din 2003. A publicat peste 50 de volume de eseuri, publicistică, poeme (unele traduse şi editate în SUA, Italia, Federaţia Rusă, Ucraina), precum şi ciclul de manuale de istorie „Daciada" pentru clasele I – IV, manuale de literatură română pentru clasele V – VI şi sute de articole în revistele din Basarabia, Bucovina, România, Serbia, SUA, Canada, Franţa, Ucraina, Italia, etc.

Deputat în Parlamentul Moldovei în anii 1990 – 1994 şi 1998 – 2001, aducând contribuţii esenţiale la democratizarea şi ruperea Republicii Moldova de Imperiul Sovietic, în ideea revenirii la contextul ei natal, românesc şi european, Nicolae Dabija este şi un scriitor redutabil.

Romanul de faţă este o scriere despre regăsirea de sine, un roman percutant, profund, despre fiinţarea în timp şi spaţiu a unui personaj aflat într-o situaţie tragică, dar prin biografia căruia poate fi recuperată o istorie.

Romanul *Tema pentru acasă*, apropiat de profunzimea ideatică a unor autori precum Dostoievski, Borges sau Bulgakov, poartă marca originală a unui mare prozator de limbă română.

Daniel CORBU

ISBN 606523076-6

BIBLIOTECA DE PROZĂ